

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Træk fra Livet paa Fejø i svundne Tider

(ved Niels Stenfeldt 1931)

Om Bord paa Motorbaaden, som daglig gaar fra Bandholm paa Laaland over til Fejø Havn, Dybet, staar en Mand og ser mod den lavtliggende Ø, der dukker op af Smaalands-havet. Han føler en naturlig Nysgerrighed, for nu skal han selv færdes paa det lille Styk-ke Land, hvis gamle Historie han i Aar og Dage har studeret i gamle, guldne Protokoller og muldne Papirer; han ved mere derom end de, som bor der, og han er vel den første, der har gjort det Æmne til sit Studium. Oen er saa lille, der er intet epokegørende sket der; her har Tidernes Strømninger sent og af-glattede skyllet deres Kulturbølger ind; men netop Øens afsondrede Beliggenhed har gjort ham lysten efter at vide, hvordan man nu netop her har levet og været; paa saadan en lille, uberørt Ø, mente han, maatte Folk have faaet Tid og Lejlighed til at ære noget for sig selv. Vandet har kaldes Smaalands-havet, og det er Smaalandene Laaland og Falster, der har givet det Navn: de kaldtes i Kongernes Optegnelsesbøger (Kopibøger) - ("Registre" og "Tegnelser" hed de) "Smaa-landene", for saadan saa man i de øvrige Landsdele paa dem, mod dem var de smaa. Laalikerne og Falstringerne saa med en lignende Storhedsfornemmelse paa Fejø, hvis Indbyggere de kaldte "Fejbattinger". "Batting" var en endnu ikke flyvefærdig Fugleunge. Laalænderne Maatte, saa nødigt de vilde, finde sig i at faa deres Land tituleret et af Smaaland-ene; men saa lod de Ringe-agten gaa videre; de saa lidt ned paa "Øbattingerne" ("Fejbattinger" og "Fembattinger").

Man kan ogsaa tage til Fejø fra det Lille Fiskerleje Krag-næs, der ligger en lille halv Mil fra Ravnsborg Vold-sted. Om vinteren skal Overfarten være slem nok, men ved Sommertid er det en Nydelse at lade sig vugge af de smaa Bølger, mens man drømmer om det mærkværdige lille Øland, man skal over og gøre Bekendtskab med. Man maa nu ikke gøre sig Forventninger om at mø-de nye og ukendte Naturmærkværdigheder paa Fejø, det er et Laaland om igen, men i Miniatur: flade Marker og Pilehegn, med et tydeligt Præg af Befolkningens Beskæftigelse: Landbrug, noget Søfart og lidt Fiskeri, men uden de Skove og Søer, man gerne vilde finde. Det er ikke for Naturens Skyld, man vil drage derud som en Forfatter siger, det er Menneskerne, man kommer for at lære at kende. Men alligevel skal der fortælles lidt om Øerne Selv: Sammen med Skalø er Fejø paa 3092,3 Tdr. Land (Skalø de 200). Fra Kagevig strækker der sig ned mod "Dybets" Havn et Engdrag, der vel tidligere var et Sund. Færgestedet paa Sletterne er nu nedlagt, men Dybets Havn er ret anselig for Fiskerbaade og Smaafartøjer. - Østery har sirlige, moderne Huse og Villaer, omgivne af en Mængde Frugthaver. Byen er næsten 2 km lang, og der er tæt Bebyggelse paa begge Vejsider. Særlig smuk er Sme-dien ved det skønne Gadekær. - I Vesterby findes ogsaa mange Frugthaver. Oppe paa Bibjerg ligger en Bondegaard med en Ask, som kan ses ovre fra Omø, 3 Mile væk. Avernakke Hage's Navn kommer vel af Arre, Avre. Avre = Havre. Mosen er et helt eventyrligt Land: høje Siv med enkelte Pilegrupper. Hen forbi Kirken gaar levende Hegn og

Stynede Popler. En herlig Bygning er den gamle forhenværende Birkedommerbolig, den er fornem, en hel Patricierbo-lig med en skøn Have til, nu er den i en Bondes Besiddelse. - Skalø er udpræget lav og med Vand til alle Sider. Dæm-ninger derover til er opført i 1869. Mægtige Kampestenene ligger i det flade Vand og umaadelige Flokke af Vandfugle, Ryler, Viber, Lappedykkere og andre Ænder. Alle Steder ser man levende Hegn. Fra Højderne - 8 m høje - har man en vid Udsigt. Øen er først bleven befolket hen imod Aar 1800; nu er der 3 Gaarde og et Par Huse; den største Gaard er paa 84 Tdr. Land; den er velholdt og i gode Hænder. De fleste Gaarde paa Fejø er paa ca. 40 Tdr. Land, og Jordens Bonitet gør dem til udmærket gode Ejendomme. Fejø er 7 km lang og ca. 6 km bred, altsaa 18 km² stor af uregelmæs-sig Form. Til Fejø hører de endnu mindre Øer: Skalø og Vejrø. Fejø Kirke ligger ca. 11 km Nordvest for Bandholm og 4 km Nordøst for det nærmeste Sted paa Laaland. Kragenæs. Skalø ligger tæt ved Fejø og Vejrø ca. 8 km Nordnordvest for Fejøs Vestkyst. Alle tre Øer er lavtliggende og er temmelig jøvne med lerede, frugtbare Jorder.

Folketaller er i Tilbagegang, før var det 1506, nu 1280. Her er et moderne Sving over alt paa Fejø; saaledes finder man to mægtige Gæstgivergaarde, en i hver By. Ved Vesterby har man bygget en Udskibningsbro ved "Vasen" til 130 Tusinde Kroner; herfra foregaar nu al Færdsel med Motorbaade, og de fører En over til Laaland paa 20 Minutter. Man faar det Indtryk, at her er et fortrinligt Landbrug og overmaade megen Frugtavl.

Ca. 1900 kom de første brune Rotter til Fejø - for næsten 300 Aar siden plagedes Folk af Vandrotter, som man kaldte "Mosegrise"; vi skal senere læse om dem. Man fortæller, at for godt 100 Aar siden viste der sig her en hidtil ukendt, gammel Kvinde, der gik om og tiggede. Da Folk var saa gode mod hende, lovede hun, at det skulde være 100 Aar, inden der kom Rotter her, og det slog til.

Her findes ingen Ræve paa Fejø, ingen Muldvarpe, Maarer, Ildere, Lækatte, Mus, Skader eller Oksebremser, saa den Skade, disse Dyr gør, er man da fri for. Af Vildt findes nogle indførte Agerhøns og ganske faa Harer.

De tre Øer, Fejø, Fæmø og Askø med Biøer hører sammen i een Gruppe og burde maaske behandles samlet; men dog har hver Ø sine Særegenheder, sine egne Traditioner, saa de maa hver have sin Historie skrevet. "Historie" er maaske et stort Ord; der er saa lidt Kildestof bevaret; der har maaske kun været saa faa Kilder til, at det, der her kan fortælles, kun bliver Brudstykker, ikke altid interessante, ikke spændende, men dog svage Ekkoer af de Menneske-stemmer, der har lydt her, men forlængst er forstummede.

Navnet Fejø hed først, ja, langt ned mod vor Tid "Fæø" d.e. Kvægøen; de lærde mener, at den kaldtes saa-ledes, fordi

Laalikerne brugte den som Græsgang for deres Kreaturer deres Fæ; og det kan jo godt være delvis sandt, men giver En det Indtryk, at Fejø har været en ubeboet Ø, hvor kun Kvæget gik; det har den ikke været, for ganske vist véd man ikke af, at der nogensinde har været jordfaste Oldtidsmindesmærker, hverken Dysser, Jættestuer eller Køkken-mødinge, men de mange Stenredskaber fra Oldtiden, der findes i Jorden, vidner jo dog om, at her har boet Mennesker i hine fjerne Tider. - At Øen i Vikingetiden har huset søfarende Krigere, der fra fjerne Lande har hjembragt Bytte, viser Fundet af det skønne Sølvbæger, der laa gemt i Fejøs Jord. Vikingen var blevet gammel, han havde i mange Aar drukket af sit skønne Bæger, det er nemlig godt slidt og lappet; da har den hedenske Ejermand for at faa Hjælp af de under-jordiske eller undersøiske Magter ofret det til dem sammen med et Sæt af de smaa Sølvskaale, som fandtes sammen med det. Disse smaaskaale stammer fra Midten af 10'ende Aarhundrede, saa vi kan antage, at Skatten er nedlagt om ved Aar 1000. - Sølvbægeret er et Pragtstykke af Kunstindustri og stammer fra Sydengland. Dets Udsmykning minder om irsk Kunst, men er dog ikke irsk, Dyreslyngene i Bægerets Bund er ikke ægte irsk Kunst, som er ganske logisk, na-turlig i sin Fremstilling af Dyr; Tegningen her er løs og viser ejendommelige Enkeltheder, f. Ex. trekantede Udvidelser af Dyrekroppen, Legemernes Afslutning i Fletværk, der igen bliver til Blade; det finder man ikke i irsk Arbejde. Tegningen af Løven med sit Hoved, der vender bagud, og Fuglen med de udbredte Vinger er hentet fra Frankrig, det er alt-saa merovingisk Kuns. Bægeret maa da være fra ca. Aar 750; det smaa Sølvskaale er som sagt fra midt i det 10'ende Aarhundrede, og det var en gammel og velbrugt Kostbarhed, da det kom i Jorden. Fra gammel Tid er der ved Lejre og ved Ribe fundet lignende religiøse Ofringer af kostbare Sager.

Fejøs Navn findes første Gang nævnt i den store Fortegnelse over Kongens Ejendomme, "Konningeslev" fra ca. 1231, som Kong Valdemar lod forfatte. Der kaldes Øen "Fæø", og der staar kun bemærket, at Kongen der har et Jagthus, det vil sige, der staar blot "Hus" og Ordet "hiortæ", d.e. Hjorte; der maa altsaa da have været godt med Skov og næsten ingen dyrkede Marker, formegen Skov udelukker Tilværelsen af Marker; altsaa har der kun været faa Mennesker og Gaarde.

Der fortælles et Sagn om en ældgammel Borg i Skoven. Den midterste Del af Nordenden paa Fejø kaldes endnu "skoven", men Skov er der nu om Stunder intet af. I gamle Dage skal der have ligget en stor Skov der, men der siges, at Svenskerne under Kong Gustavs Besættelse af Landet i 1657-60 skal have afbrændt den. Det er ikke sandt; lad os læse, hvad man paa Fejø Ting sagde derom i 1660: "Skovene paa Fejø er intet, og den lille Skov, som derpaa var, haver de (Fejømændene) udi denne besværlige Tid afhugget, eftersom de ej til andre Steder kunne bekomme og hente deres Ildebrand". - Sagnet melder videre: "I Skoven findes en lav Bakke - den er iøvrigt nu nedpløjet - der hedder "Dragsbjerg". Paa den laa der i ældgammel Tid en Borg, som forlængst er forsvundet, men inde i Dragsbjerg skal der findes en stor Vogn af det pure Guld. Mange har prøvet at grave sig ind til den, men altid har man hurtigt maattet holde op, for naar man en kort Tid havde gravet, faldt der stor Angst over dem, der søgte Guld; der hørtes nemlig fra Dybet en frygtelig Brummen og Buldren". - Voldstedet Dragsbjerg fandtes endnu i 1889, da var det 80 m i Omdreds, men jævnedes da allerede mere og mere, nu i vor Tid er hvert Spor deraf forsvundet; det har ligget paa Marius Lunds Mark. - En Amatør-Arkæolog, Krigsraad Schiøtz har i 1856 beskrevet Laalands Antikviteter. Han skriver om Dragsbjerg: "Voldstedet er 120 Alen (80m) i Omkreds, og dette var endnu til, medens Ravensborg Fæstning var i Brug (Ravnsborg blev nedrevet i 1510). Det er omgærdet fra Landsiden med en bred Vold og Grav, der ju jævnes med Ploven".-

"Paa Fejøs søndre Side", skriver han ogsaa, "er en af Naturen dannet Bakke, som man har brugt som Bavne-høj". - Han har ogsaa en Bemærkning om Fejøfolks Udtryksmaade, der forbavser ham: "Jeg blev noget forundret und-er mit Ophold ved at faa et og samme Svar af flere, naar jeg spurgte: Hvor stor er Eders Familie? Da var Svaret bestemt: "To Børn og en Dræin" - eller "Et Barn og en Dræin", som er : 2 Piger og 1 Dreng eller 1 Pige og 1 Dreng".

Da Christendommen naaede her til Øerne, byggede man her paa Hovedøen Fejø den første Kirke, og den var af Bjælker. Den blev lagt langt nede paa Sydsiden, den skulde nemlig være Fælleskirke for alle tre Øer, og detved blev den at være til efter Reformationen (1536); der laa den saa lettest tilgængelig for de andre, men lidt fjernt fra Fejøs 2 Byer; saa underlig ensomt ligger den der. De hedenske Vætter syntes ikke om den nye Lyd, Klokkelyden. Noget Vest for Kirken laa der indtil Vinteren 1924 en mægtig Sten, som bar Navnet "Dørstenen", uvist hvorfor. Den havde Sagnet travlt med, ingen vidste, hvad vi nu ved, at det var en Vandreblok som Istidens Gletschere havde ført hertil. Sagnet lod den være kastet af en Jætte, som boedeovre paa Laaland i Ravensby Bakke; han kunde ikke lide Klokke-lyden herovre fra Fejø Kirke; derfor tog han en meget stor Sten og slyngede den mod Kirken, for at faa den af Vejen. Men hans Sigte var galt, saa den fløj det Stykke ventenfor. Der blev sagt, at naar "Dørstenen" lugtede Brød, nybagt Brød vendte den sig en Omgang rundt. Men fornylig kom der en ny Ejer til Gaarden, paa hvis Mark den store Sten laa, og han lod den i 1924 Stenen sprænge og slaa til Smaaskærver. Den skulde dog have sin Saga optegnet i denne Bog.

Trækirken, der som den senere Stenkirke var indviet til Sankt Nicolaus, de Søfarendes Værnehelgen, blev staaende længe, vel til om ved Aar 1200 og blev da afløst af en Murstenskirke, bygget af Munkesten, som er langt større end de der er brugt fra ca. 1550 og til vore Dage. De gamle, smaa rundbuede Spor af Vinduer, der endnu ses, den halve cirkelrunde Korbue ("Triumfbue" kaldes den ogsaa) og den Rundbuefrise, der løber han under Tagskægget paa Koret, tyder paa, at Kirken er bygget, mens Rundbuestilen (den Romerske) endnu var i Live, men at der til Bygningen er anvendt Munkesten, hvis første Forekomst her i Danmark falder ved Aar 1167, viser, at den gotiske Stil var under Opsejling. Det første Stykke Inventar, en Kirke faar, er Døbefonden; den er rent gotisk i sine Prydelser; ogsaa

det viser, at Fejø Kirke skriver sig fra omkring 1200. Den er lille, undersætsig, overkalket, men smuk og ædel; den passer i sin tætte Alvor til sin ensomme Beliggenhed, synlig langt ud over Havet, med Harmoni i sin strenge, fornemme Linier.

Som den ligger tæt ved Vesterlandets sydøstlige Strandbred, kunde kirkesøgende fra de andre Øer finde en udmærket Ankerplads lidt østligere i Kirkebugten med passende Dybde og Læ for Storm og Nordvest. - Femø og Askø Sogne var altsaa Anexer til Fejø indtil Aar 1537. Kirken med tilhørende Tiender var beneficeret til Fyns Stifts Biskop indtil 1824, da baade Kirke og Tiende blev overtaget af Staten (Aaret efter anredede en Februarstorm en betydelig Skade paa Kirken, saa der maatte en omfattende Reparation til).

Kirken bestaar af Skib, Kor, Vaabenhus og Taarn. Taarnet, der ligger i Vest, er stort, kvadratisk, har et spidst pyramideformet Tag og hviler paa et Fundament af raa Granitsten. Der er dobbelte Lydhuller (Glugger) paa alle fire sider, men ingen Murprydelser.

Koret er noget smallere end Skibet. Der findes paa Sydsiden Levninger af en gammel Dørindfatning og som sagt oppe under Taget en Rundbuefrise med et Tandsnitbaand over. Paa dets østlige Gavl strækker sig 3 smalle Tandsnitbaand, og den har 3 meget simple Kamtakker. Der er intet oprindeligt Vindue der. Korets Nordside er som Sydsiden men er uden Vindue og uden Sokkel. Der er Puds over det hele. Vaabenhuset ligger mod Syd og har smaa Kamtakker over Døren.

Bygningens røde Munkesten har i mange Aar været Pudsede og overhvidtede. For nogle Aar siden havde man til hensigt at fjerne Pudsen, for at Murene kunde fremtræde med deres oprindelige Sten; samtidig vilde man res-tavrere den gamle Præsteindgang i Koret og blotlægge de gamle, rundbuede Vinduer, hvoraf flere var bevaret. De nye Vinduer er moderne, spidsbuede og forsynede med almindelige Jernindramninger.

Taarnet og Vaabenhuset er senere end Skib og Kor, fra ca. 1300. I Taarnet hænger kun een Klokke; den er i Aaret 1848 omstøbt af en gammel Klokke, støbt af Michael Westphal i Rostock og senere, i 1587, omstøbt af ham, da den viste sig at være daarlig. Den nye Klokke blev da opgivet at veje $5\frac{1}{2}$ Skippund og 21 Pund = 1781 Pund = 890,5 kg. Efter denne sidste Omstøbning kom Menigheden til at skyldte Klokkestøberen 117 Daler. Alle Fejø og Vejrø Bo-mænd maatte da hver betale 51 Mark Sølv, en anelig Sum, og samtlige Husmænd og Pebersvende maatte ud med 14 Daler tilsammen; Resten maatte saa Kirken selv udrede, 6 Daler og 3 Mark.

Man kommer ind i Kirken gennem Vaabenhuset.

Kirkens Indre. Det langagtige Skib og Taarnrummet har uskønne, flade Træløfter, men det kvadratiske Kor har Krydshvælvinger. Kirken rummer adskillige Sager af betydelig Interesse. Lad os, som det sig bør, først se paa Alteret.

Alterskabet er af Træ og bærer en Altertavle, som er delt i to Partier; det nederste har 4 Renæssancesøjler med joniske Kapitæler. I de to smalle Felter ses en nedhængende Lilje og en Palmgren (d.e. hellige Symboler: Liljen betyder Christi Syndefrihed og Palmen hans Opstandelsestriumf); de er smukt udskaarne. I det store Midterfelt er nu indsat et ret tarveligt Maleri, en Mariæ Bebudelse af Dalsgaard. Det øverste Parti er delt i 2 Felter, som hver rummer en Træstatue: Moses og David. Tavlens Ornament er kønne, skaarne med mere en almindelig Dygtighed. Malmstagerne er af almindelig Størrelse og har ingen Indstrifter.

Kalken, Disken og Oblatæskan er af Sølv. **Paa Kalken (Alterbægeret) læses følgende Indskrift: Anno 1662 den 30 Martij haver Sal. hr. Laurids Hansen, da Sogne Præst til Fæøe med sin kiere Hustru, Maren Carstens Datter foræriet denne Kalck oc som vie halff tredie oc tiende Lod, men Anno 1704 den 30 octob. er den omgiort, forbedrit med 4 Lod Stemplet Sølf og forgyldt, som Hafr. kostit med arbeids Løn 27 Rdl. Hvortil er givet af" -- (en Række Navne og de givne Beløb).** - Paa Brødæskan staar: "Gud til Ære og Kirchealteret paa Fæøe til Zirat og Prydelse Er den Sølf Æske forærit af Sogne Præsten Sommersted Peder Thomsen Blichfeld, Hans elskelige Hustru Anna Sophie Blichfeld Anno 1722". Paa Æskens Laag er et Krucifiks.

Døbefonten er af Granit og har den kendte laalandske gotiske Dekoration (se foran) med 12 udhuggede Fel-ter. I den ligger et Døbefad uden ornamentering, kun med et lille Relief af de tre korsfæstede, Frelseren og de 2 Røvere, og en lang Indskrift, som løber langs Randen. Den fortæller, at Fadet er skænket af Koberhandler Johan Naus i Nykøbing, der var gift med en Datter af Fejøpræsten, Hr. Søren Pedersen Brun. Han gav det af Taknemmelighed, fordi han ved Guds og Menneskers Hjælp blev reddet tillige med sine Ejendele fra at drukne i en Vaage i Isen ud for Fejø. Indskriften siger saaledes: "Anno 1689 er dette Døbevandfad til Fæø Kirke forærit af Johans Naus, Kaabr-Handler udi Nyekiøbing oc Hustru Chatarine Elisabet Bruns til en Prydelse oc Almindelse Denom til Ihukommelse for beviste Naade af Gud, Dan hans Gode (Gods) Under Øen paa lis nedsiunkede 29 januarii oc igien en Deel den 4 Februarii blev reddet oc berget, huor forre Gud verre lovet og benediet evindelig. Amen!"

Prædikestolen er meget tarvelig, den har 5 Felter, skilte af parvis stillede, joniske Søjler; i Mellemrummene er der stillet smaa (daarlige) Kopier af Thorvaldsens Christus og de 4 Evangelister.

Over *Korbuen* hænger et gammelt Krucifiks med de kendte Bogstaver: I.N.R.I (d.e.: Jesus Naxaræus, Rex

Judæorum = Jusus fra Naxareth, Jødernes Konge). Korbuen er temmelig høj og bred. Krucifikset, som hænger ud mod Skibet, er tarveligt udført. Christusfiguren er 2/3 m høj.

Ned fra det nye, flade Bjælketoft hænger en *Broncelysekrone* med denne Indskrift: "Anno - Olle Jensen, Hans Læssøe af os renoveret (fornyet) Kerchen til Ære - 1756".

Orglet er forholdvis nyt; det blev i 1884 skænket til Kirken af Fejøs Beboere.

Kirkens gamle *Pulpitur* var udskaaret med en Række rundbuede Felter, hvori der var malet forskellige kirkelige Protrætter med Bibelsprog under. Et Stump´ deraf opbevares paa Stiftsmuseet i Maribo.

Her som i de fleste Kirker paa Smaaøer er der ophængt Modeller af Skibe. Et Par af de ældsste Skibe findes nu i Maribo Museum; de to, der endnu hænger her, er ikke ret gamle. Det ene af dem, som er kobberforhudet og har 2 rækker Kanoner paa hver Side, bærer Navnet "Ebenezer" og er et fortræffeligt Stykke Arbejde, er fra 1866. Det andet, hedder "Enigheden", er fra 1811, men er ifølge Indskriftet istandsat 1845 af Morten Simonsen Groth, Ole Pedersen Badiche (udtales "Baigs", oprindelig et tysk Navn - se Navnerækkerne fra 1664, 1682 og 1762) Nørgen Nielsen Lai (er det Løyet, hvilket Navn vil forekomme hyppige i denne Bog!) og Else Marie Ols Datter.

Skibets 5 spidsbuede Vinduer er moderne.

Det lille Vaabenhus paa Sydsiden har Bræddeloft. Døren, som fører derfra ind i Skibet, er ny.

Tårnets nederste Rum er forenet med Skibet gennem en stor, aaben Rundbue; det har ogsaa Bræddeloft med et lille Skib, en Brig.

Alle Kirkestolene er ny; kun et Forstykke oppe i Koret bærer Aarstallet 1561. - Der findes rundt i Kirken nogle Gravstene, Epitafier (Mindetavler), som vil blive nærmere omtalt senere paa passende Tid og Sted.

Fejøs Navn omtales saa - siden 1231 - ikke før ved Aar 1500; da er vel det meste Skoven fældet, Jorden er opdyrket, og der sidder Bomænd rundt om paa de bjælkebyggede Gaarde. Her er dog ikke flere Mennesker paa de tre Øer, end at de tilsammen udgør eet Sogn, har een, katolsk Præst og een Degn. Denne Degn har jo nok været Medlem af den - Fagforening vilde vi nu sige - Kalentegilde, sagde man dengang, fordi det holdt sine Møder ved den første i Maanedens: Kalendæ, - som omfattede Degnene i Fuglse Herred. Det blev stiftet i Aaret 1434 og kaldtes "Allehelgens Kalente", og Biskop Nafne i Odense - Laaland-Falster hørte under Fyns Stift - stadfæstede Gildet og kaldte i sit Dokumment sig selv "Medbroder" og gav Gods dertil. Præsterne i Fuglse Herred havde ogsaa deres Kalente, som holdt sig langt ud over katolsk Tid; vi hører om det i 1595, hvor det hedder: Fæø, Anno 1595, Straks efter Hr. Peders Bryllup var giort paa Aasmærkegaard, var Bispen paa Visitats paa Øerne (Fejø, Femø og Aksø, hvor der nu var 3 Præster), og der paa Fejø udi Provstens og Ø-Præsternes Nærværelse forordnede, at de for dem selv skulde holde deres Kalente, helst (da) de ikke uden Livsfare tit og ofte kunde komme til Fuglse Kalente. Og blev da af dem alle samtykt, at de vilde holde deres Kalente 8 Dage efter vores i Fuglse Herred eller og, naar Provsten fandtes ledig at drage over til dem, som da og skulde dennem berette, hvad her var passeret. Saa skulde og Provsten paa samme Tid visitere den Menighed, hvor Kalentet holdtes og saaledes hvert 3die Aar besøge hver Ø."

Verdslig set stod de 3 Øer under Kongen personlig, og han lod dem sammen med Ravensborg Len styre af adelige Lensmænd. I 1523 kom den mægtige Johan Oxe til Styret; der staar skrevet herom: "Hr. Johan Oxe fik 10-Aarsbrev paa "Raffwensborg" Len med al Tilliggelse, som er Sønderherred, Nørreherred, Stokkemærke Sogn, Fejø, Fæmø og Vejro (Askø nævnes ikke) med al kongelig Rente og Rettighed mod aarlig at give deraf 1000 Mark Sølv Dansk, Halvdelen af Sagefald (Retsbøder) og Oldengæld (Afgift for de Svin, der gik paa Olden i Skoven) og alt Vraaget (de Skibe, der strandede)". Kun i et Aar beholdt han Raadighed over Øerne; den 14. August 1524 kom der en ny kongelig Befaling derom: "Hr. Johan Oxe, Ridder, skal beholde Ravensborg Len efter sit Brevs Lydelse undtagen Fæ-mø, Fejø og Vejro, desligeste de Fiskerlejer, som er der, og som Kronens egen Tolder plejer at tage Vare Paa". -

Sagen var, at Øerne nu kom ind under Nykøbing Len og sammen dermed skulde tjene som Underhold for Dronning Sofie, Frederik den Førstes Hustru, "Livgeding", som det kaldtes. Et Dokument melder derom i 1525, det er meget langt, saa vi læser kun det væsentligste: "Nyekiøping Lehn mett Ffæø-øø, Fymø-øø, Askø-øø oc Ferrøø" haver van Werde paa den gamle Dronnings Vegne. - Højbaarne Fyrstinde, Dronning Sofies Livgeding.

Vi Frederik osv. gør alle vitterligt, at efterdi højbaarne Fyrstinde, Fru Sofie, vor kære Husfrue og Fyrst-inde nu er kronet for til Hjælp for os at styre og regere, hjælpe hver Mand, fattig og rig, til Lov og Ret, haver vi det saa skikket, at hun skal have, nyde og beholde til hendes Stats (Hofs) Opholdelse, om den almægtige Gud det saa skikket og forset (indrettet) haver, at hun os vorder overlevendes, at hun skal have, nyde og beholde Nykøbing Len, Stubekøbing, Aalholm Len, Nysted, Ravensborg Slot og Len, Nakskov By og Sakskøbing" - og derunder hørte saa ogsaa Øerne (Fejø, Femø og Askø)

Alt dette Land var saa Livgeding for denne Dronning og flere andre efter hende. Dronning Sofie var Enke fra 1535 til 1568; senere mellem 1588 og 1631 var det Underhold for Frederik den Andens Enke, som ogsaa hed Sofie. Mellem 1632 og 1647

leveden Christian den Fjerdes Søn "den udvalgte Prins" (Kronprinsen), som også hed Christian, af Godset, til han et Aar før Faderen døde. Hans Enke, magdalene Sibylle, overtog Godset i 1647 og beholdt til 1653.

Katolske Præster.

Vi kender kun Navnene paa 3 katolske Præster her paa Fejø (med Fæmø og Askø), og vi ved noget om de Indtægter, de havde. Meddelelsen er ikke dateret, men den er fra engang i Middelalderen, i katolsk Tid; det hedder: "Fæ-øø Præsterente er 60 Skæppe Rug, Almissekorn og Tiende, hver femtende Kærv (Neg) og Tiendehoved. Og for Jordfæste giver de ligesom i Falster. Og for Brudevielse 3 Skilling. Offerdage om Aaret 7 Dage. Korsedag (da blev et Kors i Procession baaret til Velsignelse over Markerne) 3 Mark og 1½ Skilling for Korsmad; for Kvinders Kirkegang (efter Fødsel) 1½ Skilling. - Fæmø Præsterente er paa 41 Skp. Rug og Almissekorn og giver de hvert femtende Kærv og Tiendehoved i Tiende". -- Det næste Blad er desværre bortskaaret, saa vi faar ikke mere at vide derom. Naar Præs-ten her oppebærer hver 15de Kærv - andensteds fik Præsterne hver tiende - maa Grunden vel søges i, at det dyrkede Areal paa Øerne var saa ringe, at Præsten ikke kunde faa mere til sit nødtørfte Udkomme. De 3 katolske Præster hed: Hr. Knud Bryske - vel en adelig Mand -, Hr. Jens Andersen og Hr. Peder Hansen. Den første gik af, og den anden blev ansat her i Aaret 1508. Udnævnelsesdokumentet er paa Latin, men i oversætter: "*Hans, med Guds Naade Dan-marks, Sveriges, Norges, de Slavers og Goters Konge. Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve til Oldenborg og Delmenhorst, vor Hilsen til ærværdige Fader i Christo, os elskelige Hr. Jens Andersen (Beldenak), Biskop over Odense Stift med vor Gunst og Kærlighed! - Da nu Sognekirken paa Fæø med sit Annex paa Fæmø (Askø nævnes ikke) e eders Stift ganske og aldeles er bleven ledig ved, at dens sidste Indehaver, Hr. Knud Bryske, frivilligen er traadt tilbage, og Kaldsretten til dette Embede tilhører os alene, saa sender vi den i denne Skrivelse fremstillede Hr. Jens Andersen som Præst til nævnte Kirke med dens Annex, for at han af eders Faderhænder kan modtage den, idet jeg dermed kræver, at il skal overgive ham nævnte Kirke med dens Annex, Sjælesorg og det med al kanonisk Rettighed. Se til, at I indsætter ham i Kirken og enhver enkelt af hans Rettigheder, og forsvarer ham kraftigt deri, alt efter Ret og Orden formedelst Gave fra det Høje og utallige Naadesbeviser, vi har modtaget. Til Vidnesbyrd har vi ladet vort Signet (Segl) sætte herpaa. Givet paa vor kongelige Gaard paa Halsnæs 18. Februar Anno 1508 (d.e. den 6.te Dag efter den hellige Jomfrue Julianes Fest)."*

Denne Hr. Jens Andersen sad her i Embedet til 1523; da han gik af, og en ny Mand kom til, Hr. Peder Han-sen, som fik Kollats (Udnævnelse) af den samme fynske Biskop paa Fæø kald med Annexerne Fæmø - og nu Aksø. Oversat paa Dansk lyder den: "Jens Andersen (Beldenak) ved Guds og den apostoliske Sædes (Pavens) Naade Biskop i Odense, sender os elskelige (det lyder helt kongeligt!), Hr. Peder Hansen, Præst i vort Stift, vor faderlige, Kærlige Hil-sen! Den Fortjeneste, du ved din Retskaffenhed og andre Dyder har skaffet dig, hvorved du anbefales for os til et din Troskab værdigt Vidnesbyrd, driver og fører os, ja nøder os til at omfatte din Pernon med en særdeles Yndest og Naade hvorfor vi foreslaar dig for den naadigste Fyrste og Herre, Hr. Christian (den Anden), Danmarks, Sveriges, Norge, de Slavers og Goters Konge, til at være Præst for Sankt Nicolai Kirke paa Fæø med dens Anexer, Fæmø og Askø, da Hr. Jens Andersen, den sidste og endnu værende Præst dér frivilligt er traadt tilbage fra Embedet, saa det er lovligt ledigt, med Sjælesorg for alle og enhver, der hører under disse nævnte Kirker (da har der alstaa ogsaa været bygget Kirker paa Fæmø og Askø). Ved vort hellige Embedes Insignier (Hovedklædet d.e. Bispetaiaeren) indsætter vi dig i disse Kirker, og vi vil ikke, at nogen anden end du paa nogen Maade skal nyude Kirkernes samtlige Indkomster, men at de helt og holdent skal svares til dig. Desuden overdrager vi to nærboende befuldmægtigede at komme til Stede og forhjælpe dig til uhindret og fuldkommen Besiddelse af de nævnte Kirker.

Til troværdigt Vidnesbyrd derom har vi hængt vort Segl under dette Brev. - Givet i vor Residens paa Als paa den hellige Jomfrue Mariæ Fødselsdag Anno 1523."

Efter Reformationen (i 1536) blev hver af de 3 Øer et Sognekald. Ved kongelig Bevilling af 4. Juli 1537 blev Øerne skilte og fik hver sin Præst; allerede i 1512 havde Hr. Hans Andersen tilladt Askø Mænd at tage sig en Kapellan. Det var ellers ikke Præsten paa Fejø, men Fæmø og Askø Bomænd, der ønskede den fuldstændige Adskillelse.

Da baade de katolske og de protestantiske Præster var saa indflydelsesrige Personer i Sognet, de eneste, der havde "Hr." foran Navnet, Præsten kaldtes ofte "Sogneherre", kan vi betragte Præsterækken - series pastorum - som en Slags Kongerække, og for Oversigtens Skyld inddele Sognets indre Historie efter de vekslende Præster. Vi nævner Præsternes Navne og deres "Regeringstid" - det er som oftest det eneste, vi ved om dem.

Præsterække

(efter reformationen 1536)

1) Den første, vi ved Navn paa (fra 1563), var Hr. Claus Nielsen - "Tykmave", saaledes kaldet efter sin "tykke Bug, som gjorde ham paa Øen meget venerabel" (hædret). Han er vist død 1565.

2) Hr. Hans Andersen (1565? - 1571) skal derimod have været meget mager og uanselig, vandt derfor ingen Yndest paa

Fejø og døde vist af Græmmelse derover i 1571.

3) *Hr. Hans Ibsen* (1571-72) var her blot eet Aar; herfra blev han forflyttet til Købelev (hvor han var mellem 1572 og 1607); der blev han berømt for at kunne "mane" Spøgelsen ned.

4) *Hr. Bent Hansen* (1572-83). Han havde intet godt Rygte, da han kom. I 1560 var han Kapellan i Idestrup; i 1571 maatte han rømme fra det Sogn, da han gentagne Gange havde gjort sig skyldig Skørlevned. Her paa Fejø viste han sig ikke bedre; allerede i 1572 blev han af Provsten i Herredsbrødrenes Nærværelse advaret, fordi han handlede ilde mod sin Kone og sin Degn. "Han var hengiven til stor Hastighed og brugte blodige Eder". Desuden skulde han rense sig for det Vanrygte, han paa ny var kommen i med en Tjenestekvinde". I 1583 kom han herfra til tilbage til Ide-strup som Sognepræst, men der blev han 6 Aar efter atter udlagt som Barnefader; det blev bevist, at han havde forsøgt at leje to forskellige Personer til at paatage sig Faderværdigheden, og da han endnu samme Aar fik en lignende Sag paa Halsen, blev han dømt fra sit Embede ("fra Krave og Habit").

5) *Hr. Jens Christoffersen Brun* (1583-1613) var født i Nebbelunde Præstegaard i 1555. Som Student "Konditionerede" han (d.e. som Huslærer) hos Søren Kræmer i Svendborg, hvis Datter Maren han ægtede. Han døde her i 1613. Der hænger et Epitafium over ham og hans Familie i Kirken. Hans Kone fødte ham 14 Børn.

6) *Hr. Hans Lauritzen (Møller eller Mørk)* (1613-21) var søn af Magister Lauritz Letrox i Vestenskov. Han var i nogle Aar Kapellan hos Formanden, hvis Datter han ægtede.

7) *Hr. Søren Jensen Brun* (1621-33) var søn af No. 5. Han var født her i 1596 og døde her i 1633.

8) *Hr. Lauritz Jørgensen* (1633-58); han blev begravet d. 15. December.

9) **Hr. Lauritz Hansen (1658-79). Han var født i 1623 og var Kapellan her fra 1654, indtil han ved Formandens Død blev Sognepræst og maatte gifte sig med Enken, Maren Carstendatter, for at faa Kaldet. Han fik 10 Børn med hende: H a n s (født d. 8. Novbr. 1661). - C a r s t e n (f. 29. Decbr. 1662). - Lauritz (døbt Palmesøndag 1664). - Han blev uden tvivl Gaardmand her paa Fejø og nævnes efter Faderens Fødested "Lungelse". - J ø r g e n (12. Decbr. 1665). Han døde i 1691 som Degn i Ønslev. - F r e d e r i k (den 2. April 1667). - D ø d f ø d t S ø n (30 Septbr. 1669). - M i c h a e l (d. 18. Septbr. 1670). - C h r i s t o f f e r (d. 29. Juli 1673). - N i e l s (d. 10. Decbr. 1675) og - P e r n i l l e (d. 26. August 1677). En af Sønerne blev Feltskær (Saar-læge), de øvrige Børn forblev som Bønder paa Fejø.**

Om denne Præst fortælles der senere meget i denne Bog.

Fejøs ældste Kirkebog er Forsvunden; men i 1769 var der en laalandsk Præst, Brandt, her paa et ganske kort Besøg, han kiggede i Kirkebogen (den forsvundne) og gjorde et Par Notitser, som interesserede ham. Af Hr. Lauritz Hansens Selvbiografi anførte han følgende: "Anno 1623 den 31. Juli, er jeg Lauritz Hans Søn, Guds Ords Tjener paa Fæøe, barnefødt i Lungelse Præstegaard paa Langeland; min Fader var Hr. Hans Michel Søn, Sognepræst i Lungelse og Trælbølle, min Moder Pernille Hans Daatter. De lod mig oplære hjem-me ved dygtige Lærere til mit 14de Aar, da jeg blev sendt til Odense og var der i Skole og paa Gymnasie i) Aar, da Jeg Kom til Universitetet 1646 og forblev der i 3 aar, indtil jeg rejste derfra med Testimoniis Acade-micis (Akademisk Vidnesbyrd) 1649 den 8. Octobr. og da indformerede andre, indtil jeg af forrige Sognepræst paa Fæø, Hr. Lauritz Jørgensen, blev kaldet til Kapellan d. 26. Maj 1654, og, da han døde, til Sognepræst den 17. December 1658 og kom da i Ægteskab med hans Enke, Maren Charsten -sdatter, hvis Moder Gyde Peders-daatter havde Jens Zachariesøn i Naxschou 1661 (mon det er den kendte Tingfoged og Dommer her paa FEjø, vi senere hører saa meget om?) Hun, Gyde blev begravet i Koret i Fæøe Kirke 1674 Mandagen efter 5. Sønd. eft. Trinitatis. NB. 1677, d. 11. Juni var han (Jens Zachariesøn?) - Og saa staar der: "1668, 2den Pinsedag var Hr. Lauriz Hansen i København (det var vist ikke for det gode).

Kapellanen var Hr. Jens Bistrup". Hr. Bistrup kom her d. 11. Oktober 1676 som gift Mand med mindst 2 Børn, en Søn og en Datter. Han blev begravet her i Kirkens Kor den 2. Septbr. 1678 - den 26. Septbr. s. Aar nævnes en Hr. Anders Sadel (Sadolin) vel nok som Kapellan.

Ved Paalæggelsen af Extraskat paa gejstelige Personer i 1677 nævntes Kapellanen, Hr. Bistrup, men ved Kop-skatten i det følgende Aar 1678 nævntes han ikke; da var han død. Hr. Bistrup havde været Hører (Lær-er) i Nykøbing. Den sidste Kapellan var følgende Sognepræst Hr. Gregers Madsen, som giftede sig med Hr. Bi-strups Enke.

10) *Hr. Gregers Madsen* (1679-91). Han giftede sig med Hr. Bistrups Enke, Else. Han blev begravet den 15. August 1691. Ogsaa om ham skal der senere berettes en Del. Han blev 61 Aar gammel.

11). *Hr. Hans Jørgen Stadager* (1691-93). Han havde fra 1687 været Kapellan hos Formanden. Han var søn af Præsten Jørgen Falster i Stadager. Der skrives, at han døde pludselig Natten, før han skulde rejse til Sjælland for at holde Bryllup, men i det "Udtog af Kirkebog", der ovenfor er citeret, staar der, at han var gift med Sille Maria.

12) *Hr. Christen Jespersen Skov* (d. 4. Septbr. 1693-Okt. 1710). Han blev kaldet af Biskop Thomas Kingo, der var gift med hans Svigermoder. I 1693 blev han gift med Sille Maria Worm (Formandens Enke?), der døde i 1714. Der var 3 Børn i Ægteskabet. Han blev begravet den 26. September 1710 og blev kun 47 Aar gammel.

13. *Hr. Magister Peder Blichfeldt* (1710-25), som var født i 1674. Hans Hustru var en Søster til Bispede Müller, og hun døde i Vesterborg 1735 (eller 1736), 65 Aar gammel. I Kirken hænger en Mindetavle over ham.

14) *Hr. Hans Mejer* (1725-36) var født i Norge og blev i 1714 Student fra Trondhjem Skole og kom siden som Informator til Provst Suhr i Købelev. Mens han var der, blev han anset for at have mystiske Evner. Skytten paa Pederstrup kom til at skyde en Jaghund, der tilhørte Hr. Mejer, og da denne Skytte nogen Tid efter skød efter Fuglevildt paa det Sted, hvor han havde skudt Hunden, dræbte han i eet Skud først begge sine Jagthunde og skød i næste Skud sin Hest saaledes i Hovedet, at den maatte dræbes. Han og flere andre troede, at Hr. Mejer havde haft en Finger med i dette Spil, og Skytten blev saa bange for ham, at han aldrig mere lod sig se paa den Egn, saa længe Hr. Mejer opholdt sig der.

15) *Hr. Andreas Desington* (1736-66) var født i Bergen d. 30 Decbr. 1700 og blev Student i Nysted i 1721 og 2 Aar efter theologisk Kandidat med Haud (II. Kar.). Samme Aar blev han kaldet til at være Kettingeprestens Eftermand. Desington blev imidlertid Fuldmægtig hos Amtmanden paa Aalholm. Præsten i Kettinge, hvis Død han ventede paa, døde først 13 Aar efter, og da det skete, betænkte han sig paa at overtage hans Embede, for den 9. Decbr. 1735 var han blevet kaldet til Fejø og tog dertil, da han ønskede sig Rolighed til at sysle med Studier, som han i lang Tid havde maattet forsømme, efter at han ogsaa fra 1728 til 1730 havde været Huslærer paa Bramsløkke hos General-major Schack og sidenefter Amanuensis hos Biskop Lodberg og hos Efterfølgeren, Biskop Rasmus i Odense. - Da Hr. Desington i 1750 blev meget svagelig, fik han først en Kapellan fra Norge, Christian Ørbeck, men han forlod ham sam -me Aar, hvorefter han fik en anden, Jens Vandel, som giftede sig med hans Datter og blev her som hans Efterfølger. Hr. Desington var gift med Charlotte Kirstine Nielsdatter, der tidligere havde været gift med Hr. Mourits Hoe i Døllefælde. Hr. Desington døde i 1766.

16. *Hr. Jens Vandel* (1766-70) var født i Saxkøbing som Søn af Købmand Niels Jensen (Moderen var født Vandel). Han blev Student fra sin Fødeby 1738; saa var han i 5 Aar Hovmester hos Grev Holck paa Ourebygaard, før han tog sin Examen. Han giftede sig med en Datter af Formanden, Elisabeth Desington, og de fik 2 Børn. Sønnen, Niels Vandel, født i 1752, døde 1792 som Stadfysikus i Christiania; Datteren, Anna Margrete, ægtede 1770 Købmanden Claus Jacob Suhr i Nakskov og døde i sin første Barselseng med Datteren, Johanne Charlotte Lucie, der ligeledes døde i første Barselseng (1792), Aaret efter sit Bryllup med Farver Lars Theisen i Nakskov.

17. *Hr. Niels Møller* (1770-77) var født paa Ærø; Forældrene var Bønderfolk. Han havde været Præst paa Askø fra 1766 til 1770, før han kom her. Hans Hustru, Johanne Marie Thomsen, døde 1780. Han blev i 1777 forflyttet til Krummerup paa Sjælland.

18) *Hr. Henrik Steensen Müller* (1777-1783) var født i 1737 og blev Student fra Nykøbing 1755. Han blev Lærer ved Waisenhuset i København og blev kaldet hertil den 17. Decbr. 1777. Han døde her i 1782. Hans anden Hustru var Datter af Præsten i Stokkemark, Hr. Sebbelow. Hun ægtede efter hans Død Hr. Mortensen paa Askø.

19. *Hr. Henrik Kuhlmann* (1783-1808). Han havde været Kapellan i Norge, da han d. 18. Januar blev kaldet hertil. I hans Tid døde her en Degn i høj Alder, Lucoppidan, som havde taget theologisk Embedsexamen og var en "saare værdig Mand".

20. Hr. Johan Jacob Kirchheiner (1808-21) var "ikke meget elsket" her paa Fejø. Han kom herfra som Sognepræst paa Møen, hvor han døde 1841. Hans Hustru var Benedicte Erikke Thomasine Wadskiær, Datter af Professor W. Der var 11 Børn i Ægteskabet.

21. *Hr. Andreas Boie* (1821-29) var født i 1773 og var en Bondesøn fra Holbæk ved Randers. Han fik tidlig baade Stiffader og Stifmoder, som begge behandlede ham ilde. Tyve Aar gammel kom han i Randers Skole, hvor den ædle Rektor, Mag. Estrup, var som en Fader for ham. Fra 1810 til 1821 var han Kapellan i Stege og kom saa her til Fejø, hvorfra han i 1829 drog til Stadager, hvor

han i 1854 døde. Først var han gift med en Datter af Provsten i Stege, anden Gang med Anne Margrete, Datter af Købmand Edw. Sidenius i Maribo.

22. Hr. Diderik Peter Lund (1829) var født 1781 i Sørbymagle paa Sjælland, hvor Faderen var Kapellan; hertil blev han kaldet d. 22. Juli 1829. Han fik kun prædiken 2 Gange; han døde nemlig allerede d. 14. Septbr. samme Aar paa et Hospital i København.

23. Hr. Christian Rudolf Kjerulff (1829-40) var født 1788 ved Aarhus: Faderen var Landmand. 1820 var han Kateket i BOgense. Den 31. December 1829 kom han hertil som Sognepræst, og han døde her d. 15. April 1840. Han var to Gange gift, først med Henriette Jacobine Knorr, anden Gang med en Datter af Forvalter Braband.

Selvfølgelig kan der om saa lille Stykke Land som Fejø ikke skrives en fortløbende Krønike: der mangler Oplysninger, Kilder; enten har der intet været nedtegnet om de Smaabegivenheder, her er hændet, eller ogsaa er mange af de Oplysninger, der har været til, ved Vanrøgt gaaet tabt. Idet vi maa have Danmarks almindelige Historie i Tankerne, maa vi nøjes med de smaa Meddelelser, der kan findes; de staar hen uden indre Sammenhæng, men giver dog forhaa-bentlig alt i alt et Billede af Livet, som det formede sig i de skiftende Tider paa vor Ø. Det ligger ogsaa i Sagens Natur, at det ikke er Idyller, Krøniken kan afmale: naar alt er vel, siges der intet derom; kun Afbølgelserne fra det normale, For-seelserne, Forbrydelserne er optegnede, saa naar disse her fortrinsvis fremsættes, giver de vel et skævt Billede af Fejø-boernes Liv i gamle Dage; men vi maa trøste os ved, at dette Billede omvendt viser, hvad gode Folk har anset for ret og kønt.

Som vi allerede véd, var Fejø Kongens Ejendom, hvoraf han kunne kræve Afgift. I en Optegnelse fra 1523 udtrykkes dette saaledes: "**Fejø ligger til Kongens Fødebur**", og af "Ffæø" skulde der aarlig svares ham 226 Mark og 11 Skilling samt 10 Pund (40 Tdr.) Havre; ligeledes skulde Vejro (Vedro) af med 10 Mark og 13 Skilling. - Naar der var Krig paa Færde, krævede Kongerne ofte Extraskatter ogsaa af Fejø; i og efter Grevens Fejde (1533-1536) trak han (Christian den Tredie) lovlig stærkt paa Øens Bomænd. Endelig i 1537 klagede de saa kraftigt, at han maatte skaa-ne dem lidt. Kongen skrev da Juleaften saaledes til sin Lensmand over Nykøbing Len, Schack Rantzau: "Vor Gunst tilforn! Vid, at vore Undersatter, Bønder og menige Almue, som bygger og bor paa Fejø der udi Nykøbing Lén, haver nu ladet berette for os, hvorledes de nu udi sidste forleden Fejde er tit og ofte udplyndrede, og derover er nu saa saare forarmede, at de ikke formaar at udgive denne Sølvskat (Pengeskat), og beretter, at de haver vilvilligen udgivet alle andre Skatter, som de er tilskrevet om, og var derfor begærendes, at vi ville ansé saadan deres Brøst og store Skade og endeligen forhandle med dennem om samme Sølvskat. Da haver vi ansét saadan deres Brøst og Armod og undet sam-me vore Undersatter paa Fejø, saa at de nu straks skal udgive og antworde dig paa vore Vegne Halvdelen af samme Sølvskat, og den anden Halvdel skal staa udi vort fri Vilkaar, indtil saa længe vi selv udi Falster kommendes vorder el-ler herforinden lader forfare (undersøge) samme vore Undersatters Lejlighed (Omsstændigheder), hvad heller de da paa vor videre Anfordring skal samme Part udgive, eller vi da og kunde efte samme deres Lejlighed forskaane dennem dermed.

Skrevet paa vort Slot "Kiøpnehaffn Jwlle affthen aar mdxxxvij (1537) Wnder wortt signett"

Christian III havde ogsaa senere noget tilovers for Fejø og dens Søsterøer; tværtimod, hvad ellers var Skik, tillod han Beboerne i 1550 at handle paa Tyskland uden om Købstæderne paa det større Moderland, Laaland ("Meginlandet" kaldte de dette land, d.v.s. det store Land, Hovedlandet): "Christian, med Guds Naade osv. gør alle vitterligt, at efterdi vore Undersatter paa Feø, Femø og Askø ligger saa langt fra Mênlandet, og det er dennem storlig til Besvær, at de skal købi i vore Købstæder deres Humle, Staal, Salt og andet til deres Hus's Ophold, da paa det at de desbedre maa blive ved deres Bjergning, haver vi af synderlig Gunst tilladt, at de herefter maa sejle med deres Skuder til Tyskland med deres eget hjemmefødte Kvæg og Korn, naar der ikke er Forbud, og der købe Humle, Salt, Staal, Jern og, hvad andet de haver behov til deres eget Hus's Ophold, indtil vi siger anderledes derom; dog maa de ikke sælge til Forrag" (d.e.: andensteds til Underpris).

I 1557 var Bønderne paa Naboøen Fæmø bleven ængstelige for, at deres gamle, fastslaaede Rettigheder skul -de fratages dem; de havde nemlig mistet et Konge-Tilsagn derom, og nu, det var borte, kunde Kongens Lensmand maaske finde paa at forhøje deres Afgift, Landgilden, eller deres Stedsmaal: Indfæstningsafgiften. Nu havde de Fejø-mænd et ganske ligelydende Brev, og støttende sig til det mødte de frem for Kong Christian, som just da- den 11. Au-gust 1557 - var paa Nykøbing Slot, og bad ham give dem et nyt Brev; det fik de ogsaa, skønt Lensmanden talte imod dem:

"Vi Christian den Tredie osv. gør alle vitterligt, at Aar efter Gud Byrd 1557 den 11te Dag Augusti paa vort Slot Nykøbing udi vor egen Nærværelse, nærværendes os elskelige Johan Friis til Hesselager, vor Kansler osv. var skikket for os vore Undersatter paa Fæmø og berattede, at dennem af vore Forfædre, fremfarne Konninger udi Danmark, er givet nogle Friheder paa, hvor "Møgit" (meget) de skal give til Landgilde, og hvorledes der skal holdes med BØndersønner og med Gaardfæstninger paa Fæmø, og beklage de foreskrevne vore Undersatter, at samme deres Breve er dennem udi forgangne Fejde forkomne, og derfor havde de for os for Retten stævnet vore Undersatter af "Fæø" med deres Priviligier, der skal lyde som med de Priviligier, som dennem af Fæmø givet var. Og mødte for-skrevne vore Undersatter af Fæø med samme Priviligier, som

var et aabent, beseglet Pergamentsbrev, som høj-baarne Fyrste, Konning Frederik, vor kære Hr. Fader udgivet havde, lydendes: at Fæøe Mænd skal udgive slig Land-gilde, som de af gammel Tid givet havde, og Bøndersønner, som paa Fæøe fødte var, at blive der boendes og ikke deraf føres; dog, naar de vilde flytte af Fæøe, skulde de bo paa Kronens Lén udi Nykøbing Lén, som samme Brev om for-skrevne tvende Artikler bemelder" (alstaa havde man allerede da en Art Stavnsbaand her paa Øerne). "Sammeledes berettede forskrevne Fæmø Mænd, at naar dennem blev nogen Gaard ledig paa Fæmø da havde de - ligesom de paa Fejø - af gammel Tid ikke givet mere til Indfæstning end 3 Gylden (1 G. = 1½ Kr.) af Gaarden, og beklagede, at de nu maa fæste samme Gaard saa højt, som de med Lensmanden kunde blive til ens, og begærede, at det maatte blive ved den gamle skik.

Dertil svarede os elskelige, ærlige og velbyrdige Jørgen Brade, vor Mand, Tjener og Embedsmand (Lens-mand) paa vort Slot Nykøbing, og berettede, at det skal ikke findes, at vore Undersaatter enten af Fæmø eller FEjø skal nogen Tid have haft nogle fremfarne Konningers udi Danmarks Breve og Friheder paa, hvor "møget" de skal give til Stedsmaal paa deres Gaarde, naar de gennem skal fæste, anderledes end de maatte saa sige (det er kun efter deres egen Mening) og ikke heller bemelder højbemeldte Konning Frederiks Brev paa den Artikel, at de skal ikke give me-re end 3 Gylden til Fæstning paa hver Gaard.

Dom: Da efter Tiltale, Gensvar, Breves Bevisning og Sagens Lejlighed (Omstændighed) sagde vi saa derpaa for Rette, at forskrevne vore Undersaatter paa Fæmø og Fejø skal ikke besværes med yderligere Landgilde at udgive, end som de af gammel Tid gjort haver. Og ikke heller de Bøndersønner, som der paa forskrevne Øer fødte er, tvinges derfra at flytte, uden naar de vil bo andensteds, da skal de bygge og bo paa Kronens Gods udi Nykøbing Lén; og naar nogen af vore Undersaatter vil fæste nogen Gaard paa Fæmø og Fejø, da skal de være pligtig deraf at udgive til Fæstning, hvad som de derom kan med vor Lensmand, som nu er eller herefter kommendes vorder paa Nykøbing Slot, tilens vorer".

- Lensmanden fik da saa sin Vilje paa dette Punkt.

Et Spørgsmaal om Værnepligt, som halvandet Hundrede Aar senere fik stor Betydning for Fejø - Birkefog-den her satte i bogstavelig Forstand sit Liv ind derpaa - og for de andre Øer: om Folkene skulde tjene Kongen til Lands eller til Søs, viser sig i 1565, da det ses, at man her blev betragtet som søfarende. Der var Krig i Vente, og der skulde sendes Baadsmænd (Matroser) til Københavns Slot til Admiralen, Herluf Trolle. Kongen lovede at give hver Baadsmænd 4 Gylden om Maanedens, og de halvbefarne "redelige Maanedspenge". - "Askø, Fæmø og Fejø og de andre Sma-øer skal desuden sende 12 SKibsbyggere og Tømmermænd"

Der blev i Aaret 1568 skrevet "Ett Clart Regiister paa alle Sogner, Bondergaarde, Boell oc Gadehuus udj Fuelse herrid udi Lolandt". Deri opgøres det, at der paa Fejø var 66 Bol (Gaarde), paa Vejrø 4, samt paa Fejø 18 Gadehuse (jordløse Huse), paa de andre to Øer tilsammen 69, ialt 157 Beboelser paa de 3 Øer. - Til sammenligning sættes de nutidige Tal (fra 1921): Fejø 357 Gaarde og Huse, Fæmø 167 og Askø 50, ialt: 574. Saa slutter Registret med: "Adel og Gejstelighed ejer intet paa Øerne", nej, det var Kongen, der ejede al Jorden, mens Bomændene selv ejede deres Gaarde og Grundene, de stod paa.

Og Saa skal vi læse om, hvori den Landgilde bestod, som ovenfor omtales, og som det blev betragtet som en slet Handling af forhøje. For Aaret 1569 udgjorde Landgilden for alle Fejømænd tilsammen 227 Mark og 3 Skilling og Landgilde-Havre: 11 Pd. og 10 Skp. = 46 Tdr. 2 Skpr. - For VEjrø var det ialt 16 Mark og 5 Skilling + 1 Td. Smør; hver af de 4 Gaardmænd der (Bomænd) gav 1 Fjerding Smør; de hed : Anders Lerche, Bo Lauritzøn, Hans Pederssøn og Hans Olufssøn; den ene Gadehusmand, der var, Rasmus Fynboe gav 2 Mark.

Aret efter, i 1570, opnoterede Provsten i Fuglse Herred, Hr. Jørgen Christiernssøn, hvilken Indkomst Kirken, Præsten og Degnen da havde:

"Til Fejø Kirke er der ingen Ejendomsbreve. Den aarlige Landgilde til Kirken er 1 Skæppe Byg af hver Mand, er 70; er i een Summa 3 Pund minus 2 Skp. (dengang gik der altsaa 7 Skp. paa en Tønde).

Præsten har ingen Ejendomsbreve eller Kirkebog. Af Jorden har han 3 Skp. Land, men ingen Eng. Han har intet Almissekorn, men hver Mand skal give Præsten aarlig 1 Skp. Byg. Derfor giver hver Mand en Gaas og en vis Ren-te aarlig. Der er 70 Tiendeydere. Af Inventarium er der et gammelt Bord (d.e.: som ikke tilhører Præsten, men Præste-gaarden).

Degnens Indkomst er 4 Pund Rug og 4 Pund og 4 SKp. Byg (16 Tdr. af hvert Sort), nemlig 1 Skp. Land, men ingen Eng. Helmissesmad (Allehelgendedagsmesse) faar han 17½ Mark, det er 4 Skilling af hver Mand. Der er intet Degnebol (Bolig), men hver Degn koster eller bygger selv Vaaning.

(Rigsarkivet oplyser, at 1 pd. korn var = 4 tdr., og at 1 td. korn almindeligvis var = 6 skp. Landgilden for VEjrø var ikke 15 mk 5 sk., men 4 mk 5 sk.)

Samme Provst besøgte i 1574 Fejø paa Visitats, og han befandt bl.a., at Præsten paa Fæø blandt de Bøger, han efter Kirkeordinansen skulde have, ogsaa havde en, der hed: "Instructio visitationis Saxonica" (d.e.: den saksiske (lutherske) Forordning om Visitatser).

- Om Kirkens Indkomst, Byggen, som den fik af Bomændene, forordnede Kongen i 1577: "Da vil vi herved tilladt have, at Kirkeværgen til de Kirker over alt Laaland, som vi haver jus patronatus (Patronret) til, maa herefter sæl-ge og forvandle (omsætte i Penge) Kirkernes Rente og Indkomst, hvor dennem bedst synes, og de det kan afhænde. Kirkerne til Gavn og Fordel, dog skal de ikke

maatte gøre det uden med Herredsprovstens og Sognepræstens Vilje og Vidskab" (Viden).

Om denne kongelige Forordning om Kirkens Tiendekorn blev der godt hundrede Aar senere megen bitter Strid. - Pengene sad ikke saa løse hos de Fejø Mænd; i hvert Fald maatte Provsten, da han i 1589 kom her paa Visitats, fra Prædikestolen formane Sognefolket at holde den Skik og Forordning, som paa Lander (her paa Øen) har været udi mange Aar: at give en Susling (en Seksling, 6 Pennige = en halv Skilling dansk) til Vin og Brød, naar de gik til Guds Bord, item at holde den ærlige Skik, som har været i Christendommen med Hædersoffer, som naar Børn christnes, Kvinder gaar i Kirke (første Gang efter barnefødsel), og naar Brudefolk vies osv."

Præsten kunne nok trænge til disse Biindtægter, han var ikke for velstillet, hvad vi ogsaa ser af et langt Brev, Dronning Sofie (Frederik 11's Enke) i 1591 sendte sin Lensmand paa Nykøbing Slot. "Os elskelige Niels Friis". Vi erindrer jo, at vore Øer samt meget andet Land her paa laaland og Falster var til Livgeding, Enkeforsørgelse for Enke-dronningen: "Sophia, med Guds Naade osv. Vor Gunst tilforn! Vid, at hæderlige og højlerde Mand, Sognepræsten paa vore og Kronens Øer, Fæø, Femø og Askø, til vort Slot Nykøbing liggendes, haver underdanigen ladet give til Kende for os, hvorledes de en ringe Jord og Eng haver til deres Gaarde, ungefærlig 2 eller 3 Tønder Sæd, og en Part af dem aldeles intet, og derfor er underdanigsten begærendes, at vi deres arme Vilkaar og Elendighed vil anse og dennem med nogen Jord, som de til deres Gaarde kan bruge, vil bevilge. Da efterdi vi forfarer (erfarer), at disse Præsters Vilkaar og Elendighed er saa "møgit" ringe, og vi dog gerne saa dennem til det bedste at blive beforsøret, saa haver vi derfor naadi-gen under og bevilget dennem, at naar nogen af vore og Kronens Bønder og Tjenere, som bygger og bor paa Fæø (og de andre Øer) ved Døden afgaar, da maa disse Præster paa hver sin Ø, som han er Præst paa, komme til samme Jord igen (lægge den til sin Gaard) uden Indfæstning. Dog skal Præsten til rette Tid udgive den aarlige Landgilde, som efter Jordebogen ganger af foreskrevne Gaard. Og dersom Sognepræsten vil Bondegaarden til sig forhandle, skal han den med Arvingernes Minde til sig have. - Vi haver og naadigst bevilget disse Præster paa forskrevne Øer at maatte blive fri for, hvad Langroer, Stakketroer (Pligt til at ro langt eller kort for kongelige Embedsmænd) og andet Arbejde og Tiende som af Bondegaarden ganger.

Thi beder vi dig og vil, at du dennem for disse Arbejder fri lader blive, havendes Indseende med, at dersom nogen af samme Præster er saa rigeligen og rundeligen forsét (forsynet) og forsørgtet med Præsterente og Jord, at han sig derover ikke haver at beklage, at du herudinden (heri) vort Gavn og Bedste vil vide at ramme, saa at han ikke under det Skin nogen Jord bekommer. - Dermed sker vor Vilje, befaledes dig Gud.

Givet paa vort Kloster Halsted den 9. Septembris
Aar 1591"

Den Fejø-Præst, der sammen med sine Kolleger, havde klaget sin Nød for Enkedronningen, hed Hr. Jens Christoffersen Brun (se Nr. 5 i Præsterækken). Han burde ogsaa have taget Hensyn til sine Sognemænds Tarv, hvad han engang i 1593 ikke gjorde. - Den udmækkede Provst i Fuglse Herred, Hr. Jørgen Christiernsøn, som havde efterladt en yderst udførlig og velskreven Provstebog, skrev - og dette var den sidste Sag, han indførte i Bogen: "Anno 1593, den 29. Maj, som var den Tægtedag (Tingdag), til hvilken Simon Hansen, Bomand og Skipper paa Fæø havde indstævnet sin Præst, Hr. Jens paa Fæø at møde for Provsten i Østofte for saadan Sag: Simon Hansen havde kort før Paaske laant og lejet en liden Skude til Hr. Jens, Jens Rasmussen og Svend Jensen; de vilde til Næstved at købe Heste; og siden de samtlige drog bort med Skuden, er den blevet borte, og han har intet spurgt til den; thi paastaar han, at Hr. Jens Brun og de tvende andre skal fly hannem hans Skude igen saa god, som han dem haver laant. - Hr. Jens var ikke mødt, og blev Sagen opsat til den 12. Juli". - Hvordan det gik, ved vi intet om.

Hr. Jens skulde derimod nok holde paa, hvad der tilkom ham; Bomændene skulde efter gammel Skik yde en Afgift til ham, som kaldtes "Almissekorn", der skulde fordeles mellem Præst, Degn og de fattige. I 1594 blev der Strid herom, som der staar i Provstebogen: "Fæø-Almuen vægrede sig ved at give det Almissekorn, som er efter Jordebogen 1 Skp. Byg af hver Gaard; de foregav, at det kun var en Bevilling, som de havde undet Hr. Hans Ibsen (se Nr. 3 i Præsterækken), nu Sognepræst i Købelev og Provst i Nørreherred, men ingen før ham havde faaet det. Men saadant Foregivende blev kendt højst falsk at være ved Hr. Hans's Brev, som blev oplæst". - "Det var ikke alle Mænd paa Fejø, som havde nægtet at yde Kornet, kun Halvdelen af Øens Bomænd havde holdt Almissekornet tilbage, og dem var Peder Alfast Formand for".

Foruden Bomænd og Gadehusmænd maa der ogsaa dengang have været omvandrende Stoddere her paa Fejø, ellers havde de ikke haft det Stoddermærke, der kendes fra 1582.

I Hele Fuglse Herred var der 740 Tiendeydere og 121 Stoddere, som skulde bære et Stoddertegn, og det synligt, fastsyet paa Brystet. Naar Indehaveren døde, sprættede man det af hans Pjalter og overlod det til en anden, men vovede det indregistrerede "Almissehoved" at udstrække sin Virksomhed ud over Sognets Grænser, var hans Tegn og dermed følgende Adkomst til at tigge forbrudt. Af kontrolmæssige Grunde var det derfor at Vigtighed, at Tig-gerne Hjemsted kunne ses af hans Skilt. Som oftest tog man da sin Tilflugt til et Par Bogstaver af Sognekirkeens Navn; den store Tiggerforordning af 1567

indskærpede Brugen af 3-4 BOgstaver "med slig Forskel, at det deraf kunde kendes, udi hvilke Sogne de hører hjemme". Fejø brugte som Vartegn en Baad og en mærkeligt Ord: Godt, som maaske skal tydes som Sot=Sygdom, hvilken kunde være Grunden til Mandens Elendighed.

Tiggerne var jo ikke velsete, men endnu mindre velkommen var en Mand fra det højeste Trin paa Samfundstigen, der aarligt gæstede Fejø; det var den mægtige Adelsmand Steen Brahe - en Broder til Astronomen Tyge Brahe - som i Aarnene omkring 1580 var Kong Frederik den Andens Lensmand over Ravnsborg Len. Intet var saa herligt for Kongen som Jagt; at Steen Brahe var ham kær, ser man af, at han overlod ham Jagtretten paa Fejø og de andre Smaa-øer. Bønderne maatte naturligvis ikke selv jage paa deres Marker, derr jo var Kongens Ejendom; de maatte ogsaa kun holde "trevenede" Hunde, som det hed, d.v.s., hver Bondehund skulle have en Sene skaaret over paa den ene Forben, for at den ikke skulde kunde løbe Harerne op. De har sikkert ikke med Glæde set den adelige Herre med Svende og Hunde trave rundt i deres Korn.

Kongens Brev ser saaledes ud: "Vid, at vi nu naadigst haver bevilget og tilladt, at os elskelige Steen Brahe, vor Mand, Raad (Rigsraad) og Embedsmand udi "Raffuensborg" Len at maatte herefter have hans fri Harejagt ("Haarjagt") paa vore Kronens Øer: Feeø, Femø og Askø. Han maa jage Harer, naar og saa ofte han selv i egen Person vil dra-ge derpaa at jage og ingen anden paa vore Vegne der at skulle jage efter Harer, til saa længe vi anderledes derom tilsig-endes vorder; dog saa , at han aarlig derfor skal give 2 Rosenobler (godt 35 kr.) til os og til højbaarne Fyrstinde, vor kære Hustru, een Portugaløs (ca. 85 Kr.) og dennem os til hver Philippi og Jacobi Dag (1. Maj) lader fornøje. Thi forby-der vi alle og enhver Steen Brahe heri at hindre eller nogen Maade Forfang (Skade) at gøre under vor Hyldest og Naa-de. Actum Kiøpenhaffen 15. Juni 1582".

Bomændenes Korn, som Kongen, Præsten og Degnen foruden de selv nød godt af, havde Ærinde mange Steder hen; saaledes kom der i 1602 et Brev fra Kongen til Fejø Bønder, om de ikke nok, nu de havde haft en god Høst, for smaa Priser vilde sælge af deres Overflod til de nordligste Nordmænd, da der var Nød paa Færde hos dem; "Aabent Brev til Almuen paa Feeø" (og de andre Øer. Hilser eder, alle vore og Kronens Undersaatte, Bønder og menige Almue paa Fejø boendes evindeligen med Gud og vor Naade. Vid, eftersom vore Undersaatte udi Nordlan-dene udi vort Rige Norge dennem højlig beklager for den megen Dyrtd og Misvækst ikke at kunne bekomme deres Sædekorn eller andet Korn, som de ellers til deres Nødtørft behøver, efterdi vi er komne i Forfaring, at hos eder skal være udi forgangen Aar bleven god Kornvækst, saa at I for denne ene Gang, naar vore Undersaatte eder med dette Brev besøger (d.v.s. Københavnske Handelsmænd), lader dennem bekomme for en billig Køb, for rede Penge og andre gode Varer, hvad Korn I haver at overlade af; ladendes (undladende) det igenlunde. Hafniæ 29. Januarii Ano 1602".

- Da Krigen (Kalmarkrigen) med Svenskerne rasede (1611-13), trængte samme Konge, Christian den Fjer-de, til Penge, og han udskrev da en Extraskat. Hver Bomand skulde af med 1 Rdl., hver Husmand med en halv Daler ligesom "Tjenestevende" og Møllere.

Det er saa heldigt, at vi da med det samme faar Navnene paa alle Husbønder paa vor Ø. Listen ser noget tør ud, men det er dog interessant at faa at vide, hvad Folk da hed; de fleste Navne er som de nu brugte, men nogle er dog med ejendommelige Navne, og maaske en og anden kan finde sine Forfædre iblandt dem. Altsaa:

I Østerby boede følgende *Bomænd* (Gaardmænd):

Ole Smed	Niels Clausen	Rasmus Nielsen
Peder Hansen	Niels Rasmussen	Jens Olsen
Svend Jensen	Hans rasmussen	Hr. Jens (Brun: Præsten)
Rasmus Hansen	Oluf Friis	Jens Strange
Ole Jensen	Hans Simonsen	Mikkel Thomsen
Niels Hansen	Rasmus Ebbesen	Morten Smed
Peder Olsen	Thorkild Hansen	Rasmus Hansen
Mads Pedersen	Niels Jørgensen	Hans Hansen
Mikkel Lauritzen	Oluf Hansen	Moten Lauritzen
Rasmus Jensen	Lauritz Smed	Wentzel Caspersen
Jens Smed (schmidt)	Peder Alfast	Jens Bager
Hans Lauritzen	Rasmus Hansen	Oluf Sommer
Oluf Hansen	Niels Hansen	Jacob Skrædder
Anders Bymand	Daniel Svendsen	Claus Poell
Niels Væver	Anders Laursen	Niels Madtzen

Pebersvende: Per Mortensen, Per Andersen, Jep Skrædder, Jens Danielsen, og Peder Hansen

Husmænd:

Jens Jude (Jyde) gav ½ Daler	Peder Fynbo (1½ Mark)
Jens Christensen (1 Mark)	Lauritz Mikkelsen (1 Mark)
Peder Hjort (1 Mark)	Niels Olsen (1 Mark)
Lauritz Olsen (1 Mark)	Rasmus Jørgensen (½ Daler)

I Vesterby var følgende *Bomænd:*

Christoffer Jensen	Lauritz Jensen	Lauritz Jensen
Peder Joensen	Job Thorkildsen	Anders Monsen
Thorkild Nielsen	Laurits Gaard	Hans Pedersen
Peder Jensen	Bo Mortensen	Hans Nielsen
Lauritz Askø	Jens Jørgensen	Niels Hansen
Otto Jepsen	Hans Jensen	Lauritz Hansen
Peder Rasmussen	Jens Jepsen	Oluf Jørgensen
Peder Olufsen	Peder Thomsen	Christoffer Fynbo
Hans Nielsen	Jørgen Jørgensen	Thorkild Bosen
Hans Olufsen	Oluf Jensen	Christen Smed
Anders Pedersen	Hans Mortensen	Anders Olufsen
Niels Friis	Jens Hansen	Anders Nielsen
Peder Borre	Hans Jensen og Hans	Niels Clarmester
Oluf Andersen	Erbo (Ærøby)	Rasmus Nielsen
Thorkild Olufsen	Hans Nielsen	Niels Møller

Pebersvende: Jørgen Thorkildsen, Morten Olsen, Niels Andersen, Hans Clarmester, Jep Jensen, Mogens Jørgensen, Lauritz Jørgensen, Lauritz Skræder og Joen Olufsen.

Husmænd:

Niels Jensen (½ Daler)	Oluf Olsen (1 Mark)
Niels Larsen (1 Mark)	Povl Giug (Byg) (½ Daler)
Jens Nielsen (1 Mark)	Oluf Pedersen (½ Daler)
Povl Degn (½ Daler)	Henrik Hansen (½ Daler)
Jørgen Pedersen (1 Mark)	Jens Laursen (1 Mark)
Jens Olsen (½ Daler)	Hans Mogensen (½ Daler)
Peder Jørgensen (1 Mark)	Morten Jeppesen (½ Daler)
Morten Jensen (1 Mark)	Jeppe Jørgensen (1 Mark)

Paa Vejrø boede af *Bomænd:*

Jep Olsen, Jep Hansen, rasmus Jensen, Per Hansen og Jørgen Fynbo, og af Husmænd: Lauritz Lessøe, Lauritz Villadsen og Anders Alsing.

"Summarum offuer Fæø og Verømend":

Fæstefønder 70	70 Daler	Pebersvende 15	15 Daler
Smede, som bruger Avl 1.....	½ Daler	Husmænd 21.....	10½ Daler
Skrædere, - do -	½ Daler	Tjenestesvende 12.....	6 Daler
Møllere: - do -	½ Daler	Tjenestedrenge 14.....	4 Daler
	71½ Daler		35½ Daler

Tilsammen 107 Daler.

I Anledning af den samme Krig skulde Kongen have Landsknægte transporteret fra Kiel over til Halmstad i Halland. Der fik Fejv Skippere ogsaa Ordre til at møde med deres Skuder (18. Februar 1611): "Hendrik Friis fik Brev om ud af Rudkøbing og

andensteds paa Langeland, saa og Joachim Barnewitz udaf Feøe, Femøe og Askøe under Nykøbing Len liggendes at forskaffe Skuder, som ti Kiel den 3. maj skulde være til Stede der at indtage Marqvort Pendt-ziz Ryttere og til Halmsted fremføre".

Da Krigen var forbi, døde vor Præst, *Hr. Jens Christoffersen Brun* i 1613 (se om ham nr. 5 i Præsterækken) og blev begravet i Kirken. Samme Aar havde han selv ladet skære en Gravtavle (et Epitafium) for sig og sine og ladet den ophænge i Skibet, hvor den endnu hænger. Han var gift med en datter af Søren Kræmer i Svendborg og fik med hende 14 Børn i de 30 Aar, han var Præst her paa Fejø.

Hr. Jens var født 1555 som Søn af Hr. Christoffer Hansen Brun i Nebbelunde. Epetafiet fremstiller ogsaa Hustruen, maren Sørensdatter, født i Svendborg 1567, og deres Børn, blandt hvilke er senere Sognepræst hos os, Hr. Søren Brun (født 1596, død 1633) og en Datter, gift med Faderens Efterfølger her, Hr. Hans Lauritzen (død 1621) er kendte. - Billedet er altsaa malet 1613. I Midten ses den Korsfæstede; ved Korsete højre Side knæler Sognepræsten; han har gult Haar, lyst Skæg, blaa Øjne og er i Ornat. Ved hans Side til højre for ham knæler en ung Mand, vel nok Svigersønnen og Efterfølgeren, Hans Lauritzen, han har brunt Haar, tyndt Skæg, blaa Øjne og er som den gamle Præst i Ornat med Pibekrave. Ved Siden af ham knæler en ung, skægløs mand i Ornat, antagelig Sønne, Søren Brun. Længst borte i Tavlen venstre Kant (tilhøjre for Tilskuerne) knæler Hustruen, Maren Sørensdatter, paa en Pude. Hun har blaa Øjne og er klæde i hvidt Hovedlin, sort Kjole og Kappe, hvidt Forklæde og Pibekrave. - Ved hendes Fødder ligger der Svøbelsbørn (d.e. Børn, døde som spæde); den ene af de døde Børn hører dog muligvis til den næste Kvinde. Ved Hustruens anden side Ses en Yngre Kvinde, det er den gifte datter; hun er klæde som Moderen, dog uden Pibekrave. Dernæst følger 5 yngre Døtre, klædte ens i Sort og Hvidt med perlestukken Hue. De har rødligt Haar og Blaa Øjne.

- I Baggrunden ses det himmelske Jerusalem. Billedets Højde er 139 cm, dets Bredde 125 cm. Det er indfattet i en rigt udskaaen Egetræs Renæssanceramme. Foroven læses: "Jeg er Opstandelsen og Livet etc. Johs. 11, 25 v." - Forneden:

Ano 1613 Haffuer H: Jens Christopherson Brun, født ij Næbbelunde Prestegaar Aar 1555 Ladett bekoste - Denne Taffle - For sig, sin Hustru Marine Søffrens Daater født ij Suenborg Aar 1567, - Børn oc begge Dieris arffuinge oc Dø-de H. Jens Ano 16... oc hans Hustru Ano 16... Til det euige Liff".

Om Hr. Jense's Eftermænd, Hr. Hans Lauritzen (1613-21) og hans Tid er der intet at fortælle; men om hans Efterfølger, Hr. Søren Jensen Brun (1621-33) (Nr. 7 i Præsterækken) kan det meddeles, at da han i 1623 fik Anmodning af Dr. Ole Worm om at beskrive Fejøes Ejendommeligheder til Brug for en Danmarksbeskrivelse, indsendte han en Fremstilling, som er gaaet tabt, men Aaret efter maatte han atter levere en ny, som er meget lidt fyldestgørende. Den begynder med en Paakaldelse af Jesu Navn: I.N.R.J. (d.e. Jesus Nazaræus Rex Judæorum = Jesus fra Nazaret, Jødernes Konge): "Fæø Sogns gejstlige Øvrighed er udi Aalholm Len og verdslig Øvrighed udi Nykøbing Len; Thi Kirkens Regnskab høres paa Aalholm Slot udi Laaland, og Kirken hører til Fulsøherreds Provsti i Laaland, men Bønderne lig-ger til Nykøbings Len udi Falster. - Hvad denne Ø's Sogner er anlangendes, da er her alene eet - Kirke - Sogn paa Lan-det. - Udi dette samme Kirke-Sogn er tvende Landsbyer, Vesterby og Østerby, men ingen Herregaarde eller Købstæder. - Udi Vesterby er 32 hele BØndergaarde, 2 Halve og 15 Gadehuse.

Udi Østerby er 33 hele Bøndergaarde eller Avlsgaarde og 10 Gadehuse. - Herforuden er en liden Ø her til Sognet ved Navn Verø, paa hvilken der er 4 BØndergaarde, som haver meget ringe Jord, og 1 Gadehus. NB. Til Gadehusene er i Sognet ingen Jord eller Avl. Hvad videre henhører til Chorographiam (Egnsbeskrivelse), kan jeg ikke op-spørge andet, end som foregaaende Aar blev hedenskikket. Fæø Præstegaard d. 10. Nov. 1624. Severin Jensen Brun".

Et Par smaa Livstegn har vi fra disse to Præsters Tid. Der var her i 1618 en Tingfoged, som hed Peder Smed; han var tillige Tolder - man skulde dengang betale Told, naar man førte Varer fra en Ø til en anden - Han havde at svare Tolden til Aalholms Lensmand; paa hans Kvittering stod: "Annammet, som Peder Smed, Foged paa Fæø, dette

Aar til Told haver oppebaaret: Først Annammet af Michel Olsen for 2½ Læst Byg, som han med sit Selskab haver fortoldet af Læsten 6 Mark - 3 Rdl. " osv. " Ialt i 1618: 12 Rdl." -

Saa er der en lille Stump Beretning om en Visitats, Biskop Hans Mikkelsen i 1631 afholdt paa Laaland og de Smaa Øer: "Den 19. Juli. Jeg tog over til Fæø, hvor jeg mæglede mellem Præsten og Fogeden. Børn -ene var flinkt oplærte, og alt var ellers i Orden. Da jeg havde spist til Middag med Præsten og Provsten, som ogsaa var til stede, vendte jeg tilbage til Laaland og overnattede i Stokkemarkke".

Tjenesten som Baadsmænd paa den kongelige Flaade - vi vilde simpelthen sige "Matros" - varede i hele 8 Aar. Naar en Baadsmænd havde udtjent, blev han sendt hjem med et Afskedspas, og han kunde da ikke mere indkaldes. I 1626 skete det for 2 Mænd paa Fejø. Passet ser saaledes ud: "Eftersom nærværendes Baadsmænd ved Navn Jep Hanssen, Fæø (phæø) haver efter højstbemeldte Kongelig Majestæts naadigst udgangne Forordning tjent paa otte Aarstid og nu er forlovet (Hjempermitteret), saa han derfor maa nyde de Friheder, samme Forordning hannem bevilger, beden-des og bydendes Hans Mejestæts Fogeder, Embedsmænd og alle andre, at de hannem derimod ikke forhindrer, men dermed haandhæver og forsvarer, ladendes (undladende) det ingenlunde.

Kjøbenhafns Slott den 24. Januarij Anno 1626". - Et lignende Brev fik den anden, der samme Aar slap fri for Tjenesten, "Peder Ibsen, phæø".

I 1627 blandede Kong Christian den Fjerde sig i Trediveaarskrigen for at støtte sine Trosbrødre, Lutheranerne, mod Kejseren og hans katolske Hær, og da Krig er dyr, måtte han lægge en Extraskat af 2 Daler paa hver Mand her paa Øen. Paa Regnskabet over de Penge ser vi atter Bøndernes Navne remset op. Vi vil se, at der nu, som naturligt er, er kommet en Del ny Navne til:

Østerby: Per Smed, Per Jensen, Jeppe Madtzen, Niels Bøsse, Hans Olsen, Niels Hansen Borre, Lauritz Mikkelsen, Niels Madtzen, Henning Hansen, Rasmus Jensen, Peder Andersen, Hans Mogensen, hans Michelsen, Mogens Olsen, Hans Rasmussen, Lauritz Therkildsen, Hans Simonsen, Jeppe Rasmussen, Thorkild Hansen, Oluf Baltzersen, Ole Hansen Borre, Lauritz Smed, Peder Mortensen, Jens Nielsen, Anders Lauritzen, Jens Olsen, Maren Hr. Jensens (Enke efter den Præst, Hr. Brun, der døde i 1613), Rasmus Jeppesen, Mikkel Olsen, Morten Smed, Rasmus Hansen, Hans Pedersen, Morten Laursen.

Saa var der af Gadehusmænd, som hver gav 3 Ort (d.e. Rigsort: 24 Skill.): Knud Andersen, Ole Olsen, Rasmus Jørgensen, Hans Christensen, Thomas Christensen, Lauritz Wentzelsen, Anders Pedersen, Ole Hansen, Jeppe Hansen, Jørgen Persen, Søren Persen, Ole Jørgensen, Per Jørgensen, Per Joensen, Per Jensen, Lauritz Jensen, Jeppe Hansen, Rasmus Nielsen, Niels Olsen, Joen Hansen, Per Andersen, Mads Persen, Hans Olsen og Knud Møller. - Der var to Vejmøller.

I Vesterby boede følgende Gaardmænd: Rasmus Hansen, Ole Persen, Jørgen Thorkildsen, Per Jensen, Morten Olsen, Niels Hansen, Per Olsen, Ole Michelsen, Hans Olsen, Per Andersen, Jep Hansen, Jens Olsen, Jens Laursen, Thorkild Olsen, Anders Mogensen, Lauritz Jensen, Jeppe Thorkildsen, Niels Pedersen Borre, Rasmus Olsen, Niels Pedersen, Hans Jensen, Jens Jeppesen, Christoffer Olsen, Rasmus Nielsen, Ole Jensen, Hans Mortensen, Christoffer Jørgensen, Niels, Ole Jensen, Hans Mortensen, Christoffer Jørgensen, Povl Hansen og Hans Jeppesen for een Gaard, Lauritz Persen, Jens Hansen, Mogens Jørgensen og Hans Persen.

Paa Vejrø boede: Jørgen Hansen, Morten Hansen, Niels Clausen og Rasmus Skrædder. Og saa var der en Inderst (Indsidder) Andrs Jørgensen.

Næste Aar kom Kongen igen med sit Krav, men da meldte der sig Mænd, der var for fattige til at betale Skatten. De måtte møde frem for Fejø Ting for offentlig at faa deres Trang slaaet fast ved et Tingsvidne; det lyder saaledes:

"Vi efterskrevne Peder Smed, Foged paa "Fæøø", Michel Olufssøn udi Østerby, og Jørgen Bang, Skriver til Fejø Ting, kendes og gør alle vitterligt udi dette vores aabne, beseglede Tingsvidne, at Anno Christi 1628, Fredagen den 5. Decembris paa Fæø Ting var skicket for os og menige Almue og Tingsmænd, som nævnte Dag Fæø Ting søgt haver: Oluf Hanssøn Borre udi Østerby paa Fæø; han stod inden Fæø Ting og under laant Lyd (da der var slaaet til Lyd, til Tavshed) æskede, bad og bekom et fuldt og fast Tingsvidne paa efterskrevne Ord og Artikler af 12 ærlige, lovfaste og trofaste Dannemænd, som er udi Østerby: Michel Olufsen, Peder Joenssøn, Thorkild Olufssøn, Niels Hanssøn Borre, Christoffer Olufssøn Lund, Jørgen Thorkildssøn, Jeppe Hanssøn, Jeppe Thorkildssøn og Niels Lauritzsøn, Peder Mortenssøn, Rasmus Joenssøn og Lauritz Smed, hvilke ærlige, trofaste Dannemænd for alle endrægteligen vidne-de med een Røst og Stemme paa deres gode Tro, Sjæl og rette Sandhed, at de samme Dag sandeligen saa og hørte paa Fæø Ting, at forskrevne Oluf Hanssøn Borre stod i Dag inden Tinge og gav til Kende sin store Fattigdom og sig haardeligen beklagede, at han for sin Armodskyld ikke kunde formaa nogen skat at udgive, hvilket selvsamme ogsaa me-nige Almue og Tingsmænd, som udi Dag her paa Fæø Ting til stede er, med fornævnte Oluff Hanssøn vidner og stad-fæster, at han er saa ganske arm og fattig, at han slet ingen skat kan give for sin Fattigdoms Skyld. Det samme vidnede de ogsaa om Povel Anderssøn udi Besterby, thi han gaar saa godt som om hos Almuen og beder om sit Brød. Desliges-te og Jens Christenssøn udi Østerby, som ikke kan for dres elendige Vilkaars Skyld formaa at give mere end hver af dennem en halv Skat og den næppe nok for deres Armodskyld afstedkomme. Mogens Jørgenssøns Vejmølle udi Vesterby paa Fæø er af den store Storm bleven saa aldeles og ganske fordærvet og vanbodig (vanskelig at bøde), at hverken han eller nogen anden kan male paa den, førend den igen bliver flyet (istandsat) og færdiggjort. Til yderligere Vidnesbyrd og desbedre Stadfæstning dette saa udi Sandhed at være ganget og faret paa Fæøø Ting paa forskrevne Aar og Dag, som forskrevet staar, og 12 ærlige, lovfaste Dannemænd saa for os udi Dag inden Ting vidnet haver, det be-kræfter vi forskrevne med vores Sigiller undertrykte.

Actum ut supra (d.e.: sket som ovenfor angivet)."

Der er af og til store Huller i Vor Viden om Fejøs historie; nu maa vi helt hen til Aar 1640, før der atter viser sig noget. Da drejer det sig om Øens Landgilde. Hver Bomand måtte da af med 3 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. Korn til Kongen. Alle tilsammen gav de aarlig 47 Tdr. og 2 Skp. Havre samt i Penge 3 Rdl. 4 Mark og 6 Skilling. Paa Vejrø svarede Rasmus Rasmussen og de andre hver 1 Fjerding Smør; de andre er: Niels Clausen, Lauritz Pedersen og Rasmus Ibsen Skrædder, og alle tilsammen aarlig 4 Mark og 4 Skilling; desuden gav Anders Jørgensen af sit Gadehus 2 Mark, for-uden at de alle tilsammen gav i

Penge 4 Mark og 4 Skilling.

Samme Aar blev der paalignet alle en Pengeskat, som det kneb med at faa ind, den var paa 4 Rdl. for hver jordegnd Bonde og 1 Rdl. for hver Fæstebonde, en Møller skulde give ½ Rdl. ligesom Husmændene. Atter her opremses alle Husbonders Navne; vi udlader dem, men anfører, at "Maren Hr. Jense's" endnu fandtes paa Listen; hun var født i 1567 og var nu altsaa 73 Aar. - Aar for Aar krævede Kong Christian IV Bønderne for Bidrag til sine kostbare og mis-lykkede Krige. Under "Torstenson-Krigen" - 1643-45 - havde der ligget saa mange Soldater indkvarteret her, at alle Spor af arvet Velhavenhed forsvandt. Vi ser det, da her atter kom Krav og Extraskat; da mødte mange af vore Bo-mænd frem paa Tinget og skaffede sig Fattigattester. Tingsvidner af samme Art som det der ovenfor er anført. Blot et Par Linier: "Vi efterskrevne Bendt Michelson, Fougit thil Fæøe Birketing, Hans Pedersøn Smed udi Westerby og Lauritz Hanssøn, Schriffuer thil forskreffne thing". - "1645-Fredagen den 24. Oktobris paa Fæø Ting var skicket for os Niels Hansøn, Oluf Hansøn, Michel Thorkildsøn, Hans Nielsøn, Hans Anderssøn, Peder Madtzøn og Hans Jenssøn Skotte, alle Bomænd udi den Østerby paa Fæø", de fik Tingsvidne af 12 lovfaste og trofaste Dannemænd som vidnede, at disse Mænd "stod paa Tinget og beklagede deres store Armod og Fattigdom, saa de ikke kunde formaa at udgive me-re af den godvillige Skat end Halvparten deraf". - Endvidere meldte sig fra Østerby Jørgen Olsen, Hans Pedersen, Snedker og Husmand, "de var saa slet forarmede, at de slet intet af Skatten formaade at udgive". Fogeden vidnede, at Husmændene alle var forarmede.

Næste Aar gik det ligesaa. Da sstævnedes den samme Foged, Bent Mikkelsen, Hans Pedersen Smed i Vester-by og Jordan Nielsen, Degn og Skriver alle Bomænd; de skulde give 2 Rdl. hver, og ingen ejede saa mange Penge. De-res Husbond, den "udvalgte Prins", - han skrev sig i sin Faders, Christian den Fjerdes Fraværelse som "Christian den Femte" - han sendte dem Brev, at "det var ham mere en vitterligt, hvorledes de, der bor ved Søen, haver været plaget af Indkvartering", saa naar han fik et Tingsvidne om deres Nød, skulde de slippe for Skatten.

Hidtil er det kun Tingsvidner, løsrevne Papirer, der findes i Nykøbing Lensregnskaber, der har vidnet for os om Livet paa Fejø og paa Tinget, smaa Nødskrig. først fra 1657 er der os bevaret en

Tingbog

I den kan vi læse om de Smaahændelser, der skete her, Hændelser af mange Arter. De er dog ikke alle lige interessante; det meste af Bogens Indhold drejer sig om Penge, Gæld fra den ene til den anden, et Vidnesbyrd om, at Folk ikke udstedte Laanebeviser, men maatte forlade sig paa deres egen og andres Hukommelse, der ofte viste sig at være daarlig. Alt saadant noget er kun kedeligt at læse om, det har saa liden Interesse, at vi forbigaar det. Kun de mere kuriøse Sager fæster vi os ved, de giver dog nogen Besked om Tankegang og Udtryk derfor hos den gamle Tids "Fej-battering".

Den bevarede Tingbog indledes meget højtideligt med en religiøs Paakaldelse: I. N. D. N. I. C. (d.e.: In Nomine Domini Nostri Jesu Christi - I Vor Herre Jesu Christi Navn) og med den originale Skrivemaade:

"Anno 1657 den 27 Febr. er holden thing her paa Fæøe aff **Jens Zachriesen** Faugett ibidem (sammesteds).

Tinghører: Hans Pedersøn Smed, Lauritz Jørgensøn, Jens Jensøn, Morthen Joensøn, Jens Pedersøn Smed, Hans Jeppesøn, Torchel Nielssøn, Niels Jenssøn.

Kaldsmend for begge Byer (Tienere) Christen Michelson og Laurits Pedersøn". - **Jens Zachriesen** lod læse en Kopi af Øvrighedens, Jacob Christensens Seddel, som er sendt her til Øen anlangende Kongerettighed, Kornskat, Pengeskat og Landgilde, som Fogederne var mistænkt og beskyldt for, hvortil menige Almue svarede, at de tit og ofte var paamindet at skulle udlægge Skatterne, men Nød og Trang haver dennem det forhindret, saavelsom at deres Sup-plikationer (Bønskrifter) til høje Øvrighed haver fremskicket og forhaabet derpaa et mildt og naadigt Gensvar. Og eftersom de Fæømø Mænd havde indgaaet godvilligen at ville give Borgmester Jacob Christensen en Skæppe Ærter hver Mand, hvilket **Jens Zachriesen** ogsaa efter Jens Rasmussen, Foged paa Fæømø hans Skrivelser Bemelding Fæø Mænd foreholdt, dog ikke det paabudt, at de skulde, men at de selv Saadan vilde indgaa, om Borgmesteren vilde for-skaffe dennem deres Supplikation fra Kiøbenhaffn ligesaavel som de Fæømø Mænd". - Samme Foged skulde en Mand paa Fejø Penge: "**Jens Zachriesen** (han hed naturligvis Zachariæsen) lovede for Ting og Dannemænd at ville betale Oluf Pedersen i Kadevig paa Fæø 26 Daler 1 Mark og 13 Skilling til Mikkelsdag førstkommendes, herover Oluf Pe-dersen var Tingsvidne begærendes.

Den 5. Juli 1657 behandlede man for Retten en Sag om Toldsvig, noget, man tog grumme alvorligt; en Fejø-Skude var slaet ud af sin Kurs af Storm og truende, fjendtlige Kapere - Svenskekrigen 1657-60 var i Sigte - og nu blev Søfolkene forhørt. Der fremkom et Vidnesbyrd, som var afgivet for Retten i Vordingborg, hvor Ejeren af Skibets Ladning hørte hjemme:

"Eftersom vi underskrevne: Morten Christensen Badicke og Hans Rasmussen paa Fæøe her i Vordingborg er indstævnet for kongelig Majestæts Foged udi tvende Dannemænds Paahør her i Vordingborg, desligeste Rasmus Jørgensen og Daniel Jensen, begge boendes paa Fæøe, vores Sandhed at vidne og gestændige at være (at staa ved), ef-tersom vi paa de Tider ej kan være til Stede

at vidne vores Sandhed til vores Værneting (paa Fejø) formedelst vores Rejse, da er det os i Guds Sandhed vitterligt, som efterfølger: 1657 in Majo haver Anders Ficke af Vordingborg fragtet os fra Rostock og til Holstein med 24 Tønder godt Rostocker-Øl og 3 Tønder Skibsøl til Skibsbehov; da den Tid vi kom udi Søen, da kom der en Sydvestvind paa os, og dertil var der Tidender, at svenske Kapere var udi Søen, saa at vi maatte staa ad Giesøre (Gedser) til og ned mod Nykøbing Sund (Guldborgsund), og der vilde vi lade staa omkring Al-buen ad Holstein til. Men den Tid vi kom sejlandes imellem Laalands Øer, som var Fredagen efter Pinsedag, og vilde lade staa ad Laalands Albue, da kommer der en Vestnordvestvind paa os med en Storm, saa vi sejlede vor Storehals i Stykker, saa det var os umuligt, at vi eller nogen søfarende Mand kunde sejle igennem Raaøresund, derfor maatte vi sætte under Ravnsby Slot under Laaland og der laa vi, og Skuden var læk og blev mer og mer, og Vinden vilde slet intet føje os til Velje, saa det var os umuligt, at vi kunde forsvare Købmandens Gods længere, thi Skuden var dreven i Land af Is i Vinter. Derfor førte vi Købmandens Gods i Land ved Ravnsby, paa det vi fattige Folk kunne bjerge Livet, og Købmanden sit Gods".

Købmand Anders Ficke havde kaldt en Mængde udenøs og indenøs Vidner paa, at Øllet ikke var købt i Dan-mark (for Toldens Skyld), der fra Fejø mødte Jørgen Jørgensen, Oluf Pedersen, Jens Farsen, Jens Læsø (Letzøe), Jør-gen Smed, Mikkel Bentzen, Therkel Nielsen, Præsten Hr. Lauritz Jørgensen og mange andre. De skulle vidne, "om det ikke var dennem bevidst, hvorledes var passeret, den Tid salig Niels Jensen blev jordet, som var den 21. Maj 1657". Den Dag havde det stormet, det mindede alle, og det var just selv samme Dag, de maatte sætte Skuden paa Land, og det var virkelig ikke for at drive Smughandel, de var landet her. - Præsten, Hr. Lauritz Jørgensen, vidnede derom: " Det er mig udi Sandhed bevidst, at den Dag jeg var kommen ud til Anders Ficke paa Morten Badickes Skude, som havde Rostokerøl for Anders indskibet, da haver **Jens Zachriesen, Foged og Tolder paa Fæø**, som ogsaa paa Skuden var, begæret Anders Fickes Toldseddel at ville se, og da han af dens Indhold erfarede, at den lyder paa Holsten, og det fore-andtes, at Anders ej heller nogen anden Steds noget af sit Øl har villet forhandle, haver han hannem uden Ophold di-mitteret, og han haver aldeles intet af sit Øl her paa Landet opskibet. - Dernæst er det mig udi Sandhed bevidst, at den Dag, paa hvilken salig Niels Jensen blev begraven, nemlig den 21. Maj udi nærværende Aaar, var det bøst Vejrlig baa-de med Regn og haard Storm, og Anders Ficke er samme Dag udsejlet, men forhindret, Vinden var nogle Dage streng og imod, saa han ikke kunde gaa sin Gang igennem Raaøssund, som han agtede, og det er alle besynderlig vitterligt! -

Nu var det, Svenskekrigen var kommen i Gang, og Fogeden var underrettet, saa han maatte opmuntre sine Sognemænd til at holde sig rede. Denne langvarige og frygtelige Krig, hvor Fjenden holdt Landet besat og plyndrede Befolkningen ud til Skindet, efterlader sig kun faa Spor i Tingbogen. Vi ser kun, at Tingmøderne blev faa og med store Mellemrum mellem Datoerne, men ellers ikke et Ord om de frygtelige Grusomheder, der blev øvet. Grunden ligger ligefor: Fjenderne kunde læse Dansk, derfor turde man ikke offentlig tilgængelige Bøger som Kirkebog og Tingbog skrive skarpt imod dem; det kunde faa slemme Følger. Men Mand og Mand imellem har Ordene været skarpe.

Den 18. September 1657 staar der ganske kort: "Fogeden Jens Zachriesen tilholdt Almuen at skulle have deres Vaaben og Værge i Beredskab"

- Men det er muligt, at de forvirrede Tilstande under Krigen ogsaa har fristet uærlige Mennesker til Tyverier, som ellers var yderst sjældne. Den 2. Oktober 1657 kom der saadan en Tyvehistorie for Tinger:

"**Jens Zachriesen** spurgte menige Østermænd, om de ikke begærede, at der maatte ske Ransagning (Hus-undersøgelse) over ganske Byen, eftersom de dennem beklagede over nogle fortrædelige Mennesker, som gjorde den-nem Skade paa Faar og Gæs, hvildet de ikke haver nægtet. Da, der de gik om og ransagede i Østerby, kom de til Rasmus Hansen Husmands Dør, og Døren var illukket, og der Mændene kom til Rasmus Hansen paa Gaden, søgte han ad Marken til og vilde ikke bie. Da tilspurgte de 4 Mænd nannem, de som blev sat til at tage Vare paa Huset, mens han var borte, hvi han ikke vilde bie; da sagde han: "Jeg haver andet at gøre end at gaa og drive op og ned af Gaden med eder, jeg skal ud efter mine Faar i Marken".

Der han kom igen, ledte han dennem ind, og de 4 Mænd blev der om Natten, som var mellem Søndag og Mandag. Om Morgenen kom Almuen og ransagede, og blev der da befundet adskilligt, en Jernskovl, en Buløkse, en Haandøkse ("Tælleøxe") et Skind med ulden paa, som Hovedet med Ørerne paa var afskaaret (paa Ørerne sad Ejer-mærkerne), et Skind, som var ridset i det venstre Øre og et andet Mærke i det højre, nok et, som var klippet, som Hoved og Ørerne var af; nok andre Stykker Skind, som var sammenrullede ("sammenvovt"), hvorpaa ingen Øren ("Ørne") kendes, en Sølvske med Maren Hr. Jense's Navn paa (den oftenævnte Enke efter Hr. Jens Brun - No. 5), 2 Tdr. Ærter, som var ukastede, en Bygkærre, 7 Faarebove, 5 Baglaar, som var slagtet i Aar, en Gaas, som kunde bevises ved Mærket at være Karen Clausdaatters, som stod paa deres Sti iblandt andre deres Gæs, en Bismer, to Gaasekroppe og en røget Gaasekrop". - "Og blev Rasmus Hansen tilspurgt, hvor mange Lam og Faar han haver slagtet, hvortil han svarede: et Fjorfaar og et Lam, uanset (skönt) han tilforn udi menige Mænds Nærværelse, der han blev tils purgt, bekendte, ikke at have slagtet et Lam".

Rasmus Hansens Hustru kom ogsaa i Forhør. "Hun blev tilspurgt, hvormange Faar og Lam hun havde. Dertil svarede hun, at hun havde 6 Faar og et Lam; nogle var hendes, og nogle var Rasmus Joensens, og de havde hendes eller hans Mærke, hvortil Rasmus Joensen svarede, at han for 14 Dage siden fik et Lam af Rasmus Hansens Kvinde, men haver intet annammet det til sig

endnu, og haver samme Lam Rasmus Hansens Mærke, og er det blevet fordulgt og ej angivet, der "Rumpeskatten" (Kvægskatten) blev skrevet, at Kongen deraf kunde faa sin Rettighed.

Befandtes ogsaa hos Rasmus Hansen en Sølvske, som var med Maren Hr. Jens's Navn. Han blev derom spurgt, hvorledes at han var kommen til samme Ske, hvortil han svarede, at han vidste intet af den at sige videre end, at hans Kvinde sagde, at hun havde laant Michel Pedersen en Daler til Langhalm og havde derfor i Pant samme Ske, hvil-ket hun og selv for Retten bekendte, og undskyldte hun sin Mand, at han intet var bevidst om samme Sag".

"Blev nu tilspurgt mennige Østermænd, hvad Skudsmaal de med en god Samvittighed kunde give Rasmus Hansen og hans Hustru, hvortil blev svaret, at hun haver været en berygtet Kvinde af Land og udi Land, men hannem kunde de intet beskyldte. - Blev Kvinden tilspurgt, om hun vilde undskyldte sin Husbonde, saa at han ikke vidste noget af de, som de i Dag beskyldtes og mistænktes for, da svarede hun og dagde, at han vidste intet deraf". - I et følgende Tingmøde kom hun - hun hed Karen Madsdatter, for Retten og løj sig fra alle Beskyldninger. Fogeden raabte trede Gange paa menige Almue om dennem at give Skudsmaal og Vidnesbyrd, hvorledes de dennem haver forholdt og skik-ket sig. Dertil svarede menige Mænd og Almue i Østerby med Ed og oprakte Fingre, at bemeldte Karen Madsdatter haver været en berygtet Kvinde baade inden- og udenlands i lang Tid. Og dennem blev tilspurgt, hvorudi de kunne beskyldte dem; da svarede de, at det var for Snigeri og Skændsord". Men ikke faa andre erklærede, at "de vidste dennem intet at beskyldte hende for".

Den 6. Novbr. 1657 blev Karen Madsdatter dømt af en tilkaldt Dommer, Fogeden ovre fra Fæmø. Han udtalte i sin Dom: -- "Da vidste jeg ikke herudi rettere at kende og dømme, end at Karen Madsdatter haver jo efter Jydske Lov 2 Bogs 90, 103 og 180 Kapitel saavilsof efter Christian den Fjerdes Reces's 2 Bogs 14 Kapitel at udstaa og igengive den bestjaalne Maren Laursdatter Igæld og Tvigæld (fuld og dobbelt Erstatning) for saadanne ulovlige begangne Gerninger og hendes Hovedlod, Gods og Formue, hvis ikke Øvrigheden vil det efterlade og hende derudi be-naade". - "Og hun stod med sin Mand for Ting og Ret og bepligtigede sig paa sin Hals's Fortabelse, ingen Mand efter denne Dag at gøre nogen Skade, ej heller nogen undsige med Trusel eller onde Ord". Det lovede Manden paa hendes Vegne.

Samme Ransagning afslørede ogsaa Hans Jørgensen, Husmand i Østerby. "Hos hannem er der fundet 3 Lammeskind, hvorpaa Øerne var afskaaret, og der han blev tilspurgt om Hjemmel paa samme Skind, eller og, hvor han dennem havde bekommet, medens Øerne var dennem saa afskaaret, og hvorledes Øerne var dennem saa afkommet, svarede han, at han det ej vidste, uanset han tilforn havde sagt, at han havde skaaret Øerne af, fordi at der var gaaet Maddiker i dem, og han ingen anden Hjemmel i Dag at fremvise.

- En og samme Tid blev befundet hos Hans Jørgensen en Stob-Kande ("Støfken-kande") - den rummede 2 Potter - som Mændene fandt i den nordøstre Ende paa hans Loft bag et Ølkar, uanset der 3 Gange er af Fæø Prædikestol lyst efter en Stob-Kande (efter Prædiken skete der talrige Efterlysninger og Averteringer). Blev samme Tid Hans Jørgensen tilspurgt, hvor han var kommen til den Kande; da svarede han, at han havde hittet den ved **Jens Zachariesens** Loft ved Bannerhøjsgaard bag Præstegaarden (Bannerhøj hed et Markstykke, en Aas i Slettevangen, se senere under Aaret 1682). Blev og samme Tid spurgt hannem, hvorfor han ikke tilforn havde den oplyst, hvortil han svarede, at han havde lagt den hjemme i sit Hus og kunde ikke huske ("huse") eller ikukomme at bære Kanden fra sig eller oplyse, fordi at Almuen kom saa uforvarende hannem paa (ved Ransagningen), uanset at han selv gik med dem i 2 Dage at ransage og sidst hos ham. Hans Jørgensen var begærendes Skudsmaal af Menige Mænd, at de vilde give ham Skudsmaal for Guds Skyld, hvortil de Østerby Mænd svarede, at han haver været en berygtet Mand udi mange Aar, og er der to Gange ransaget i hans Hus, og er han funden brøstfældig (skyldig) og har bødet (Ø) til Bylavet for sin Brøst. - I lige Maade var han begærendes Vesterby Mænds Skudsmaal og Vidnesbyrd, hvortil blev svaret, at naar Hans Jørgensen skikker Hjemmel baade til den Tinkande og andet, som var hos hannem befundet, skulde han faa det.

Jens Zachriesen bød menige Almue baade af Vesterby og Østerby paa Hans Majestæts Vegne at tage Vare paa Hans Jørgensen, 2 Mænd af hver By, saafremt de ikke selv vilde svare dertil, om andet efter kom (d.e.: om han undkom).

Den 23. Oktober 1657 rejste Fogeden Sag mod Hans Jørgensen, og Vidner fremtraadte, bl.a. "Hans Madsen i Østerby, som svor med oprakte Fingre, at Hans Jørgensen var en berygtet Mand; han havde for 30 Aar siden set ham enten med en Saks eller en Kniv at afklippe Aks paa fremmed Grund og stoppe dem i en Pose"; en anden, Morten Hansen i Østerby, "haver for 6 Aar siden set hannem komme skydendes med nogle Gærdestavre paa en Kærre af "Sletredmarch" (Slettevang eller Kirkevang, se om Marknavne under Aaret 1682), og den Tid havde han ingen Gærder selv i Marken". Der var bleven ransaget, og de fandt Stavrene hos ham. - Men det var nu en forligt Sag; dog en berygtet Mand var han. - Da der skulde fældes Dom over Hans Jørgensen, maatte Fogeden, der selv var Part i Sagen, vige sit Dommersæde, og Dommeren fra Fæmø, Jens Rasmussen, maatte hentes herover for at dømme. Han Dømte: -- "Da efter Tiltale, Irettesættelse og denne Sags Lejlighed (Omstændigheder), og eftersom **Jens Zachriesen** tiltaler og fuldkommelig saggiver Hans Jørgensen for omtalte Tinkande, som hos hannem befindes, og han sig ej for **Jens Zachriesens** Tiltale erklærer i nogen Maade, da er Sagen paa den Tid udi 6 Uger optagen (udsat), og Hans Jørgensen sig ej imidlertid haver erklæret eller ført nogen rigtig

Bevis eller Vidne til Tinhandens Adkomst, ejheller haver han erklæret sig imod menige Almues Vidnesbyrd, da vidste jeg ej herudi at kende og dømme end, at Hans Jørgensen bør jo efter Jydske Lovs anden Bogs 90 Kapitel at afstaa og igen give **Jens Zachriesen** Ilgæld og Tvigækd (Værdi og dobbelt VÆrdi) for saadan sin begangne Gerning og hans Hovedlod, Gods og Formue i Kongens Vrede, uden (hvis ikke) Øvrigheden vil det efterlade og hannem derudi benaade.

Actum Fæø Birketing den 27. Novbr. 1657.

Jens Rasmussen. Egen Handt".

Og saa staar der: "Hans Jørgensen i Dag for Ting og Ret bepligtede sig paa sin Halses Fortabelse, ingen Mand efter denne Dag at gøre nogen Skade, ej heller nogen undsige med Trusel eller onde Ord". - Og "Fogeden beordrede 4 Dannemænd, som kunde vurdere Hans Jørgensens Bo og Gods, eftersom at hans Part dersom Dommens lydelse er forfalden til Kongen".

Nu skulde man jo vente, at alt var ordnet mellem Fogeden og Hans Jørgensen; men da **Jens Zachriæsen**, som han jo egentlig hed, atter blev bestjaalet, rettedes hans Mistanke mod hans gamle Tyv. Der er som Følge af Krigen, af Svenskernes Hærgen og Besættelse af Fejø store Spring mellem Tingdagene. Først den 14. Maj 1658 er her atter Ting. Da klager **Jens Zachriesen** over, at hans Vinterskat for forgangen Aar (hele Øens Skat) er "udi denne forgangne Fejdes Tid hannem frastjaalet". Der er 3 Gange lyst fra Prædikestolen efter Tyven og siden gjort Bøn (Band, Forbandelse). Og efterdi menige Almue ikke var til Stede efter Kald og Varsel uden 12 Mænd, forlangte han nyt Var-sel".

Før vi gaar videre, vil vi læse lidt om denne "Lysning fra Prædikestolen" og "Kirkens Bøn" eller rettere "Band".

Naar Præsten 3 Søndage paa Rad havde bekendtgjort et Tyveri, uden at Tyven enten var funden eller selv havde meldt sig, lyste Præsten højtideligt følgende Band over Ham. "Eftersom der desværre findes hos os en Synder, som haver bedrevet denne onde Gerning, da bør os som rette Christne at udrydde saadan Surdejg og skille denne aabenbare Synder fra os, hvorfor jeg, som ikke tvivler, at enhver af eder jo mener det samme som jeg om saadan en Djævlens Gerning og stinkende Vederstyggelighed, nu her paa mit Embedes og den christne Kirkes Vegne ved vor Herre Jesu Christi Kraft kundgør og aabenhjertig forkynder, at han er et Bandsmenneske og udelukket fra den christne Menigheds Samfund som en Hedning under saadanne sine Synders Boholdning og Band og Guds Vrede til paa Vre-dens og Guds Aabenbarelses retfærdige Dommedag og overantvordet Santnæ til Kødens Fordærvelse, paa det at Aan-den efter sand Omvendelse kunde blive fri og salig paa den Herre Jesu Dag". - Den, der blev bandsat, "Maa ikke stedes til Jesu Christi Sakramente, ej heller være Vidne til Daaben, ej heller indbydes eller komme til nogen hæderlig Samkvem, førend han sig med Gud og hans hellige Menighed igen aabenbarligen forliger. Han Maa høre Guds Ord, dog skal han have særdeles en Sted udi Kirken for sig".

Af og til kunde nogen føle sig truffet i sin Samvittighed af disse manende Ord, men oftest forblev de vel en tom Trusel.

Den næste Tingsdag "klagede **Jens Zachariesen** over for menige Husmænd paa Fæø (det vil sige: Bo-mænd) anlangende deres Sandhed at vidne og vedstaa, om det gennem udi Sanhed vitterligt er, at **Jens Zachriesen** tit og ofte udi adskillige Forsamlinger haver beklaget, at udi den næstforbigaaende svenske Fejde og det Oprør, der skete paa Fæø, der Svensken var indfalden udi Ménlandet" (d.e.: altsaa "det store Land", Hovedland, Laaland) - kun saa-ledes rent i Forbigaaende faar vi denne sstore Begivenhed at vide, at her har været "Oprær"; gid vi vidste lidt mere der-om! - " Da var hannem frastjaalet en Del Skattepenge, nemlig Vinterskatten, 40 Daler Kurant, han havde indkrævet overalt undtagen paa de tvende Gaarde, som er afbrændt, saavel som udi lige Maade, om de ikke haver hørt trende Gan-ge der efterlyst af Prædikestolen derom, samt og, at der er gjort Bøn (Band) derom efter Kirkens Diciplin. - I lige Maa-de er kaldet hæderlig og vellærd Mand, Hr. Lauritz Jørgensen, Sognepræst udi Fæø sit Sandheds Vidnesbyrd at aflæg-ge. Han og fremkom, og med oprakte Fingre efter Loven vidnede han som efterfølger: "**Jens Zachriesen** kom til mig i Præstegaarden i mit Studerekammer og haver givet mig saadant med sine modige Taarer til Kende og af mig begæret, at jeg saadant paa Prædikestolen vilde tilkendegive efter Kirkens Disiplins Formelding, hvilket jeg ogsaa haver gjort, og efter at ingen vilde fremkomme, efter af Formaningens trende Gange af Prædikestolen var gjort, og gøre nogen Beken-delse, da haver jeg ogsaa paa mit Embedes Vegne efter Kirkens Disiplins videre Indhold med menige Almue gjort Bøn over samme Menneske, at Gud efter sin Retfærdighed sligt grove Tyveri vilde straffe".

Hans Jørgensen var stadig mistænkt, ogsaa for denne Misgerning, og han skulde ikke dø i Synden: endnu saa længe efter som den 16. August 1658 traadte Præsten, Hr. Lauritz Jørgensen frem for Tinget og afleverede et haardt Skøn over ham; han havde forfattet det skriftligt, det blev indført i Tingbogen og lyder saaledes:

"-- Da er det mig udi Guds Sandhed vitterligt, at saa længe jeg haver været Sognepræst her paa Landet, nemlig 25 Aar, samme Hans Jørgensen hos menige Almue her paa Landet for en slem Tyv at være berygtet, og aldrig hav-er jeg endnu hørt nogen, rig eller fattig, ung eller gammel at have talet noget godt om hannem, men alt ondt, som ogsaa hans gerninger haver været, ikke engang hans egen sal. Hustru; hun haver mange Gange talet meget om hans Tyverier, baade for mig og andre Godtfolk, som endnu lever, og hun sagde, hun kedes ved at leve længer med hannem og bad Gud hver Dag om Forløsning. Jeg for min egen Person kan ikke give hannem noget godt Skudsmaal og Vidnesbyrd, uden jeg vilde gaa imod min egen Samvittighed, og de Vé, som Profeten Esaias truer med udi sin Bogs % Kapitel, skulde komme over mig, saa sigendes: Ve dem, som kalder ondt godt og godt ondt etc.

Hvortil jeg ikke andet kan sige og vidne om samme Hans Jørgensen end, at han haver været meget forsømmelig, den allerforsømmeligste i denne Menighed i forrige Tider til at forsømme Kirken og Guds Hus, saa han derfor mange Gange af mig paa mit Embedes Vegne aabenbare udi Menighedens Paahør, naar hemmelige Paamindelser intet kunde hos ham udrette, alvorlig af Prædikestolen er straffet. - Min Tiende og anden Rettighed, som han saavel som andre mine Sognefolk efter Guds Ord og Ordinansen er skyldig, haver han tit og ofte modvilligen holdt tilbage, mange Gange med Underfundighed og Skuf-feri (falske Foregivenher), naar han med det ringeste og værste (de daarlige Varer) er fremkommen. Jeg ser bort fra ad-skillige Handlinger, som og haver været imellem, ikke uden højgiven Aarsager, og det skal ved Godtfolks Nærværelse kunne ydermere bevises og gives til Kende. - In summa da véd jeg slet intet godt at finde hos samme Hans Jørgensen, hvoraf jeg kunne foraarsages med en god Samvittighed at give nennem et godt Skudsmaal i ringeste Maader. - Hvad sig den Tinkande er anlangende, om hvilken der mellem hannem og **Jens Zachriesen** er kommen Tivistighed og Trætte (den vejede 8 å 10 pund), da er det mig udi Guds Sandhed vitterligt, at samme Kande, som er bleven funden hos Hans Jørgensen, der Ransagningen af menige Bymændskete, at den er **Jens Zachriesens** Kande, og den blev hannem frataget paa hans Toft, som ligger uden for Præstegaarden, der han af samme Toft høstede Byg, og der er af Prædikestolen lyst 3 Gange derom, og Hans Jørgensen haver jeg set een Gang besynderligen (især) at have været udi Kirken og hørt samme Lysemaal (Efterlysning), saa han derimod haver aldeles intet, hvormed han kan sige undskyl-de". - "Dette Hr. Lauritz Jørgensen med Ed og oprakte Fingre efter Loven bekræftede sandfærdeligen saa at være".

Dette med de daarlige Ydelser burde Præsten nu ikke have taget med i sit haarde Skudsmaal; men ellers har Hans Jørgen jo nok været en slem Fyr, hvad ogsaa den tidligere nævnte Vordingborg-Mand, Anders Ficke, udsagde; han vidnede: "Er det mig vitterligt, at Hans Jørgensen stod ret under Prædikestolen og hørte, at der blev lyst efter Kanden 3 Søndage efter hinanden. Og er det mig og bevidst, saalænge jeg haver handlet paa Øerne, da haver jeg altid hørt, at Hans Jørgensen haver været en berygtet Tyv". - "Da han, Tyven, afgav sin Forpligt (om ikke at hævne sig paa nogen) stod han løs og ledig (ulænket), ude af sit Fængsel og var ikke under Nød og Tvang" (Tortur). Se, i disse faa Ord ligger jo en hel lang Beretning om Datidens Rettergang og Behandling af Misdædere.

Bomændene havde meget at svare, Skatter og Afgifter, og de drøje Krigsforhold gjorde, at der kom mange Restancer; saaledes skrives der en Dag i Tingbogen: " Samme Dag stod Lensskriverens Tjener, *Hans Hellesen*, frem paa Tinget og var paa sin Husbonds Vegne begærendes Dom over dennem, som ej vilde betale, hvad de var hans Husbond resterende med for Maanedsskat, Baadsmandsskat, og hvad de endnu resterede med for Aar 1654 og Saakorn, som de bekom paa Nykøbing Slot i Foraaret, saa og for Landgildehavre for forgangen Aar, saa ogsaa for Kvægskat".

Vi gaar tilbage til 1657 og læser et Par smaaberetninger om Livet her paa Fejø. "Den 23. Oktober kom Ole Christoffersen Lund, boende i Østerby, frem for Retten og tilspurgte menige Almue baade af Østerby og Vesterby "om ded dennom waar bevist, hurledes gud Sist forleden den 22. 8bris (Oktober) haffde straffuit hannom med en Ulycke-lig och aldellis Vaffuidendis (uafvidende Schadelig Ild och Opbrent alt, huisz (hvis=Hvad) hand haffde". - Jo, det vid-ste de alle, at Ilden havde opbrændt al hans Ejendom; han begærede og fik sit Tingsvidne skriftligt; det skulde han bru-ge for med det i Haanden at skaffe sig fri for Skat og Tyngte.

Den 6. November 1657 var der en af den Slags Gældsager, hvoraf Tingbogen vrimler, som viser, hvor det hævnede sig paa alle, at de ikke kunde læse og skrive, eller i det mindste lod opskrive, saa Papirene kunne være i Orden: "Hæderlige og vellærde Mand, Hr. Lauritz Jørgensen, stævnedes paa sin Søsters, Malene sal. Bent Michelsens (Foged i 1646) hendes Vegne Peder Raasmussen, Bomand i Vesterby". Hr. Lauritz tiltaler Peder Rasmussen for 8 Rdl. og 2 Aars Rente, og han begærende Dem derpaa. Peder Rasmussen kom frem og beraabte sig paa, at han havde betalt 10 Slettedaler (6Rdl. 4 Mark) af de 8 Rdl., og dette vilde han til yderligere Vidnesbyrd end ved sit blotte Ord bevise med sal . Bent Michelsens Regnskabsbog, naar den som han flere Gange havde æsket, maatte komme til stede. "Da eftersom ej er fremkommet noget rigtigt Bevis paa denne Gælds Adkomst enten af Hr. Lauritz eller den Dannekvinde selv, da ejheller Peder Rasmussen havde det fuldkommeligen bevist at have betalt de 10 Slettedaler af de 8 Rdl. (en Slettedaler var paa 4 mark, en Rigsdaler paa 6), som han krævedes for, da vidstes derpaa ikke udi Dag at dømme, før-end Parterne med rigtige Regnskab bliver paa det rene".

Nogen sammenhængende eller udførlig Skildring af Svenskernes Plyndringer her paa Øerne har vi ikke; kun af og til dukker der Vidnesbyrd frem om, at det er gaaet slemt til, som følgende lille Historie viser. Den fremkommer ikke for at skrive Historie, kun for at de stakkels udplyndrede Mennesker kunne skaffe sig et lovformeligt Bevis for , at de ved Udplyndring var bleven for fattige til at kunne betale Skat. Den 12. November 1658: " De Vejrø-Mænd frem-lagde deres skriftlige Klagemaal, hvorledes de af Fjenderne udi denne besværlige Krigstilstand var bleven tvende Gan-ge udplyndret, baade i Vinters saa og nu for kort Tid siden midt i Efterhøst, som her for Retten er læst og paaskrevet, og derfor havde ladet kalde mange Fæø-Mænd deres Sandhed derom at vidne, og de var begærendes, at dennem maat-te meddeles Tingsvidne om samme deres store Skade og Udplyndring. Til at svare fremkom Mads Jensen, Bomand paa Fæø, som samme Tid var paa Vejrø. Hen bekendte, at han saa paa, at de blev udplyndrede af Mændene paa en Skude og en stor Færge nu i Efterhøst, saa at Fjenderne fra de fattige Folk, som da kun havde ringe Formue, haver borttaget Klæder,

Kvæg og alt deres Boskab, som fandtes i deres Huse, og hvad de kunde bekomme. - Lige det samme vidnede ogsaa Rasmus Christensen. Hans Espersen, som var der Andendagen derefter, vidner ogsaa, at de var ilde ud-plyndrede, saa en Part af dennem næppe havde saa meget, som de kunde hælde deres Hoved til, eller noget at mætte dennem paa engang, hvilket de med deres Ed haver bekræfter efter Loven; og det er ogsaa Fæø-Mænd vel vitterligt, som haver set de fattige Folk drage ind til Landet med Hustru og Børn af Frygt for samme deres Fjender og Uvenner, som og, at Fjenden var draget der til Øen og fra; hvorefter de fattige (stakkels) Folk var et Tingsvidne begærendes".

Et Præstevalg i 1658

Her begynder beretningerne om Hr. Lauritz Hansen "Lungelse" Kapellan 1654 - siden 1658 Sognepræst her

Det var den 16. August 1658, at den gamle Præst, Hr. Lauritz Jørgensen havde forfattet sit fordømmende Vidnesbyrd om Tyven, Hans Jørgensen. Den 15. December samme Aar blev han selv begravet. Om hans Død og om Eftermandens Indsættelse i Embedet har vi en meget udførlig Fremstilling, som nok er værd at læse, da den sætter os ind i mange datidens Forhold og gør dem levende for os. Det er en samtidig, ja, Hovedmanden for det hele, Provst Jacob Clausen, som skriver derom i sin Provstebog:

"Den 13. December 1658 rejste jeg fra mit Hus i Jesu Navn til Stokkemarken paa Vejen til Fæjø, og da mødte mig paa Vejen velbyrdige Christoffer Lindenow, Nykøbing Slotsherres Brev, som blev mig leveret af Gertrud, Erik Nielsens af Nakskov, lydendes paa hendes Søn, Gert Eriksen, Hører i Nakskov, at han maatte i Tide lade sig høre paa Kaldet (d.e.: han vilde søge at blive Sognepræst paa Fejø) og bliven hjulpen til Rette, saa vidt muligt og billigt var.

- Tirsdagen den 14. Decembris begav jeg mig fra Birket Sogns Landing til Fejø hen over Isen udi stor Fare. Gud hjalp mig dog lykkelig og vel over.

Kom, o Jesus - et lovligt Kald at fremme!

Onsdagen den 15. Decembris havde jeg først begravet salig Hr. Lauritz Jørgensen, og som den ganske Menighed nu flittigt (talrigt) til Ligprædiken var til Stede, blev der straks gjort Bøn af Prædike-stolen, efter at Ordinansens Ord var oplæst pagina 43 og 85: Hvor som nogensteds fattes Sognepræster etc. Bønnen var denne efterskrevne:

O Herre, vor Gud og allernaadigste Fader, vi takker dig af ganske Hjerter ved din enbaarne Søn, Jes-um Christum for denne din store Naade, at du ikke alene haver givet os dit hellige Ord, en saliggørende San-heds Lærdom tillige med de højærværdige Sakramenter efter Jesu egen Indstiftelse, men du og tillige udsen-der tro Arbejdere i din Høst til Lærere i din Menighed, der skal vaage over Tilhørernes Sjæle og gøre Regn-skab for dem, hvilken samme din usigelige Naade du og haver saa faderligen bevist med din lille Hjord og Menighed paa dette Sted". - Saa beder Provsten om, at den ny Præst, der nu skal vælges, maa være gudfryg-tig, retsindig, lærd og duelig osv. og fortsætter: "Efter al Tjenesten, mens den ganske Menighed end var til Stede, blev Ordinansen og Recessen (den gejstlige og verdslige Lovs Forskrifter om Præstevalt) oplæst, og derpaa blev det al Menighede foreholdt nu selv efter 1ste Riberrets Artikel at udnævnt 7 Mænd af de ældste og mest agtede (de acteste), ved de ældste ikke at forstaa "100 Aars Børn" eller "Klogskab" kunde være deres Alderdom og "Graahaar" et ubesmittet Levned, med "de agtede" saa at forstaa uberygtede Mænd, dennem og synderlig, som var i offentlig Bestilling som Sognefogeder, Kirkeværger etc. Derpaa ginge menige Sogne-mænd af Kirken ud sig herudi at betænke og siden straks velberaadte indkom igen og lod antegne til Kalds-mænd efterskrevne 7 Dannemænd: 1) Jens Zachariæsen, Foged og Dommer paa Landet (Øen), 2) Erik Clau-sen i Østerby, 3) Hans Jep-pesen sammesteds, 4) Morten Hansen sammesteds, 5) Lauritz Jørgensen i Vesterby, Kirkeværge, 6) Jens Lauritzen Lessøe sammesteds og 7) Oluf Pedersen i Kadevig.

Efter at disse 7 Mænd var saa udnævnte og antagne, da tilspurgte jeg den ganske Menighed

1) først, om disse udnævnte 7 Mænd med ganske Menigheds Samtykke var saa udvalgte, at alle og enhver vil-de give dennem Fuldmagt i dette Præstekald at gøre og lade. - Svar: at disse 7 Mænd havde Fuldmagt, dog saa, at de ikke skulde gøre den gamle Menighed imod og forskyde den, som dennem havde nu saa længe vel betjent (fra 1654, se Præsterækkens no. 9), saa de ingen i stedet for hannem begærede. Dertil blev dennem sagt og svaret, at deres givne Fuldmagt skulde være uden Vilkaar efter 1ste Riberartikel, som siger, at hvilken Per-son, som samme 7 Mænd med Herredsprovstens Raad og Samtykke i saa Maade udvælgendes vorder, skal Sognemænd være tilfreds og lade sig nøje med. -

2) Dernæst blev Menigheden spurgt, om disse benævnte 7 Mænd var rette Sognemænd her paa Landet og Lemmer i den Fejø Menighed. - Blev svaret af alle: Ja!

3) Endelig, om alle disse benævnte og nu antegnede Mænd var saa uberygtede, at ingen vidste noget mod nog-en af dennem, som kunde være dem til Hinder udi saadan højvigtig Sag at være interesseret. - Svar: Ingen vidste nogen af dennem for noget utilbørligt enten at være berygtet eller beskyldt.

Derefter blev Kaldsmændene i Koret fremkaldt og tilspurgt, om de paa Menighedens Vegne selv havde nogen i Sigte, som de begærede paa dette Kald at høre. Svar: De havde hørt den Dannemand, Kapel-lanen her paa Stedet HR. LAURITZ HANSEN, nu i nogle Aar, og ingen vidste hannem noget at beskyldte for Lærdom eller Levned, saa de kunde det ikke for Gud forsvare, at de hannem vilde udi dette Kald gaa forbi. Det samme svarede den ganske Menighed baade inden og uden Kirken (Kirken har altsaa været saa fuld af Mennesker, at mange maatte staa ude paa Kirkegaarden) som med een Mund og Stemme. - Jeg igen lod Kaldsmændene forstaa, at deres Øvrighed, velbyrdige Christoffer Lindenow, havde skrevet mig til at, om mu-ligt var, Gert Eriksen, Hører i Nakskov, maatte lade sig høre (holde en Prøveprædiken) paa dette Kald, om han sig og i Tide med rigtige Testimonier fremstillede, hvad gennem derom syntes? - De svarede, at for den fromme Øvrigheds Skyld vilde de gerne høre ham, dog i Forhaabning, at deres Frihed herudi efter kongelig Ordinans og Reces dennem ej skulde betages. Hvorfor bemeldte Gert Eriksen blev paaberaabt, men ingen var til Stede dertil at svare.

Efter alt dette talte jeg Kaldsmændene saaledes til: Efterdi jeg formærker, at baade I og den ganske Menighed er meget veltilfreds med HR. LAURITZ HANSEN, eders Kapellan, at I ingen anden paa dette Kald at høre begærer, og jeg selv haver hørt hannem prædike og véd ham intet at beskyldte, saa beder jeg dog, paa det man des betænkeligere (bekænkssommere) i saadant et højtideligt Værk kan fare fort, at I vil endnu i Herrens sande Frygt hermed gaa frem og lade alting bestaa (staa hen) til Fredag førstkommendes, da at mødes med mig her i Kirken betids, naar Klokkeren er 8 Formiddag, alting da fuldkomneligen at lade forblive eller flere endnu at høre, eftersom dennem og stor Magt paalaa at en Sjælesørger dennem i Tiden (i Tide) kunne, naar jeg vilde, komme dennem til og fra. - Kaldsmændene svarede, at de var dermed meget vel tilfredse med sig videre til Fredag Morgen at betænke og saa velberaadte i Kirken igen at møde.

- Fredagen den 17. December udi den hellige Trefoldigheds Navn var Kaldsmændene med mig igen udi Fæø Kirke forsamlede, og da blev forrettet, som efterfølger: Efter Lovsang og Guds Navns Paakaldelse gik jeg med de 7 Kaldsmænd ud af Kirken, og de da gave mig til Svar, at Kapellanen paa Stedet, HR. LAURITZ HANSEN, havde saa tjent dem og saaledes lært dem og levet hos dem, at de ingen Aarsag havde hannem at forskyde, hvorføre de nu var betænkte paa uden videre Ophold i Jesu Navn efter den ganske Menigheds Begæring at give hannem et lovligt Kald til denne Fæø Kirke at forestaa. Jeg havde derudi intet at mod-sige, saa vi ginge ind i Kirken igen og der hos Alteret i Koret sluttede og beseglede Kaldsbrevet, hvilket jeg til Kaldsmændene leverede, som igen det skulde til HR. LAURITZ HANSEN overlevere, med Hjertens Ønske, at Gud vilde ramme sin Ære og Menigheds Bedste.

Kaldsbrevet var i sin Stil, som følger:

Vi efterskrevne: JENS ZACHARIÆSEN (osv.), alle Bomænd paa Fæø under Fuglse herreds gejstelige Jurisdiktion i Laaland, gør vitterligt ved dette vort aabne Brev, at eftersom vi alle og hver besynderligen er af man-ge Sognemænd her paa Fæø efter Kongelige Majestæts vor allernaadigste Herres Ordinanses og Recesses Lydelse saaledes kejsede og udnævnte, at vi haver Fuldmagt udi den hellige Trefoldigheds Navn med hæderlige og vellærde Mand, Hr. Jacob Clausen, Sognepræst til Errindlev og Oelstrup Sogne og forordnede Provster i Fuglse Herred hans Raad og Samtykke at kejsede og udvælge retsindig, lærd Mand, HR. LAURITZ HANSEN til vor rette Sjælesørger og Sognepræst til Fæø Kirke udi Sal. Hr. Lauritz Jørgensens, afgangne (afdøde) Sognepræstes Sted; - Da haver vi 7 Mænd efter foregaaende almindelig og alvorlig Bøn til Gud, af den Fuldmagt og Myndighed, som os given er, christeligen og vel raadført os med bemeldte velforordnede Herreds-provst, Hr. Jacob Clausen og saa med hans Raad og Samtykke haver udvalgt og kaldet og nu ved dette vort aabne Brev foruden al Simoni (d.e.: Køb og Salg af gejstlige Embeder), Gunst og Gave udvælger og kender denne Brevviser (Indehaver af Brevet), hæderlig og vellærd Mand, HR. LAURITZ HANSEN, som hidindtil haver været Medtjener i Ordet til Fæø Kirke, herefter at være vor rette Sognepræst til Fæø Kirke og Kirke, dog med saa Skel, at hæderlig og højlærd Mand, Doctor Lauritz Jacobsen vor ærværdige Hr. Biskop og Sup-erintendent i Fyns Stift kender hannem udi Lærdom og Levned dertil duelig og bekvem til Guds Ære og alles vores Salighed at forfremme, og han saa af Kongelig Majestæts Stiftslénsmand bliver dertil konfirmeret og stadfæstet, da vi alle og hver paa egne og menige Fæø Sognefolks Vegne lover og forpligter os til herefter at holde og kende bemeldte HR. LAURITZ for vor rette Sognepræst og Sjælesørger, at bevise hannem al den tilbørlige Ære og Lydighed, som vi hannem paa Guds og sit Embedes Vegne pligtige er efter Guds Ord og Ordningen, saa og at lade hannem paa godvilligen faa og nyde til sin Underholdning (Underhold) al den sædvanlige Rente og Rettighed udi Tiende, Offer og andet, som andre vore afgangne Sognepræster før hannem af Arilds Tid haft haver hidindtil og endnu efter Ordinansens, Recensens og Landsens gamle Sædvane med al christelig og tilbørlig Forbedring i alle Maader bør at bekomme ubehindret i rette Tid og til gode Rede, al den Stund og saalænge han igen skikker sig imod os udi Lærdom og Levned, som en ærlig, hæderlig, from og retsindig Sognepræst bør at gøre, som han for Gud og sin tilbørlige Øvrighed vil bekende og forsvare.

Til ydermere Vidnesbyrd trykker vi 7 Mænd med Provsten, Hr. Jacob Clausen vore Signeter under paa dette vort aabne, frie Kaldsbrev. Givet og samtykket udi Fæø Kirke den 17. Decembris Anno 1658".

Provsten fortsætter: "Saa efterdi jeg ikke kunde fortøve til om Søndagen, det gjordes og ikke nøddigt, efterdi et lovligt Kald uden Modsigelse sluttet var, da begærede jeg, at Kaldsmændene dette Kaldsbrev vilde til HR.

LAURITZ HANSEN overlevere Søndagen næssteften, nemlig Dominica Qvarta Adventus (4. Søn-d. i Advent), paa det at dette hellige Kald, som 7 Mænd med al Menighedens Fuldmagt haver givet, kunde og paa hellig Tid og Sted for den ganske Menighed kundgøres" - Provsten vilde gerne omgive Overrækkelsen med al den Højtidelighed, som Tid og Rum kunde give, i Stedet for, at de stak Papiret ind til ham i hans Stue.-

Men Provsten var ikke færdig, han fortsatte: "NB. Noget derefter kom Jens Zachariæsen, Foged paa Fæø, herover (til Errindlev) og gav mig til Kende, at alting var forhandlet (udført) efter mit Raad, saa den ganske Menighed var vel tilfreds og takkede Gud". -

Ogsaa det vanskelige og pinlige Spørgsmaal om Forsørgelsen af Enken blev løst ved, at den heldigvis ugifte Kapellan samtidig med Sognepræsteembedet overtog hende og lovede at gifte sig med hende. Provsten skrev derom:

"Efter at dette var lovligt forhandlet, da blev det HR. LAURITZ HANSEN foreholdt, at det er og Øvrighedens Vilje, naar Præsteenkerne ustraffelige og til Ægteskab bekvemme er, at de med begge Parters Samtykke kan paa Stedet forfremmes, hvilket og Kaldsmændene efter lovligt givne Kald (det siges, at der var *efter*, at Kaldet var ham givet, men det har jo nok været en aftalt Sag mellem ham og dem, der valgte ham.)

- Dertil var HR. LAURITZ villig baade at svare og give Haand fra sig (forpligte sig skriftligt), at han vilde forholde sig saa mod Enken, at hun skulde være tilfreds; han tænkte og ikke andet end hende i fremtiden, om Gud vilde, at ægte, dersom og hendes Hjerte og Vilje dertil kunde falde".

Nu stod der for Præsten blot tilbage at dæmpe Lensmandens Vrede, hvis Præstekandidat jo var ble-ven forbigaaet. Han skrev da til Christoffer Lindenow, at han tog fejl, naar han troede, at det var ham, der skulde konfirmere Kaldelsen; det var Stiftslensmanden paa Aalholm, det tilfaldt. Han skrev ogsaa, at han, Provsten, af Hensyn til Nykøbing Lénsmands Ønske havde udsat Præstevalget et Par Dage for at give den unge Hører fra Nakskov, Gert Eriksen, Tid til at møde, men da han ikke kom, maatte han, ogsaa af Hensyn

til Vintervejret, slutte Handlingen og rejse fra Fejø. "Saa var mig intet kærere og ønskeligere end, at jeg nogen Tid kunde Eders Fromhed (en mærkelig Titulatur!) i nogen Maade gratificere (være til Vilje). Jeg lod og Ger-trud Erik Nielsens det forstaa, at hun vilde rejse lige hjem og bestille det (lave det saaledes), at hendes Søn, Gert Eriksen om Andendagen skulde komme med sine Testimonia (Examensattester osv.) at lade sig indtegne, men han kom ikke".

Vi maa bide Mærke i denne forbigaaede Gert Eriksen, han blev siden Kapellan hos Provsten og saa Sognepræst i Kettinge, men han glemte aldrig HR. LAURITZ HANSEN, at han var bleven foretrukket for ham her paa Fejø, og i Aarene 1662-64 var han yderst virksom for at faa ham dømt og afsat, ligesom Provsten, Hr. Jacob Clausen vistnok af ham lod sig ophidse til at forfølge vor Præst; men det er en anden Historie, vi senere kommer til.

Der ligger i Fejø Kirke foran Alterets Knæfald 5 Gravstene, hvoraf de 3 har nogenlunde læselig Indskrift, men de 2 er udslidte. Paa den brede Træramme om en af Dem staar med Ophøjede Bogstaver: "HER LIGER BEGRAFVEN S (salig) GIERTRUD HANSDAATTER -- SOM BOEDE HER I FÆØE PRÆSTEGAARD - AAR OG DØDE DEN - DECEMBER 1658". - Hvem mon hun har været? Mon hun ikke har været en Datter af Præste-rækkens No. 6, Hr. Hans Lauritzen, som var her fra 1613 til 1621= Hendes Morbroder, Hr. Søren Brun blev Præst her i 1621, og efter hans Død i 1633 kan hun af Efterfølgeren have faaet Ophold i Præstegaarden, hvor hun saa er død om -trent samtidig med ham. At hun har været af Præsteslægt, ses af, at hun fik sit Lejersted foran Alteret.

I hele Aaret 1659 foregik intet nævneværdigt paa Tinget, vel sagtens, fordi der foregik for meget paa Øen mellem Fjenderne og de stakkels Fejøfolk, som ikke fik Lov til at samles paa Tinge og passe deres egne Sager.

Men i 1660 tager man atter fat under Ledelse af Foged og Dommer Jens Zachariæsen. Han staar tituleret "Ærlige og Velforstandige Mand" eller "Ærlige og velagt" Mand; af og til, naar Fogeden havde nødvendig Ærinde udenøs, kunde en anden paa Øen træde i hans Sted, f. Ex. den 7 December hvor der "*Bleff holden Ting paa Fæøe aff Oluff pedersen smid, boemand i Østerye paa Fæøe, formedelst Fougden Jens Zachriesen paa land-sens wegne lauer verett forreist till Kiøbinffaffn hoer hans Mayestæt effther Øffrighedens befalling och icke end-nu er hiemkommen*". Vi ved, hvad Ærinde Fogeden havde hos Kongen: Landet var totalt bankerot efter Svenskekri-gen, og for at bygge alt op var Penge nødvendige, Der blev da paalagt en Extraskat, som skulde svares af alle, unge og gamle, "af Mandskøn og Kvindekøn", 8 Skilling af hver at erlægge Juleaften 1660, og det skønt næsten alle Gaarde og Huse var lagt øde. Vi har en Beskrivelse - ikke just malende, men dog til at faa forstand af over disse Ødelæggelser her. Lad os Læse:

"Anno 1660 den 1. Oktober haver Jens Zachriesen, Foged paa Fæø, forordnet og befalet efterskrevne Mænd paa Fæø, nemlig Oluf Pedersen Smed, Hans Jeppesen, Rasmus Hansen Smed og Oluf Jensen Friis, Bomænd af Øster-by; Niels Jørgensen, Peder Hansen, Oluf Hansen og Peder Rasmussen, BOMænd af Vesterby, som efter Øvrighedens Befaling skal besé alle Gaardene paa Fæø og Vejro, granske og forfare, hvorledes de befindes at være, saavel som rig-tigen erfare, hvormeget Korn til hver Gaard saet er,

saavelsom ogsaa Skovene paa Fæø og Vejrø besigtige. Og befin-des derom som følger.

Vesterby: Niels Nielsens Gaard er forfalden. Svenskerne har den mestendels nedbrudt og opbrændt". Saadan var det med Halvdelen af Gaardene, men de andre var "helt eller nogenledes ved Magt": de, som tilhørte Peder Hansen, Niels Jørgensen, Hans Hansen, salig Jeppe PEDersen, salig Jens Laursen, salig Jørgen Terkildsen, Anne, salig Jens Læssøs (Letsøes), Mads Jensen, Havn Jensen, Peder Clausen, Oluf Hansen, Karen Jørgens, sal. Jens Pedersens, Oluf Nielsen, Lauritz Jørgensen osv. man lægger Mærke til, hvor ofte der foran Ejerens Navn staar "salig" dvs.: Død; disse tidligere Ejere var nok dræbte af Fjenderne. - Men Oluf Pedersens og en Mængde andre Gaarde var "forfaldne", "øde", "ilde af Fjenden fordærvet, Lofter, Døre, VInduer bortstjaalne eller i andre Maader forkomne", "Gaarden fluks for-falden", "fluks brøstfældig". - Og hvad Sæden angaar, da var der oftest kun en Trediedel af Marken tilsaaet. Og For-holdene var nogenlunde de samme i Østerby.

"Fogeden Jens Zachriesens Gaard var ganske udi hans Fraværelse fordærvet og nederbrudt, saa nær som lidet Undertømmer staar". - "Skovene paa Fæø er intet, og den lille Skov, som derpaa var, haver de (dvs. BØnderne selv) udi denne besværlige Tid afhugget, eftersom de ej til andre Steder kunde bekomme og hente deres Brændsel ("Ildebrand"). - Da forsvandt altsaa den Skov, som endnu den Dag i Dag mindes ved Navnene "Skoven" og "Skov-nakke".

- Paa Vejrø levede saa faa, at der kan vi tage hver for sig: 1) Rasmus Rasmussen havde saaet til Vinteren forgangen Aar 8 Skp. Rug, fuld Sæd hos nennem; de klager, at der voksede intet uden Hejre igen. Af Byg havde de saaet 8 Tdr., det er fuld Sæd, men han beklager, at saa meget som " Tdr. Land groede der intet paa. Gaarden er nogenlunde ved Magt. - 2) Niels Lauritzen fik ogsaa af Rugen kun Hejre. Gaarden er noget forfalden. 3) Anders Rasmussen gik det ligesaa. Gaarden er nogenlunde ved Magt. 4) Morten Lauritzen Dam har det ligesaa, Gaarden er fluks forfalden. - SKoven paa Vejrø er intet uden nogle tørre Stubbe.

"Hvad Gaardene ellers er anlangendes, da befindes der faa, som Fjenderne jo haver afbrudt Loft, Døre, Gav-le, Porte, hvor det var, og det bortstjaalet eller afbrændt, VInduerne udslaget og borttaget Blyet ("bliet", som de smaa grønne Ruder var indrammet af).

De fattige Folk paa Fæø beklager, at det, som de haver saaet til Vaars, haver de borget (laant) udi Købstæ-derne, saavelsom det, de skulde have til deres Livs Ophold, eftersom Fjenden før Kyndelmisse havde dennem ganske frataget alt det Korn, de havde, baade det tærskede og det utærskede ("det torskene och det utorskene") ja, Foder og Hø og alt andet indehavende Gods, Kobber, Messing, Tin, Klæder, Kvæg og Bæster og andet, som nu ej kan opregnes; de haver opsøgt, havd som i Hesene, i Moradsen ("Moratzer") eller andensteds kunde være forvaret, og intet for dennem kunde være forborgent, saa de fattige Folk haver mesten siden udgivet for Bæster og Kvæg, saa og for Fortæringen hid -indtil det lille (den Smule) Vinterkorn, som de havde indhøstet, og haver meget ringe igen til at saa udi Jorden og til Fortæring, men er geraaden udi allerstørste Armod og Elendighed og haver ingen Hjælp af Sstranden som i forrige Tid-er, thi deres Fiskegarn blev dennem ogsaa fratagne:

Vi formoder nu underdanigsten, at den fromme, milde Øvrighed saadant dennem til Forskaansel vil anse. Den almægtige Gud vil det rigeligen igen belønne". - "Actum Fæø ut supra (som ovenfor nævnt). Under forskrevne Mænds Hænder" (Underskrift) eller Sømærker (Bomærker, ogsaa brugt som Mærke paa Skibssagerne) - der var kun een, der kunde underskrive sit Navn: Oluf PEDersen Smed; de andre 7 satte deres Bomærker:

I de følgende Aar taler Tingbogen mest om Fattigdom, som Krigen har forvoldt.

Den 29. Novbr. 1661 maatte Præsten stævne en af Vejrø Gaardmænd for Restance; han skulde ogsaa leve og selv betale. Det hedder:

"Hr. LAURITZ HANSEN haver ved Bysvenden Lauritz Pedersen og Morten Christensen Badicke ladet kalde Morten Lauritzen Dam paa Vejrø (Vederø) for nogle Aar forfalden Præsterente, som beløber sig til 15 Daler og 2 Mark, endvidere for et Lam i Tiende, og eftersom han er paaraabt 3 Gange, og ingen paa hans Vegne haver været at benægte det, saa er han tilfunden at betale inden 15 Dage eller at lide Nam (Ud-pantning) udi hans Bo og Gods, hvor det findes; dog derom at skaffe Øvrighedens Tilladelse".

Der forekommer mange saadanne smaa Sager, hvori man træffer Navne som Peder Hansen Skotte, Peder Nielsen Haugaard og Hans Pedersen Holst. -

Paa samme Tingdag som ovenfor "fremstod Morten Christensen Badicke for Retten og var et Tingsvidne begærendes, anlangende, hvorledes han udi forledens Fejdes Tid er med sin Skude rejst til Kiøbinghaffn med Ved". -

I Krigens senere Tid laa her ingen svenske Tropper, men herfra sendtes ofte Forsyninger ad Søvejen til det belejrede København. - "Han kunde ikke komme videre end til Dragør, hvor han med sit Skib blev af Fjenden opdreven og Ski-bet med tilhørende Redskab opbrændt, og han blev saa derfra af vores Kundskabsbaade (Spejdere) kommanderet, - som ved Skipperens Bevis er at erfare, som Ord for Ord findes indført; og saaledes er han udi hans Fraværelse kom-men udi største Armod og haver udimidlertid faret paa en af vores Kapere under Kaptajn Jørgen Borringholm, og ellers, da han derfra kom, haver han nogle Gange været paa det Skib "Trefoldigheden" med Kundskab (Meddelelser om Fjenden), hvorudover Fjenden er den fattige Mand bleven saa gram og haver

hannem ganske ruineret, hvorefter han er et Tingsvidne begærendes" (hvormed han vilde søge Støtte hos Kongen eller Afslaga i sine Skatter). - Den Hjæ-lpehær, vi fik sendt hen imod KRigens Slutning, skulde lønnes, og deri skulde ogsaa Fejø Mænd deltage. Den 13. Feb-ruar 1661 staar der i Tingbogen en Notits derom: "Læst Kvittans fra den 24. September og til den 26. Oktober Indkvar-teringspenge 58 Daler 1 Mark og 7 Skilling. Resten til denne Dag: 11 Rdl. 2 mk. 9 sk."

Vor Præst havde ikke blide Kaar hverken hos Ven eller Fjende. Under de opløste Forhold blev han, som vi af følgende Sag ser, borgført fra Fejø og sat i Arrest, og hans Modpart i Sagen vil have ham straffet som Méneder. Den 13. December 1661 blev der rejst Sag mod Præsten om en Hest: HR. LAURITZ haver und -er Krigen af en Fanejunker Peder købt en Hest, som i Virkeligheden har tilhørt Jens Nielsen paa Fejø, fra hvem den var bleven røvet. Peder Fanejunker var en dansk Mand, der var gaaet i Tjeneste hos Svenskerne. Præsten Svarede, at "hvis Ejeren vil betale ham, hvad Hesten har kostet ham i Foder, med 24 Skæppe Byg og 2 Skp. hvide Ærter, saa skal Hesten blive hannem følgagtig uden videre Trætte. Ejeren formener dog, at det skal falde HR. LAURITZ svært at bevise, at Hesten har ædt saa meget. Svenskerne tog ogsaa Hesten fra Præ-sten, men han indløste den med en anden Hest, som han siden Købte igen for disse 24 Skp. Byg og 2 Skp. Ær-ter.

For Ejeren mødte en Prokurator, Otte Jensen Kuld, og paastod, at det var altsammen kun Snak og løs Tale af Præsten, som aldrig skulde kunne bevise, at Hesten havde ædt saa meget. Heller ikke skulde han kunne bevise, at han havde givet noget for denne Hest, som Svenskerne havde røvet fra ham; da han havde bekommet Hesten af Peder Fanejunker, vilde Otte Kuld gerne vide, hvorfor den siden blev hannem frataget". De skændtes længe og bravt derom. - I Dommen siges, at "HR LAURITZ har bevist med Vidner, at han har købt Hesten af de Svenske, men den blev hannem igen af andre Fjender fraplyndret. Hans selv siger, at han har givet 4 Rdl. for den, men det har han ikke kunnet bevise. Han paastaar, at en anden rød Fuks er nannem fratagen af Kornetten Erik Laxmand udi Halsted, imens "HR. LAURITS waar der udi arest". Og efterdi HR.

LAURITZ HANSEN sig for kornetten haver beklaget om samme røde Fuks at miste, haver Kornetten givet ham til Vederlag den omtvistede røde Fuks igen". Den har efter Dommerens Mening kostet Hr. LAURITZ mere, en den er værd; men nu skal den oprindelige Ejer have den tilbage, og om den Foder skal de staa Last og Brast.

Otte Jensen Kuld havde paa sin Klientes vegne begæret Dom over HR. LAURITZ for Ménederi, at miste to Fingre som den, der har ført usand Tale til Tinge; men deri turde Dommeren ikke dømme, men henviste til Provsteret.

Retsbegreberne var blevet svært forrykkede under Krigens Lovløshed. "Den 24. januaris 1662 er holden Ting paa Fæøe aff **Jens Zachriesen** Fougett paa Fæøe. Tinghørere (Bisiddere): Oluf Pedersen i Kadevig, Hans Ander-sen, Rasmus Smed, Morten Joensen, Rasmus Borre, Hans Jørgensen, Jens Rasmussen og Hans Jeppesen".

"Lauritz Jørgensen er af Øvrigheden forordnet til at sidde Retten (som Tingfoged) udi den tvistige Sag mod *Daniel Jensen*, eftersom **Jens Zachriesen** efter Øvrighedens Begaling i Samme Sag haver at paatale og ved Retten at agere (han kunne ikke samtidig være Anklager og Dommer i Sagen) - **Jens Zachriesen** tilspurgte Byens Tjenere (Stævningmænd), om de havde kaldet Daniel Jensen, hvortil de svarede ja og det bekræftede med Ed og oprakte Fingre.

Jens Zachriesen fremæskede Daniel Jensen med hans Hjemmel paa de 2 Skp. Rug og en Fjerding Rug samt de halvniende Skæpper hvide Ærter, som var fundne indmurede i tvende Øltønder, omkringsat med løse Mursten, som blev fundet den 11. Januar, **der hæderlig og vellærd Mand, Hr. Lauritz Hansen med Jens Zachriesen** hans Hus besøgte, og blev hannem tilspurgt om Rugen og Ærterne, hvor han dennem havde bekommet, efterdi han selv ing-en Avling havde og intet Korn med andre saadet havde. Og fremkaldte **Jens Zachriesen** Oluf Pedersen Smed hans sandhed at vidne, saavidt han derom var bevidst.

Oluf Pedersen Smed vidnede, at han hørte, **Jens Zachriesen** spurgte Daniel Jensen, hvor han var kommet til det Korn, hvortil Daniel Jensen svarede, at det havde han købt for Sølv og Penge. Fogeden spurgte ham da, hvor han havde faaet samme Penge, hvortil han svarede, at han havde solgt sin Kvindes Klæder derfor. Endnu spurgte **Jens Zachriesen** hannem, hvor han dem havde solgt, og til hem han havde solgt dennem. Da sagde han, at han havde solgt dem til en Mand udi Laaland, og ydermere tilspurgt, hvor Manden var, og hvad han hed, og hvad By det var, han boe-de udi, da svarede han og spurgte **Jens Zachriesen**, hvad det kom hannem ved, det havde han ikke behov at gøre nan-nem eller Præsten Regnskab fore. Han spurgte dennem, om de vel var komne for at ransage hos hannem, da skulde de og ransage hos hans Nabo. Og **Jens Zachriesen** paalagde ham paa Øvrighedens Vegne, at han skulde skaffe Hjemmel til Kornet, da svarede Daniel Jensen, at dersom **Præsten** havde sit Mærke paa det, da kunde han tage det. - Blev samme Tid gjort Arrest paa Kornet og paa Daniel Jensens Person, og blev det hannem endeligen paalagt sin Hjemmel at skaffe. - Andendagen derefter, som var den 12. Januaris, skød sig til Hjemmel Oluf Jørgensen, Rasmus Rasmussens Kvinde, Mogens Hansen, Oluf Friis, Lauritz Michelsen, Hans Hansens Kvinde og Hans Michelsen. - Daniel Jensen fremkom for Retten og spurgte, om nogen **Præsten eller Jens Zachriesen** kendte sig ved Gods, som var fundet hos ham (**Pæsten mente, det var hans**) - **Jens Zachriesen** svarede, at indtil han skaffede Hjemmel, mener han, at Daniel Jensen ikke lovligen dertil var kommen. Oluf Jørgensen vidnede, at Daniel af ham havde bekommet mellem Mortens-dag og Jul en Fjerding hvide Ærter og 2 Gæs, af Rasmus Rasmussen

havde han bekommet en opmaalt Skæppe Rug, en Fjerding Ærter, et 2 Skillingsfad fuldt, og det var førend der blev ransaget hos Daniel Jensen. Af Mogens Hansen havde han bekommet før Mikkelsdag halvtredie Fjerding Ærter og halvanden Skp. Rug, den hele Skæppe højmaalt ("houffmaalt") og den halve Skæppe strøgen. Af Hans Hansens Kvinde bekom han om Sankte Birgittetide en opmaalt Fjerding Ærter, og det var førend Fængslet blev hannem paalagt, imellem som Østermænd (Mændene i Østerby) til-forne havde ransaget i al Bylauget og den Tid, som Jernet (Længerne) blev lagt paa ham" - og saaledes vidnede de alle.

Nu vendte stemningen sig. - Præsten, som altsaa (se Præsterækken Nr. 9) vistnok var i Familie med Fogden, indgav et Skudsmaal, som ikke helt fordømte Daniel Jensen og alle Bomændene vidnede til Fordel for ham.

Præsten skrev: "Eftersom Daniel Jensen, Husmand i Østerby, har ladet mig underskrevne kalde, at jeg i Dag for Retten vilde give hannem Skudsmaal; da, eftersom han har været i Ry og Rygte, og det er kom-met mig selv for Øren, at han skulde have haft Maskepi ("Mascopi") med mine Tærskere og faaet en Del Korn af dennem, hvorudover jeg efter Recessen (Loven) er indgangen udi hans Hus og funden en Del Rug og en Del Ærter, som var indmuret, som er af Fogeden Jens Zachriesen og Dannemænd beset og beskrevet, og han der-foruden haver ladet brygge en Del, endog hos andre, ja, muligen mere end mangan Bomænd paa Fæø, og han sig ikke endnu har erklæret for Øvrigheden, som har Tiltale til hannem, ej heller endnu haver ført eller for-skaffet sig fuld Hjemmel paa samme Korn, saaa véd jeg ikke, ej heller tør understaa mig i Dag at give hannem noget Skudsmaal (Hæderlighedsattest), men naar han haver skaffet mig nøjagtig Hjemmel og erklæret sig for Øvrigheden, skal han faa Skudsmaal, som han haver fortjent. - Af Fæø Præstegaard den 31 Januarj 1662.

Under Hr. Lauritz Hansens egen Haand."

Og nu traadte alle Bomænd frem: de vidste intet andet en godt at sige om Daniel; Jens Lauritzen Friis f.Ex. "gaff hannem ett gott och ærligt Skudsmaal, at han haffde wort med hannom baade indenlands och udenlands, baa-de i Tyskland och Dannemarck, hand kunde vel haffue bedragett och gjorde det dog icke alligevel." -

- Med disse Skudsmaal i Ryggen stævnedes Daniel Jensen saa Fogeden: "Lader jeg underskrevne Daniel Jensen i Østerby lovlig Kald og Varsel give Eder, **Jens Zachriesen, "birckefougett paa fæøe"** med Eders Med-følgere, Oluf Pedersen Smed i Østerby, Christen Jensen ibidem (dersteds), **saa og Eder, Hr. Lauritz Hansen, Sognepræst paa Fæø**, mod Dom her til Fæø Birketing til den 14. Februar førstkommende, imod hvad videre Lov-maal og Breves Læsning og Paaskrivelse, som skal blive framvist, at Byens Tjenere efter Kaldssedelen lovlig kalder, som de agter at forsvare forskrevne Personer. - Actum Feiøe den 31. Januarj Anno 1662.

Daniel Jensen mit Naffn och Mercke."

Parterne maa være bleven forligte, for der kom ingen ny Retssag ud deraf.

Nu følger nogle Retssager, som viser Bøndernes Fattigdom efter Svenskekrigen; før den Tid havde der været ret megen Velstand blandt Landets BØnder, men fra dette Tidspunkt og godt og vel 100 Aar frem i Tiden var det Bondestandens Fornedrelsestid.

"1662 den 14. Februar var Jens Hansen Farsen begærendes sit 4de Ting (d.e.: Lysning paa 4 paafølgende Ting) til Jens Jespersen i Laaland sin Sandhed at vidne, og han var kaldet ved Niels Hansen og Christen Michelsen" - "Jens Jespersen fremkom og med Ed og oprakte Fingre vidnede, at Laurits Nielsen var udi Jens Hansen Farsens Gaard, som han var udi Huse, og brød ned af Husenes Tømmer og førte det han, men han ikke vidste, hvor han "aag" (d.e.: agede) det hen, mens de svenske var her paa Landet, men kan bekendte, at der var en af de Svenske med hannem; lige det samme vidnede hans Kvinde Birgitte Nielsdatter."

- Flere Vidner havde set denne Lauritz, der sammen med den "Salvade", som laa hos Jørgen Smeds (en "Sal-varde" - "Salvagarda", "Sauvegarde" var en Mellemand mellem de Fejø Bomænd og Svenskerne, en dansk "Beskyt-ter", som oftest melede sin egen Kage paa de "beskyttedes" Bekostning). - En saa, at "samme Salvarde løb han og slog Rasmus Hansen 3 eller 4 slag med sin Degen (Kaarde) og raabte: "Vil du ikke hid at hjælpe, din Skælm (d.e.: Skurk)!" hvortil han svarede nej, men han havde ikke set, at der var nogen Vogn eller Hest, eller at nogen nedbrød noget af Gaar -den eller bortførte det, og det vidnede han med højeste Helgens Ed". - En forvirret Historie, som kun viser, at man havde haft onde Dage. Og endnu havde de det meget ondt; det fremgaar af det deres Svar, da Dronningen, som de stod under, krævede dem for Afgifter (den 1. Marts 1663: " Da eftersom menige Husmænd paa Fæø er fremkomne og sig højiligen beklagede, at de formedelst Fjendernes Udplyndring, som de i den forige besværlige Krigstid haver mattet ud-staa, udi aller største Armod og Fattigdom var geraadet, og de siden efter med stor Skat og Tynge haver været paalagt til Ryttere og Soldater at bidrage, hvorfor en stor Del af dennem ganske er bleven øde (ødelagt), en Del forarmede, og en Del ikke haver mere end, som de kunde faa ved at betle dennem til for Guds Skyld", da bad de sig fri.

Fogeden har nok været den eneste velhavende; han købte sig da et Hus. Der staar - den 9. Marts 1662 -: "Jens Zachriesen haver ladet læse sit Købebrev i Dag og tilspurgte Karen, Salig Hans Jørgensens om, hvilke Døre der var til Huset,

og hvor de var henne, hvortil hun svarede, at den ene skulde hænge for hans Gæstestue; den anden, den nederste Halvdør ud til Gaarden, var hos Husmand Hans Jørgensen, og de Døre var lagt udi Forvaring, da Svensken plyndrede, hos Morten hansens, men hun vidste ikke, hvem dennem havde taget derfra, enten Soldaterne eller andre."

Gaardmændene var næsten lige saa enendigt stillede som Husmændene; deres Skatterestancer var for de flestes Vedkommende paa 15½ Mark, og det var dengang mange Penge. Det skyldte d. 14. Marts 1662 følgende Bomænd i Østerby: Oluf Jeppesen, Jens Pedersen, Lauritz Mikkelsen, Hans Rasmussen, Peder Jeppesen, Morten Pedersen, Lauritz Jensen, Hans Hansen, Henrik Nielsen, Rasmus Jørgensen og Jens Pedersen for sin Mølle: 1 Rdl.

I Vesterby havde de samme Restance: Lauritz Jørgensen, Karen Olufsdatter, Hans Mortensen, Niels Borre, Oluf Hansen, Jørgen Terckelsen, Niels Pedersen, Jens Hansen, Oluf Mortensen, Niels Jørgensen, Oluf Nielsen, Jørgen Jørgensen, Hans Fandsen og Hans Smed. - De blev alle dømt til at betale inden 15 Dage eller ogsaa lide Nam (Udpantning).

Den 13' Juni 1662 kom der ogsaa en Sag for om Svenskernes Ødelæggelser. "Peder Hansen havde ladet kal-de Vesterby Mænd til et Tingsvidnes Erhvervelse anlangende sal. Niels Jensens Gaard, som var Nabogaard til hans, den var for en stor Del bleven nederbrudt af de Svenske, da de plyndrede Landet ud. - Og forresten havde de volde-ligen foretaget ham en Hest. Peder Hansen fremkom og vidnede, at han var bleven tvunget af de Svenske til at tærsk Therkel Nielsens Korn; da han samme Sinde (d.e: Gang) om Natten kom hjem, da saa han Ild 2-3 Steder i salig Niels Jensens Gaard, eftersom de Svenske holdt Vagt i Gaarden og brød Tømmer ned af den og brændte." Andre Vidner for-talte, "at der blev nederbrudt en Snes Spænderum af Gaarden (d.e.: Fag, Bjælkerum)".

Den stakkels Degn var bleven ligesaa medtaget af Fjenderne som de andre, men skulde dog leve: han fik ik-ke sit tilgodehavende af Bomændene - hvor skulde de skaffe det fra? - saa han maatte stævne dem for sin Løn, sin "Degnerente". "Degnen Jordan Nielsen ved tvende Kaldsmænd havde Kald og Varsel givet til efterskrevne for, hvad de hannem efter rigtig Fortegnelse skyldig befindis". Af Vesterby var det 14 Mænd, af Østerby 19. (10. Okt. 1662). -

Ja, flere Bomænd maatte gaa fra deres Gaarde for Fattigdom, som vi læser under den 6. Februar 1662: "Jør-gen Jørgensen lovbød 3 Gange sin Gaard, som han bor udi, om nogen i Slægten eller udenfor vil løse"Ham" (Gaarden) for det, 4 Mænd har sat "ham" for (vurderet den til), og Bygningen at gøre saa god, som "Hun" var paa samme Tid". -

Ogsaa en anden Gaard blev udbudt til Salg, det var "Hans Mortensen, som udbød den Gaard, som Niels Olsen boede udi, om der var nogen af Slægten, som vilde give saa meget som en fremmed, saa skulde den være hans for Sølv og Penge". - Men den første Sælger, Jørgen Jørgensen, protesterede mod dette Salg: "Efterdi det haver været min Mor-faders Gaard tillige med min Mormoders og tillige Min Moders Fødegård, som endnu lever, da er jeg begærendes paa hendes Vegne at ville give Hans Mortensen for samme Gaard, som de 4 Mænd: Therkel Nielsen og Lauritz Nielsen i Vesterby samt Hans Olsen og Ole Jensen i Østerby haver den vurderet for, og efterdi Hans Mortensen ikke haver arvet samme Gaard, men haver annammet "ham" i Gæld, da formener jeg, at Hans Mortensen ikke kan nyde Gaarden, meg-et mindre sælge den til nogen fremmed. - Den 27. Februar i samme Aar blev 2 andre Gaarde stillet til Salg paa Tid: "**Jens Zachriessen** lovbød paa Øvrighedens Vegne Hans Mikkelsens og Oluf Lunds Garde, om nogen af Slægten, som dem tilforné haver besiddet, eller nogen af Kreditorerne dennem vilde købe for Sølv og Penge, for at Jorden kunne blive dyrket, og Øvrigheden deraf kunde bekomme sin Rettighed".

Den 14. Februar kom Annders Pedersen Færgemand paa Tinget og var meget vred paa en Mand, Hans Pedersen Holve, der ikke vilde holde sit givne Ord. "Hans Holve skulde høre paa Vidnesbyrd anlangende, hvad han havde udlovet til ham og nogle andre Mænd, fordi de havde bjerget ham i Land ude ved Vejro." Therkel Nielsen var et af Vidnerne: Jo, Hans Pedersen Holve havde lovet ham 3 Mark for Baaden, han bjergede ham i, og 28 Skilling for sin egen Person, og samme 28 Skilling havde han lovet hver af Redningsmændene "og rakte dennem derpaa sin Haand". Anders Færgemand havde været saa sikker paa Bjergelønne, at han forlods havde givet en af sine Hjælpere, Hans Han-sen, 28 Skilling; skulde han nu ogsaa snydes for dem ! Dommen lød paa, at Holve skulde staa ved sit givne Ord, ellers blev han pantet.

Der maa være gaaet noget slemt forud mellem de to Kvinder, vi nu skal læse om, ellers vilde de ikke tørne saa voldsomt sammen, saa de ligefrem kom op at slaas og skælde hinanden Hæder og Ære fra. Degnen Jordan Nielsen havde en Tjenestepige, Anne Knudsdatter, og som Husbond for hende stævnedes han en Kone, Maren Knudsdatter, "der ogsaa mødte med sin Lavværge, Hans Pedersen efter Kaldsseddelens Lydelse, som findes læst og paaskrevet. Vidnet til den grimme Scene, Hans Jensen fremkom for Retten, gjorde Ed med opragte Fingre efter Loven og vidnede: Han kom gaaendes udi "Skoven" (d.e.: der, hvor den sidste Rest af Skoven havde staaet) og ledte efter Jens Friis's Heste - der maa da vist været noget Krat tilbage, hvori Hestene kunne være skjult - da saa han Karen Knudsdatter (Hans Møllers hidsige Hustru) komme gaaendes, og hun gik hen til Degnens Pige, som sad og læste udi en Bog, og spurgte om hun ikke maatte have Fred for hende - i Tingbogen staar det saaledes at læse: "hoerfor hun Motte Icke haffue frid for hinde - och løff strax til och sagde til hinde: din Skandseck" og vilde have slaget hende udi Øjnene. Pigen stod op og sagde: "Det

skal i Faa Skam for, at i rørte mig, saa jeg ikke maatte gaa med Ro ud og malke min Husbonds Køer". Saa slog Konen Pigen under Øret, og Pigen slog straks igen til hende med den Bog, som hun havde siddet og læst udi, og ramte hende under Øret og raabte, at hun skulde lade hende have Fred; hun vilde intet skændes med hende. Saa greb Konen til en Mælkekande (Mælkespand), som tilhørte Morten Smeds (Schmidz) Pige, Bodil Hansdaatter, og vilde have slagev hende med, men denne sagde; "Lad "Hende" dog staa" (hende er Mælkespanden). I Stedet greb Konen Degnepigens Mælkespand og slog hende dermed udi Tindingen ("tyndingen"). - Bodil Hansdaatter vidnede, at saadan var det gaaet til. - Da Sagens Forløb nu var slaaet fast, "spurgte Degnen, Jordan den vrede Kones Mand, Hans Pedersen Møller, hvad Aarsage hans Hustru kunde have dertil, at hun saa haver overfaldet hans Pige, men denne svarede: I Dag skal I ikke faa det at vide; det skal I først, naar Ting kommer igen" - det sædvanlige Træk: at hale Sagen ud for at trætte Modparten. - Endvidere spurgte Jordan Degn ham, om hans Hustru vilde være de Ord gebændig (staa ved dem), som hun havde skændt paa hahns Tjenestepige, som var f. Ex. "en Tyvemær". - Dertil svarede Møl-leren, at den Stævning burde ikke kaldes lovlig: Degnen burde ikke søge Retten her, efterdi at han var en gejstelig Mand. - Jo, svarede Degnen, Stævningen var lovlig nok, og han forlangte Konen, Karen Knudsdaatter dømt for Leg-emsbeskadigelse efter Christian III's Reces det 22de Kapitel, item udi lige Maade for, hvad ærerørige Ord, som hun havde talt paa Pigen. Derfor bør hun lide efter Birkerettens 22de Kapitel, medmindre hun det skelligten kunde bevise". -

Naa, Harmen gik over, og Sagen blev forliget. Den 11. Juni staa der i Tingbogen: "Jordan Nielsen Degn og Hans Pedersen Møller "Ere (er) bleffne omdragne och forligte om, huis (hvad) thuisghed Jordan Nielsens pige og Hans Møllers Hustru haffuer imellum wærrret, och ydermerre gaff Hans Møller for sig och sin Hustrue bemelte Jordan Nielsens pige, Anne Knudsdaatter Et gaat och erligt windisbyrd, Saa hand viste (vidste) hinde inted Andet at Effter sige end Som en Erlig Pige vel Egner och andstaaer I alle Maader. " - Det skulde han have sagt straks! Det samme gælder i den følgende Skænde-historie, som vi tager med: hidsige Mennesker krænger gerne deres Inderste ud, saa man tyde-ligere lærer deres Hjertens mening at kende:

"Den 29. August 1662 stod Hans Mathiesen, Kromand frem. Han havde stævnet Lauritz Jørgensen for, "hvad skarnagtige og uforskammede Skændsord som han havde haft mod hans Hustru Lucie saavel om Hans Mathiesens selv. - Beskikkelsesmændene berettede, at de om Morgenen var kommen ind til Lauritz Jørgensen, som laa paa sin Seng, og de tilspurgte ham, om han vilde være sine Ord gestændig (staa ved), som han havde talt om hans Hustru om Løverdagen, dengang de var forsamlede i Hans Mathiesens Hus - manden havde altsaa skældt Kroværtinden ud i hendes eget Hus. - Jo, Lauritz svarede, at han vilde svare til hvert et Ord og vilde være dem gestændig, og han sagde ydermere: "Kanske Hans Mathiesen var oppe at age i Gaar, kanske vil han age i Dag igen." Og da Mændene gik ud af Lauritz Jørgensens Stue, da raabte han Frembud (Besked) efter dem, at han var samme Ord gestændig, "siger Hans Mathiesen det". - Vidnerne fortalte om selve Skændsmaalet: "Lauritz Jørgensen kom ind til Hans Mathiesen og begærede Brændevin for 6 Skilling paa Pant af Hans Mathiesens Kvinde, hvortil hun svarede og sagde, at hun to ingen Pant, men begærede, at Lauritz først skulde betale hende det, han var skyldig, hvortil han svarede og hende tilspurge, hvad han skulde være hende skyldig, hvortil hun svarede, at han var hende halfemte Mark skyldig. "Hvorfor", sagde han. Dertil svarede hun: "Eders Kvinde har faaet Smør af mig". Han svarede dertil, at hun havde faaet Rug af hans Kvinde for samme Smør, og ydermere sagde han: "Er jeg eder noget skyldig, da kan i søge mig ved Lov og Ret", hvor-til hun svarede: "Hun skal betale mig, eller Djævelen skal fare i hende". Og han: "Da gid djævelen fare i dig selv, din enørede Tæve!" (en utro Kvinde mistede sit ene Øre) - Da tog Lucie sin Hat af sit Hoved, slog i Bordet og sagde: "Se her, jeg haver ikke faaet det (mistet mit Øre) for nogen Uære; den Tid jeg var Barn, da faldt jeg udi en Ild og brændte mig; du skal blive en Tyv og en Skælm, indtil du beviser mig nogen Tæveri over, thi min Mand skal ingen skyggebred Hat bære for mig" (Hanrejhat) . - Lauritz Jørgensen svarer: "I nærer eder ved Falskhed, Skænderi og Skufferi som in-gen ærlige Folk". Hun raabte derimod, at de nærrede dennem som ærlige og oprigtige Folk; ingen skulde bevise dem an-det over, hvortil Lauritz svarede; "Hvad I haver bekommet af min Hustru mig uvitterligt, det haver I bekommet som ubillige Tyve". Lucia svarede da: "Bliv en Tyv, indtil du beviser mig noget Tyveri over!" Lauritz svarede: "Lad din Mand komme hjem, hannem vil jeg tale med; Fanden fare i ham." Og hun fik det sidste Ord: "Da gid Djævelen fare i dig selv!" -

Lauritz Jørgensen havde ogsaa stævnet Lucia. Han hævdede, at han havde siddet i et Krohus og var en druk-ken Mand og havde ikke vidst, hvad Ord og Tale den Tid faldt, men han huskede, at Lucia havde sagt, at dersom hen-des Mand, Hans Mathiesen, havde været hjemme, da skulde han have ristet Lauritz Jørgensens Mundvige ud. Han var kun en fattig Mand, som her foraarsagedes at paaføres unødige Trætte. - Ved næste Retsmøde tog han selv sine Ord i sig igen. "Hans Mathiesen (Kromanden) var begærendes udi Tingbogen, at Lauritz Jørgensen her for Retten fremkom og bekendte, at hvad Skænderi som Vidnesbyrdene havde vist, vidste han, at ingen Skel (Berettigelse) eller Rede til, og dersom han saaledes havde talt, var det skat udi hans Drukkenskab og var hannem ganske ubevidst, og han vidnede, at han ej vidste Hans Mathiesen eller hans Hustru andet at eftersige end det, som en ærlig Dannemand og Dannekvinde egner og omstaaer udi alle Maader." Der var udtaget fire Mænd til at forlige Sagen.

Der var til Kongen (Kancelliet) indløbet saa mange Klager over Præstegaardenes Tilstand efter Svenske-krigen, at det blev besluttet at lade dem undersøge i hele Landet. Den 31. Juli 1663 kom Turen til vor Øs Præstegaard. I Tingbogen læses derom:

"Vi efterskrevne Jens Rasmussen, Foged paa Fembøe, Daniel Jensen og Peder Tobiesen, sammesteds, Oluf Pedersen i Kadevig, Jørgen Jørgensen og Terkel Nielsen paa Fejø, Niels Pedersen, Foged paa Askø og Hans Jørgensen der sammesteds gør alle vitterligt, at vi efter den høje Øvrigheds alvorlige Befaling er udmeldte og opkrævede enhver til sit Værneting os at skulle foretage og begive alle til Præstegaardene her paa bemeldte trende Øer, deres Bygning, som paa hvert Sted er, med største Flid at besé, granske og erfare og efter enhver Gaards Beskaffenhed sætte og vur-derer, som vi agter at forsvare, for Penge efter vores overleverede Taxts videre Bemelding.

Da haver vi med al Underdanighed med den største Flid og i den Lejlighed begivet os først til Fæøe Præstegaard og haver den grangiveligen synet og sét og gennemfaret alle Husene under og over, udi Stuer og Kammerser, Lofter, Luger, Lo og Lader, Staldrum, med hvad flere Huse, som nu findes; da befindes den udi slig en Bygd som følger:

- 1) Stuehuset med Bryggerset og Kvisten er paa 15 Spænderum (Bjælkefag), af Fyr og Gran bygt.
- 2) Et gammelt Hus vesten i Gaarden med et lidet Kammers i den nørre Ende er paa 18 Spænderum.
- 3) Et gammelt, forfaldent Hus uden Ler, Lægter og Fag er paa 4 Spænderum.
- 4) Et gammelt Ladehus sønden i Gaarden, staar paa Fald med brudt Tag: 8 Spænderum.
- 5) Et andet gammelt Hus med Lo udi, som staar øster i Gaarden. 19 Spænderum.
- 6) Et andet Hus med Stald og Portrum, som staar norden i Gaarden og befindes Mestendelen at være bygt

med Fyr- og Grantømmer.

Dets Bygning, om Gaarden var ved Magt, som det sig burde, og holdt vedlige, haver vi vurderet for Penge 250 Slettedaler, men efter som stor Brøstfældighed findes, haver vi sat til Afkortning til Gaardens Reparation: 50 Slettedaler.

Sognepræsten, Hr. LAURITZ HANSEN var, som vi husker, kommen til sit Embede under meget urolige og forvirrede Forhold; han havde kort efter sin Tiltrædelse giftet sig med Enken efter den forrige Præst og skulde derved have paataget sig den afdøde Forgængers Forpligtelser; men han anede ikke, hvor mange Forpligtelser der var at staa inde for, og paa Grund af Krigen kunde han ikke faa Skiftet i Orden. Nu den 2. Sep-tember 1663 kom en ham ubekendt Mand og forlangte sin Arv. Børnepenge, som den afdøde Præst havde ligget inde med og skulde have betalt Renter af. Den fattige Præst blev naturligvis ganske ulykkelig og søgte at trække Processen ud, men Fogeden maatte dømme, at da "Børneprnge" gaar forud for alle andre Fordringer og ikke kommer ind under Boets Masse, saa skal Hr. LAURITZ rykke ud med Pengene. Det er en lang Sag, som kræver taalmodighed af Læseren - den gengives her meget forkortet:

"Herredsskriver Roes ved Nørreherreds Ting fremkom for Retten og fremlagde paa sin Svogers Veg-ne. Hans Sadel (Sadolin) en Sagelse (tiltale) mod den hæderlige og vellærde Hr. LAURITZ HANSEN angaa-endes Hans Sadels Fædrearv med dens Renter og derpaa anvendte Omkostninger samt et Skifterev, som efter Hans Sadels salige Forældre er oprettet. Dateret den 28. November 1637".

"Hr. LAURITZ fremkom for Retten og svarede som efter følger: Anlangende den Stævning mod mig, at jeg skulde uden Lov og Ret have gjort hannem Frahold paa hans Fædrende- og Mødrendearv da véd jeg ikke, hvorledes saadant kunde befindes, helt efterdi jeg aldrig haver paataget mig nogen ham tilfalden Arv, ej heller udgivet min Haand (Underskrift) til hannem eller nogen paa hans Vegne noget at være skyldig.

Anlangende hans Sagelse, at jeg skulde efter Provstens Stævning have bemægtiget mig før, under og efter svenskernes Tid hvad som efter salige Mand, Hr. Lauritz Jørgensen kunde være efterblevet til Kredi-tørernes Bedste, eftersom jeg haver brugt lovlig Medfart til at faa Ende paa Skiftet og gerne begæret, at en-hver kunde faa sit Udlæg, og jeg kunde faa Præstegaarden ryddelig for fremmed Gods, hvilket kan bevises ved den Registrering og Vurdering, som den Dannemand, ærlige og velagte og fornemme Mand, Jens Zachrie-son, Foged og Dømmer her paa Fæø med 4 andre Dannemænd haver ladet ské den 20. Januar 1659. Derefter var der ogsaa lovligen lyst til Skifte, som var berammet til den 8. Marts i samme Aar, men siden Ridefogeden fra Nykøbing ikke kom til Stede, er Skiftet ikke kommet til Ende. Derefter er de Svenske indfalden udi Falster og Laaland, og de bemægtigede sig desværre ikke alene Gods og Formue, men endog os selv og førte os did, som vi ikke gerne vilde; da paa det jeg havde givet den hæderlige og vellærde Provst Hr. Jacob Clausen og de ærlige og velagte Dannemænd, dengang jeg blev kaldet, mit Løfte om, at jeg ikke vilde forskyde den fattige Enke, som da formedelst hendes salige Mands Gæld skulde se sin Fædrendearv gaa i Løbet, saa lod jeg mig vie til hende Trefoldigheds Søndag 1659, paa det jeg og derved kunde befri hendes Ære, at hun ikke af de Sven-ske skulde beskæmmes. - Der nu Svensken var udrejst, haver jeg paa det flittigste igen søgt om at faa Ende paa Skiftet, at Kreditorerne kunde bekomme, hvad som endda kunde være tiloversbleven; da kom endelig Skifteforvalteren fra Nykøbing; Skiftet var lovlig tillyst, og Kreditorerne var møde. Men da disse forlangte en ny Registrering og Vurdering, hvilken jeg for Retten fremlagde, dateret den 16. Juli 1661, er Skiftet endnu ikke kommet til Endelighed. Siden haver jeg ikke alene skriftligt, men endogsaa mundtligt anholdt hos Ri-defogeden, men fornemmeligt hos Hendes Dronningelige Majesstæts Forvalter, at han mig dog for Guds Skyld vilde befordre Skiftets Endelighed. Det gjorde han og, da jeg udi Nykøbing havde forevist ham Skiftet, og han var tilfreds hermed og bad mig, at jeg vilde tillyse igen, at Kreditorerne vilde møde her paa Fæø den 21. Maj 1663; da mødte han og, men

Skiftet kom endda ikke til Ende. - Sætter jeg nu derfor alting ind til Gud og ret-færdige Dommere derudi at dømme paa forsvarlig Maade, idet jeg formener, at jeg ikke haver oppebaaret - eller til mig annammet - Hans Sadel's Fædrende- eller Mødrendearv, meget mindre forholdt ham den, ej heller, at jeg er indtraadt i noget uskiftet Bo".

Modparten protesterede mod Præstens Forsøg paa at kæde Udbetalingen af disse Børnepenge til Skiftet, "det er Brnepenge og ikke almindelig betroet Gæld, og Hans Sadel bør have sin Arv og ikke saaledes med Ophold beegnes; han er en fremmed Gæst fra Norge". Skiftet kunde muligvis forhales endnu i mange Aar, derfor maatte han bede Dommeren om en Dom i Sagen; den faldt 4 Uger efter, den 9 Oktober 1663:

"Da efter Tiltale, Gensvar og denne itzige (nærværende) Sags Tvistighed, som vidtløftigen af Parterne paa begge Sider ageres, saa efterdi fuldkommelingen befindes efter et rigtigt Skiftebrev, dateret Ryde Præs-tegaard den 28. Novbr. 1637 Hans Hansen Sadel's Krav at være paa Børnepenge og bemeldte hans Fædrende arv at være indkommen udi Hr. Lauritz Jørgensen, forrige Sognepræst her paa Fæø hans Bo, og han sig hav-er bepligtet den med rede Penge og ingen andre Varer at betale, og nu denne hæderlige og vellærde Mand, Hr. LAURITZ HANSEN, Sognepræst her paa Steden, er indkommen udi hans Formue, som ikke er et uskiftet Bo, eftersom det er lovligen registreret, og han nogle Gange haver gjort Ansøgning til Skiftets Endelighed, hvil -ket hidindtil ikke er fuldbyrdet, og inet er bevisst for mig, af hvad Aarsage. - saa vidste jeg ikke, indtil ander-ledes bevises, Hr. Lauritz Hansen at kunne befri for Børnepengene, men tilfinder hannem at betale dem af sal.

Hr. Lauritz Jørgensen's fulde efterladte Gods inden 15 Dage eller og at lade Nam og Vurdering i hans Bo efter Recessen (Forordningen). Belangende Renterne, derom er ingen vis Tid for mig bevisst, hvorlænge fra Aar og Tid samme Gods skulde forrentes, ej heller Skiftebrevet formelder om Renten, vides der paa ikke at kende (dømme), forend Bevis leveres. Belangende Hans Sadel's Kost og Tæring, som han og begærer Dom paa, over-lader jeg min gunstige Overdommer udi at paakende. Og dersom Hr. LAURITZ HANSEN noget paaskader ved Skiftets Ophold, haver han derom at omgaas (forhandle) med dem, som sligt haver forhindret, paa sine tilbørlige Steder, efterdi det er Børnegods, som bør at betales forud for anden Gæld.

Under min Haand. Fæøe den 9. Octobris 1663.

Jens Zachriesson"

Matrikler.

I Aaret 1664 blev der udarbejdet en Matrikul over al Fejø's dyrkede Jord og skrevet op, hvad Mændene hed, hvad de gav i Landgilde, hvor stor hver Mands Jord var i Flademaal, og hvor megen Udsæd Jorden kunne tage. Lad os først læse om Jordmaalene, dem slipper vi lettest fra. Alle Gaardmænd havde hver 4 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Land, hvers Udsæd var paa 12 Tdr. 2 Skp. BYg, 16 Skp. Havre, og hver kunde høste 4½ Læs Hø. Alle havde den samme Landgilde at svare (altsaa Afgift til Kongen): 1 Rdl. i Penge, 3 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre.

Denne Matrikule havde ingen lang Levetid; allerede i 1682 blev der foretaget en ny Vurdering af Jorden, ik-ke som i 1664 efter, hvad Jorden kunne modtage af Udsæd, men efter, hvad den kunde give, altsaa efter dens Bonitet. Denne sidste Matrikule forelaa først færdig i 1688. Der skrives da om Fejø's Jord: "Proprietarien (Ejeren) til al Jorden er Han-den blev saaledes fordelt, at hver Bomand fik ca. 3 Tdr. Hartk., kun enkelte havde mere. Niels Christoffersen i Vesterby f. Ex. raadede saaledes over 25½ Tdr. Land. - Skønt der er byttet om paa Gaardenes Numre fra 1664 til 1682 (88)., og Gaardes og Huses Antal er vokset, vil dog stille Listerne sammen, saa man lettere kan se de nue Ejere, der er kommen til.

I første Række Staar Mændene fra 1664, i tredie Række de fra 1682, og i mellemste Række de, der har været i Mellemtiden.

Østerby

1664	før 1882	1682
1. Hans Andersen	Peder Jeppesen	Ole Pedersen
2. Lauritz Hansen	Bendix Povlsen	Jeppe Rasmussen
3. Hans Jeppesen og Rasmus Rasmussen af Hans Skottes øde Gaard	Morten Rasmussen	Jørgen Olsen
4. Rasmus Sørensen og Søren Rasmussen	Oluf Jørgensen	Carsten Laursen
5) Niels Rasmussen	Erik Clausens øde Gaard	Peder Olsen
6. Sal. Erik Clausens øde Gaard	Hans Rasmussen	Oluf Hansen
7. Peder Pedersen	Rasmus Joensen	Peder Rasmussen

8. Ole Jørgensen	Jens Pedersen	Peder Pedersen
9. Hans Hansen	Rasmus og Søren Sørensen	Hans Raagø
10. Rasmus Jørgensen	Peder Pedersen	Morten Lauritzen
11. Rasmus Joensen	Peder Pedersen	Peder Idtzou
12. Jens Pedersen	Lauritz Hansen	Niels Fynboe
13. Peder Pedersen	Rasmus Rasmussen af Hans Skyttes øde Gaard	Skyttegaard, øde Jens Hansen
14. Lauritz Mikkelsen	Hans Andersen	
15. Bendix Povelsen	Jeppé Clausen og Morten Christensen	Hans Pedersen Christen Christensen
16. Hans Rasmussen	Oluf Jensen	Lauritz Lauritzen
17. Morten Rasmussen	Niels Rasmussen	
18. Mogens Hansen	Rasmus Rasmussen	Rasmus Rasmusen
19. Oluf Jeppesen	Rasmus sørensen	Peder Nielsen
20. Sal. Mogens Hansen	Lauritz Mikkelsen	Gert Frederiksen, Foged
21. Ejler Jensen	Morten Joensen	Abraham Bendixen
22. Ole Pedersen Smed	Henrik Nielsen	Rasmus Christensen
23. Rasmus Hansen Smed	Mogens Hansen	Mogense Hansen
24. Jeppé Clausen og Morten Christensen	Jens Rasmussen	Rasmus Jensen
25. Ole Jensen	Morten Hansen	Morten Hansen
26. Morten Hansen	Morten Hansen	CHRisten Nielsens øde Gaard
27. Rasmus Mogensén	Jens Zacharisen	Hans Nielsens øde Gaard
28. Hans Jeppesen	Hans Hansen	Mikkel Christensen
29. Rasmus Rasmussen	Ole Jeppesen	Ole Jeppesen
30. Jens Rasmussen	Hans Jeppesen	Anders Hansen
31. Henrik Nielsen	Ole Pedersen Smed	Ole Pedersen Smed
32. Moten Joensen	Rasmus Rasmussen	Rasmus Rasmussen Fynboe
33. Jens Zachriesen, Foged	Rasmus Hansen Smed	Rasmus Jensen Brun

Gadehuse (uden Jord) der svarede hvert 2 Mk. aarligt:

1. Knud Møller	Ingen mand og ingen Husplads	Lauritz Hansen
2. Peder Skræder	Knud Møller	Claus Hansen
3. Jørgen Lock	Peder Skrædder	Jens Jyde og Hans Jensen
4. Anne Peder Madsens	Jørgen Lock	Niels Jørgensen Lock
5. Ole Jensen	Ingen mand og ingen Husplads	Peder Hansen Skytte
6. Hans Mikkelsen	Ane Peder Madsens	Hans Bysvend
7. Lauritz Pedersen Bysvend	Oluf Jensen	Peder Jørgensen
8. Jens Zachriesen Foged	Hans Mikkelsen	Jens Skomager og Knud Rasmussen
9. Morten Christensen	Laur. Pedersen Bysvend	Rasmus Olesen
10. Knud Bendixen	Jens Zachriesen, Foged	Hans Jensen Smed og Søren Christensen
11. Tyre Pedersdatter	Morten Christensen	Morten Badicke
12. Daniel Jensen	Knud Bendixen	Jacob Mortensen og Jesper Jørgensen
13. Karen sal. Mikkel Lauritzen	Ej indført i Matriklen	Smedehuset
14. Maren Madsdatter	Tyre Pedersdatter	Jørgen Nielsen og Niels Jensen
15. Karen sal. Mikkel Lauritzens		Christen Skrædder
16. Maren Madsdatter		Niels Madsen og Rasmus Laursen
17. Findes et Hus ved Daniel Jespersens Navn - øde		

Vesterby Bomænd

1. Niels Olsen	Niels Olsen	Niesl Christoffersen
2. Lauritz Jørgensen	Lauritz Jørgensen	Lauritz Jørgensen
3. Hans Jørgensen	Oluf Pedersen	Niels Jørgensen
4. Jeppe Lauritzen	Hans Jørgensen	Jørgen Hansen
5. Hans Mortensen	Jeppe Lauritzen	Jeppe Lauritzen
6. Terkel Nielsen	Hans Mortensen	Morten Hansen
7. Niels Borre	Terkild Nielsen	Søren Hansen
8. Lauritz Nielsen	Oluf Nielsen (Borre?)	Oluf Nielsen (Borre?)
9. Peder Rasmussen	Niels BOesen	Jørgen Olsen
10. Ole Hansen	Jørgen Hansen og Jørgen Jørgensen	Peder Jørgensen
11. Peder Clausen	Jørgen Jørgensen	Lauritz Lauritzen
12. Mads Hansen	Lauritz Nielsen	Jeppe Rasmussen Nyegaard
13. Bent Mikkelsen	Peder Rasmusen	Peder Rasmussen
14. Morten Hansen	Oluf Hansen	Morten Olsen
15. Marre sal. Jørgen Smeds	Peder Clausen	Peder Clausen
16. Jens Hansen	Mads Hansen	Jens Madsen
17. Marre sal. Jens Laursens	Bent Mikkelsen	Bent Mikkelsen
18. Peder Hansen Smed	Morten Smed	Morten Smed
19. Hans Hansen	Jens Hansen	Jeppe Dam
20. Jens Lauritzen	Maare sal. Jørgen Smeds	Peder Olsen
21. Jens Hansen	Oluf Pedersen	Peder Joensen
22. Hans Mortensen og Hans Pedersen Møller af en øde Gaard	Marre sal. Jens Laursens	Erik Hansen
23. Rasmus Hansen	Peder Hansen Smed	Jørgen Jeppesen
24. Niels Jørgensen	Hans Hansen	Hans Hansen
25. Oluf PEDersen	Lauritz Friis	Mogens Hansen
26. Peder Hansen (Skotte?)	Jens Hansen	Hans Christensen
27. Oluf Hansen Farsen	Laurs Mortensen Hans Hansen og Hans Pedersen Ole Madsen Møller.	
28. Jens Hansen Farsen	Hans Laursen har i Brug	Mikkel Pedersen
29. Ole Nielsen	Hr. Lauritz's øde Gaard	Hr. Lauritz's øde Gaard
30. Jørgen Jørgensen	Niels Jørgensen	Jens Olsen
31. Ole Pedersen	Rasmus Hansen	Hans Rasmussen
32. Jørgen Hansen og Jordan Nielsen Degn.	Jens Hansen	Jeppe Nielsens øde Gaard
	33. Peder Hansen	Frantz Madsen
	34. Oluf Hansen, fordom Jens Hansen og Jens Rasmussen.	Peder Hansen

1664: Præstegaarden. Hr Lauritz Hansen, Kan saas i et lidet Vænge 2 Skp. Land og udi øde Jorder: 18 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. Byg. 31½ Skp. Havre, høstes 7½ Læs Hø = 7 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. ½ Alb. Land
Degneboligen. Kan saas 2 Skp. Byg.

Gadehusmænd, giver hver 2 Mk. aarligt

1. Christen Mikkelsen	ny opbygget	Jens Hansen
2. Hans Mathiesen	Jørgen Mortensen	Christen Smed
3. Hans Frantzen	Rasmus Fynboe	Rasmus Christensen
4. Christen Bysvend, fri for Afgift	Jens Jeppesen Fynboe	Jens Jeppesen Fynboe
5. Jørgen Jørgensen (Møllerhus)	Peder Hansen	Jørgen Christensen

6. Christoffer Skrædder	Jørgen Nielsen	Hans Pedersen Smed
7. Boeld Hansdaatter	Birthe (Birgitte) Povels	Rasmus Olsen
8. Boeld Nielsdaatter	Hans Pedersen (Møllehus)	Peder Hansen Skytte
9. Rasmus Hansen	Rasmus Hansen	Christen Smed Foged
10. Hans Pedersen	Boeld Nielsdaatter	Anders Laursen
11. Birgitte Povels	Boeld Hansdaatter	Peder Mortensen
12. Jørgen Nielsen	Christoffer Skrædder	Christen Jørgensen
13. Peder Hansen	Christen Mikkelsen	Jørgen Hansen
14. Jens Fynboe	Hans Frantzen	Oluf Madsen
15. Rasmus Rynboe	er bygget siden Matriklen blev gjort	Mikkel Jensen Kræmmer
16. Jørgen Mortensen	nyt hus	Christen Bødker
	17. Hans Mathiasen	Hans Mathiasen
	18. Christen Bysvend	Laurs Hansen
	19. intet Hus, men Vænge	Smedehuset
	20. Degnehus, Christen Nielsen	Degnehus, Christen Nielsen

En Vejrmølle der paa Øen, Mads Jensen tilhørende, Landgilde deraf aarlig 4 Tdr. Mel. Nok en Vejrmølle, Jørgen Jørgensen tilkommer, Landgilde 5 Tdr. Mel, er af Hartkorn 2½ Tdr.

Vejrø:

1664: Haver hver Gaard Sædeland 5 Tdr. 5 Skp. BYg. 13 Skp. Havre, 4 Læs Hø: matrikuleret Jord: 2 Tdr. 3 1/6 Skp. Skal give til Landgilde 1 Fjerding Smør, 1 Ord Penge (24 Sk) og 3½ Tdr. Byg. I 1682: Bomøndene hver 3 Tdr. HK.

1. Rasmus Rasmussen	Morten Lauritzen	Peder Snedker
2. Morten Lauritzen	Niels Lauritzen	Oluf Pedersen
3. Niels Lauritzen	Anders Rasmussen	Jens Christensen
4. Anders Rasmussen	Rasmus Rasmussen	Peder Olsen
	5. Peder Jørgensen	Niels Olsen

1664: "Fæøe er Kronens og svarer 193½ Tdr. og i Vejrmølleskyld 4½ Tdr. og Vejrø (Væerøe) giver 14 Tdr.

Manesagen

I 1665 kom der Afslutning paa en mærkelig Sag, Fejø Mænd og Præst angaaende; den havde i Aar og Dage sat Øens Befolkning paa den anden Ende. I lang Tid havde der Gaet Rygter om Hr. LAURITZ HANSEN og en stor Del Bomænd: de skulde have øvet Trolddom. Der var ført Proces derom ved Fejø Ting, og nu blev Sagen afgjort ved det "Laalandske Landsting". Fejø havde i længere Tid været plaget af "Mose-grise" d.e.: Vandrotter, der i Mængde opredede Jorden og aad Kornets Rødder. Mod denne store Landeplage havde man fundet naturligt at søge Hjælp hos 2 Troldmænd. Det var ikke alene det, at Præsten og hans Fæl-ler havde brugt "Manen" og "Signen", det vidste jo alle, at nok var det jo forbudt baade i gejstlig og verdslig Lov, men dog var det noget reelt, noget virksomt, men det rigtig slemme var, at Maningen var foretaget "udi Diefuelens Naffn". -

Her viste det sig, at hin unge Mand, Gert Eriksen, som ved Præstevanget var bleven skubbet til Side til Fordel for Hr. LAURITZ HANSEN, siden da havde bevaret et glodende Nag til sin heldige Medbejler, at han optraadte virksomt i Sagen. Han fik ophidset Provsten, hos hvem han var Kapellan, saa han tog Affære og anklagede Hr. LAURITZ. - Det er en meget omfangsrig Sag, som maaske kan virke trættende, men der findes saa mange Enkeltheder deri, som melder om Forhold og Mennesker her paa Fejø, at vi maa have saa meget med som muligt; meget er dog udeladt her, da der findes mange Gentagelser. - Den, der kunde ønske at læse om Retssagen i dens Helhed, henvises til "Ny kongelig Samling No. 727 in 4.to. Kongelig Bebliotek"; det er en helt statelig, smukt indbunden Bog paa 192 Sider.

Sagen indledes saaledes: "Tingsvidner, Proces og Dom-Slutning imod Præsten og menige Indbyggere paa Fæø for Trolddom og deslige Ting, som de var beskyldte for Anno 1665 - Stygge Høegh til Giorslev, Landsdommer over Laaland og Falster, gør vitterligt, at Aar 1665, Onsdagen den 26. April paa Laa- Laandsfar Landsting var skikket hæderlige og vellærde Mand, Hr. LAURITS HANSEN, Sognepræst paa Fæøe item menige Fæø Indbyggere og i Særdeleshed Niels Jørgensen,

Rasmus Snedker, Oluf Jeppesen og Peder Jeppesen".

" Det begyndte med en Sladder, som en Laalik, Jens Skinder, foregiver forleden om Mortensdagstide for et Aar siden, at han skal have hørt og fortalt videre, men han og hans Stifdatter Anne laa ved Stranden ved Kragenæs ovre paa Laalandssiden og snakkede med Rasmus Snedker paa Fæø om Hr. LAURITZ HAN-SEN, Niels Jørgensen og de andre Mænd paa Fæø angaaende de Mosegrises Fordrivelse". Men Rasmus Snedker sværger nu, at derom har han aldrig talt. Jo, han skulde have sagt, "at der var bygget et Baal paa Fæø i Fandens Navn, og de havde en Maner der hos sig paa Landet, som de vilde kaste paa Ilden, da Ma-ningen ikke hjalp; de havde ofret 3 Smuler Brød i Fandens Navn ved en anden Maner; de havde gravet Brød ned i Jorden sammen med noget røde noget, en Tingest, som kunne være Skallen af en Pommerans. Han skulde ogsaa have sagat til dem, at Oluf Jeppesen og hans Hustru skulde have bandet Præsten, Hr. LAU-RITZ, og sagt, at han var første Aarsag til den Trolddom" - Alle de sigtede forsikrede, at "det var Løgn alt-sammen; han havde dennem saadant løgnagtigen paasagt for en Tvistighed, der var imellem hannem og den-nem".

"Præsten og Fæø Mænd havde anlagt Kontrasag mod mange Folk i Nakskov, som havde sladret om dem, mod Hr. Gert Eriksen, nu Sognepræst i Kettinge, mod en anden Præst, Hr. Søfren Jensen paa Askø, og mod Provsten, Hr. Jacob Clausen, som skulde have søgt og eftertragtet, hvorledes han kunde hidse og opirre Almuen paa Fæø imod deres Sognepræst, Hr. LAURITZ, ligesom om han et ugudeligt Væsen og stort Afgu-deri skulde have begaaet, hvad han af Had og ingen retsmæssig Aarsag havde antændt: -

Hr. LAURITZ havde været for en Provsteret og var midlertid suspenderet fra sit Embede; Dommen var gaaet til Højesteret, som havde afvist Sagen, fordi den var for svagt underbygget, og henviste den til ny Vidneførsel og Dom for Landstinget. - Højesteretsafvisningen skete den 5. Juli 1664; dens Slutning lyder: " Efterdi Processen i denne Sag er i adskillige Maader ej efter Landsloven ført, og Gerningerne i sig selv ikke er bevist, bør Sagen komme for sin tilbørlige Underdommer igen". Sagen her for Landstinget er ogsaa efter nutidigt Skøn yderst forvirret fremstillet og saa unødigt vidtløftig, at vi maa nøjes med de mest talende Vid-nesbyrd og stille dem paa deres rette Plads, saa der bliver nogen Mening i det. -

Mens Hr. LAURITZ som suspenderet surmulede i sin Præstegaard, var netop hans bitre Fjende, Hr. Gert Eriksen bleven anbragt her som Præst i hans Sted.

Hr. LAURITZ HANSENS Herredsbroder, Præsten paa Askø, Hr. Søfren Jenssøn, vidnede mod ham: " Udi forleden Aar 1662 i Efterhøsten, der jeg var rejst til Fæø mit Ærinde at forrette, da gik der Ord og Tale paa Landet, at den Mand, som var kommen til dennem at skulle fordrive deres Mosegrise, skulde købe nye Potter og andet, hvad han skulde bruge dertil, i Fandens Navn. Der jeg saadant formærkede formanede jeg Hr. LAURITZ broderligen, at han ikke skulde samtykke saadan Handel, men hellere afraade sin Menig-hed fra saadan Bedragere, at de ikke skulde opvække og føre Guds og Øvrighedens Straf over dennem; men min venlige og broderlige Paamindelse blev ikke vel optagen" . - Hr. LAURITZ'S Forsvarer bad Askøpræsten om at opgive Navnene paa sin Hjemmelmænd, men han kendte ikke Navnene paa de Personer, som havde fortalt ham om Sagen, ej heller kendte dem af Ansigt". - "Og hr. LAURITZ selv stod frem og svor sin højeste Ed paa, at han aldrig ved, at Hr. Søfren haver haft saadanne Ord til hannem i et Hus eller givet saa sanden formaning til hannem"

Nu fremstod Hr. Gert Eriksen og Vidnede: " Imidlertid at jeg var paa Fæø at forrette Gudstjeneste i Hr. LAURITZ'S Suspension efter Provstens Befaling, da en Formiddag kom en stor Del af Fæø Indbyggere til fra Hr. LAURITZ's Hus og begærede af mig, at jeg paa deres Vegne vilde gaa beskikkelsesvis til Hr. LAURITZ, hvorføre jeg undskyldte mig, helt efterdi at jeg med Kalk og Disk var gangen ud af Jens Zachariesens Hus (han boede altsaa mærkeligt nok hos Fogeden, Sognepræstens Ven og Slægning) at betjene et svagt Menneske, som laa paa sin Sotteseng. De begærede derfor yderligere af mig, at jeg med en Skrivelse til Provsten, Hr. Jacob Claussøn, vilde vare dennem beforderlig, at han vilde kende dennem nogen gode Raad, at de til hemmelig Absolution kunde blive annammede (Øen var sat i en Slags Band, mens Sagen stod paa, saa der ingen Altergang og Skriftemaal fandt Sted), hvorpaa jeg svarede, at jeg lidet vilde betænke mig og gerne tjene dennem i alle christelige mulige Maader; men efter at jeg havde forrettet mit Embede med det syge Menneske holdt Maaltid med den Dannemand Jens Zachriesen, gik jeg ned til Vesterby og bød mig selv til at følges over med dennem, dersom de vilde forskaffe mig frit over til Provstens Hus, hvilket de gerne samtykte og syntes at være glade for; blev derfor tagen en Dannemand af hver By, som skulde følge mig, nemlig Thorkild (Terkel) Nielsøn og Ole Jørgensøn. - Men som vi mod Aften kom til Provstens Hus i hans Fraværelse, frygtede vi vel, at vor Rejse skulde vare noget, fordi han ej var til Stede, men han dog efter en halv Time kom hjem, og han kære Hustru forkyndede hannem min og de tvende Fæømænds Nærværelse. Da spurgte han ligesom med forundring, hvad vi nu vilde bestille der; men der han kom i Stuen fulgte jeg straks med hannem i Kammerset og gav hannem vores Ærinde til Kende, nemlig, at de maatte annammes til Sakramentet, hvorpaa han svarede, at han ej vidste, ved hvad Middel det kunde ske, men vilde dog selv tale med Mændene den næste Dags Mor-gen, men som de

blev fordret ned i hans Studerekammer, og han fornam af dennem, at det var deres Begæring at forhjælpes til hemmelig Absolutio, sagde han, at han forstod det ikke at kunne ske, med mindre at enten Dommen, som var gangen i Nykøbing (Provsteretsdommen) blev underkendt, eller og til Hove (Kongen) derom suppliceredes; hvorpaa de svarede, at de var vel tilfreds dermed, og bl.a. sgde: "Gud bedre os arme Mænd, at vi er komne i denne Viderværdighed"! Og de foregav derhos, at de havde maaske været saadant foruden, hvis Hr. LAURITZ HANSEN ikke havde været - (oh din Skalk, Gert Eriksen!) - men der de skulde til at forklare det, at de havde hørt af Niels Jørgensen, hvorledes Hr. LAURITZ en Bededag formanede Almuen, at de skulde blive til Stede efter Prædiken, og da Gudstjenesten var til Ende, skal han være gangen ud til Menigheden og foreholdet dennem om den store Plage, som de var straffede med af de Mosegrise, og hvad der skulde søges derimod, hvortil den Dannemand Niels Jørgensen, skal have svaret; "Det er bedst, Hr. LAURITZ, at vi beder Gud om Naade; saa kan han, som haver lagt os Plagen paa, tage den fra os igen". Hvortil Hr. LAURITZ sva-rede: Niels, hvor er I nu bleven saa hellig! Tænk I, at Gud kommer ned af Himmelen og gør "Muraculer" som i gamle Dage? Nej, der maa Raad til Guds Raad". - Men som Provsten taledede atter om Supplikation (An-søgning), gik Mændene op i Stuen af Kammerset tillige med mig, og disimidlertid konciperede (opsatte) Provsten selv en Supplikation til Hans kongelige Majestæt, og der den var forfærdiget, blev i fordret ned i Kammerset igen, og Provsten oplæste Supplikationen for os; der det var sket, sagde de tvende Mænd af Fæø, at de intet kunde gøre derved eller samtykke noget derudi, førend de havde raadført sig med deres andre Sognemænd, begærede derfor, at de maatte faa samme Konzept efter en Kopi deraf med sig, hvilket og blev bevilget og samtykt, og samme Konzept tog jeg med mig til Landet (Fejø), og er det den samme, som her for Retten er framlagt. Og tillod Provsten Hr. Gert at annamme Kvindfolk, unge Folk og syge Mennesker samt dem, som kunde bevise sig ikke at have været til Stede, der Gerningen skete til Alterens Sakramente. -

Ydermere vidnede Hr. Gert, at Hr. Jacob sagde til de tvende Mænd i den Mening: "Rammer Eders eget Bedste, og sætter Eder ikke i Fare for andre, og lader den have Skyld, som haver Skyld". (Hr. LAURITZ).

Item bekendte Hr. Gert, at han havde Mændene forsamlede efter deres oplagte Raad i Baaden, mens de sejlede hjemm til Fæø - i begge Byer og oplæste for dennem den Konzept, om de saa vil have den og den underskrive, hvortil de svarede, at de vilde tage det i Betænkning.

Siden, da han rejste bort af Landet - da Hr. Gert Eriksen fik Kald i Kettinge - og nogle af Mændene ginge med hannem over Isen for Farens Skyld, da bad Jørgen Jørgensen hannem, at han maatte faa samme Konzept, hvilken han og overlod hannem.

Endnu vidnede Hr. Gert, at han ej hørte flere Klagemaal ej heller kan ihukomme, at de tvende Mænd taledede om Hr. LAURITZ videre, end omtalt er i denne indstævnedede Sag."

Den Supplik (Bønkriftet), som Provsten skrev til Kongen i Bøndernes Navn, lyder Saaledes:

"Vi fattige, enfoldige Folk haver været for et Aar siden eller to saa højt plaget, at vor Plage maa kaldes en ægyptisk Plage, thi Sjørøtter, som vi kalder Mosegrise, haver undergravet vore Agre og Eng og derved fordærvet os Korn og Kaal, ja, de haver ikke skaanet vore Kornlader og Madskabe, saa Gud sig endnu over os forbarme. Saa er der paa vores Land vel brugt Midler en Gang og anden Gang, først af en i Laaland boendes, som selv ankom og bød sig til at rejse til Sælland, hvor han kendte en, som hannem skulde undervise og lære slikt Utøj at fordrive, og hannem da til Rejsen blev givet af hver Mand 8 Skilling danske. Siden kom han igen og sagde, at han havde lært en synderlig Maade at bruge dertil af en Degn paa Sælland, som var at anrette et Baal af en ny Potte med noget Svovl og noget Hvidt, som skulde dertil aaf andet Stof; saa skulde de syde og stege nogle af Mosegrisene; derved skulde alle de andre Mosegrise komme og løbe selv ind i Baalet. - Dette blev prøvet paa en Odde ud fra Landet, som kaldes Skalø. Om den Bedrager brugte noget andet Middel eller Manér dertil, det hørte og fornam ingen af os; om han og var paa Apoteket i Nakskov og begærede til Købs, hvad han dertil skulde bruge, i den onde Mands Navn, det er os alle uvitterligt. Men mange adskillige Folk, som synes os at være forstandige, sagde os, at slikt kunde være naturligt og lovligt, hvorfor vi og i vor Nød brugte det, som vi mente lovligt at være.

Den anden Bedrager, som kom til os i samme Nød, lovede alting senere at forrette bedre i Guds Navn og aleneste nedgravede nogle Stykker Brød i Jorden, og var det ikke mange af os derhos paa den Tid, sa slikt efter hans egen Bekendelse skete. Saa havde vi aldrig tænkt, at slikt havde været saa stor en Synd, som vor kære Herreds provst forklarede os det, da han noget derefter var her og vor Kirke visiterede, og han da af vor Sognepræst Hr. LAURITZ om slikt var underrettet, og som det syntes, da havde Hr. LAURITZ sagt det meget værre for Provsten, end det skete, paa det at han kunde føre os udi Suspicion (Mistanke) og Mistanke, for han vidste, at vi havde adskilligt at klage paa hannem for Provsten, naar vi i Kirken samledes, saa nu beklagede vi, at slikt var sket. Dersom vi havde haft en Sjaesørger, som kunde have raadført os og sagt, slikt at være Synd, saa han ikke alene tilstedede det første med Baalet, hvilket vi tænkte at være vel bestilt (gjort), fordi Præsten ikke raadede derfra men endogsaa, efter at det første fandtes at være forfængeligt og til ingen Fremgang, da, som Menigheden paa en Bededag gik af vor Kirke, gjorde Præsten sin Tale til dem, at der endnu vilde bruges andet Middel, om

det ikke var i Danmark at finde, man da kunde hente en fra Tyskland, hvortil en Dan-nemand ved Navn Niels Jørgensen svarede offentlig paa alles Vegne: "Hr. LAURITZ, lad os bede Gud om Naade som haver lagt os Plagen paa; han kan bedst hjælpe os". Hvortil Hr. LAURITZ igen svarede; som Niels Jørgensen vil det bestaa (bevidne) og mange Folk, som var til Stede og det hørte: "Niels! Hvor er I bleven nu saa hellig! Tænker I, Gud kommer nu ned af Himmelen som i fordums Tid? Der skal Raad til Guds Raad".

At vi intet skal forbigaa, hvorledes Hr. LAURITZ ellers i Fejde- og Fredstid haver været os til Besværighed, Skade og Forargelse, hvorfor vi takker Gud og vor allernaadigste Konning, at vi med en retsindig Sjælesørger maa blive forsynede. Og efterdi Hans kongelige Majestæt, vor allernaadigste Herre af denne vor ydmygeligste, sandfærdige Beretning vil naadigste eragte, hvorledes vi er bedragne af den, som skulde give os de bedste Raad, da beder vi paa det underdanigste, at den maa lide, som haver Skylden, og vi enfoldige, som aldrig hørte deri nogen Gensigelse af hannem og derfor tænkte, at det var lovligt, maatte forskaanes. - Vi haaber, at vi i Tide efter vore Hjerters Længsel stedes til vores Saligheds-Middel (Sakramentet) at bruge, hvorfra vi nu en Tid lang haver været forhindrede". - De (d.e: Provsten) bedr saa om at faa en anden Præst og slutter: "Vi beder Gud, at det maa gaa Kongen - Frederik den Tredie - og det ganske kongelige Hus vel. Eders kongelige Majestæts, vor allernaadigste Herres og Konges allerunderdanigste Undersaatter paa Fæø".

Kongen bønørte dem og sendte Biskoppen dette Bud: "Vores naadigste Vilje og Befaling er, at I gør den Anordning, at de Folk paa Fæø, som en Tid lang er holdt fra Sakramentet, igen dertil bliver annamnæt. Dermed ske vor Vilje, befalendes Eder Gud.

Skrevet paa vort Slot Kiøbenaffn den 22. Octobris Anno 1664 under vort Signet. Frederich"

For Landstinget protesterede Mændene nu kraftigt mod denne Provstens Fremstilling, de havde jo faaet en Kopi af den. De sagde: "Provsten haver os stævnet anlangendes nogle Ord, han i sin Stævning fore-giver, at vi i hans Hus skulde have brugt og beklaget os over vores Sognepræst Hr. LAURITZ, at hvad som var sket paa Landet, havde aldrig sket, om ikke Hr. Lauritz havde været, saa er vi højlig forarsaget vores korte Erklæring paa dette Sted herimod at indstille, nemlig, at vi forundrer os højlig, at Hr. Gert Eriksøn, som var Provstens Kapellan og brugte af hannem i vor Sognepræst's Sted, saa og efter egen Erbydelse (Tilbud) lader sig bruge som et Middel til at hjælpe os sammen med den øvrige Menighed til at forlige os med Provsten, for at vi maatte annammes til Alterens Sakramente, hvilket var vores eneste Aarsag og vores eneste Hverv, hvorfor vi med hannem fulgte og rejste over til Provsten. Slikt er os fattige Mænds Enfoldighed at misbruge. Vi gjorde ikke og kunde ikke med en god Samvittighed føre Klagemaal over vores Sognepræst, Hr. LAURITZ HAN-SØN, thi ve aldrig vidste nogen utilbørlig Handel at være sket, hvorføre vi enten hannem eller nogen anden af Menigheden kunde beskylde, men Provsten selv for os fremtog sin Provstebog og oplæste, hvorleden han deri havde optegnet og berettet, at saaledes havde Hr. LAURITZ for hannem berettet at skulde være sket paa Fæø med det Utøj at fordrive, hvilket kan os fremmed fore, saa vi derpaa svarede" Dersom den Danneman Hr. LAURITZ, haver saadant for Eder berettet, da kunde han det aldrig gøre med god Samvittighed; vi haver aldrig saadant forrettet. De Ord, Niels Jørgensen skal have sagt paa Sognesstævnet, benægter vi højlig, at vi aldrig slikt berettede, men vi skal udi Sanhed være gestændig (staa ved), hvad vi nu haver underskrevet paa, saavidt Sandheden deraf er os bevidst. Den 27. November 1664.

Torkel Nielsens Bomærke X og Oluf Jørgensens Navn"

En anden Klage mod Hr. LAURITZ lød saaledes: Hr. Gert Eriksen, Terkel Nielsen i Vesterby og Oluf Jørgensen i Østerby havde tidligere underskrevet et Vidnesbyrd, som de to sidstnævnte Mænd nu lige saa lidt vilde vedkende sig om Provstens lange Fremstilling - der nok saa', at Hr. Gert havde skrevet det sortere, end de andre havde tænkt sig:

Den 18. Januar 1663 kom de fra Fejø til Bandholm for at rejse til Provsten. Ved Stranden stod Kro-manden i Bandholm, Rasmus. Han pegede paa en Baad, som sejlede forbi og spurgte, hvem det var, som sej-lede der. "Vi svarede ham at den Baad havde Præsten paa Fejø inde. Da sagde Rasmus: "Det vilde være godt, om den Mand laa paa Havsens Bund og aldrig kom til Folk; han er en forargelig Mand for alle. For føje Tid siden kom han her op til Bandholm og vilde leje sig en Vogn; da blev det hannem svaret, at Hestene var nu paa det Sted svage, faa og smaa, thi Svenske havde taget de bedste. Da svarede han: "Ja, det var vel, at det gik saa' til; Gud give, at nu Tyrken vilde komme snart efter."-

- Dette var sket under Hr. LAURITZ'S Suspension; han gik ej heller i Kirken i den Tid, mens Hr. Gert var paa Fæø, og da de spurgte ham, hvorfor han ej det gjorde, svar-ede han" "Hvis I saa en fremmed paa Eders Kvinde, vilde I da ikke blive vred?" Da skammede de sig ved hans ufor-skammede Svar og ublu Tale, men han sagde; Saa gider jeg ikke se, at en fremmed gaar paa min Prædikestol."

Altsaa, dette Klagemaal fragik Mændene ogsaa, og Hr. LAURITZ nægtede pure alt, hvad han var bleven beskyldt for - en Fremgangsmaade, alle paa Fejø synes at være bleven enige om, og som ogsaa bragte dem Held. -- Hr. LAURITZ sagde bl.a.: "Da endog jeg for Gud i Himmelen med en god Samvittighed er for-sikret, at hverken Hr. Gert Eriksen eller

nogen skal mig udi Liv, Levned, Lærdom eller i denne Sag kunne andet paasige end alt, christeligt, ærligt, tilbørligt, forsvarligt er; men den Dannemand (Hr. Gert?) skal er-klære, efter hvis Ordre han har sammenskrevet det, som for Højesteret er fremlagt, eftersom jeg derudi i højeste Maade er angreben paa Ære, Embede og Velfærd, og som mig aldrig er eller næst Guds Hjælp skal overbevises".

Nu kunde Provsten nok skønne, at hans Angreb paa Hr. LAURITZ HANSEN var mislykkedes, og hans Slutningstale var derfor heftig, fuld af gammeltestamentlig Patos og Citater:

Hr. LAURITZ har virkelig lastet sin Menighed og fortalt ham om Maningen, hvad han nu betegner som ren Snak, men det var ikke Opspind af enkelte eller noget, han selv havde fundet paa; de andre fragik nu alt, fordrejede alle Udsagn. En vis Jørgen Jørgensen i Vesterby har paa Nykøbing Landemode i 1663 højt svo-ret paa, "ja hand bad Dieffuelen rive hans Siel aff hans Legeme, om det nogen Tiid var anrettet Baal paa fæøe Land till Moesegrissene att fordriffue. Alle gruede, Haaret maatte style (rejse sig) paa mange, som vis-te bedre". Ingen kunne den falske Ed forstaa, førend vi kom ned igen til Raadhuset i Byen, at Meningens var denne: Baalet blev antændt og udbrændt paa en Odde af Landet, som kaldes "Skaldøe", fordi det Sted var omdraget med et lidet BÆkkedrag, som de dog ginge over, der havde med Baalet at skaffe, Hr. LAURITZ og hver, der vilde ride over paa deres Heste, ligesom man vilde, kunde da sværge paa, at det ikke var sket paa Fæø, ligesom Folk, der bor i Stevns Herred, kan sige, de ikke bor paa laaland". -

"De siger, jeg hader Hr. LAURITZ og Landfolket paa Fæø; Hr. LAURITZ gjorde mig for min Person aldrig imod, og hvi skulde jeg nu hade Landfolket, som aldrig haver bevist mig andet end Ære og godt, uden det, at de nu uden al Aarsage indvæltter sig paa mig, som i denne Sag intet haver med dennem at bestille, men med Præsten alene".

For at rense sig for al Mistanke fortæller han, at han skaanedes Føjøemændene for Udgifter, da han forgangne Aar afholdt den store Kommission, der skulde opmaale hver Mands Jord, fra at rejse herover. Han vidste, at de alle havde ens Jord og ens Landgilde, at det var "anderledes end hos os, saa naar man vidste Beskaffenheden af een Gaard, saa vidste man om alle". Det gaar ud over mig og mine fattige (stakkels moder-løse, som er ene mod et helt Land (Fejø) eftersom Præsten haver nu faaet sig det ganske Land anhangig. Jeg staar endnu fast ved mine Ord, at Hr. LAURITZ HANSEN med allerstørste Iver og Alvor berettede mig alting herom, ligesom jeg det skrev til Bispen, saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Evangelium!" - "O Herre min Gud, som du ved, at jeg i al denne Sag toer mine Hænder i Uskyldighed, saa red og mig, din uskyldige Tje-ner, at dit Navn skal ikke beskæmmes!"

Flere Vidner støttede Provsten; de erklæede, at vist var Manningen foregaaet, som det var fortalt, endogsaa, at "da Manningen dennom mislingede (Mislykkedes), da vilde somme have kassat Maneren paa Ilden, og somme slog hannem med Brande". Men de, som havde talt imod dem og siden været glade for, at de ikke havde været dertil, de svor nu paa, at det hele var "Sladder og Børnepjat".

Dommen gik Provsten imod:

" Da efter Tiltale, Gensvar og denne Sags vidtløftige Beskaffenhed, saa og, fordi Sag-giveren bør efter all Ret det lovligen bevise, og den Højesterets Slutning indeholder Krav og Vidners Førelse, som kunde udi Gerningen drive den indstævnedes Sag, og ikke desmindre vedkommer alle de hidindtil ind-komne Vidnesbyrd ej egentlig Hovedsagen i sig selv, men aleneste bestaar udi Eftersnak paa andres Snak, hvoraf de første ved højeste Ed fragaar den paa deres Ord gjorde Bekendelse, da dog den, som skal vidne no-gen til Skade, selv bør have egentlig Vidneskab (viden) om det, han skal bære Vidne om, og saaledes, at han haver det selv set og hørt, og ej til Vidnesbyrds Bekræftelse bruge fremmedes Øjne og Øren - da er efter be-

rørte med flere Omstændigheder afsagt for Ret, at denne Sag en anderledes kan anses end for en Mumme (Karnevalsspøg) og løs Snak uden al nøjagtig Forklaring og Bevis, hvorfore og de mangfoldige - Sagen ale-neste til Forvirring og den rette Sandhed til Undertrykkelse - sammensankede Vidnesbyrd ikke er eller kan holdes for saa kraftige og af den Værd, at Hr. LAURITZ og Menigheden paa Fæøe dermed kan overbevises om nogen Trolderis Kundskab, langt mindre om dets afskyelige Brug. Thi bør de, og det uden videre Vidners Førelse i denne Sag døde og magtesløse at være og ikke komme Hr. LAURITZ og Menigheden paa Fæø til Nachdel (tysk d.e.: Skade, det modsatte af Fordel) i nogen Maade".

Trods denne Doms Afvisning af Sagen maa man vistnok formode, at de, som vidnede sidst, havde Ret: Vist har Maningen fundet Sted, men da alle Øjen- og Ørenvidner blev enige om at nægte, da det kneb, saa gik det ud over den arme Provst, der mente kun at kæmpe for Troens Skyld, men blev til Spot og Spe for den her paa Øen vragede Hr. Gert Eriksens Skyld, der haabede her endelig at have fundet det Vaaben, hvormed han kunde fæl-de sin gamle Rival. Troen paa Trolddoms kraftige Virkninger var endnu levende baade hos Menigmand og Gejstelig, men de mere oplyste dannede Dommere vilde helst undgaa at have med den Slags Sager at gøre.

Den Birkefoged, Jens Zachariæsen, hvis Navn vi nu saa ofte har mødt, var af en eller anden os ubekendt Grund bleven afsat; han flyttede her fra Øen til Udstrup og kom til Afsked i Strid med vor Præst Hr. LAURITZ HANSEN, hvis Svigermoder han var gift med - naturligtvis om Penge.

Der staar i Tingbogen under den 21. November 1664: " Jens Zachriesen, forrige Foged paa Fæø havde ind-stævnet den forordnede Dommer, Lauritz Jørgensen paa Fæø anlangende en Dom mellem hannem og Hr. LAURITZ HANSEN, Sognepræst paa Fæø om en Fordring udi Sal. Hr. Lauritz Jørgensens Bo, som døde paa Fæø, til dette at likvidere". Hverken den ny Dommer eller Præsten mødte, og Jens Zachriesen forlangte da 3 Rdl. til Kost og Tæring. Næste Tingdag mødte Præsten heller ikke, derimod Dommeren, som bestemte, "efter-som af Hr. LAURITZ til nogen Genmæle eller Befrielse intet er fremlagt, da bør han for utilbørlig Udeblivelse give Jens Zachriesen 6 Rdl. til Kost og Tæring.

Maaske har Peder Hansen Skotte været en Slags Toldbetjent, eller han er af egen Drift mødt som Angiver af Toldsvig; han kom da den 20. Januar 1669 frem paa Tinget og medlte: "En Aften, da Solen gik ned, saa han, at Jørgen Jørgensen landede med hans Skiberum (en Skude med Kahyt i) under Fæø ved Kirken, og Jørgen Jørgensens Karl Hans Christensen aag (agede) ud til Stranden med sin Husbonds Vogn. Det var blevet meget mørkt, men han saa dog, at han tog nogle Karle og og aag med dem til Hans Jørgensens Gaard. Peder Skotte mente, at disse 3 Jydekarle blev sat i Land efter, at Skibet, der var kommet fra Flensborg var ankret, og siden førte de 4 Tønder i Land; den ene indeholdt Øl, som de havde drukket noget af paa Rejsen; han gik til og drak selv med af Øllet. Resten af Ladningen var tungt Gods. Dagen efter saa han, at der endnu var 3 Tønder og 2 Jernstænger i Skibet. Han hentede Tolderen paa Fæø, Anders Nielsen, som dkrev hans Vidnesbyrd op og oplyste at Godset ikke var fortoldet". Jørgen Jørgensen maatte af med 8 Rdl. i Bøde ud over Tolden.

**Gert Frederiksen Endemand hed den ny Tingfoged til Fæø Birketing",
der fulgte efter Jens Zachriesen.**

Han var Søn af en tidligere Sognepræst paa Fæø, Hr. Frederik Gertsen Endemand (død 1659) og fungerede her i mange Aar til 1706. Det første, vi læser om ham, lyder ikke saa godt; han fik en Dom om formodet Toldsvig forkastet ved Falsters Landsting den 30. April 1673. Domsslutningen er saalydende: Udi den Sag mellem Lauritz Jørgensen (den dømte) og Peder Jørgensen paa Fæø er saaledes for Retten afsagt: Efterdi det klarligen befin-des, at Lauritz Jørgensen hver Gang haver angivet, og der ikke overbevises hannem noget Underslæb eller Toldsvig at have begaaet, da bør Fejø Birketingsdom af den 8. November 1672 død og magtesløs forblive og ikke være Lauritz Jørgensen til Hinder eller Forfang (Skade) i nogen Maade, men Peder Jørgensen (Tolderen) skal være pligtig at erstatte hannem sit Skib og den tilhørende Baad med tilhørende Redskab, Omkostningerne for Processen og for ubevisligt Iret-tesættelse 2 Rdl. Birkefogeden Gert Frederiksen, som foruden sine andre ikke ringe Ulemper i denne Proces befindes ved sin Dom at have belastet Lauritz Jørgensen med at maatte betale det, han havde taget fra ham, han skal for saadan sin modvillige Forudrettelse give Lauritz Jørgensen 6 Rdl."

Vor gamle Bekendt,

Præsten Hr. LAURITZ har ikke haft Held til at behage sine Overordnede; hvad han tidligere har været ude i, det ved vi; men hvad der har gjort, at han i 1676 har været stævnet for Landemodet - og er blevet en Kapellan paatvungen, det ved vi ikke. - Den 31. August 1677 kom denne Kapellan, Hr. Jens (Johannes) Bidstrup, som tidligere havde været Hører (Lærer) i Nykøbing, og klagede over sin Sognepræst, Hr. LAURITZ HANSEN. Han skulde for sin Kapellantjeneste kun have 10 Rdl. om Aaret, og det var dog en ringe Løn for en Mand, der havde Kone og Børn! Hr. LAURITZ sagde: "den 1. Juni, efter at Landemodets Dom var gangen, lod han mig straks her til Birketinget stævne, og nu stævnes jeg igen" - "Ja" svarede Hr. Jens. "der jeg forgangen Aar 1676, den 11. Octobris kom i Hr. LAURITZ' Hus hannem at besøge og imidlertid Majestætens Benaadningsbrev (Udnævnelsen) og Vocation (Kaldsbrev) fremviste og derefter tilspurgte ham, hvad hannem da behagede til min Underholdning at afstaa, desligest, hvad han vilde give til Løn, og Hr. LAURITZ svarede mig, at han vilde give mig 10 Rdl. aarlig, som han sagde at være en Kapellans Løn, saa kunde jeg komme i hans Hus og tage min Kost, saa svarede jeg, at jeg ikke alene skulde vare hans Kapellan, men endog Menighedens og desforuden af Majestæterne (Kongen som Landsherre og Dronningen som Godsejerinde) var udvalgt Pastor til Menigheden, saa maatte den høje Øvrighed afgøre Sagen". - Hr. LAURITZ vilde allerhelst helt være fri for sin Kapellan og vilde derfor stævne Landemodesagen op for Højesteret; han stævnedes derfor sine Vidner til Aflæggelse af nye Vidnesbyrd, men hverken hans Provst eller Amtmanden vilde give Møde; de sagde, at Sagen nu engang var afgjort. Han klagede sig: "Jeg forfølges uskyldigen og er ikke kyndig i verdslig Lov." Saa stævnedes de to Herrer da Præsten for sig i Halsted; han kom ikke, men undskyldte sig med, at daar-ligt Vejr og slet Helbred havde forhindret ham i at rejse dertil efter Ordre; det kunde en Bomand i Vesterby, Peder Hansen Skotte, vidne om: "Den Dag, Hr. LAURITZ skulde have været til Halsted til Lensmanden (dvs. Amtmanden), var det et hart Guds Vejrlig med Vind, Sne og Frost, saa at man ikke vel uden Fare kunde komme over, saa Laurits Nielsen kun med stor

Fare overkom med Skrivelse og Svar til Amtmanden." - Lauritz Nielsen, Færgemanden, vidnede ogsaa selv derom: "Nu paa andet Aars siden - Tiden kan han ikke egentlig vide - var han hos Hans Velbaarenhed Stiftamtmanden paa Nielsstrup; da tilskikkede Hans Velbaarenhed Hr. LAURITZ en Missive (Skrivelse), som han Hr. LAURITZ HANSEN udi egen Hænder leverede; og den dag, Som Hr. LAURITZ efter Skrivelsen skulde have mødt, da var det ondt Vejr med Storm, Frost og Sne, saa han næppe selv turde understaa sig at komme frem med Langrorsmændene (Storbaaden), men dog kom over med Brevet til velbyrdige Hr. Amtmand, og Var Hr. LAURITZ imidlertid svag, og var der Svaghed her paa Fæø. " (PEST?)

En Bomand paa Fejø, der ligesom Præsten hed Lauritz Hansen, "vidnede om Svagheden, at der Hr. LAURITZ blev ophentet til Niels Rasmussen Fynboes Moder hende at berette (give Sakramentet), beklagede HR: LAURITZ sig over sin Svaghed og da berettede, at han skulde have mødt paa Halsted hos velbyrdige Hr. Amtmand. Her var Svaghed samme Tid paa Landet, og var Hr. LAURITZ samme Tid og svag."

Provsten havde klaget over, at der ved hans aarlige Visitatser her paa Fejø stadig var noget at klage over. "Angaaende Provstens, Hr. Knud Christensens Visitatser her paa Fæø fremstod Hans Mortensen og vidnede, at han ikke vidste, at Provsten var her paa Landet uden aleneste een Gang, mens han var Kirkeværge, og siden een Gang forgangen Aar, da han satte Hr. Jens ind som Kapellan. Provsten havde ikke visiteret her i mindst 4 Aar, men dog havde han Aar for Aar annammet sin Visitatspenge." - Og angaaende ken Klage, Kapellanen havde framsat, erklærede et Vidne, at "da han kom med sine Breve, foregik intet utilbørligt, og ingen onde Ord var faldet mod Kongen og Dronningen eller deres Breve."

Naar, **Sognepræsten var jo nødt til at beholde den Kapellan**, man havde paanødt ham, og begge fik samme Aar, 1677, i Anledning af den dyre, lange Krig, "Skaanske Krig", Befaling til at udrede en Skat, der blev lagt paa Kvæg og Ildsteder: **Hr. LAURITZ havde i sin Præstegaard 7 Ildsteder, 9 Bæster (Heste) og 9 Stk. Kvæg, det blev for ham 14 Rdl. 4 Mark og 8 Skilling.** "Kapellanen, Hr. Jens, haver intet Ildsted, da han ingen Residens haver", men han havde 1 Bæst og 1 Ko, saa han slap med 3 Mark og 8 Skilling. - Degnen derimod kom af med 4 Rdl. 3 Mark, da han havde 4 Ildsteder, 1 Bæst og 1 Ko.

Næste Aar fandt man paa at lægge Extraskat paa de gejstelige Mænds Personer og deres Familie-medlemmer og paa deres Kvæg. For Præsten og hans Hustru blev det 3 Rdl. for hans børn: 8 Rdl., for hans 5 Tjenestefolk: 3 Rdl. 2 Mark, for hans 6 Heste: 4 Rdl., for 9 Køer: 4 Rdl. 3 Mark, for 2 Ungnød og 2 Kalve: 3 Mark, for 21 Faar og 9 Svin: 1 Rdl. 1 Mark, 8 Sk. ialt: 24 Rdl. 3 Mark 8 Sk.

Degnen, Jordan Nielsen betalte for sig selv og sin Hustru 2 Rdl., for 1 Tjenestepige: 1 Mark 8 Sk., for 1 Hest; 4 Mark, for en Ko: 3 Mark og for 5 Svin: 1 Mark og 4 Skill. ialt 3 Rdl. 3 Mark og 12 Skilling. **De to gejstelige Mænd skulde altsaa tilsammen svare 28 Rdl. 1 Mk. og 4 Sk., en meget stor Sum i hine penge-fattige Tider. De har sikkert jamret. - Da Kapellanen ikke er nævnt i det Aar, 1678, har Hr. Bidstrup altsaa paa det Tidspunkt været død (se Præsterækken nr. 9)**

Hver Gaard paa Fejø havde sin bestemte Stol i Kirken eller bestemte Pladser i andre Stole. Der blev en Gang imellem truffet nye Aftaler derom, og det blev indført i en Bog; men som Tiden gik, og Folk døde, og nye kom til brast jo Ordningen, og det først til bitter Sstrid, der maatte afgøres paa Tinget. Saaledes kom i 1678 Christen Jensen Smed og stævnedes Hans Hansen Raaø "anlangende et Stolestade i Kirken i Kvindestolene (paa Nordsiden) i den Stol næst ved Bent Michelsens Kvindestol, det første Stade, som staar i den gamle Stolebog, salige Hr. Lauritz Jørgensen tilhørende. Nu kommer Hans Hansen Raaø og sig det bemægtiger, og det hører ikke til hans Gaard, efter Stolebogen tilhører Christoffer Lund, og de Stolestader, som hører til Bondegaarden i Vesterby, er sal. Hr. Lauritz Jørgensens. Saa efter -di forantegnede Stol efter Bogen befindes at tilhøre den øde (ubesatte) Bondegaard i Vesterby, som sal. Hr. Lauritz Jørgensens var, om ikke Hans Raagøe bør at kvittere den og holde sig til de andre, som hører til hans Gaard?"

Lige saa kortfattet den gamle Tingbog gaar hen over interessante Sager, lige saa omstændeligt behandler den Smaating. De gode Folk paa Fejø var naturligvis som oftest venlige og fredelige mod hverandre, men af og til kunde de fari Harnisk, og da faldt der drøje Ord. Deres Kornmarker skulde om Sommeren være godt indhegnede, for at ikke det løsgaaende Kvæg og Svinene skulde komme ind i Sæden og føre Fortræd. Da der nu næsten intet Gærdemateriale (Tjørn, Ris osv.) fandtes paa Fejø, kunde der tit findes Fejl ved Gærderne. I Sommeren 1678 havde der været holdt Syn paa dem, og den 13. September kom der en Sag for paa Tinget om en Skændescene, der havde været om Bøder og daarligt holdte Gærder.

Peder Rasmussen Joensen vidnede: "Efter Byghøst gik de om og pantede for Brøst paa Gærder. Mændene forlangte af deres Talsmand, Jeppe Clausen, at de maatte gaa hjem, men han svarede: Nej, vi haver lidet mere at bestille: Oluf Jeppesen er brøstfældig for 2 Svin, som haver været udi Marken", hvortil Rasmus Rasmussen sagde: "Jeg haver ej set hans Svin eller Kvæg i Marken i Aar,

det mig vitterligt er." Saa gik de dog op til Oluf Jeppesen at pante ham for disse Svin. Den Tid de kom derind, da spurgte Oluf Kone, hvad de var brøstfældige for, og Jeppe Clausen svarede: for 2 Svin. Da føjede en af Synsmændene, Jeppe Rasmussen til: "Jeg saa dennem ude paa Fyrebol" (I Østerbys Andemosevang). Da svarede Kvinden: "Det er Løgn, du siger, uden du jog dennem selv derud! - Gak ind i Stuen, I Dannemænd, jeg vil tappe eder en Potte Øl." Saa drak de om en Gang eller to (dvs. Skaalen gik rundt fra Mund til Mund; for at vække Sidemandens Opmærksomhed sagde man: Skaal dvs.: her er Skaalen; derfor siger vi endnu, naar vi drikker sammen: Skaal! Da sagde Jeppe Clausen: Ve nøjes ikke med Øllet, i faar fly os et Pant." Saa gik hun straks hen og fik ham (rakte ham) 2 Skilling, og saa gik vi ud i Gaarden, men Oluf Jeppesens Kone blev staaende i sin Dør og sagde: "De to Skilling kan jeg takke dig for, hvortil Rasmus rasmussen spurgte: "Hvem er det du mener? "Det er dig", svarede Konen. Saa sagde Rasmus: det højst du som en letfærdig Taske, indtil du det beviser. Men Kvinden svarede: "Du skalt være en letfærdig Skælm, indtil du beviser mig noget Taskeri over."

Næste Tingdag havde de fortrudt det; hver af dem tog deres onde Ord i sig og roste hinanden i høje Toner.

Den 20 Februar 1680 blev der atter ført Proces om onde Ord: Jeppe Clausen klagede for Retten: Sank Knuds dag (7. Januar) ad Aften, da de var til Peder Skottes i Østerby, da fremkom Mogens Hansens Tjener (Karl), Hans Henriksen og beklagede, at han ikke kunde gaa med Fred for Hans Borres Sønner og Jørgen Olsens Dreng og Jeppe Hildebrands Dreng. - Da svarede Mogens Hansen, hans Husbond, og sagde: "Lader du dig slaa af dem, da skal der fare en Djævel i din Krop, og om jeg ellers skal give dig Kost og Løn, saa slaa paa dennem igen, saa det kan runge i dannem, og trin (træd) paa dennem, om du kan, saa at Skarnet kan gaa bagud af dennem." - Det var rene Ord for Pen-gene; men det var jo egentlig ikke noget at føre Proces om; Sagen blev da ogsaa afvist og henvist til privat Forlig.

Da man var ved at forfatte den ny Matrikul i 1682-83, optegnede man ogsaa, hvor mange Gaarde her i Fejø Sogns to Byer der var gode, "ved Magt", og hvor mange der var forfaldne og uden Mand og Besætning; der var ikke faa af de sidste. De skrev: "Jorden tilhører Hendes Majestæt Dronningen, men gaardenes Bygninger og Grund er Bøn-dernes Ejendom.

I <i>Vesterby</i> er der Gaarde ved Magt.....	28
hele Gaarde øde	4
halve Gaarde øde.....	2
Gadehuse (jordløse) ved Magt.....	19
Gade huse (jordløse) øde.....	1
I <i>Østerby</i> er der Gaarde ved Magt.....	29
Gaarde øde.....	4
Gadehuse ved Magt.....	15
Gadehuse øde.....	1
Paa <i>Vejrø</i> er der Gaarde ved Magt.....	4
Gade huse ved Magt.....	1

Man skulde nu se at faa alt besat og i god Gænge samt faa udelige Bønder sat fra de Gaarde, de misrøgtede. Der staar i Tingbogen:

!Fredagen, som er den rette Tægtedag (Tingdag) den 7. December 1683 blev holden Ting paa Fæø af Foge-den Giert Friderichsen og Jørgen Laursen i Østerby, Tingskriver" (Det Embede var nu taget fra Degnen. En samtidig Præst paa Askø, Hr. Knud Brun, skrev: "Degnene paa disse trende Øer haver ikkun maadelig Indkomst og bidrager ("Penserer") ikke til nogen Skole. Der findes paa alle (3) Steder siddendes Degne, som fordum for deres Løns Ringhed nød Skriveriet til Birketinget enhver paa sin Ø." Vor Degn i disse Aar hed Christen Nielsen Caludan). "Da blev for Retten erklæret: Det gives Almuen til Kende, eftersom de alle er tilsagt i Dag at skulle Ting søge, efter som det Birkefogeden er for Øren kommen, at **den unge Mand, Jørgen Hansen Skralle, som fik til Ægte Lauritz Hansens Enke i Vsterby, at han ikke skikkeligen eller billigen omgaas med Gaarden, som han iboer, eller dens rette Tilligende som paa Skiftet blev sat, men Tid efter anden dens Tilligende bortsælger og skænder, Gaarden la-der ruinere og forfalde, intet (ikke) pløjer eller Saaer, hvorved Kongen saavel som Kreditorerne kan blive ved Magt faa Tilgodehavende, saa lod Fogeden de Værger, som haver Børnegods (Arv) staaende der, tillige med Kreditorerne dette vide og forstaa, at de i Tide kan have Opsyn med hannem eller selv tage Skade der over."**

Marknavne

I den Protokol, hvor Matriklen staar, findes ogsaa opregnet Navnene paa alle de Jordparter, hvori Fejø var inddelt. Da det skan have Interesse for Øens nuværende Beboere at kende dem, skal de anføres her:

Vesterby har 3 Marker (Vange): Nørrevangen, Avernakkevangen og Kirkevangen. Endnu er til samme By henhørende et lidet Vænge, som kaldes Vestervænge, som efter Bymændenes Beretning ej haver været saet i 12 Aars Tid, men alene formedelst denne Jords Udygtighed er henlagt til Overdrev til deres Kvægs Underhold. Dette Vænge bruges til Vesterbys og Østerbys Kvægs Græsning udi Fælling.

Beklager sig ellers samme Øs Indbyggere, at for nogen rum Tid siden paa bemeldte Ø skal være opkommen nogle smaa, skadelige Kreaturer, som de kalder Mosegrise, som undergraver for dennem baade Ager og Engmark, saa de derudover tager megen Skade.

I bemeldte Ø findes intet til deres Gærders Lukning, ej heller noget til Ildebrand (Brændsel), men lider de derfor stor Nød og Trang. - Ellers befindes paa denne Ø temmelig Fiskeri udi Stranden.

I. Nørrevang - hvor Bomand havde Jord liggende i følgende Markstykker, "Aase":

Øster Galle (Galge)stykke	Stenagre	Smedebol
Vestre Gallestykker	Viemose	Mellemagre
Store Funsmark	Krogagre	Navekær
Vrangagre	Lille Adtnæs	Nylænd
Undtuhe (c:Ond Tue:)	Laensagre	Nørreskovsbrød
Langagre	Bøllebol	Bredeskovstykke
Gaasebol	Ingermand	Skallelille
Dunemose	Langetornsvænge	Dunnemose Aflæggere
Store Adtnæs (Asnæs)	Gedeagre	Toftejorden

II. Arnakkevang (som ovenfor)

Stængestykker (V. for Toften)	Lippeaas	Smedebol
Lille Skalkemark	Vestre Knoldstykker	Ringmose
Store Skalkemark	Flunder	By (Byg)bjerg
Drostenaas	Spaanagre	Persagre
Veldesbjerg	Store Højbjerg	Ommekall
Lalletofte	Lille Højbjerg	Gaasetofte
Knoldestykke	Knuttelagre	Avlager
Præstetorn	Kiel (Kilde?) agre	Skovshøve
Tornhøje	Skelhave	Brede Arnakkestykker
Lergravass	Borrekær	Smalle do. - og toften

III. Kirkevang

Sandagre	Store Kirketofter	Stenstykker
Laursøtofter	Store Storkeegsagre	Skryel
Fleppe	Lille Storkeegagre	Kirkebjergstykker
Lille Jens's Tofter	Lille Kirketofter	Smediebol
Store Jens's Tofter	Vasemose	Hølmosse
Fjelestenteass	Mulvarpeagre	Hvidsagre
Rogens (Rugens?) agre	Lille Rundstensass	Indenledsagre
Mølleagre	Sjeldene	Gadeland
Helledsagre	Store Rundstensass	Lange Uro
Korseagre	Lamhave	Vraaagre og Toften

Østerby havde 3 Marker (Vange): Andemosevang, Skovvang og Kirkevang (eller Slettevang)

I. Andemosevang

Ebbesvænge	Pæstofte	Iversvænge
Troelsvænge	Navershoved	Grumstræde

Hennekrog	Fyrebøl	Brunshus - Sted
Langfred	Vindebrønd	Smediebøl
Tudselvænge	Aabol	Lindebjerg
Degnestykker	Fadersbøl	Aflæggerne
Olufsvænge	Pilemose	Joensvænge

II. Skovvang

Østre Vrangmose	Skovbrynd	Brisagre
Guldhøj	Strangagre	Store Nylænd
Smedebøl	Torsagre	Skovagre
Vestre Vaarn	Kadeviksagre	Kobøl
Lars's Vænge	Reybjerg	Lange Løgetjerne
Ask-Task	Illebjerg	Brede Løgetjerne
Starrebøl	Staarsbøl	Millebøl
Kavnebøl	Kalle (Kalve) kær	Sandbøl
Lille Højbjerg	Lille Nylænd	

"Befindes udi Skovvungen en gammel Vejr mølle, som en Ejendom og tilkommer Peder Olufsen, boendes udi Østerby. Bemeldte Mølle bliver intet holden vedlige, mens staar og forfalder".

III.

Toften	Kragemose	Mellembøl
BÆkkestykker	Kapunass (Capuen)	Munkemark
Sønder Bamhøje	Smedeass	Bogsagre
Bllaafold	Trueaas	Møllejøje
Gunnibjerg	Lungagre	Popeler
Kværneaas	Parkstykker	Tværtagre
Vindebrun	Listedass	Sønderbækkestykker
(D?) Bamagre	Aflæggerne	Vummebjerg
		Baase (Vaase?) krog

Vejrø har kun 1 Vang.

Østervang:

Sønderstykker	Langager	Store Egager
Vaasestykker	Leragre	Lille Egager
Lille Svalekling	Store Aalemose	Lille Aalemose
Svalekling	Rødkær	Lange smaa Aaleagre
Store Svalekling	Brøndstykker	Stakkede Bredestykker
Nesager	Stenstykker	Nordjorden
Fastersager	Rogtopstykker	Stængestykker
Hvedeager	Bogstykker	Kleiner
Træsko (Træskov?) ager	Smaa Vængesager	Mads Skarns Stykke
Pengsager	Store Vængesagre	Gaasehals
Ips (Ibs) ager	Tolsager	Tangegærde
Store Sandhave	Sønder Tyvs (Tiufs) bjerg	Øster Tangegærde
Store Engstykker	Store Tyvsbjerg	

"Kan avles af denne Vang paa hver Mands Andel udi Eng: 5 Læs godt Hø af Mosefoder 1 Læs, kan græsses paa hver Mands Andel: 2 Høveder". - Rimeligvis er nogle af disse Navne forvanskede. landmaalerne var ikke her fra Øen, en af dem var Jyde; en "Høj" skriver han "Høw", saa med den ringe Grad af kritisk Sans, man da havde, har man ikke anvendt alt for stor Umage paa at træffe det rette.

Vi vender nu tilbage til de smaa Skildringer fra det Liv, der førtes paa disse Enemærker, hvis Navne nu har passeret Revue, og skal læse om den Præst, der fulgte efter Hr. LAURITZ HANSEN, da han i 1679 var død; det var Hr. Gregers Madsen. - Vi hører først om ham, da han kommer i Strid med sine Sognemænd; det er den gamle Histo-rie: saa længe det gaar godt, er der intet at fortælle. Striden drejer sig om 2 Tønder Øl, som Præsten fra gammel Tid trakterede Bomændene med, naar de havde bragt ham hans Byg. Præsten havde læst en Række Forordninger om dette Øl- og Bygspørgsmaal, og nu havde han gjort Strejke: han vilde have sin BYg, men ikke give Øl. Som Svar havde Bo-mændene nægtet ham hans Løn.

Den 12. December 1684 mødte han paa Tinget med en lang, skreven Klage: "Eftersom jeg underskrevne efter lovligt givne Kald og Varsel til Fæøe Birketing haver lovligt citeret og kaldet menige Bomænd paa Fæøe under-tagendes nogle faa imod Sag og Domsforhvervelse for min Præstelige aarlige paagaende Rente og Rettighed, da er min Sagelse imod dennem som følger: Efter at Fæøe Sognemænd nægter mig min aarlige Præsterente, som bestaar af en opmaalet Skæppe Byg af hver Mand, som kan løbe op til af alt Sognet tilsammen 14 Tdr. og 3½ Skp. Byg. Som de nu ganske dumdristelige og modvilligen haver betaget mig samme Byg, uden at de hverken i Aar, ej heller tilkom-mendes Aar til den bestemte Dag, nemlig Skt. Knudsdag, som indfalder den 7. Januari; agter som tilforn i mine salige Formænds Tid dermed sig godvilligen at ville indstille, da nødes jeg til at søge det ved Rettens Midler, hvilket jeg dog ikke havde formodet, saa at jeg finder en stor Ufinhed og Uhøflighed hos den største Del af mine Sognemænd, som understaar sig at imodstaa den kongelige nye Lov, som siger, at Bønderne aarligen skal lade sig nøje med 2 Tdr. Øl (som Traktement af Præsten), hvilken kongelige Forordning jeg allerunderdanigst haver at efterleve. Er der nogen, som vil stride og sætte sig op derimod, da haver de det paa sine tilbørlige Steder at svare, men min Løn, som jeg haver sure fortjent, kan ingen nægte mig med Rette, thi en Arbejder er sin Løn værd, og man bør at give Kongen det, som Kon-gen hør til., og Gud det, Gud hør til.

Det Staar ikke mine Sognemænd vel an, at nogen skulde sige om dem, at jeg haver nogle haarde Halse at dra -ges med, som beviser mig allerstørste Trodsighed og Genstridighed, idet de fleste og den største Part vil rive mig saa godt som Brødet af Munden og det pludseligen, som Gud og min naadigste Arvekonge og Herre til Levnedsmiddel og kongelige paabudne Skatters Erlæggelse naadigst haver forundet, uanset de Dannemænd véd grant, at jeg haver ingen Avling til Præstegaarden, ej heller nogen fri Ildebrand som andre Præster i Landet uden aleneste det aarlige Tiendeoffer og anden Præsterente, og at mig fattige Mand en fortrædelig Hinder og Ophold nu vederfares. Og sætter jeg derfor Dommeren i Rette, om Fæøe Indbyggere og Bomænd, saa mange, som haver Dronningens Jorder i Brug og findes modvillige og halstarrige, ikke bør at tilkendes samme Knudskorn ("Knudtzkorn") eller, som det ellers kaldes, Alminde (Almisse) Korn til den bestemte Tid med anvendte Bekostninger efter den gamle sædvanlige Maal eller og med rede Penge efter Kapitelskøb at betale eller inden 15 Dage at lide Nam eller Vurdering efter Loven, saa vidt hans under-havende Bo eller andensteds befundne Midler kunde tilstrække, og er herpaa en retsmæssig og forsvarlig Dom begæ-rendes.

Af Fæøe Præstegaard d. 12. Decbris 1684.

Grægers Madtzen.

De Mænd, som Præsten undtog som villige til fremdeles at levere ham Korn var (i Vesterby): Søren Hansen, Peder Bendixen, Hans Rasmussen og Sognefogeden Christen Jensen Smed, og (i Østerby): Hans Hansen, Niels Madsen og Gert Frederiksen, Birkefoged og Dommer.

Stokkemændene, Retsvidnerne, der var Part i Sagen, vilde nødig sidde som Tinghørere, men Dommeren hævdede, at de skulde, efter Loven var de pligtige "at sidde et Aar omkring".

Hr. Gregers fik til Svar, "at de hæderlige Mænd, Præsterne her paa Fæø, som haver været før Hr. Gregers, saavel som Hr. Gregers selv, haver aarlig givet dennem i Sognet 4 Tønder Øl, hvorimod enhver af dem haver givet Præ -sten en Skæppe Korn, og at det ikke paa anden Maade skulde kunne bevises, at Hr. Gregers eller hans Formænd var berettigede til samme Skæppe Korn. Og de paastaar endnu, at dersom Hr. Gregers vil have nogen Villighed af dennem, burde han ogsaa at bevise nogen Vederlag imod dennem igen, ellers formoder de, at Loven ikke tilholder Hr. Gregers nogen af dette Korn, han fordrer."

Dommen faldt omgaaende, og det var en rigtig salomonisk Dom med Hensyn til begge Sider; -- "Da efter Tiltale, Gensvar og denne Sags Beskaffenhed, og da jeg ikke kan vide, at den kongelige Lov haver betaget Præsterne noget af, hvad der til Arilds Tid har været dennem ydet, vides derfor ikke rettere at kende end, at Indbyggerne, som ikke i rette Tid haver indstillet sig dermed i Mindelighed bør jo billigen inden 15 Dage betale til Hr. Gregers det Knuds-orn eller Almindkorn, som de efter ældgammel Sædvane haver leveret, men i forgangne Aar ikke haver villet levere, med rede Penge efter forgangne Aars Landkøb, og i lige Maade bør de inden 15 Dage til hannem at yde og levere for dette indeværende Aar, de, der haver guld Gaard: 1 opmaalt Skæppe Korn, og de, som ringere Avling haver, efter deres ringere Forhold, eller som det ikke sker, da derfor med rede Penge, saafremt de ikke vil søges med Nam og Vurdering (dvs. Udpantning). - Hvad de 4 Tønder Øl sig belanger, som de paastaar at have nydt og derfor givet Præsterne Kornet, da, dersom det ikke er imod Lovens visse Artikel, da synes vel billigt, om de endnu maatte nyde bemeldte 4 Tønder Øl imod samme Kornets Levering aparte foruden de 2 Tønder Tiendeøl, helst efterdi samme 4 Tdr. Øl haver været dennem aarligen givet foruden 6 Tønder Øl af Præsterne for Tiende. Men eftersom Lovens 2. BOgs 23. Kapitels 12. Artikel sig -er disse Ord: Naar Bønderne fører Præsten sin Tiende, da maa han give dennem tilsammen 3 Tdr. Øl i deres Gildes-hus og ikke besværes ydermere med Mad og Øl at give dennem - saa understaar jeg mig ikke som en Underdommere herom at gøre nogen Forklaring, men henviser den Post til den

højædle og velbaarne Hr. Landsdommer, men højbaar-ne Overdommere":

Der tales af alle om Lov og Forordninger i denne Sag. Lad os da se, hvad de siger om det:

1) Her er først et "Vidne, taget paa Laalandsfare Landsting den 19. Januar 1541 om Almuens Vedtægt angaaende Præstens Lønning":

--- "Hvilke 12 Dannemænd velberaadte og endrægteligen alle med een Røst vidnede paa Tro og Sandingen, at de hørte og saa, at minige Almue, som den Dag "Lolandzfar Landtztung" søgte, tog ved og givedes Sognepræster Rettigheder og Rente efter gammel Sædvane og stille dennem skal skyldes dem ". I samtykte at tilfreds, saa at de ikke

2) Kong Christian III stadfæstede dette i 1542:

Vid, at for os er berettet, hvorledes at I sidder og fortrykker eder og ikke vil give eders Sognepræster deres gamle Rente og Rettighed, Almissekorn og Helmisseskorn, eftersom I af Gammel Tid gjort haver. Det skal I gøre, saafremt I ikke vil straffes derfor og have forbrudt eders Gaarde efter vores Ordinsans's Lydelse":

3) Og atter i 1554: "Vid, at menige Sognepræster og Sognedegne over alt Laaland har haft deres fuldmægtige her hos os og berettet, hvorledes at I skal være pligtige at yde dennem Almissekorn og Helmissesmad, og beklager dennem, at de ikke til gode Rede undfanger (modtager) samme Rente. - Thi beder vi eder alle og hver særdeles strengeligen byder" osv. -

4) Og nu om Præsternes Øl-Traktement (1632):

" Belangende Laaland, da skal først det Tiendeøl være afskaffet, som BØnderne bekomme af Præsterne i Fejø, Fæmø, Askø, -- og skal hverken Bønderne samme Øl maatte annamme, ej heller Præsterne det maa yde".

Det er dette sidste Paabud, Hr. Gregers har villet rette sig efter, men som hverken Birkedommeren eller Bønderne syntes at kende.

Ja, der var Lov om enhver Ting, ogsaa om Trolovelser, som var mere bindende end vore Forlovelser, halvvejs at betragte som Ægteskaber.

Oppe paa Vejrø levede der i 1685 en Husmand, Niels Jensen, som den 16. September fik følgende Dom ved Ægteskabsdomstolen, "Tamperretten": "Eftersom Niels Jensen, Husmand paa Weyerø her for Tamperretten med et Birketingsvidne, udstedt paa Fæø den 19. Juni 1685, haver bevist, at Inger Jeppesdaatter, hans trolovede Fæstemø haver nu paa det fjerde Aaar uden givne Aarsag forladt hannem, og han imidlertid haver sig forholdet christelig og vel og aldeles ingen Kundskab imidlertid haft om samme sin trolovede Fæstemø, hvorom han og sin Sognepræsts Attest haver forevist, vidste vi ikke rettere at dømme herudi efter Loven end, at Niels Jensen maa og bør at være fri for den Trolovelse, og Ægteskab igen tillades med den, Gud hannem vil tilskikke".

Hin Tids Fejø-Mænd var slemme til at føre Proces, undertiden om rene Bagateller. Her er en Sag fra den 22. Maj 1685; den førtes igennem mange Uger: "For Retten fremstod Michel Jensen af Vesterby, eftersom han af Peder Hansen paa Væderø (Vejrø) her til Fæø Birketing næstforleden den 15. Maj er saggiven anlangendes, at han forme-ner og siger nogle Skældsord, jeg haver haft om hannem for nogen Tid siden i Hans Smeds Hus i Vesterby om 2 Gaa-seæg, som blev borttagen under en af mine Gæs i Ole Madsens Have, som han siger, jeg skulde have sigtet hannem for som et Tyveri, hvilket han siger at ville bevise, hvorfor han haver sat i Rette og begæret Dom, om jeg ikke efter Loven bør at være den mand (Tyven), jeg haver sigtet ham for, og bleve en Løgnere med videre hans ugrundede og grove Sag -elses Indhold og Formelding, hvorimod er min korte og enfoldige Erklæring som følger:

For det første formener jeg, at Peder Hansens ugrundede og ubeviste Sagelse til mig ved lovfaste Vidner at skulle kunne bevise, at jeg nogen Tid haver talt hannem noget egentlig hans Ære for nær; men som det undertiden hændes, at adskillige Snak i Smedehus og Møllehus forefalder, saa maa vel ske, at ogsaa haver sagt til Hans Smeds om hannem, at jeg haver hannem efter løs Beretning mistænkt for tvende Gaaseæg, som var tagen under min Gaas i Ole Madsens Have, men véd mig aldrig fuldkommelig at have tyvtaget hannem derfor. Men saasnart Peder Hansen kom fra Vejrø, efter at Talen var sket i Hans Smeds Hus, kom han op til mig med Hans Smed og spurgte, om jeg vilde være de ord gestændig (vedstaa dem), som jeg havde sagt, hvor jeg da straks erklærede hannem og sagde: Nej, I haver intet tag -et dennem, jeg skylder Eder intet (ikke) derfor, hvilken Erklæring han i Godtfolks Nærværelse noksom kunde været uden videre Bekostning fornøjet med; men som han endelig ved Proces vil indvæltes sig imod mig, saa erklærer jeg han -nem nu i Dag her for Retten, at jeg véd hannem for mine Gaaaseæg, som mig er frakommen, aldeles intet at beskyldes eller noget vil eller kan hannem paasige andet end det, en ærlig Mand vel egner og bør, og præsterer mig her for Retten at betale hans billige (rimelige) Omkostning, som han allerede paa Processen haver anvendt".

I 1685 (den 10. Oktober) dukker Præstens Navn atter frem; Hr. Gregers Madsen havde først i Tingbogen meddelt, at hans Steddatter, Inger Elisabeth Jensdatter Bidstrup, har sin Færendearv staaende hos ham, mest bestaaende i Bohave og Klæder; men Sagerne kan jo ikke bevare deres Værdi, saa han vil ikke bestandig svare til det Beløb, de oprindeligt var vurderet for. - **Ved denne Lejlighed faar vi indirekte at vide, at den Kapellan, Hr. Bidstrup, der i 1676 var paatvungen Hr. LAURITZ HANSEN, var død inden 1679 (Hr. Lauritz's dødsaar)** og havde efterladt en Enke, som Hr. Gregers havde ægtet, en Søn, vi senere hører om, og en Datter, denne Inger, og Hr. Gregers havde været Kapellan her, til han ved Hr. Lauritz's Død blev Sognepræst.

Nu er Pigen død, og hendes Arvinger, Hr. Bidstrups Slægtninge melder sig. De skriver om Arven, "hvilken bedrager (beløber sig, naar Begravelses- og Fosterlønnens Bekostning bliver afdragen, til Penge 153 Slettedaler 1 Mark og 6 Skilling (en Slettedaler = 4 Mark, en Rigsdaler = 6 mark), hvilket udi hendes sal. Moders Klæder og andet Gods's nøjagtige Varer hæderlige og vellærde Hr. Gregers matzen haver bekommet". **Præsten, der altsaa nu viser sig at væ-re Enkemand**, henviste, støttet paa sin Degn, Christen Nielsen Caludans Vidnesbyrd, til sin tidligere Erklæring og vil-de ikke betale saa stort et Beløb. Men om han slap Billigere, véd vi intet om.

Sognefogeden Christen Jensen Smed vilde i 1686 flytte fra Fejø over til Laaland og først afvikle sine Pengesager, betale sin Gæld og kræve sine Skyldnere, hvoraf han, der viste sig at være en velstaaende Mand, havde mange baade her og paa Fæmø og Askø. Han havde ofte tjent som Birkedommer og Foged i Gert Frederiksens Fra-værelse, og da det nu skulde iværksættes, hvad længe havde været paatænkt at slaa Birketingene paa Fæmø og Askø sammen med det paa den største Ø Fejø, og det viste sig, at Gert Frederiksen skulde være eneste Birkedommer for de 3 Øer, og ikke han, er det rimeligt at antage, at det var paa Grund af Fornærmelse, han drog af Landet. - Fra nu af ser vi stadig Sager mellem Fæmø - og Askø-Mænd, foretaget her hos os. Under 1688, d. 13 Januar læser vi f.Ex.: "Birche-fogeden Gierdt Friderichsen begierede tredie ting til de skyldige paa Fæmø och Aschøe, som till Hr. Ampt-schriffueren och underschriffueren Abraham Oelsen dibitere, (skylder Afgifter) fremlegge richtig Qvitering".

Her er atter en Historie om Skældsord, der er faldet i en Kro hos Peder Olsen i Vesterby; det var den 27. Januar 1688. Et Vidne fortæller: "Vi var i Peder Olsens Hus i Vesterby med nogle andre Godtfolk i Sel-skab, og udi samme Forsamling var ogsaa CARSTEN LAURITZEN, boende i Østerby (Han var Søn af Præs-ten, den meget omtalte Hr. Lauritz Hansen. Se Præsterækken nr. 9) Da samme Tid hørte jeg, at CARSTEN bød Godnat, gik til Døren og vilde gaa bort, og medens han stod ved Døren, sagde Peder Olsens Kvinde (Kro-konen) til ham: "Skal jeg ikke have det, I er mig skyldig?" hvortil CARSTEN svarede: "I skal faa dem; jeg kommer her nok igen, jeg haver nu ingen penge hos mig." - Da svarede hun: "I siger saa altid." - Saa gik CARSTEN op til Bordet igen, og da sagde Peder Olsen (Værten): "Ment du, at du vil narre Folk, og ikke be-tale det, du haver drukket?" - Da sagde CARSTEN: "Giver eder tilfreds, Peder Olsen, I tør ikke være saa has-tig (Heftig), jeg vil sige faa betalt de 2 Skilling, det skal ikke gaa saa haart til." Men da sagde Peder Olsen: "Hvad er saadant andet end Bedrageri og Hundsfotteri; han er en Hundsfot og en Bedrager, der drikker og ik -ke vil betale."

En anden Beretning om Skældsord fra samme AAr 1688 (den 19. Oktober) giver os ikke selve de grove Ord, men derimod den ydmygste Undskyldning, der skriftlig blev budt den fornærmede Part: "Saasom jeg underskrevne Ras -mus Rasmussen i Østerby paa Fæø er Kald og Varsel give af Jesper Jørgensen sammesteds imod Vidner at paahøre og svare til, anlangende, som han formener, nogle Ukvems- og Skældsord; og hannem næstforleden den 27. Septem-ber i hans Hus skulde have tilsagt, da er derimod min sandfærdige Erklæring, saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord, at jeg ikke kan vide, at jeg den Tid eller nogen Tid haver i nogen Maader talt den Dannemand Jesper Jørgensen noget paa hans Ære, gode Navn og Rygte for nær; men som samme Tid kunde være passeret, at jeg imod hannem hav-er fortalt mig, er det sket i min Drukkenskab, og jeg véd, som forbemeldt, aldeles intet deraf eller haver haft nogen skellig Aarsag dertil, at jeg hannem paa sit ærlige Navn og Rygte kunde ilde paatale, langt mindre bevise, kan heller ikke nu sige andet paa denne Dannemand Jesper Jørgensen end det, som christeligt og ærligt er, og en ærlig Mand i alle Maader vel eigner og anstaar; jeg indstiller mig derfor her for Retten, førend videre Proces imellem os foraarsages, og beder den Dannemand Jesper Jørgensen om Forladelse, om noget af mig imod hannem er mishandler; item beder jeg Rettens Betjente, Birkefogeden Gierdt Friderichsen her ved Steden om han Sagen til et endeligt Forlig mellem os vilde expedere, hvorimod jeg mig her for Retten tilforpligter ikke at ilde paatale bemeldte Jesper Jørgensen enten i min Drukkenskab eller Ædruskab, men imod hannem og enhver mig saaledes betee, saa ingen Klage over mig skal foraarsages.

Datum fæøe Østerby den 19. Octobris anno 1668.

Rasmus Rasmussen. Egen Hand".

Kirken led i 1688 af nogen Brøstfældighed, blev der klager over, og der blev i den Anledning taget Syn paa den. Præsten, Hr. Gregers, skrev da: 1) Udi Kirken behøves til Stolens Reparation en halv Tylt 16 Alens Bræder til Fodstykker under Stolene og til

16 nye Stoledøre. Ogsaa 30 Par nye Hængsler behøves. 2) Vinduerne er og meget brøstfældige. 2) Vaabenhusets Loft maa repareres. 4) I Taarnet maa der indsættes 4 Egebjælker, hver paa ungefær 24 Alen. 5) Nok er der et Pulpitur "neden udi tornet", hvorpaa af Ungdommen ofte begaar stor Uskikkelighed under Tjenesten; var derfor vel fornødent, at det maatte indflyttes udi Kirken. - 6) Der behøves ogsaa et nyt Alterklæde og en ny Alterdyg".

Under Erklæring staar Hr. Gregers's Navn: Gregers Madsøn og to Bomærker for Oluf Pedersen og Morten Hansen

Samtidig meldte Præsten, at der i Aaret 1688 var født paa Fejø 31 - deraf 2 uden for Ægteskab - og død 8.

I 1689 blev der truffet en Afgørelse om Fejø Kirketiende, som faldt alle svært for Brystet: Kornet, som den bestod i, gik bort fra Øen, saa Straaet nu ikke mere kunde blive her som Erstatning for Vinterfoderet Hø, hvoraf her var yderst lidt. Nu kom det til at knibe med Vinterføde for Kvæg og Heste, for i Mangel af andet fodrede man med Halm alene.

"Anno 1687 var Tiende betroet Hr. Gregers at oppebære i Kærven at lade tærskede, da naa den fjerde Part for hans gjorte Omkostning ved Tællen og Tærskning var afdragen, da beløb det øvrige sig, Kirken til Gavn og Gode, til 16 Tdr. 6 Skp. Rug og 43 Tdr. 4 Skp. Byg, 3 Tdr. 3 Skp. Havre og 15 Tdr. 6 Skp. hvide Ærter. Kongen har siden sat en anden Taxt paa Tiende: 14 Tdr. 4 Skp. Rug, 37 Tdr. 3 Skp. Byg, 2 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. Havre: 79 Tdr. H.K."

Anno 1688 havde alle Sognemænd tilsammen taget Tiende i Fæste. For 1689 bød de ogsaa paa den, de vilde give 100 Tdr. rent Korn derfor, men det var ikke Myndighederne nok, den skulde sættes til Auktion i Maribo. Vor Birkefoged, Gert Frederiksen og Hans Hansen Raaø mødte der paa alle Mændenes Vegne med dette Tilbud; de bad saa mindeligt, de havde Halmen saa meget nødig, om de, der var saa fattige, ikke nok maatte faa den uden Auktion frem for nogen anden. Stiftskriveren var dem nok ikke venligt stemt, han skrev: " Man kan kende en Fugl af sin Feder, saa man maa og kende denne Gert Frederiksen baade af Skriften, saa og af hans Forhold, som han i Gaar lod se baade imod mig og andre. De paa Fejø vilde ikke give saa meget, som andre vilde give". Nu gik Tienden ved Auktionen over til en

fremmed. Nu vil han haabe, at de ingen Indsigelser gør mod det Skøde, den anden fik paa Tienden, "og ikke indfører deres Korn, førend det rigtig vorder talt, og saa henfører det i Sognet til Kirken, hvor dennem bliver forevist". - Kirken og den Tiende blev af Kongen skødet til **Biskop Thomas Kingo**. - Det højeste Bud var paa 120 Tdr. rent Korn, og Gert og hans Ledsager lod sig kun presse op til 100 Tdr. "hvorimod de Fæø Mænd opstod, og den ene Mand, Gert Frederiksen, havde mange uhøflige Ord og Banden baade imod Stiftskriveren saavel som de andre Godtfolk, som bød paa Tienden, da (skønt) de dog med al Høflighed blev tilbudt at beholde Tienden for, den højstbydende vilde give."

Den her nævnte Hans Hansen Raagø skyldte Præsten nogle Penge, som han vel ikke saa sig i Stand til at betale, 27 Slettedaler = 18 Rdl. Saa maatte Hr. Gregers stævne ham for Tinget. Der staar under den 16. August 1689: "Udi den Sag mellem hæderlige og vellærde Mand, Hr. Gregers Madtzen, Sognepræst paa Fæø paa den ene Siden, som efter lovlig Citation (Tiltale) her for Retten haver stævnet Hans Hansen Raagøe i Østerby paa Fæø paa den anden Side for Gæld, han bemeldte Hr. Gregers skyldig er, Kapital og Rente 27 Slettedaler, saa saasom Hans Raagøe samme Gæld ikke i Mindelighed haver villet betale, ejheller nu efter lovligt foregaaende Kald og Varsel haver villet rede for sig, hvor -ved alt Delemaal (Retstrætte) kunde ophæves, endog hannem her for Retten dertil er given den Dilation (Udsættelse), som Loven tillader, langt mindre samme Gæld haver kunnet benægte, saa tilfindes han inden 15 Dage fornævnte 27 Daler tillige med Sgens billige (retfærdige) Bekostning at erstatte eller derfor at lide Nam og Vurderings Excution efter Loven". - Samme Dag havde Præsten en lignende Sag og 17 Daler med Anders Hansen i Østerby, og Dommen blev den samme.

Kedelig nok har det, vi har hørt om denne Præst, stadig drejet sig om Penge. Vi har dog ikke Lov til at tænke, at hans eneste Interesse laa her; men alle Vidnesbyrd om hans øvrige Virksomhed er gaaet tabt eller febinder sig i Fyns Bispearkiv.

Endelig forefaldt samme Aar (d. 3. Maj 1689) en langstrakt Retssag om et mysstisk Tyveri, hvor Anstifteren synes at have haft en vis hypnotiserende Magt over Tyven. I de Strøbemærkninger, der forekommer i Vidnesbyrdene, anes lang mere om de datidige Forhold, en der siges med rene Ord i historiske Fremstillinger:

"Anne Hansdatter, forhen Hans Mathiesens Tjenestepige haver i Birkefogedens Hus gjort sin bekendelse. Det var Søndagen efter Prædiken, at Anne kom i Birkefogedens Hus og havde med sig af de Penge, der var straalet fra Hans Mathiesen, udi Mønt: 1 Rigsdaler og i hele og halve Slettedlere tilsammen 26 Slettedaler og 3 Rigsmarker, som hun i de tvende Dannemænd Jeppe Rasmussen og Rasmus Laursen i Østerby deres Nærværelse satte paa Bordet hos Birkefogeden, som Pengene haver eftertalt og atter i Kluden indbundet. Der blev skikket Bud til Pengenes Ejer, men han var syg; derimod kom hans Kvinde, Lucie Olsdatter hvorpaa Birkefogeden i disses Nærværelse tilspurgte Anne, hvor hun disse Penge havde bekommet. Unødigt og utungen svarede hun, at Kirsten Hansdatter (Klyss), salig Christen Bødkers Enke, tillige med hende hentede dem hos Hans Smeds, og flere af Hans

Mathiesens Penge, som er bortstjaa-let, er dér hos Hans Smeds, som Anne bekendte, at han havde faaet i Kirsten Klyss's Hus, og det var ham (Hans Smed), som først havde gjort Anslag til Tyveri og havde sagt hende, at Pengene laa inde i den store Kiste i Kammeret, og begæret, at Anne Hansdatter skulde se at fly ham samme Penge, som hun og bekendte at have efterkommet, idet hun om Aftenen, da Folkene var gaaet til Sengs i Huset, tog Gadedørsnøglen, lukkede Kisten op med den og tog Pen-gene, som stod i Kisten i den forreste Stue i en sort Læderpung ("Læyerpung") og bar dem samme Aften neder til Kirsten Klyss's, sal. Christen Bødgers Enke, og hun bevarede dem den Nat og om Dagen efter. Anden Aften efter, at Hans Mathiesen og hans Kone ("Kune") var gaaet til Sengs, gik Anne Hansdatter igen neder til hende, og da var Hans Smed der og annammede baade Pung og Penge i begge deres Paasyn ("Aasyn"), og ydermere var til Stede Jørgen Jep-pesens Søn, Jeppe Jørgensen, som saa paa, at Hans Smed annammede Pengene. - Og ydermere tilspurgte Birkefoge-den Anne, om Hans Smed ikke delte nogle af Pengene med dem, førend han tog dem alle bort, hvortil hun svarede: nej, han tog dem alle bort, og de fik ingen af dem.

Senere gik Kirsten Bødgers hen og tog Pengene hos Hans Smed, og Anne hentede dem hos hende og bragte dem nu til Fogeden".

Anne var kun i sit 17. Aar, "hun havde endnu ikke været delagtig i det højværdige Alterens Sakramente". - Hun blev fængslet.

"Den Aften, hans Smed gik med Pengene, havde Anne sagt, at det var bedre, hun bragte dem tilbage til deres rette Sted. Han havde da svaret, at han vilde staa dennem til Ansvar for al Fare, som de skulde lide for samme Penge: det var ikke mere Synd at tage disse Penge fra Hans mathiesen, en det var at æde et Stykke Smørrebrød".

Ogsaa Hans Smed blev efter dette Forhør grebet, som vi senere skal se, paa en ret dramatisk Maade, om Søndagen, lige da han med de andre gik ud af Kirken: midt under Præstens Prædiken lod Fogeden Kirkedøren Laase, at Hans Smed ikke skulde undslippe dem; han kunde ikke trænge ind i Guds Hus og fængsle Manden, men alle i Kirken vidste, at der ventede dem noget usædvanligt, naar de forlod Kirken. - Hans skrev - eller rettere fik en til at skrive for sig fra Fængslet til den fremmede Birkedommer, der var sat til at føre Sagen sammen med Gert Frederiksen:

"Velærede forordnede Birkedommer! Hvor flittig og omhyggelig min Hustru haver været udi denne min haarde Fængselstid og vilde haft en Prokurator, der sig min Sag kunde antage, til i Dag, men ingen haver bekommet, hvorføre jeg ydmygst er begærendes at Dommeren og Fuldmægtigen, at de vilde give mig Udsættelse i det mindste 8 eller 14 Dage, imedens min Hustru rejser hen til Amtmanden, som kan beordre mig en Mand, som kan svare for mig. Jeg formoder, at Retten mig herudi bifalder udi alt det, som billigt og forsvarligt kan være, og ellers endvidere begærer at vide af Fuldmægtigen, om han ikke vil forunde mig den Ret, som Lovens 1ste Bogs visse Kapitler formelder om med Borgen (Frihed mod Kaution), at den, som Hus og Jord selv ejer, saa skal det være i Borgen for hannem, selv om han for Retten kunde være givet Tyvssag; da efterdi jeg selv ejer Hus og Jord, formoder jeg, det at være Borgen nok, selvom jeg skyldes for at være Tyv. Dog skal jeg aldrig kunne overbevises enten at være Tyv eller Tyvs Medvider. Af hvad Aarsag haver Fuldmægtigen (Gert Frederiksen) mig ladet fængsle og forvare som en anden Misdædere, der Liv og Levned kunde have forbrudt, enten han gør det af egen Myndighed eller efter Øvrigheds Befaling? Men jeg begæ-rer, at jeg fattige Mand ej udi ringeste Maade imod Loven vorder overilet. Fæø den 3. Mai Anno 1689. H.P.S.S. (dvs. Hans PedrSen Smed)

Den Kongelige Ridefoged forlangte, at de to mistænkte, Hans Smed og Jeppe Jørgensen, stadig holdtes fast og sendtes over til Nykøbing Fængsel. Han skrev: "Fartøjet kan tages der paa Landet, og haver Fæø Mænd at skaffe dem herover til Nykøbing"; men det maatte vente, for foreløbig maatte han rejse bort en Tid. Derfor fik Hans Smed Lov til at stille Kaution for sig, hvad dog ikke var ham muligt at skaffe; ingen vilde staa inde for ham. Han fik atter skre -vet et Forsvarsindlæg, hvori det hedder: "Jeg er en ubelæst Mand og mig højlig beklager, at jeg uskyldig er angreben og udi Bolt og Jern fængslet af min gunstige (!) Øvrighed angaaende Tyveri, hvilket jeg aldrig haver enten gjort eller ladet eller bedet gøre den Gerning, som den Pige, Anne Hansdatter mig haver paasagt, hvilket hun aldrig skal godtgøre eller nogen Tid Bevise, ej heller, at jeg haver den Mand bestjaalet eller nogen andre i ringeste Maader. De Penge jeg haver talt, de var ikke stjaalne, for dennem er jeg ærlig kommen til, og dnne Samtale af disse tvende Kvinde-personer har de gjort ud af Had paa mig fattige (stakkels) Mand, hvilket de aldrig kan forsvare for Guds strenge Dom."

"Hans Mathiesen meddelte, at hannem var frastjaalet først udi Penge 80 Slettedaler, sa en Pakke Lærred, som holdt 40 Alen, Hørgarn for 10 Slettedaler, item 2 Hørgarns Skjorter, begge saa gode som 2 Rdl., og 4 Tørklæder saa gode som ! Sldr." - Tiden gik; Hans Smed gik i sig selv og indrømmede, at han havde stjaalet. Han tilbød den be-stjaalne Hans Mathiesen at betale ham det stjaalnes Værdi; han vilde stille sit Hus og sit Gods i Pant derfor, naar han maatte betale i Afdrag. Hans Mathiesen sendte Bud til den fangne, at han vilde gaa ind paa afdragsvis Betaling, hvis han fik 40 Daler straks, saa vilde han lade Sagen forlige; men Hans Smed lod svare: "Jeg kan ikke skaffe saa mange Penge, om jeg skulde miste mit Liv", men maatte han komme løs af sit Fængsel, saa vilde han sælge af sit Gods og skaffe ham de fleste Penge, han kunde faa. Smeden kunde ingen "Forlovere" (Kaurionister) faa, saa dermed faldt Forligsbestræbelserne, som var blevet besørgede af Hans Hansen Raagøe og Michel Christensen.

Birkefogeden gjorde Paastand paa, at han og Anne begge skulde kagstryges (dvs. piskes, bundet til en Pæl = Kag) og have Tyvsmærke paa Panden. - Den Aften, Hans Smed fik Pengene, spurgte han Pigen: "Naa, har du saa faaet Lucie Hans Mathiesens Mødom?" (dvs. hendes Skat, de Penge, hun havde indbragt i Ægteskabet) - Fogeden endte sin Anklage Saaledes: " Det kan

grangivelig sluttes, at Hans Smed ikke alene haver forført Pigen til dette grove Tyveri at begaa, men endog er Tyv, Hæler, Medviser og Tyvnets (Tyvekosternes) Annammere. Han har Præsenteret sig til igen at ville betale disse Penge, og som Hans Smed ikke udi denne uchristelige og grove Handen sig haver undset eller ved nogen Ærbarhed villet have sig forskaanet og sagt Løgn for den gunstige Øvrighed, da han paastod at have opkrævet - den Dag hos Folkene paa Landet - de Penge, som han talte i Kirsten Bødgers Hus om Aftenen, hvilken hans Løgn sstraks er aabenbaret, idet han ikke kunde give Folkenes Navn, af hvem han Penge havde bekommet. - Han bør kags-ryges og have Tyvsmærke paa sin Pende og betale det stjaalne tilbage, Tvigæld (det dobbelte) til det naadige Herskab og for den løgnagtige Beretning 3 Mark og al Sagens anvendte Bekostning at erstatte. Kan han ikke svare det, skal han paa Bremerholm og arbejde i Jern" (i Lænker).

Alt dette bestred Hans Smed som falsk, - det var Birkefogeden, der forfulgte ham, - han bad om at faa sin Moder frem som Vidne, mod hvilket Birkefogeden protesterede, men det skete, da den til forordnede Meddommer til-lod det. Hun fortalte, hvorledes det var gaaet til: "Lidt før Paaske kom Kirsten Bødgers ind til Hans Smeds, og da bad hun Smedens Moder lyske hende (Kæmme for Lus), som hun ogsaa gjorde. Imidlertid kom Hans Smed ind i Smedien og vilde stoppe sin Pibe Tobak. Da sagde Kirsten Bødgers: "Det er ikke Tid, jeg staar her længere, Børnene de raader selv hjemme". Da svarede Hans Smed hende: "Der er ingen Hast". "Jo", svarede hun, "jeg kan intet (ikke) bie, for de fremmede Børn kommer ind til vore, saa drages (slaas) de sammen. Og jeg haver ingen Laas eller Lukke for, hvad jeg haver; end haver jeg nogle Skillinger liggende i min Seng i Klæderne". Saa sagde Hans Smed: "Haver du nogen, saa kan du vel laane mig nogen af dennem?" - Hvorpaa hun svarede: "Jo saamænd, saa kan I gaa op til mig i Steden". Samme Aften gik Hans Smed op til Kirsten Bødgers og fik Pengene".

Kirsten Bødgers kom nu frem og benægtede alt det, som Hans Smeds Moder havde sagt i sit Vidnesbyrd og aflagde Ed derpaa.

Hans Smed beklagede sig atter: det var ikke ham, der havde foreslaaet Forlig, det var de to Mænd, der var gaaet frem og tilbage med Besked mellem ham og Hans Mathiesen, og ham skyldte han intet. "Hans Pedersen Smed beklagede sig højlig over, at han i Guds Hus med stort Oprør og med Kirkedøren islaget af Gert Frederiksen, Birkefoged paa Fæø, ligesom Præsten stod paa Prædikestolen, var bleven grevet, og "mig fattige Mand udi Arrest anholdt - efter Gudstjenestens Forretning haver han med 4 Mænd udi Arresten forført udi i sit Hus, hvor jeg fattige Mand has-teligen blev borttrykket fra min Næring og Bjergning. Om Mandagen derefter haver Gert Frederiksen mit Gods beskre-vet, og jeg er bleven anfængslet i Bolt og Jern og om Andendagen ført i Fængsel og Jern i Nykøbing Taarn bort fra min Ret (Hjemting), og havde Gert Frederiksen Tingbogen med sig i Nykøbing". - Atter forlangte Smeden at komme ud af Arresten, men det strandede paa Kautionspørgsmaalet.

Det viste sig, at Hans Smed ikke var barnefødt paa Fejø; han havde tidligere været bosiddende paa Laaland med sin Broder, der senere blev hængt.

"Den 28. Juni 1689 stævnedes alle Bomænd og Husmænd for at give Hans Pedersen Smed Skudsmaal om hans Livs og Levned-Forhold, baaade førend hans Broder, Anders Smed, blev hængt for 10-12 Aar siden og efter den Tid, om han ikke for Tyveri og anden Misgerning haver været berygtet".

"Niels Christensen i Vesterby haver hørt, at Hans Smed var berygtet for Tyveri" - "Han skulde have sagt, at han ikke havde Lyst til andet Arbejde end Tyveri, var det ikke for hans Kones og smaa Børns Skyld".

"Søren Hansen svarede, "at der blev et Hængsel paa en Dør sønderbrudt hjemme hos ham, mens han var til hans Kones Moders Begravelse; men hvem det gjorde, det véd han ikke; men den, som er i Rygte, hannem naar gerne Mistanke til".

"Morten Hansen blev spurgt, hvorledes Hans Smed sig havde skikket og forholdet i adskillige ærlige For-samlinger, saasom Ølmaal i Ejerlauget, om han da ikke altid haver søgt Klammeri og gerne haft Lyst til at søge Aarsag at overfalde hans Næste. - Jo, tvende Gange har han villet overfalde hannem med Klammeri og Slagsmaal, hvortil Mo-ten Hansen holdt sig for god".

- Saagodt som alle vidnede imod ham, hun hans Svoger, Jørgen Jeppesen, - "han haver hans Søster i Senge", saadan udtrykkes Svogerskabet - "vidste intet at beskyldte hannem fore".

"Jens Olsen f. Ex. sagde, at "Hans Smed var i Klammeri med Niels Jørgensen og gav en halv Tønde Øl til Ejerlauget til Forligelse".

- "Da Smedens Broder, Anders, ikke kom tilbage - eftersom han var hængt - spurgte Frantz Madsen ham, hvor hans Broder blev; da sagde han: Han gik boert, og havde jeg ikke kommen af Vejen, da havde jeg og bleven Anholden". - "Hans Smed skød hans Kones Moders Høns og haver været svært dristig, det maa jeg klage" -

Lauritz Lauritzen vidnede: "Jeg var hos, dengang Hans Smed sloges med Christen Badeche hos Peder Skottes i Østerby; hvorfor de sloges, det véd jeg ikke; men de blødte begge".

Og Christen Lauritzen: " I Fjor, da jeg var nede hos Flensborgeren, da kom jeg ind til Hans Smeds om Aftenen med nogle andre Dannemænd. Da satte jeg et Knippe Sække i Hans Smeds Hus, hvoraf der blev taget en Sæk, som var syet sammen af et Lagen, men enten Smeden tog "ham" eller hans Folk, véd jeg ikke, men nogen Tid efter blev "han" (dvs. Sækken) mig leveret igen af Hans Smeds Moder. Og dengang han sloges til Peder Skottes, havde da ikke hans Broder været hos, da havde han myrdet Christen Badiche med en Lysestage. Dengang han havde banket Foden af den paa ham, da vilde han kørt Lysepipen i hans Hoved, da han havde Christen Badiche ovenpaa Bordet og toede sine Hænder i hans Blod".

Smeden forkastede simpelthen Sognemændenes Skudsmaal; de havde jo alle kun hørt sige, at han var be-rygtet for Tyveri, men hvem af dem havde set ham stjæle?

Dommen, der faldt den 12. Juli, blev ikke saa haard, som Birkefogeden havde holdt paa: "Han skal betale tilbage og miste sin Hovedlod, da det ikke er bevist, at han tidligere har stjaalet".

Pigen Anne skulde lide den samme Straf. Saaledes dømte Sættedommeren sammen med de 8 Stokkemænd.

Ane Hansdatter rømte fra Fejø, skønt Gert Frederiksen havde manet alle, som havde Baade og andre Far-tøjer, at de ikke maatte tillade hende at fjerne sig fra Øen. - Hans Smed rømte ogsaa fra sit Fængsel. efter *Dommen*, der kom for Landstinget og stadfæstedes der, skulde han betale i Bøde til Kongen for de stjaalne 38 Rdl. Tvigæld, d.v.s. det dobbelte, altsaa 76 Rdl. Dom Dækning for dette store Beløb blev der anvist det Hus, han havde; det blev vurderet til 60 Rdl., og da en Mand paa Vejrø skyldte ham 16 Rdl., tog man Resten der. Hvad der blev af Smeden og Pigen ved man ikke.

Her er en Notits om Tienderne, der burde have været anført nogle Sider foran, hvor Talen var derom. - Man var i 1687 inde paa at reformere Tienderne, Præsten maatte svare paa Spørgsmaal om, hvorledes de fordelte sig. Han skrev: "Her er paa Fejø 71 Tiendeydere og 36 ikke ydende Husmænd. Af *kornet* ydes hvert 20de Neg, det bliver 120 Tdr.; af Ærter og andet Bælgkorn 20 Tdr., som Almissekorn og Biskoptiende 11 Tdr. Tiende af *Kvæg*: hvert 10nde Hoved: 48 Rdl., i Paaskerente 10 Rdl., ved Mikkelsmisse, Helmisse og Julemad: 1 Rdl. 4 Mark, o Offer: 52 Rdl., Præstegaardens Indkomst: 2 Rdl.

Det bliver ialt: 151 Tdr. og i Penge 113 Rdl. 4 M.

efter Kongelig Forordning afgaar der nu herefter: 70 Tdr. Tiendekorn og af Almissekorn: 11 Tdr., af Pengene: 1 Rdl. 4 Mk. - Saa nu bliver Tienden: *70 Tdr. og 112 Rdl.*

Næste Aar - i 1690 - kom der paa Fejø en Sag for Tinget om Sladder og Ukvemsord (d. 23 April). parterne var Hans Borre paa sin Konen Vegne og Jens Hansen Baadsmand med Jacob Hansen, Ungkarl i Vesterby.

Hans Borres Søn, Niels, vidnede: "Jeg og Jens Hansen kom gaaende fra Kirke og kom ind i min Faders Hus; da var min Fader og Moder inde; de bad Jens Hansen, at han skulde sidde; saa gjorde han ogsaa og brændte en Pibe To -bak. Saa gik min Moder hen og flyede Mad og satte den paa Bordet og bad Jens Hansen gaa til Bordet tillige med Kar-len Jacob Hansen. Saa sagde de nej, de vilde intet have, de havde faaet Davre. Saa sagde Hans Borres Kone: "I tør ikke være saa Hoffærdige eller saa trasige; jeg haver før givet jer Mad, men jeg tænkte ikke, at du, Jens Hansen, skulde væ-re saa trasig, men det kommer intet fra dig selv, men fra din Kvinde, den Skvaldersæk, den Sladdersæk. - Og du, Jacob Hansen, du havde været en Karl paa Penge, om du havde faaet vor Datter, men alligevel maatte hun være landflygtig for din Skyld (mon det skulde være den Anne Hansdatter, vi lige har læst om?) - Jacob Hansen svarede: "For Guds Skyld, ti stille! Tal ikke saadanne Ord! Det er kun at komme mig i Vidunder og andre flere". - Saa kom det sig til Orde om Jens Hansens Dreng, som min Fader havde sejlet til København. Da sagde Jens Hansen: "Jeg havde nu haft ham der en Gang og skal endnu have ham derhen end een Gang, at jeg kan faa Hyre til ham" Dertil svarede min Fader: "Jeg havde ogsaa min Søn i København en Gang, da kunde han heller ingen Hyre faa, men saa førte jeg ham derhen end een Gang, saa kunde han faa Hyre, ja to for een, og flere, om kunde haft saa mange". - Saa svarede min Moder: "Saa lagde I ham ikke i Kvarter, som Ordene nu gaar om Pigen, I førte der hen og gav 2 Skæpper Byg for hende". Da svar-ede Jens Hansen og Jacob Hansen, at det havde de ikke hørt før. Saa svarede min Fader, at han havde dog hørt det ne-de til Peder Bendixen. Saa sagde min Moder: " Det er Birtes Sladder". Da sprang Jens Hansen op af en Højbagstol (høj -rygget Stol) og sagde, at Birte (det var hans Kone) var en ærlig Kone; og min Moder svarede da: "Jeg taler hende intet paa sin Ære, til ingen Forklejnelse".

Jens Hansen gik nu paa Gulvet og lod meget ilde, saa baade min Fader og jeg var færdige at gaa ud af Huset og fra min Moder. Da raabte min Moder: "Naar Skratter- og Skvaddersække de gaar i By, da maatte de nok lade mig og mine være hjemme! Jeg sidder hjemme og vogter mit Arbejde; jeg gaar intet i By og holder Skvat (Sladdre)". Jens Hansen lod da meget ilde. Og hun fortsatte: "Der er hverken kort Stok eller Jern (Gabestok for Sladderkællinger) til mig eller mine, ikke springer jeg eller nogen af mine i Halsjernet!. Det var ikke *min* Datter, der løb om paa Fæø for 2 Penge og har enten draget Bukser eller Bage af unge Karle eller brudt sig ind i nogen mands Lukke eller Laase eller nodet sig i Seng med unge Karle" - Da raabte Jens Hansen: "Jacob Hansen. Drag disse Ord til Minde. Men du skal blive den, du skælder for, til du beviser hende det over". - Hun svarede: " Jo, hun er en Skandsæk, en Sladdersæk og en Skvaldrsæk". - Han raabte da: "Det skal du aldrig bevise hende over; om vi er fattige Folk, da er vi dog ærlige". Til sidst sagde Hans Borre til ham: "Jeg tænkte ikke, Jens Hansen, at du skulde tage dig saadant til Hjertet".

Det gik her som saa ofte før: Sagen blev forligt, men Hans Borre maatte for sin Konen onde Mund betale Sagens Omkostninger med 4 Rdl.

Smaafolk her paa Fejø, som ikke kunde svare deres Skatter, maatte gaa fra deres Huse og overlade dem til de mere velhavende Bomænd. Ridefogeden ved Nykøbing Slot, Casper Ernst Møller sendte den 18. Juli 1690 et Brev der -om til Birkefogeden Gert Federiksen:

"Saasom fornemmes, hvorledes en Del af de formuende Bønder paa Ejlandene eller Øerne her under Nykø-bing Amt og

bruger de forarmede Bønders Jorder, saa de ej alene derudaf bliver end mere forarmede, men endog Jor-dene bliver saaledes fordærvede og udpinte formedelst Gødsknings Mangel, at de er besværlige igen at faa udi Stand, saa Hans Kongelige Majestæt der udover skulde lide den største Skade - naar Gaardene af slige Aarsager bliver ganske øde, anbefales derfor Birkefogeden Gert Frederiksen at gøre offentlig Forbud til alles Efterretning."

I Tilslutning hertil skal fortælles, at den 17 Oktober samme Aar 1690 blev Størsteparten af Fejø Bønder stævnet for Gæld til det kongelige Herskab - mens Præsten Hr. Gregers Madsen viste sig at være saa velhavende, at han kunde købe en Gaard af Peder Iver Ipsen. Derpaa "advarede han til Tinge alle og enhver, at ingen maatte understaa sig at købe eller handle med Peder Iver Ipsen, enten Foder eller noget af det, som kan tilhøre Gaarden, men som han haver afkøbt Peder Iver, med mindre de derfor vil lide Tiltale og stævnes efter Loven". Og saa lod han Købebreve op-læse og indføre i Tingbogen, hvorledes han nu havde købt den Gaard "til fuldkommen Ejendom at nyde, alene Herska-bets Uprejudicerlig" (d.e.: kun, Jordejernes, Kongens, Ret ukrænkelig) af ham, Peder Ipsen, og hans Arvinger upaa-anket".

Og saa beklagede Hr. Gregers sig endda over Høsten og den Tiende, han fik det Aar: den bestod i 22 Traver Rug á 2½ Skæppe - 30 Traver Byg á 3½ Skæppe. 3 Traver Havre á 4 Skp. og 1 Skp. Bælgkorn af hver Mand". Men det var ogsaa en Misvækstaar. "Vaarkornet var for Mangel af Regn saa tyndt, stakket og ilde geraaden, at det mangelsteds ikke kunne samles med River og til Kærve (Neg) sammenbindes, hvilken her paa Øen beklages, hvor der forleden Sommer ingen Regn er falden".-

Hr. Gregers Madsen døde i Aaret 1691, 61 Aar gammel. Han oplevede ikke den Tort at høre, at hans Sted-søn den 20. November samme Aar ved Retten i Maribo blev dømt til at betale Lejermaalsbøder for at have faaet et Barn med en Pige. Der staar en Efterretning derom i Tingbogen: "Christen Jensen Bidstrup, sal. Hr. Gregers's Stifsøn, har beganget Lejermaal med Anne Olsdaatter". - "han bør betale sine Lejermaalsbøder 24 Lod Sølv eller 12 Rigsdaler inden 15 Dage og Omkostningerne med 4 Rdl." Hun havde udlagt ham som Barnefader, og han kaldes i maribopræstens Seddel "forrige Kældersvend". Han mødte ikke, men blev dømt.

I en gammel Kirkebog for Fejø Menighed fra 1692 findes en Liste over kirkeligt Inventarium: "En stor forgyldt Kalk og Disk, en god Alterdug med brede Kniplinger, bekostet Anno 1690, en gammel Messeskjorte, en gammel, rød Messehagel, en ny, "Violenbrun" Silkeplydses Hagel, et stort Messingfad til Daaben, en Alterbog og en Ritualbog.

Kirkevægerne er: Abraham Bendixen i Østerby og Peder Hansen i Vesterby.

Kapitelstaksten er: for 1 Td. Rug: 7 Mark, for 1 Td. Byg: 6 Mark 8 Skilling, - for 1 Td. Havre: 4 Mark.

Kirkens Indtægt har været annammet af velbaarne Hr. Biskop til Kirkens Udgift: 15 Rdl.

Kirketienden: 14 Tdr. 4 Skp. Rug (= 25 Rdl. 2 M. 8 Sk.) - 37 Tdr. 3 Skp. Byg (= 60 Rdl. 3 M. 8 Sk.) - 2 Tdr.
5 Skp. 2 Fdk. Havre (= 2 Rdl. 2 M. 12 Sk. = ialt 89 Rdl. 12 Sk. - Lipenge (Skænk ved Begravelser) af Østerby: 12
Mark, af Vesterby: 3 Sldr. 2 M. og 3 Sk.)

Summa Indtægt: 122 Dal. 1 M. 15 Sk.

Udgift: 27 Dal. 3 M. 5 Sk.

Kirkens beholdning er: 94 Dal. 4 M 10 Sk.

Paa Tingbogens sidste Sider (en Del Blade er revet ud) beskrives en kedelig Strid mellem Birkefogeden og Tingskriveren - Bogen begynder, som vi har læst, med saa fromme paakaldelser, og saa kommer denne triste Slutning!

- Tingskriveren, Jørgen Lauritzen, blev af Fogeden stævnet som Barnefader til Bodil Skaanings Barn. Hun skulde over for Jordemoderen, Mette Christoffersdatter og mange andre have udlagt ham. Og han var set sammen med hende i Smedien, hvor han lovede hende Mad og en Seng med Klæder blot hun vilde udlægge en anden end ham.

-- Til Gengæld førte han et Felttog mod Birkefogeden, gik rundt og talte ondt om ham: han skulde have be-nyttet sin Stilling til at bedrage Bomændene og sin Øvrighed. Han opsatte ogsaa et Klageskrift mod ham over han formentlig ulov-lige Forretninger, Indsmuglinger osv. og vilde have, at Bønderne skulde undrskrive det; det var dog ikke mange, han fik med dertil: Peder Hansen Skotte, Michel Lauritzen, Jacob Hansen, Jørgen Skomager og Hans Basmand, men det var med meget besvær, han fik dem til det. Peder Skotte f. Ex. sagde til ham, at han hverken kunde læse eller skrive, nu vilde han gerne have Skriftet oplæst for at være sikker paa, at det var det samme, som Skriveren havde sagt ham, han troede ham dog ikke rigtig. Der stod en Del om falske Skifter og Fæster og saa om "disse Baadsmandspenge, som vi her paa Landet haver lagt sammen" (derom bli-ver der senere fortalt). Jo, Gert Frederiksen skulde have beriget sig ulovligt paa alle Maader! De fleste havde dog

nægtet at lægge Navn til Klagen. - Her ender Sagen, uden at vi faar Udfaldet at vide, men anderledes skri-ves der senere derom - det var i 1701 - lang er Rettens Vej! - Da skriver Amtsforvalteren: "Gert Frederiksen har været bruft som Skifteforvalter, men som adskillige Klagemaal imidlertid over ham indkom, at han var for meget interesseret og forholdt sig ikke, som han burde, saa kom han med Ridefogeden i Nykøbing i Proces og blev endelig til Landsting den 8. April 1696 iblandt andre adskillige Poster dømt fra at befaatte sig med Sager, som Kongelig Majestæts Interesser angaar". I Stedet for ham brugte man saa Sognefogeden som Skifteforvalter; men som Birkefoged og Dommer ved-blev Gert Frederiksen endnu at virke adskillige Aar. - Ogsaa som Sognefoged havde han fungeret, men da han ikke hav -de været fri for at berige sig ogsaa ved det Embede, blev han afsat derfra; der siges kortfattet: "Efter at Gert Frederik-sen fra Sognefogederiet paa Fejø er forlover (afskediget), da anbefales og forordnes i hans Sted igen at være Sognefoged Michel Jensen, boendes i Vesterby, hvilket han sig haver at være efterreteligt". Der var nemlig en ualmindelig Mængde Gaarde paa Fejø, som i de Aar skiftede Ejere, oftest paa Grund af Mændenes Fattigodm efter Krigens svære Aar, ogsaa dengang havde man som nu en Efterkrigstids slemme og langstrækkende Vanskeligheder. Lad os se nogle Tal: I 1691 skiftede 5 Boliger i Vesterby Ejere, i Østerby 11. Der staar f. Ex.: " Jeppe Jørgensen fæster den Gaard, som Peder Skot-te før paaboede og fradøde, og han befrier Enken igen (d.e.: giftr sig med hende). Gaarden er brøstfældig. Han giver i Indfæstning 3 Rdl." Og: "Christen Nielsen Degn fæster en Fjerdepart af den øde Bondejord, som han har tilforhandlet sig fra den bortrømte Hans Smeds Gaard. Gav i Fæste 2 Mark". - "Jørgen Borre fæster den halve Gaard, han iboer, som Frans Jyde fradøde; den er brøstfældig. Giver i Fæste 9 Mark". - Af de 11 Indfæstninger i Østery nævnes: "Gert Frederiksen (Fogeden) fæster en Fjerdepart af Rasmus Badiches Gaard, som Jeppe Christensen haver i Brug og nu af Armod til hannem afstod. Der er ingen Bygning derpaa. Giver i Fæste 1 Rdl."

I 1692 er der 3 Nye Fæster paa Fejø: "Anno 1692 den 12. Juli lod sig indskrive Hans Jensen Borre i Østerby for den Gaard, som Hans Henriksen rømte fra" (3 Rdl.) - "Den 17. September lod sig indskrive Jeppe Jørgensen og Gregers Madsen i Østerby for den halve Gaards Jord No. 11. Den skylder efter den ny Matrikul 6 Tdr. 6 Skpr. 2 Fdk., hvilken sal. Hr. Gregers Madsens Enke oplod for (afstod til) dennem" (3 Rdl.) - I 1693 kom der 11 nye Ejere til, deraf: "Den 18. martij. Gert Frederiksen, Birkefoged, lod sig indskrive for den halve Gaard No 11, tidligere tilhørende sal. Hr. Gregers Madsen" - og: "Michel Jensen, Sognefoged, antog den Gaard i Østerby, No. 31, som Hans Rasmussen staar i Matriklen for og ved Døden i største Armod afgik efterladende Gaarden øde, hvilken Michel Jensen skal Opbygge igen af sin egne Midler og svare al Herskabets Restans og Afgifter, saa at aldeles ingen Restans paa samma Gaard maa være". (6 Rdl.) - og: "Antager Hr. Hans Jørgensen, Sognepræst paa Fejø (Præsterækken No. 11) den øde Jord No. 10. Han skal gødske Jorden lige saa god som sin egen og ingenlunde udhale (d.e.:udpine) den". (6 Rdl.) - I 1694 var der 9 nye Fæstere, ligesaa i 1695, f. Ex.: " Den 5. Marts er Peder Snedkers Gaard paa Vejrø No. 1 ganske forfalden og saa godt som øde, og den er endnu i slet Stand og Manden ganske forarmet; han har ikkun 3 slette Bæster, ikke over 2 Rdl. Stykket hver, 1 gammel Ko, har en temmelig vidløftig Gæld, og som han ingen Middell ser, at Manden kan blive ved Gaarden uden dens ganske totale Ruin og Hans kongelige Majestæts Skade, er Peder Olsens Søn, Ole Persen tilsat at antage samme Gaard". (4 Rdl.). - I Aaret 1700 var der hele 13 nye Fæstere.

Birkedommere

Da Fejø Ting under Gert Frederiksen kom til at omfatte alle de tre Øer: Fejø, Fæmø og Askø, kunde her være Anledning til at nævne Navnene paa de Birkedommere her, som har virket til 1830, da Bogen ender; vi medtager dog hans Formand:

- 1) Jens Zacharisen til 1672
- 2) Gert Frederiksen Endemand, udnævn d. 6 Juni 1672
- 3) Mikkel Jensen Nakskov, udnævnt d. 28. November 1706
- 4) Jens Madsen, tidligere Birkeskriver, udn. d. 7 Okt. 1713, død 1731
- 5) Anders Luttermann, udnævnt d. 5. Marts 1728
- 6) Christian Frandsen, udnævnt d. 22. maj 1729
- 7) Frantz Hagedorn, udn. d. 31. Januar 1738
- 8) Frederich Pintzfeld, tidligere Birkeskriver, udn. d. 4. Juni 1748
- 9) Ferdinand Anton Byssing, udn. d. 13. Maj 1757 (tidligere Birkeskriver)
- 10) Ulrik Frederik Sønderborg, udn. d. 30. Oktober 1782 (tidligere Birkeskriver)
- 11) Gerhard Wilhelm Montagne, udn. d. 31. Marts 1786 (tidligere Birkeskriver)
- 12) Ditlev Petersen, udnævnt d. 21. Marts 1821 (tidligere Birkeskriver)

Skifter

Fra en Skifteprotokol, der omfatter disse sidste Aar af 1600erne, plukker vi et Par Skifter ud, som giver et lille Begreb om Hus og Hjem i hin fjerne Tid. Fra de to Byer tager vi paa maa og faa et Gaardmands- og et Husmands-skifte.

I *Vesterby*: "1690 var der Skifte og Deling efter saligafgangne Jørgen Jørgensen Læssøe, Bomand i Vesterby, mellem hans efterladte Kvinde, Maren Pouelsdatter og Mandens Arvinger". Det var endnu da Birkefoged Gert Frederiksen, der besørgede det. - Manden havde 8 Heste, hvoraf den dyreste, en graaskimlet Hest, vurderedes til 6 Daler; men der var kun 3 Køer, og de var gamle og kostede hver 3 Daler. Selve "Gaarden, den salige Mand iboede og fradøde med Bord og Bænke i Stuen og med alt Tilbehør og Redskab", kostede 180 Daler. Jørgen Læssøe var druk-net, og hans Lig var ikke endnu fundet; fandtes det, skulde hans Begravelse koste 18 Slettedaler, og Enken lagde sam-me Sum til side til egen Ligfærd. - Boets Formue var paa 213 Daler og 3 Mark, men Gælden var langt større: 232 Daler 2 Mark 4 Skilling, saa "Enken maatte love at stræbe efter at faa all Gælden betalt", om hun vilde blive ved Gaarden.

I *Østerby* blev i 1693 begravet en Gaardmand; der var Skiftee "den 7. Juli efter afgangne Niels Madsen, Bomand, mellem hans efterladte Hustru, Anna Lauritzdatter og deres tilsammen avlede Børn: Hans, 4 Aar - Anna, 3 Aar og Margrete, 1 Aar". Birkeskriveren, Anders Lauritzen med 2 Vurderingsmænd, Sognefogeden Michel Jensen og Hans Hansen Raagøe i Østerby forestod Skiftet. Der var 5 Heste, den dyreste en skilmet Hoppe til 7 Daler, 1 Ko til 6 Daler, 8 Faar - hornede og kullede - en hvid So med Grise, 8 unge Gæs. I Stuen stod der 2 Væve med herørigt Redskab til 9 Daler sammen med et hvidt (umalet) Fyrretræs Skab med Laas til (1 Daler). Andre Møbler omtales ikke. - deri til Begraelsen 6 Daler 1 Mark 4 Skilling - saa der blev da noget til Deling: til Enken 17 Daler 2 Mark 3 Skilling til Sønnen 8 Daler 3 Mark 1 Skilling og til hver af Døtrene det halve: 4 Daler 1 Mark 8½ Skilling.

Lad os nu se Husmandsskifterne:

I *Østerby* var der 11. Novbr. 1694 Skifte efter "Afgangne, salige Jesper Jørgensen, Husmand, mellem den efterladte Hustru Karen Nielsdatter, og den salige Mands Arvinger". Han havde ejet 2 Heste: en brun Hoppe til 6 Daler 2 Mark og en rød Hest til 6 Daler, en graa Ko til 5 Daler 2 Mark, 5 Faar til 5 Daler, 12 Gæs og en sort So med to Grise (2Daler). - Som "den salige Mands Klæder" nævnes kun "et par gamle, sorte Bukser (2 Mark) og en brun Kjol" (2 Daler). - Saa var der en gammel Dyne (1 Daler), en hvid Valmels Dyne (1 Daler 2 Mark) - og af Møbler: en gammel Kiste af Fyr (2 Daler), et Fyrrebord i Stuen (1 Daler), en Bagstol (d.v.s. Rygstol) (8Skilling), et gammelt, jernbundet Skrin (2 mark, en Kaarde uden Skede (1 Mark). Selve Huset var ie Værdi af 22 Daler - det var / Fag langt. Det efterladte havde en VÆrdi af ialt: 112 Daler 1 Mark 9 Skilling, og Passiverne var paa 92 Daler / Skilling, saa lidt blev der da til Enken og de andre Arvinger.

Næste Aar, den 3 Juli 1695 blev der gjort op efter "den afgangne, salige Christen Hendriksen i *Vesterby*, hvis efterladte Kvinde, Kirsten Hansdatter, skulde dele med hans Arvinger. Lad os af Varerne nævne: Et sort, knoget (kornløst) Faar til 2 Mark, et andet til # Mark 8 Skilling, 2 hvide hornede Faar og et hvidt, kullet Lam og et hvidt Væderlan (Veyer Lamb), 2 gamle Gæs. Den afdøde havde haft til gode "hos Jens Madsen, Skoleholder i Byen: 12 Skilling" ligesom hos nogle andre. Huset var 10 Daler Værd; han havde bl.a. ejet et Par hvide, uldne Strømper til 1 Mark. Alt i alt var Efterladenskaberne 19 Daler 3 Mark værd. Men der var jo ogsaa Udgifter, f. Ex. "Jørgen Hansen fordrede for Ligkiste til den salige Mand 3 Daler 8 Skilling, Sognepræsten for hafte Umage med Ligprædiken 1 Daler, Sognedegnen i lige Maade for sin Umage 2 Mark", saa Passiverne steg til 18 Daler 1 Mark, saa det var ikke meget, Enken og Arvingerne fik at dele.

Fra Aarhundredets sidste Tiaar meldes et Par Tilfælde af Lejermaal (d.v.s. Kærlighedsforhold med Følger uden for Ægteskab). - I 1691 var det " Peder Pedersen, der haver begaaet Lejermaal med Anne Lauritzdaater, begge ledige (ugifte) Personer. Karlen er død, haver ingen Midler efterladt. Kvindfolket betaler efter Loven 6 Rdl." foruden den Pine, hun maatte lide ved at gennemgaa det offentlige Skriftemaal i Kirken.

I 1693 var det en Ægtemand, Husmand Rasmus Madsen, der havde forbrudt sig med Margrete Larsdaatter; det blev meget haardere straffet, idet han maatte betale en Bøde paa 24 Rdl. og mistede sin Hovedlod; Pigen maatte bøde sine 6 Rdl. og staa "Aabenbare Skrifte".

Den 4. November 1699 enedes alle de 3 Øers Indbyggere om at indgive et Andragende om at faa den gamle, kongelige Tilladelse fra 1550 om fri Handel uden om de nærmeste Byer sat i Kraft igen; Byrderne var for tunge, Toldbestemmelserne for snærende; Amtmanden skrev om deres Ansøgning: "Fejød (og de andre Sogne), som under Nykøbing Amt og Falsters Land 3-4 til 5 Mile fra Amsstuen og Købstanden, i Stranden er liggendes, kan ingenlunde blive ved magt, om de skal tilholdes efter Eders Kongelige Majestæts allernaadigeste Lov og Forordninger at føre deres Varer til Axeltorvet (d.v.s. et Torv for Smaavarer, der kan

bæres paa Axelen, (d.v.s.Skulderen) og der igen at købe, hvad de behøver som andre Bønder, saasom Baadleje, Folkehyre, Bekostninger ved Bandholms Toldsted, naar de skal ind- og udgaa med Last, Havne-, Maaler- og Skriver-Penge og deslige, som de ligeledes ved Købstaden, de sejler til, igen ved Ind- og Udgaende maa svare til, saa og fornemmelig den Store Besværlighed: Ophold, Forsømmelse og Ska-de, til og ofte vanskeligt Vejr, som gerne indfalder ved Vintertider, da de har noget Korn at yde og sælge, og den lange Vej til Toldstedet i Bandholm ved Øerne at lade sig Visitere og klargøre, vilde give dem saa store Udgifter, at de man-gen Gang lidet eller intet kunde have frelst (tilovers), naar de deres Korn havde solgt, til Skatternes Betaling og andre fornødne Udgifter, hvorfor de haver største Aarsag allerunderdanigst at anholde om allernaadigste Priviliegier, som de og i forrige Tider (1550) dermed benaadet været haver efter hosfølgende deres Frihedsbrevs Indhold. Og om Eders Majesstæt vil have Naade for dennem, da er til deres Nærings og Bjergnings Befordring det allertjenligste, naar ikke Forbud er (under Krig f. Ex.), at de, om det allernaadigst maatte bevilges dennem, kunde sælge deres Varer til inden- eller udenlandske, Inden- eller Udenrigsmænd, som kunde sælge dem, naar de ved Toldstedet erlægger, hvad de burde, alt det, de behøvede til deres Husholdningers Vedligeholdelse og Gaardens Bedrift, - saa og, at de maatte gaa direkte med deres Fartøjer til Nykøbing og være fri for Inspektion og Udgifter ved Bandholms og Nykøbing Toldsteder, naar de deres Skatte Korn, Landgilde eller Laanekorn haar inde til Eders kongelige Majestæts Kornhuse, hvorom de Fogedernes Attest fra Øerne kunde med sig føre og deres Rigtighed med Amtsforvalterens Attest, som de skulde føre med sig tilbage, med alt hvilket, ligesom de for mange store Bekostninger er uden Afgang i Eders kongelige Majestæts Ind-tægter, de kunde blive forskaanet til deres Opkomsts og Forbedrings mærkelige Befordring, saa lever de i den aller-underdanigste Forhaabning at finde hos Eders kongl. Majestæt allernaadigst Bønhøresle"

(Det blev ikke tilladt).

Værnepligt

Spørgsmaalet om Militærtjeneste var i mange Aar brændende her paa Fejø som paa de to andre Øer: skulde de unge Karle tjene Kongen til Lands eller til Søs? I en Notits tidligere i denne Bog ses det, at de betragtede sig fortrins-vis som Søens Mænd, da - i 1565 - blev her kun udskrevet "Baadsmænd", og det havde man stadig senere holdt sig til. Vel var Tjenesten om Bord ikke blid, men værre var det dog at være Landsoldat; der vankede der stadig tørre Hug, der sled man i det med Exercits og stod til Nar for Underofficerer og civile Tilskuere. Fra alle tre Øer klagede man over, at man i 1673, da der var oprettet en Landsmilits, uden videre saa bort fra gamle Kongebreve og tog Karlene til Landsol-dater. Skønt der paa Øerne kun skulde udskrives 38 Soldater, rømte der det Aaar hele 46 af det unge værnepligtige Mandskab, og Restsen af de unge Karle ventede blot paa en gunstig Lejlighed til at følge deres Exempel. - Birkefoged-den Gert Frederiksen sendte paa alles Vegne et Andragende til Kongen omm at blive udskrevet til Flaaden, og Amt-manden anbefalede det, - han bad om, at de bortrømte maatte faa Lov til frit at vende tilbage, da der ellers var Fare for, at Øerne med Tiden kunde blive affolkede. Det var i Virkeligheden ogsaa en tung Byrde at tjene under Landmilitsen: Nylig havde Folkene maattet møde til Mønstring i Ringsted, og Rejsen frem og tilbage skulde have taget dem 16 Dage.

De fik fra Kongen en Resolution om, at de skulde være fri for Landmilitsen. Vi ser det, da det i Aaret 1700 trak op til Krig med svenskerne, da skrev Stiftamtmanden saaledes til Kancelliet: "De velædle og velbaarne Herrer for-langer de sædvanlige Tal Baadsmænd fra Fæøe, Femøe, Askøe og Baagøe til den kongelige Flaade Udrustning og til Midten af April at blive leveret eller straks for hver Mand at betale 24 Rdl. I Henseende ellers, at de (Bønderne) idelig svarer højt af deres Gaarde, og at Fejø-Mænd, som især ved Landmaalingen (i 1682-88) er mest bleven graveret (be-byrdet), i adskillige Aar haver haft stor Misvækst, saa de fleste af dem er geraaden udi Armod" - saa beder han godt for dem. - Men atter mødte Udskrivningsherrerne op paa Øerne og vilde tage Karlene til Soldater. Amtmanden maatte da igen skrive til Kongen (1701, d. 7 maj): "Øboernes ringe Kartkorn udi Fæøe, Femøe og Askøe ringe Sogne, som her under Nykøbing Amt er beliggende, maa for Militsen forskaanes; de haver altid for Udskrivning været fri og tilforn erlanget en kongelig Resolution af 21. April 1673 derpaa (foruden en følgende). Som de til Landeværn er ganske ube-kvemme, eftersom der er saa lidt Mandskab paa hver Ø, og de desforuden ej kan samles til Kompagni-Exercits i Lan-det, og de til sin Tid hverken kan komme Landet (Sjælland) til Hjælp eller skaffe sig selv fra en Ø til en anden eller til Landet (Sjælland), naar det skulde behøves, og Vind og Vejr ikke vilde føje sig, - saa indsættes, om de ikke som sø-farende i Steden for Landmilitsen bør holde deres Mandskab til Tjeneste paa Flaaden" ("Floden"). - Men Striden blev ved; det er ikke let at begribe, hvorledes Sessionsherrerne trods alle kongelige Breve kunde vove at udskrive Rekrutter, men det gjorde de. Alle Beboerne paa Øen stod samlet imod dem med deres Birkefoged Gert Frederiksen i Spidsen. Li-ge fra 1702 til 1706 førtes der Retsstrid derom. Sessionens FOLK indgav en Klage over "Gert Frederiksen Endemand, Birkefoged paa Fæø, Femø og Aksø, fordi han med sin hemmelige Raaadførelse har forledet det unge Mandskab paa Øerne, saa de mener, at de ikke som andre skulde kunne bruges under Exercitsen, og de har klaget over hans Opsæt-sighed og Forhaanelse, som har brugt mod Sessionen". Den 28 November 1704 blev han stævnet for sit eget Ting til Optagelse af Vidnesbyrd. Der blev fremvist et Tingsvidne af Kaptajn Alfeldt, taget i 1702: "Gert Frederiksen skulde i en Del af Øboernes Forsamling have sagt, at han vilde dømme over Underofficeren Knopf og straffe hannem, om han forsaa sig i noget mod dem; han vilde gøre disputerligt om de indrullerede skulde exerceres med Flinter (Geværer) eller med Tov og Takkel; det var ikke fornødent, at de indrullerede skulde straffes med Pæl eller Hest" (Gabestokken eller Træhesten). - "For Landstinget kunde dog ikke bevises, at

Birkefogeden havde tilraadet nogen til at skulke fra Exercit-zen; derom vidnede bl.a. Sognefogeden paa Fæmø Rasmus Stryn. Han kunde altsaa ikke beskyldes, som de fra Sessio-nen havde gjort, for at have anstiftet Rebellion (Mytteri)".

I 1703 mødte Rekrutterne ikke for Sessionen og Officerne blev rasende. De stævnedes atter og atter Gert Frederiksen til at møde for dem, hvad han nægtede; han vilde søges ved sit VÆrneting, Fejø Birketing. De idømte ham da en BØde paa 10 Rdl., der senere, efter at han havde nægtet at lyste et nyt Varsel, steg til 20 Rdl., og desuden skulde han have forbrudt sit Gaardfæste. Bøden steg efterhaanden til 66 Rdl. at betale inden 15 Dage under Trusel af Nam (Udpantning). Der blev skumlet over, at han af Folkene paa de 3 Øer havde modtaget 90 Rdl. til i deres Sag at rejse til København, dem vilde han ikke give Oplysning om - han havde indleveret Pengene paa Amtstuen. - Det eneste, han ved sin Ledsagere fik ud af Besøget i Hovedstaden, var at "Øboerne skulde blive forskaanet for at ligge i Garnison og drage i Felten, men de skulde forblive paa deres Øer og lade sig Exercere". - Senere rejstes der - efter ellers ukendte BEgivenheder - atter Sag mod ham for Landstinget, hvor det gik ham saa galt, at han den 29. Juli 1706 blev kastet i Fængsel efter en Dom af 30. Juni. Fra Fængselet appellerede han den uretfærdige Dom til Højesteret, men han oplevede ikke at se Resultatet: den haarde og krænkende Behandling dræbte ham.

Hans Dødsdag kendes ikke, men derimod Datoen for hans Skifte. Derholdtes "Anno 1706, den 18. Novem-ber, Vurdering, Skifte og Deling efter afgangne, salig Gierdt Friderichsen Endemand, forrige Birkefoged paa Fæø, imellem hans efterladte Hustru Mette - det var vistnok hans anden Hustru - og de to Døtre, Margrete 21 Aar, gift med Niels Hansen, og Else 19 Aar, som var hjemme hos sin Moder. Som Ellens (!) Værge var mødt Fogedens Søn, Anders Gertsen. Vurderingsmændene var Peder Olsen og Morten Hansen Krog af Vesterby, Jørgen Olsen og Michel Christensen af Østerby.

"Den afdøde er udi den Sag imod sin Øvrighed geraaden udi en ikke ringe Vidløftighed og endog i Kongelig Majestæts Unaade, saa var den Dannemand, Jørgen Frederiksen af Fæmø som den salige Mands kødlige Broder rede til at være Enkens Laugværge", men den Embedsmand, der havde været mest virksom for at faa Birkefogeden dømt ved Landstinget, og som frygtede for at faa Sagen ført frem til Dom ved Højesteret, trængte sig frem og hævdede, at han burde være Laugværge. Liget hensted længe ubegravet, og Enken vilde gerne have det i Jorden; man bestræbte sig da for at bevæge hende til at trække Højesteretsstævningen tilbage; gjorde hun det, kunde hun straks lade Liget jorde, ellers skulde det begraves uden kirkelig Ceremonier som et Forbryderlig. Hun erklærede da paa Skrømt, at hun havde faaet nok af Processer, "bad om en naadig Konge, og at det døde Legeme maatte komme i Jorden paa christelig Vis", og Begrevelsen foregik sømmeligt, som det sømmede sig for den Hædersmand, han havde været. - Straks efter Jorde-færden traadte hendes Stedsøn til som hendes Værge; de trak ikke Sagen tilbage; den gik sin Gang. Skiftet blev da gjort færdigt.

Vi ser, at Gert Frederiksen har ejet 9 Heste (den dyreste af dem var til 10 Slettedaler), 6 Køer og en Kalv - den bedste Ko kostede 6 Daler. - *I den øverste Stue* var der mange gode Møbler: langs Vinduerne stod en lang Gaase-bænk, paa den anden Side af det lange Bord stod en anden Bænk, af Siddepladser var der ogsaa en "Fjælestol" og en drejet Stol. Ved modsat Væg stod der et Egesengested med Himmel over og Skammel for og ét til af Fyretræ, desuden rummede Stuen 2 Egeskabe, et gammelt og et nyt, foruden 2 Egekister og et lille Egetræs Skrin; paa Væggen hane en trekantet Hylde (Tablet) og desuden et "Haandklædetræ". I Hjørnet ved Vinduet stod paa Bænken et "Vraaskab" ("Stolpeskab") - Der nævnes ingen Gardiner.

I den daglige Stue var der ogsaa et Egetræs Sengested, to Borde, et af Eg og et af Fyr, en Kistebænk langs Vinduesvæggen, en lang Fyretræs Bænk foran Bordene. I Hjørnet ved Vinduet stod ogsaa der et Braaskab. I den store Stue var der endnu et Bord med Klapper samt 2 Stole og et "Kandeskab" (en Skænk); og her i denne Stue var Væg-gene prydet med 10 "Contrafeier" (Portræter) af Papir. Vi nævner kun endnu, at der ude i Stegerset fandtes en "Bræn-devinskedel med Hat og Pibe", den vejede 2 Lispund (16 kg) og kostede 12 Daler. Boets Formue var paa 813 Rdl.. Gaarden var "slet øde", den gik for 303 Daler. Han, som havde været en saa dygtig og driftig Mand, havde ikke siddet bedre i det end, at han skyldte 794 Rdl. borg, saa der kun blev lidt til Arvingerne. Sønnen fik saaledes kun 3 Rdl., hver af Døtrene 1 Rdl. 3 Mark. 45 Daler kostede det at faa den afdødes Sag for Højesteret.

For den dødes Fjender blev det beskæmmende, at Højesteret frikendte ham. Selve Dombogen er brændt med Slottet, hvor de blev opbevarede, men VOrteringsprotokollen eksisterer, og vi kan se at Vorteringerne, hvorledes Dommerne skønnede om hans Misgerning "Han er dømt som den, der havde ligesom hidset Øboerne, da de til Land-militzen var indrullerede, til at ansøge om Forskaansel derfor og imidlertid ikke at lade sig exercere, i al Fald ikke udenfor Øerne, naar de dertil kunde være beordrede, og i saa Maade ligesom ophitzet dem til rebellion imod Hans Maiestæts Forordning", ligeledes er han dømt for Opsætsighed mod Stiftamtmand Lýtow; han er dømt til at miste sin Gaards Fæste og betale 66 Rdl. i Omkostninger, men den eneste Forseelse, der kunde regnes ham til Last, er, at han "melerede" sig i en Straf, som Løjtnant udøvede mod Soldaterne en Nytaarsdag. "Han er blev haardelig trakteret og efterstræbt. man har endog ladet ham fængsle, hvor han og er død". Saaledes dømte næsten alle, og Frifindelsen virkede kvægende paa de efterladtes Sind.

Og den Sag, Gert Frederiksen og Øboerne havde kæmpet for, sejrede. Vi ser det bl.a. af en Notits (d. 5. April 1723) i Nykøbing Amts Kopibog om, at Amtsforvalteren faar Brev om, at "Premierløjtnant Chr. Fr. Mohrsen er ven-tendes til Fejø i

Morgen eller Overmorgen for at indrullere alt det der findes af Søfolk". Amtsforvalteren skal da være til Stede for at give ham Assistance.

Den Præst, her var i denne tid, hed Hr. Christen Jespersen Skov, som det ses i Præsterækken, hvor han har No. 12. Han var noget i Familie med Fyns Biskop og havde vel ventet, at dñne hans Overordnede havde skaffet ham et bedre Embede, han var ikke helt tilfreds med sine Indkomsster, som vi ser af følgende Redegørelse af 22. Marts 1708:

- 1) Præstegaardens Hartkorn er ikkun 4 Skp. 1 Fdk., bestaaende udi et liden Vænge, liggende her udi Fæø Vesterbys ene Mark; Jorden ligger (Hviler) udi hver 3 Aar de tvende; naar den er inde (naar den dyrkes), kan jeg hvert Aar have 2 Traver Korn.
- 2) Mensalgods og Annexer er her ingen af.
- 3) Sognets Hartkorn er 474 Tdr. 6 SKp. 1 Fdk. 2 Album.
- 4) Decimanternes (Tiendeydernes) Antal er 70.
- 5) Adelige Gaarde er her ingen af.
6. Reffusion i Korn eller Penge (fra andre, rigere Sogne) er her ingen af
- 7) Huse eller Gaarde, som Præsten nyder Herlighed af (f.Ex. Pligtkørel, Hovarbejde) er ingen af.
- 8) Husfolk, som gør Høstarbejde til Præsten, er 36 Inderster.
- 9) Præstens Tiende-Hartkorn, beregnet til Kongens og Kirkens Hartkorn, er: 14 Tdr. Rug, 37 Tdr. 3 Skp. Byg, 2 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. Havre.

10) Offer paa hver af de tre store Højtider bedrager (beløber) sig undertiden til 19 Rdl., undertiden til 20 Rdl. og nogle Skillinger, en Del Mandspersoner ofrer, de fleste (Sk., eller 6 eller 4 Sk., eftersom Sognet er en Del forarmet; af en Del kvinder ofres der 5 Sk., af de fleste 4 og 2 Sk.; en Del af de unge Karle, som dog ikkun er faa, ofrer 6 eller 4 Sk., Pigerne 4 Sk., af de fleste 2 Sk.

(Præsten har holdt godt øje med hver enkelts Offer paa Alteret!).

11) Af Brudefolk kan her være 3 eller 4 Par om Aaret, dog haver her i Aar kun været 2 Par. Er det af de bedst-havende, ofrer Brudgommen en Daler (4 Mark) og Bruden det samme, er det af de middelmaadige, ofrer Brudgommen en halv Rdl. (3 Mark) og Bruden lige saa meget; af deres Følge kan have 2 eller 3 Mark. - Af Børn kan være her ved Daaben om Aaret: 15,16,17,18, og den, som bærer Barnet, ofrer 5 eller 6 Skilling, Fadderne somme 2 Sk. - Barselskvinder kan og være her om Aaret kan have 15,16,17,18 af. De bedst havende ofrer 2 Mark, de andre 1 Mark, eller 14 Skilling; af deres Tjenestefolk kan haven 12,14,16 Skilling. - Af Lig (voksnes) kan her være om 3,4, eller 5; de velhavende giver for en Ligprædiken sædvanlig 3 Slettedaler eller 2. Barnelig kan her være 5 eller 6 (altsaa døde 33 1/3 % af spæde Børn); for dem, som prædikes over, gives 2 Mark; dog de fleste kastes ikkun Muld paa.

12) Lam til Tiende kan have somme Aar 36, somme Aar 40, somme Aar 45. Kalve eller Føl kan jeg synlig ikke melde om, som jeg haver her været paa 15de Aar og kun faaet 5 Kalve og 2 Føl, eftersom Bonden lægger ikke synderlig til deraf, da her er snart ingen Græsning. - Grise kan bekommes 6 á 8 om Aaret. Af Gæs kan bekommes 50,55 eller somme Aar 60 af og til. - Bier er her ingen af. - Af Hør kan bekommes 6 eller 8 Pund, her saas ikke lidet deraf; Hamp saas derimod ikke.

13) Brændevad angaaende, da haver Hans kongelige Majestæt allernaadigst tilladt mig Udvisning i Falster, eftersom Fejø ligger under det Amt, hvor at jeg kan have om Aaret en Snes Læs Brænde. Da der er 3 Mil derefter til Vands, kan jeg ikke have et Læs ringere hjemme end 3 Mark; (D.v.s. 1% Daler ialt); det andet, jeg skal have, maa jeg købe i dyre Domme, hvor jeg kan faa; skal alt have det hid til Vands, saa jeg kan ikke have et Læs billigere hjemme end 1 Rdl. eller 5 Mark.

Fæø Præstegaard d. 22 Martii 1708

Christen Jespersen Skov.

Denne Præst blev begravet den 26. September 1710, og her kom en ny Præst, Hr. Peder Blichfeld, der var en lærd Mand, han var da Magister. - Det var mærkelige Udgifter, en lille Kirke og Menighed som Fejøs dengang kunne komme ud for: der var brændt en Kirke i Altona, og nu skulde alle Landets Kirker yde Bidrag til Genopførelsen. Vor Kirke maatte af med 1 Rdl. og 2 Mark.

Da Hr. Blichfeld havde været her i nogle Aar, kom han i Pengevanskeligheder - det var Krigstid, den 11 aarige store, nordiske Krigs Tid - og der var rigeligt af Extra-skatter og for faa Indtægter at staa imod med. Blandt andet skyldte han endnu en vis Wichmand i Nykøbing 109 Daler 5 Mark og 11 Skilling. Præsten havde ven Auktionen efter sin Formand, Hr. Skov, købt Varer for dette Beløb, men havde endnu ikke betalt. Kreditoren havde bemyndiget en vis Ole Koch, der var "Pestfoged" i Pesthuset paa Askø. - vi husker fra vor Fædrelandshistorie, at der rasede en skrækkelig Pestepidemi i København, og man var bange for at faa den bragt ud

omkring, derfor var der oprettet et Internat for mistænkte paa Askø - han skulde føre Sagen mod Hr. Blichfeld. Præsten protesterede mod, at Koch var her i den Egenskab: "han var jo ingen bosiddende Mand, han boede kun foreløbigt i Pesthuset, der kunde staa i Dag, men i Morgen være borte". Der er gaaet godet et Arr", sagde han, "jeg har tilbudt at betale med en Obligation, men der blev ikke svaret; og nu stævnes jeg! Jeg tilbød saa at levere 30 Tdr. Korn af 3 Slags Rug, Byg og Ærter til noget af Gældens Afbetaling. Pestfogeden Ole Koch har heller ikke svaret derpaa. Min Kreditor, Wichmand, kunde gerne have skaanet mig for Proces i disse vanskelige Tider. Her tilbyder mig at ville betale, om jeg kan undgaa Proces, med Korn, men Kreditor vil ikke modtage Korn for Penge". - Dommeren gave Hr. Blichfeld Udsættelse i 14 Dage, men da han endnu ikke mødte med Pengene, dømtes han den 9. December 1712 til at betale sin Gæld, desuden 5 Rdl. i Renter for de 14 Maanedere og 4 Rdl. 5 Mark og 4 Skilling i Omkostninger inden 15 Dage. Skete det ikke, da vilde han blive pantet.

Om Pestfrygten melder denne Sag af den 14. November 1711: "Hans Rasmusen blev fremæsket, som for en 14 Dages Tid siden var hjemkommen og for Tvivlsmaal for at være befængt af nogen mistænkelig Sugt (tysk: Such=Sygdom) haver han maattet være indlagt udi 8 Dage paa Askø, og som intet hos ham - Gud ske Lov - bemærkes, haver han her aflagt sin Ed, at saa vidt han var nu sidste Rejse, som var udi "Nestet Minde" (d.v.s. Karrebæksminde ved Næstved), var han ikke heller udi Næstved BY, men udi Karrebæk, og der intet var nogen Svaghed, hvilket han ved sin Salighedsed aflagde og ydermere til Bevislighed medbragte sig et skriftligt Sundhedspas".

En anden Sag melder derom: Den 4. Decbr. 1711 fremstod Jørgen Hansen for Retten og vidnede, at han var sagt udi Ror (til at ro) tillige med andre ud til Askø. Da som vi kom til Hr. Magister Blichfeld og begærede Sundhedspas, svarede han os, at han var ikke til Sinds at give Sundhedspas til Askø, for Pesthuset er der paa landet, og Svaghed har der været udi det. Han sagde ydermere: "Jeg ved ikke, om Landet er befængt eller ikke; vil Han derud, saa kan Han lade sig sætte derud; derfor tjener han jo for at forrette sin Husbonds Ærinder" (d.v.s. de skulde til Askø angaaende Restancer) Præsten var vred, fordi han var stævnet: han erklærede, at h"han vilde andrage Sagen for Amtmanden og for Kongens, Hans Majestæts høje og hellige Person og ikke staa her og fylde Protokollen ved Vidnesbyrd eller lade sig forstyrre i sit hellige Embede".

Præsten kunde paa sin Side ogsaa blive nødt til at kræve sine Skyldnere ved Retten, den 8. November 1715 staaer der: "Hæderlige og vellærde Mand Mag: Peter Blichfeld for Retten stævnedes Jørgen Hansen Skomager af Øster-by for resterende Tiendegaas af sit Hus; han saavel som andre Husmænd i Sognet skal efter gammel Vedtægt yde til deres Sognepræst aarligen en Gaas eller 1 Mark i Penge, samt lidet for, at han ikke haver angivet i rette Tide, hvad Kreaturer han ejede, samt den af ham forvoldte Bekostning". Dommeren spurgte Jørgen, "om han sin Sognepræst vil være stridig mere end andre Husmænd her paa Landet for at betale efter fæmmel Vedtægt". Jørgen svarede, "at han vilde intet vide af noget at betale videre end af den Grøde af Gæs, hannem i Aar er forundet". Men Præsten fik ikke alene sin Gaas, men ogsaa det, Jørgen vilde være fri for. Omkostningerne, der blev til 1 Mark og 8 Skilling.

Fra gammel Tid havde Præster og alt, hvad der var helt eller halvt kirkeligt, anset som "kloge" Mænd saavel til Sjæl som til Legeme. Vor Skoleholder her i Østerby, Jacob Carstensen, havde i 1717 fungeret som Doktor, men slap ikke godt fra det. Han havde mange Gange været hos Christen Michelsens Kone at smøre hende og hjælpe hende til Rette, som han siger: "Jeg smørte hindes been, efter at hun opkom af Sengen", hvor hun før laa og blev opvartet af mig, to tre uger, saa som hun var elendig og kunde næppe komme ud paa Gulvet, uden man lagde en Pude for hendes Fod". - Ogsaa en Dreng der i Huset, som gik i Skole hos ham, havde han "opvartet" og læst med; og nu vilde Skoleholderen da have sit Honorar. Christen Michelsen mente, han skyldte ingenting, "formedelst Skoleholderen med Øl og Mad var bleven trakteret, naar han hans Kone havde haft i Kur". Angaaende Sønnens Skolegang mente han, at han havde betalt ham langt mere, end han havde fortjent, nemlig 24 Skilling. Men hans Protester hjalp ham ikke. "Dommeren kendte for Ret, at Jacob Carstensen skulde nyde sit paastaede Betaling: 4 Slettedaler for sin Kur og for sin Undervisning 2 Mark". Desuden maatte han i Omkostninger af med 5 Mark og 6 Skilling, "alt at skulle betaales inden 15 Dage eller udpantes hos ham".

Degnen og Præsten maatte som sagt Aar for Aar betale haarde Extraskatter - det var stadig under den "nordiske Krig". Den 20 Maj 1717 skrev Degnen derom: "efter højgunstig (!) tilstillet Ordre fra Deres Højærverdighed, Doctor Christian Muus, Biskop over Fyns Stift af Dato 15. April 1717 er dette efterskrevne Mandtal forfattet til de Extraskatter, som allerunderdanigst skal svares af Degneboligen paa Fæø forinden Aar 1717 som følger: 1) Staaer dette Aar som udi forrige Aaringer Krigsstyr (tysk: Steuer = Skat) efter Taxation: 3 Rdl. 2) Efter Kongelig Majestæts Forordning om adskillige ekstraordinære Skatter for min Person, min Hustru og en Pige; 2 Rdl. 2 Mark 12 Skilling, ialt: 5 Rdl. 2 Mark 12 Skilling.

Fæø Degnebolig d. 20 Maj. 1717

Christen Michelen Caludan.

Samme Dag skrev Præsten med sin meget smukke Skrift: 1) For dette Aar: 25 Rdl. 2) I extraordinære Skatter og Paabud: 23 Rdl. 3) For de to halve øde Gaardes Jorder (No. 8 og No. 13): 19 Rdl. 4 Mark. 4) Af Præstegaardens Hartkorn: 3 Rdl. 3 Mark; ialt 68 Rdl. 1 Mark og 3 Skilling (Den stakkels Præst!)

Peter Blichfeld.

Naar Hr. Blichfeld som i efterfølgende Sag (d. 23. Okt. 1718) var ramt paa sin Ære, var han sagtmodig nok til at opgive Strid for Retten paa Halvvejen og række sin Modpart, den fornærmede Part Haanden. Vi skal læse Referatet:

"Magister Blichfeld havde stævnet Lars Olufsen af Østerby for Ufred og ilde Modtagelse, da han efter Anmodning kom til hans Hus til hans syge Kone. Men da er Sognepræsten betænkt ikke at forfølge den Sag med mange Vidner overfor Mennesker, men heller at lade Sagen falde, ikke af den Aarsag, at der kunde være saa megen Vidtløftighed med at angive sligt for min Øvrighed efter Loven, snart ved at søge andre Vidner, hvorefter man fik at se i slig Sag, ikke af den Aarsage, at Sognepræsten er bange for den Sag, i Fald han vilde lade han have sin Gænge, men Aarsagen hvorfor Sognepræsten lader Sagen falde, efterdi at han finder det Guds Ord, at det er en Brøst, at en Broder har en Sag imod den anden, og man da i Stedet for at trætte, skal heller lide og taale, og som Gud og Øvrigheden, Kongen, har benaaet mig uværdige at være en Herrens Tjener paa dette Sted, for denne Guds Menighed paa Fæøe, da vil jeg og i denne Sag vise mig som en Guds Tjener, hvilken det ikke sømmer eller bør at trætte, men hellere være venlig, og som denne er en Guds Sag, véd jeg ikke bedre end at overgive den i Guds Haand, ikke for at raabe til ham om Hævn, men hellere bede, at han vil forlade det, mig er imod gjort. Min Voldgivelse i Sagen skal ikke kunne hindre min Kontrapart i, at han jo gøre med sin Sag, hvad han vil, og give mig Sag, om han har noget imod mig".

Atter blev Præsten gaaet for nær, denne Gang i 1721, den 24. Oktober, og det af Mogens Lercke i Østerby. Otte Mænd undersøgte Sagen. Der staar i Tingbogen: "Sognepræsten haver intet (Ikke) i Sinde med største Strenghed efter Loven at gaa frem i denne sin begyndte Sag, saa fremt han ellers finder sin Kontrapart saa tilbøjelig til Fred, som han selv er; men han skulde jo i Embeds Medfør paatale den Skælden, hvis ikke han vilde have Tiltale af sin Husbonde (Kongen)". De otte Mænd gav Præsten Ret i Sagen, og Mogens Lercke bekendte selv villigt sin Forseelse: Han havde forgrevet sig paa noget af Præstens Jord. Det havde han gjort nu "udi trende Aar, han havde dyrket og avlet af Præstens Jord til sin egen". Og han vilde i Skadeserstatning betale 4 Rdl. og i Sagsomkostninger andre 4 Rdl. - Præsten hævdede saa, at Mogens endvidere havde tilsaaet et Stykke Jord ved Præstegaardens Indkørsel med Hørfrø; det Stykke Jord tilhørte den halve Damgaard, som var Præsten tilhørende. Mogens bad om Forskaanelse, han skulde nok holde sig fra Præstens Jord. "Præsten lod ham da fri med Paamindelse, at han efterdags vilde tage sig i Vare og især ikke lade Præstens Lemfældighed imod ham være Anledning eller Aarsage til at synde i saa Maade.

Det har sikkert været en fredelig og sagtmodig Mand, den Magister Peder Blichfeld. - Han fik i 1722 nogle Mangler ved Fejor Kirke udbedret; der blev tget Syn paa Kirken, og Manglerne var disse:

"Der behøves til Kirkeloftet og i Vaabenhuset og til Laagerne i Taarnet 9 Tylter Bræder og 1000 Søm. Til at tætte Taget og Murene i Taarnet og at udspække nogle faa Steder uden paa Murene behøves der ungefær halvanden Læst Kalk. - Til Laagerne BOMme skal der bruges 3 Stk. 6 Alens Egetømmer og til en Kirkestige trende 18 Alens Bjælker".

Det eneste, vi nu faar at vide om Sognepræsten, Hr. Blichfeld, er, at han døde i 1725 og blev begravet under Kirkens Gulv, og der blev hængt en Mindeplade op efter ham; den hænger endnu paa Korets Nordmur og er en lille sort Tavle med Indskrift i forgyldte Bogstaver, som lyder saaledes:

"Dend af Byrd Hæderlige, Af Dyd berømmelige Guds Mand, Fordum velærværdige og høilærde Sl. Mag: Peder Thomæsøn Blichfeld, Rector i Nachschou 6 aar, SiæleSørgere her i 15 aar, Fød i Thøring Præstegaard i Jylland 1674, døde Æt. (=ætatis) = i sin alders) 51 Aar og hviler under denne Skriftestoel til Sørgeminde opsat af dend sl. Mands efterlate Naomi mara (Frejdige Livsledsagerinde) Anna Sophia Kÿver".

Efter at vor gamle Birkefoged og Dommer Gert Frederiksen Endemand i 1706 var død, kom Michel Jensen Nakskov her som hans Efterfølger. For ham fremkom i 1710 - d. 28. Marts - Gert Frederiksens Søn, Anders Gertsen, Bomand i Vesterby, og klagede over den Skade, hans Ager tog, den hed Gydeager og en anden hed Nalletoft og en tredei hed Knøtel. "Mændene kører ind og ud over disse Jorder ved deres Vanding af Heste og Køer og ødelægger min Rygsæd". - Dermed har vi aabnet for en Række Retssager, der hver for sig giver os et lille Indblik i de gamles Sæd og Skik.

Der var saaledes sket et stygt Skændsmaal, som d. 27. September 1709 kom for Tinget:

"Ole Jørgensen fremstod og klagede; Saasom jeg sidst forleden Søndag Morgen straks ved Jørgen Pedersens og Lauritz Friis's Gaarde fandt et af mine Svin liggende død, tog jeg mig i de Tanker, at bemeldte Svin formedelst deres snaghegnede (tornede) Gærder, som næsten altid er næsten øde, var bleven beskadiget, saa gjorde jeg Spørgsmaal til Jørgen Pedersen efter mine Tanker,

hvorledes han kunde understaa sig i at slaa mit Svin ihjel, og straksen fandtes Jør-gen Pedersen færdig med Skældsord, saaledes talende til mig og min Hustru, som stod hos mig: Djøvelen besætter jer; hvi haver I stjaalet jeres Svin herin i Marken hos mig", hvilket han aldrig kan bevise, at jeg haver, men Ævret var op-givet, og Ledet var opslaget, hvorefter heg højliggen er foraarsaget at forsvare mig og mine mod saadanne Beskyldnin-ger". - Et Vidne udvidede Anklagen: Jørgen Pedersen skulde have sagt: !I lokker eders Svin ind i min Mark at stjæle Korn ligesom Tyve; at jeg har slaget Svinet ihjel, er, Djævelen fare i dig, Løgn. Og selv om jeg ogsaa havde slaaet Svin -et ihjel, saa kan jeg vel betale det". - Senere aflagde han Ed paa, at han ikke havde dræbt Svinet, og udtalte samtidig, at han gerne tog sine "hastige" Ord i sig igen, han vilde gerne forliges med Ole og hans Hustru, hvem han gav en Æreserklæring.

En anden Gang - den 1. August 1710 - forefaldt i et Selskab hos Jørgen Christensen i Vesterby en grim Scene, som endte med, at LAURITZ LAURITZEN (vistnok en Søn af den gamle Præst her, Hr. Lau-ritz Hansen, vi tidligere har læst saa meget om) kom for Tinget og klagede over Hans Olsen i Vesterby; han erklærede: "Jeg formener at være fornærmet baade udi Ord og Gerninger og er skamferet udi mit Ansigt med en Kniv". Som Hovedvidne forklarede Jens Madsen Saaledes: " Da jeg indkom i Huset,sad Lauritz Lauritzen og Hans Olsen og klamredes; de var kommen udi Tvistighed om Kapitler, de "dispeterede" om Bibelens Skrift (deri mente Lauritz vel, at han som Præstesøn var mere forfaren en den anden) " men jeg forstod intet deraf. Tilsidst raabte Hans til Lauritz: " Kan du svare mig dertil? Kan du ikke det, saa kan du slikke mig i Enden!" - Karen Borres gentog Hans's uartige Ord. Men Vidnet afbrød dem og sagde: " Kan I ikke anderledes forliges, saa gaar jeg fra eder", hvorpaa jeg gik hen og satte mig til at drikke Brændevin. (Det har altsaa været i en Kro). Hans Olsen "laa" sig nu om paa en Bænk, men Lauritz gik om i Stuen, fandt sig en Kæp og slog til ham. Da Sprang Hans Olsen op; de kom i Slagsmaal paa Gulvet, og om lidet saa laa Hans paa Gulvet med Hovedet inde i Stegerset og Fødderne paa Dørtærskelen". Da Hans kom op igen, "tog de igen fat paa at dispertere, og Hans Olsen raabte: "Kan du ikke svare til det Kapitel, saa kan du prædiike ind i en Ko-Baas". Og den anden: " Ved du vel, hvad der staar i Bibelens Skrift om den rette Forstand?" "Hvad", raabte Hans, "har jeg skudt en And!" - Efter Slagsmaalet vendte Lauritz sig til de tilstedeværende Mænd og sagde: "Se her, I Danne-mænd, hvorledes han har flyet mig" (tilredt mig). Og han havde et blodigt Ansigt og søgte ud af Huset; lidt efter kom han atter ind og svingede med en Kniv, men han gjorde ingenting med den. - Sagen endte med Forlig; da de var bleven ædru igen, var der ingen Ende paa deres gensidige Agtelse.

Naar Sæden stod paa Marken, var hver Mark omgivet af Hegn, og der maatte naturligvis ikke komme nogen Slags Kreaturer ind i Kornet. Man valgte da nogle Mænd til at paasé dette, og de havde Ret til at pante dem, der over-traadte Forbudet. Heraf kom der den 23. Oktober 1717 en Sag. Ole Nielsen stævnedes Jørgen Pedersen for Angribelse og Undsigelse. Jørgen var med en anden Mand gaaet ud for at pante for "Afdrift udi Marken" og kom ogsaa ind til Ole Nielsen. Ole protesterede: han havde været ude og jage af Marken, men havde intet fundet, hvortil Jørgen Pedersen (Udpanteren) svarede: Jo, vist var der en Ko udi Marken og den var en Skælm (dengang et yderst ærekrænkende Skældsord = en topmaalt Skurk), som fandt noget Kreatur paa Marken og ikke sagde det frem. "Dermed gik vi fra Ole, men som vi kom ud for Terkel Christoffersen, kom Ole gaendes fra sit eget hen til os andre Mænd". - "Da vendte Jør-gen Pedersen sig om mod ham og gjorde sig vred, vendte sig saa til Ole og tog ham i Halsen og Halskluden. Ole Bad, om han maatte nyde Fred, han vilde intet have med ham at bestille. Jørgen slap ham da, men vendte sig straks igen efter og tog igen fat paa Ole. Denne tog saa fra sig, og de tumlede rundt sammen. Midt under Slagsmaalet kom Oles Stifdatter til og grev bagfra fat i Jørgens Haar, saa han faldt til Jorden. - Da Jørgen derpaa kom til Terkel Christof-feren, var han blodig paa den ene Kind; han spejlede sig og sagde: "Den Skade er ikke stor, den kan jeg forvinde, men dette skal Ole Nielsen komme at betale" - Ole forsvarede sig: "Jørgen Pedersen har handlet ilde med mig, han sagde, der havde gaaet Svin paa Marken den hele Dag, og han begyndte straks med Skældsord og med at "danne Vejt" (slaa Hjul) med sin Kæp. Han har ikke alene overfuset mig med Skældsord og Hug og Slag, men endog-saa brugt adskillige Truselsord, som jeg ikke upaatalt kan lade henskrive". Han gjorde Paastand om, at Jørgen Nielsen burde betale en rundelig Sum til de fattige og erstatte hans Bekostning for Retten med 10 Rdl. - Dette skete ogsaa.

Her er en lille Historie om uenige Naboer og Slægtninge; den er fra den 1. Septbr. 1713 og foregaar ogsaa i Vesterby, det urolige Hjørne paa Fejø. Det var Jørgen Hansen Skomager, i hvis Hus Striden fandt Sted, og han vidnede selv: "Forleden Søndags otte Dage da kom jeg af Hans Mogensens Hus med ham, og vi gik ind i mit Hus, hvor Hans Olufsen (Olsen) sad inde den Tid. Da vi nu havde været noget der inde, da sagde Hans Olsen, (som var gift med Hans Mogensens Datter); at han havde været i Præstegaarden og talt med Hr. Magister angaaende hans Tiende, om de maat-te høste og hjemføre den uden at vente paa hans Tiende tællere, hvortil Præsten havde svaret, at Hans Olsen maatte staa inde for Tælningen, at den var rigtig. Præsten spurgte hannem da, hvem der havde forført ham til dette, hvortil Hans Olsen havde svaret og sagt til Præsten: Jeg haver selv i Dag paa Gadestævne nævnet den, som har forført (bag-talt) mig for Præsten; formedelst ham er der sket Prædiken om mig i lang Tid i Kirken (d.v.s. Præsten, mener han, skulde have stiklet just til ham) - "Men nu har vi to, Hans Mogensen boet Gaard om Gaard i 23 Aar, og aldrig haver I været saa stridig som nu, a heg haver faaet eders Datter til Hustru". Da svarede Hans Mogensen: "Det skulde fortryde mig, dersom mit Barn skulde forvolde

det". Dertil sagde Hans Olsen: "Jeg ved intet andet om hende, end hun er en god, ærlig Kone". - Siden sagde Hans Mogensen: **"Du maa jo forhen have haft Strid med ham, der bagtalte dig for Magisteren, Michel Lauritzen" - "Ja", svarede Hans Olsen "han forklagede mig for Præsten, dengang hans Kone blev hentet til Forhør; men Michel maatte nok lade mig være hjemme (ikke omtale mig), naar han kommer til Præsten eller hos andre ærlige Folk". - Da blev Hans Mogensen vred, thi den omtalte Michel var hans gode Ven, og sagde: "Sig hannem det selv, eller mød mig uden for Døren" (til Slagsmaal) - og Sviger-sønnen svarede: "I haver intet godt deraf, I gør kun eders Hænder Skade paa mig", og han spyttede (som Udtryk for Foragt). Hans Mortensen spyttede ogsaa og sagde, at Hans Olsen ikke kunde holde Tjenestefolk, formedelst han spiste (bespiste) dem med daarligt køret (paaklaget) Flæsk" - Til næste Tingmøde skulde Mag. Lichfeld og Skolemesteren, Jørgen Michelsen have været til Stede som Vidner i Sagen; men imidlertid havde Parterne sluttet Forlig og erklæret hinanden for "ærlige christelige Mænd".**

Det var ofte vanskeligt i Høstens Tid at komme til at køre ind, naar ikke alle Gærder var taget bort samtidig. Der kom den 17. Aug. 1714 en Strid derom mellem Fogeden og Gert Frederiksens Søn. Anders Gertsen og en af hans Vesterby-Fæller angaaende en Hængelaas, der sad for Vesterled. "Laasen formente mig min Kørsel; jeg kom kørende med min Høst, saa jeg fattige (skakkels) Mand maatte vende om foran Ledet og køre op til Jeppe Jensens Gaard, hvor jeg maatte bede om Forlov at køre igennem, indtil Gud gav Kornet modent paa min Toft, saa jeg det kunde afhugge og Gærdet nedbryde for at komme til Ud- og Indkørsel til min Gaard med den Velsignelse, som Gud havde Jorden be-gavet med". - Den Mand, der havde anbragt laasen, hed Hans Pedersen Skotte. Han vilde paa dette Punkt gerne for-liges uden videre Proces, han ytrede: "Anders Gertsen formener sig med Hustru at være fornærmet af mig. Jeg véd nok, at jeg en Dag er indkommen i hans Gaard med Hans Mogensen for at pante ham for et Gærde, som var for lavt, det var saa lavt, at jeg kunde tage en Tønde Byg paa min Ryg og gaa hen over det, hvor det skulde være, og det skal være en Hundsfot (elendig Karl), der siger som du, at vi ikke har handlet lovligt med det Gærde; kom og mød mig her udenfor Døren, om du er en ærlig Mand", og han havde slaet i Bordet; idet han sagde: "Djævelen skal besætte dig, du skal faa en Ulykke", og til Hustruen, der vilde mægle, sagde han: "Din Mær! Din Hunde-Moder!" Men alt det vilde han gerne tage i sig igen. "Udi min Ubesindighed haver jeg haft nogle usømmelige Ord, som jeg ikke nu kan erindre mig; jeg beder om Forladelse og lover efterdags intet at ytre mig imod ham eller hans til Fortræd eller Æresforklejnelse". De blev da ogsaa forligte.

Til en Afveksling skal her fortælles om en Aftægtskontrakt, den første, vi støder paa; Fader og Søn taler her lidt i Munden paa hinanden, men vi forstaar dem nok:

"Saasom jeg underskrevne Jørgen Hansen forhen haver frastaaet min forhen iboende Gaard, beliggende i Vesterby, til min Søn, Hans Jørgensen ibidem, og paa de Konditioner, at jeg udi min Levetid skulde nyde min fri Husværelse og nødtørfvig Undertægt (Aftægt) udi Gaarden, nemlig udi Ormosemark Skelhøve og Bibjerg i Skov-marken og Gaasebol og Barnebol, Kirkemarkens Lille Innstoft lige ved Vejen, Lille Storke-Eg, er alt, som os i vores Imellemhavende og oprettede Købebrev er foreskrevet, det han og maa flytte og føre, med Korn og Foder, hvorhan han lyster, naar han Gødsken (Gødningen), som deraf kan falde, paa de optegnede Steder, hvor min Fader sin Undertægt haver, lader udage. Og som min Fader haver tilholdt sig en Have ved Gaarden, og den ikke udi Købebrevet er omtalt, skal han efterdags intet befatte sig med, naar den Rygsæd, som nu til Vinters er lagt, bliver høstet og min Fader kom-mer til Nytte. - Hvad Undertægten angaar, da skal jeg udi rette Tider uden nogen Betaling pløje for min Fader, men selv skal han betale og levere Sædekornet; saa og lover jeg min Fader at forsyne hans Korn udi fri Hus, men hans egen Person at forskaffe sig selv Husværelse. At alt saaledes, som foreskrevet staar, imellem os paa begge Sider skal efter-kommes, bekræfter vi med vores Hænder underskreven.

Hans Pedersen Løyet, Jørgen Hansen, Hans HMS Monsen, Hans Jørgensen, Jens Madsen og Jørgen Michelsen Hiort".
(den 16. April 1714)

Ligesom vi nu om Stunder hører Klager over glubske Hunde, tog man i hen gamle Tid (d. 8. Novbr. 1715) til Orde mod den Slags Hundehold: "Rasmus Larsen klagede over Christen Badiche, som haver skadelige, misbruge-lige (!) Hunde, der har dødslikt tvende Faar for ham, hvorfor jeg, siger Birkedommeren, "paa kongelige Majesstæts Vegne fordrer, at alle og enhver skal for Skade tage dig i Vare og afskafafe saadanne uforsvarlige, løse Hunde".

Tingbogen indeholder mest Sager om Penge, ofte om meget smaa Summer, hvorom der væves Side op, Side ned. Sjælden fanges Ens Interesse, men her er dog en ret fornøjelig Udtalelse af Jacob Rasmussen, der d. 22. Novbr. 1715 har tjent som en Slags Prokurator i en langvarig Arvestrid. Sagen selv er os ligegyldig, det er kun mandens Vel-talenhed, vi vil høre: "Saa siger endog Jeppe Pedersen, at han er mig intet skyldig, men haver betalt. Jeppe lader vel sine Ord staa til at have betalt mig min store Umage, Rejser og Kostning til et Maaltid Mad eller to, maaske flere. Der er saa mangan en ærlig Mand, der har givet mig eet eller flere Maaltider Mad og dog ikke ladet mig det høre og dem har jeg ikke gjort nær saa megen Tjeneste, som jeg har gjort Jeppe. Saa vil jeg da bede Jeppe, at han vil sige mig, hvor-mange Gange jeg begærte Mad hos ham for Penge, som kan være udbetalte, eller hvor tit jeg gik selvbudt ("selv-mindt") til Bords, da vil jeg gerne betale, om al min Løn end derover skulde gaa i Løbet. Men dog er det ikke smukt at drage

det tilbage igen, som man har én Gang bortgivet. Jeg mindes vel en Gang, Jeppe bød mig til Bords paa en Suppe, men om jeg nu skulde betale Kødet, da tror jeg nok, at jeg nu ikke kunde, førend Jeppe siger mig, hvad Kød det var. - Om Jeppe tænker nu, at han har kun faaet lidet efter sin Stiffader, og jer derover intet skulde have, da vil jeg bede Jep-pe, at han vil gaa til sin Samvittighed, om han ellers har nogen; om det ikke er Synd, at jeg skulde gøre mit for intet, fordi han fik kuns lidet, hvilket var hans egen Skyld og ikke min. Naar han havde ladet sit sønlige Hjerter med Fromhed betee sig mod sin Stiffader, saa kunde jeg fattige, enfoldige Mand været denne Tribulering (Plage) og Kosstning for-uden".---

De gamle Fejø Mænd kunde være nogle slemme Slagsbrødre, naar de havde set for dybt i Ølkruset. I Vesterby skete der d. 12 Novbr. 1717 et drabeligt Slagsmaal: "Mændene var gaaet om at pange nogle, som ikke var mødt, skønt de havde faaet Tilsigelse under 4 Skillings Bøde, saasom Ejerlavet var sindet at Sælge Bytyren, og som de var forsamlede udi Lauritz Jensen Friis's Hus i Vesterby at drikke op, hvad de havde pantet, og den Tid det kom saa vidt, at Jørgen Pedersen Skotte skulde klare Bøden, fordi han ikke var mødt, undskyldte han sig, at havde ingen Penge: de kunde gaa ind i hans Hus og tage Pant, om de havde Rettighed dertil; hvortil en af Møndene, Hans Pedersen Færge-mand, svarede, at nu havdede intet (ikke) Tid, nu satte de dem til at drikke, men; sagde han: "Du skal betale med Pen-ge, mens du har drukket med os", derpaa tog han Jørgen Skotte og slog ham imod Jorden; saa viskede han ham først under et Øre og saa under et andet med Næverne. - Da Tid Jørgen stod op, var han blodig. Saa sagde Hans Færge-mand: "Det skal du have, fordi du slog mig i Fjor". Derpaa sagde Jørgen, at det havde han ikke tænkt ham til. "Jo", svarede Hans Færgemand, "du skulde ikke have draget (slaaet) din Mølle-Nøgle til mig i Aar som i Fjor". Mens Jørgen stod der, saa Værten i Huset, Lauritz Jensen Friis, at "Blodet var forløbet ham ned paa Bordet, og han havde sagt." For Guds Skyld, vær snar og gaa ind efter hans Kone, at hun kan hente ham hjem, at han ligger ikke her at dø her i Huset".

Ofte faldt der "ubekvemme" Ord mellem Fejø Mænd. "Anders Gertsen (hvem vi nu kender) stævnedes Anders Pedersen, Bomand af Vesterby, for, "hvorledes han mig med vred Hu og ubekvems Ord og tillagte Beskyld-ninger paa min Kirkevej, da jeg gik fra Guds Hus og til mig eget, som var i Søndags otte Dage, den 20. Oktober 1718, har overfaldet" - Dommeren foreslog Forlig for at undgaa Pengespilde. Ja, Anders Gertsen vilde nok gaa ind paa Forlig, "hvis Anders Pedersen her for Retten vilde tilstaa, at han ikke véd ham ved anden Pløjning i Marken, end ham ved Retten tilkommer, at være gaaet andre for nær, give de fattige en liden Mulkt og ham for Omkostninger give 1 Rdl." - Det gjorde Anders Pedersen.

Nej, Tonen var ikke altid køn, det ses ogsaa af en Sag, som Skoleholder og Birkeskriver Jørgen Michelsen anlagde d. 13. Januar 1719 mod Hans Pedersen Skotte i Østerby. Natten mellem den 1. og 2. Januar var der Gilde i Vesterby udi Hans Niensens Hus, og der var de to med. Der blev spillet Kort, og de to var med i Spillet. "Spillet var Brydekort (en Slags Hasard), og hvad Penge, som kon udi Kredsen, de skulde staa; Vidnet fik "Bydendet" og sagde: jeg byder een Mark. Hans Skotte bad Husoderen, at hun vilde laane ham en Daler. Da Hans fik de Penge, bød han og een Mark, men Vidnet bestemte sig om og bød kuns 8 Sk., hvorover han og Hans Skotte kom i Klammeri" Nu blande-de Jørgen Michelsen sig deri, og Hans Skotte, som var glad over hans Støtte "begærede af ham, at de skulde drikke Dus, hvortil Birkeskriveren svarede nej. Hans Skotte sagde da: "Mén du, at jeg ikke er saa god som du? Kanske du mén, at jeg skal give Penge til en Skole at opbygge til dig? Gid de faa Skam, alle de, der gør!" Hvortil Jørgen Michelsen svarede: "Jeg begærer det intet, lad mig være i Fred, Hans Skotte". Hans Skotte spurgte ham ad, paa hvad Maade han var kommen ind (til Skriverstillingen), enten ved nogen Skælmsstykker eller Filureri og som Fuchssvanser for Præsten, og sagde derpaa, at Skriveren ikke skulde hannem komme paa Prædikestolen (lade Præsten dadle ham fra Prædikesto-len) næste Søndag. - Dertil svarede Jørgen Michelsen, at der hørtes vel, at Hans Skotte talte for indførte Ord" (som andre havde sat i ham). - "Nu afdrog Hans Skotte sin Trøje og bød Jørgen Michelsen ud paa Gulvet, men denne sva-rede: "Lad mig være med Fred, jeg vil intet haed med eder at bestille, da det er en god Helligaften" - hvorefter Hans Skotte sagde: "Mød mig herudi Gaarden, saa skal du faa saa mange Ulykker, som der er Blodsdraaber i dig; du est Præstens Fuchssvanser". Da slængte Jørgen Michelsen sin Kjortel og tog fat paa Hans Skotte, som faldt til Jorden; men Hans Skotte spyttede ham i Øjnene og kaldte ham Præstens Famulus" (Tjener).

Hans Skottes Broder, Peder, skulde ogsaa vidne - han havde ogsaa været til Stede - men han erklærede, at han den Tid var drukken og laa paa en Seng; han hørte nok den Tumult og at nogen sloges paa Gulvet, men vidste ikke, hvem det var.

Hans Skotte gav sin Modstander en Æreserklæring og tog alt i sig.

Den Skoleholder, Jacob Carstensen, som vi i 1717 saa optræde som "klog" Mand og blive slet lønnet derfor, var atter i 1720 Genstand for slet Behandling, maaske i samme Egenskab. Den 4. Januar stævnedes han Oluf Hansen af Østerby "angaaende Overfald, som imod mig er øvet udi hans Gaard og Hus saavel som uden for Huset, da jeg efter hans eget Tilbud og Sigelse var kommen mit Ærinde at udrette, men jeg maatte fornemme, at jeg ikke havde ventet mig Hug og Slag af Oluf Hansen". - Der blev først sluttet Forlig mellem dem i Præstens, Mag: Blichfelds Hus, "men Oluf Hansen har brudt Forliget af Aarsag, han ikke har kunnet bare sig for at snakke derom mere end, som passeret er udi Præstegaarden". Og nu blev Sagen foretaget, og BOManden maatte bøde.

En Tingdag, den 6. Maj 1719, da en Prokurator fra Laaland kom herfor at virke i en Sag, var hele Tingapparatet i Orden, jun Hovedmanden, Birkedommeren, manglede. Den fremmede Mand blev da vred og indførte en skrap Paatale heraf i Tingbogen:

"Monsieur Christian Schönning fra Bierritzgaard udi Laaland, som her paa Fæøe Land i Gaar den 5. maj 1719 om Aftenen ankom og i Dag den 6. Maj godt betids, naar Ting og Ret efter Hans Majestæts Lov bør sættes og holdes, haver indfundet sig udi Birkedommer, Signeur Jens Madsens Hus, hvor Fæøe Birketings Retssted til Holdelse, og da til Kl. 4 slæt ud paa Eftermiddagen opholdt sig i Mening, af Jens Madsen som forordnet Dommer her paa Fæøe sig skulde have indfundet sit Dommersæde at beklæde og da imodtaget det af Jeppe Jensen her paa Landet boende til Hans Pedersen Skotte, paa hvis Vegne Mons. Christian Schönning sig haver indfundet, saa haver Jens Madsen sig ik-ke indfundet og ej er beskikket nogen Sættedommer, men Skriveren her ved Retten, Jørgen Mikkelsen Hjort var til Stede ligesom de 8 Mænd, som ellers skulde være Stokkemænd: Jørgen Mogensen, Hans Olufsen, Hans Pedersen Løjet, Michel Hansen, Jens Hansen Raagøe, Jens Hansen Aagesen, Hans Christoffersen og Jørgen Hansen. - Baade i Gaar og i Dag haar her været godt Magsvejr, saa han kan ikke klage derover (hvis Birkedommeren havde været uden-ø's mener han); det skal alle have i Minde. Og efterdi alt nu er saa langt henne paa Eftermiddagen, fortsætter han sin Rejse igen til Laaland".

I disse Aar opkom Tanken om at bygge Skoler for Almuen, og skønt vi først i 1741 fik en her, havde man i 1720 Kig paa en Jord og bygge den paa; og det var Præsten, Magister Peder Blichfeld, der den 13. Septbr. 1720 "klagede over, at Jacob Rasmusen VÆver havde lagt Beslag paa et Stykke Gadejord i Vesterby; Præsten spurgte Bomændene, om det ikke var den Plads, som menige Almue havde tænkt at lade bygge et Skolehus og helst der, saasom menige Almue or deres Børn havde lige nær til SKolen, og at der er en Del Tømmer købt til at lade bygge Skolen, og en af Byens Mønd havde allerede lagt Penge til at købe mere. Jeg véd intet bedre at foreslaa end en Skoles Opbyggelse, og det er min eneste Motiv til at tale paa dette Stykke Jord". - Naa, Væveren fik foreløbig Lov til at benytte den hidtil unyttede Jord, og saadan gid det trods al god Lyst og Vilje i over 20 Aar.

Tiden var ikke kommen endnu, da en Skole for Ungdommen ansaas som en uomgængelig nødvendig Insti-tution; ej heller vidste man andet at gøre for en stakkels vanfør Person end at lade tigge for ham; derom taler denne Notits:

"Oluf Hansen af Vesterby, som er et vanført Menneske, om han maatte bekomme et Tingsvidne dermed at bevise sin Væmodighed og armelige Tilstand, dernæst at forevise den for Deres høje Excellence, højædle og velbaarne Hr. Stiftamtmand med allerunderdanigst Bøn og Begæring, at Oluf Hansen maatte forloves (faa Lov til) at besøge (søge) Godtfolk i deres Huse i Laaland og Falster, og som han ikke selv for sin store Bedrøvelse, i Henseende til, at han hverken kan staa eller gaa, men maa krybe paa Jorden, er derfor begændes, at en anden for ham maatte tillades at besøge Godtfolk om, hvad Almisser i Guds Navn og efter deres eget Behag vilde meddele". - Alle kendte hans Tilstand, og han fik Tingsvidnet. De vidnede, "hvorledes Vorherre havde paalagt hannem med saadan en elendig Tilstand paa sit Legeme af Værk og Brud, at hans hele Krops nederste Del er ganske død og derfor "Krøbber paa sin Rompe og Hæn-der" og intet til sin Føde kan fortjene, men efter hans egen Bekendelse er 46 Aar af Alder, hvilken Elendighed han hav-er været beladt med, siden han var et Barn". Saa bad de, om der maatte blive lyst for ham af Prædikestolene paa Laaland og Falster og samlet lidt til ham i Kirkerne.

Man læser ofte om Forbud mod, at to, der var i Slægt med hinanden, matte indgaa Ægteskab; det var ikke af racehygiejniske Hensyn, for derom havde man intet Begrab i gamle Dage, det var af religiøse Grunde, støttet paa gameltestamentelige Bud, som maaske oprindelig var fremgaaet af Hensyn til Afkommets Sundhed og Kraft. Men nu fra 1720 løsnes Baandet noget; man kunde, naar man da ikke var for nær i Slægt, faa kongelig Tilladelse til Giftermaal.

Den 16. Septbr. 1720 hedder det: " Vi Frederik den FJerde osv. bevilger og tillader, at Jeppe Jensen og Maren Jeppesdaatter paa Fæøe under vort Land Laaland maa udi Ægteskab sammen komme, uanset at hun skal have været hans forrige, afgangne Hustru udi tredie Led beslægtet, dog skal de efter deres Midler og Lejlighed til næste (nærmeste) Hospital noget udgive". Otte Dannemænd vidnede om deres Slægtsskab, deriblandt Morten Hansen Krog, Lars Jensen Friis og Hans Pedersen Løyet. -

Nogle flere, senere Exempler: i 1740 (d. 1. Juli) kom en lignende Tilladelse til Giert Andersen (en Sønneson af vor gamle Birkeføget, Gert Frederiksen) og Birthe Hansdaatter, BØnderfolk af Fæøe"; den 9. Septbr. 1740 for Lauritz Jensen og Bodil Hansdaatter som var beslægtede i 3'die Led. Næstsøskendebørn.

I 1755 (d. 13. Juni) var man naaet til at tillade Ægteskab imellem Søskendebørn: "Hans Pedersen Skotte og Anna Hansdaatter, afgangne Frantz Nielsens Efterleverske". Det var dog ham og den døde Mand, der havde været Søskendebørn.

Øvrigheden greb stærkt ind i alle Forhold.

Den 2. Oktober 1722 læser vi om Øvrigheds-Strengthed:

Amtmanden lader indføre i Tingbogen til Oplæsning og Indskærpelse:

"Som fornemmes, de fleste af Indbyggerne paa Fejø paadrager sig Tid efter anden en anselig Restance af Kongelig

Majestæts Kontributioner, som omsider maa befrygtes os en Del at blive uviste til Afgang i Hans Majestæts Interesse, sær helt de, der hæfter paa de smaa Gaardparter, som knap indbringer den bare Føde og Underhold til paabo-ende Folk og Familier, som iblandt kan findes saa sstore som ved hele Gaarde, saa intet derfra kan blive tilovers til Skattenes Betaling - da paa det at slige skadelige Følger, som Gaardenes Deling i de smaa Kvart- og Ottendedelsparter foraarsager, kan blive forekommet, finder jeg fornødent til Kongelig Majestæts Interesses Konservasjon herved at tilkendegive og alvorligen forbyde, at ingen herefterdags maa understaa sig ved Køb og Salg eller i andre Maader at separere og afdele nogen hel Gaard udi mindre Part end til Halvparten, langt mindre at forringe og afdele nogen af de nu allerede separerede entetn halve eller Fjerdedelsparter til mindre Parter, end de nu er, under vedbørlig paafølgende Straf". - Ved Dødsfald skal de smaa Parter købes ind under Gaarden igen.

Mange Gange fulgte med Pengebøder for mindre Forseelser, ved Sladder og Skændsmaal, en arbitrær Straf, der kunde afsones hjemme, uden at Syndren blev nødt til at tage til Nykøbing, nemlig at staa i Gabestokken, op ad en Pæl med en Jernring til at spænde om Halsen. Lad os læse en Udtalelse derom, som faldt den 19. September 1723: "Naar den under Fejø Birk hørende Almue godvilligen og uden ringeste Tvang vil bekoste 2 de Gabestokke, nemlig en paa Fejø og en paa Fæmø, er det gerne tilladt, hvorudi de maa udstaa Exkution, som deslige straks efter Fortjeneste bør lide. Deslige Exekution kan ske ved Kaldsmændene efter Bysvendene, som derfor nyder deres Betaling af dem, som Exekutionen udstaar". - Der stod de til Haan for alle en Time om Formiddagen og en om Eftermiddagen.

En Advarsel som følgende viser, hvor langt Tyranniet med Bønderne i Landet var naaet, den truende Tone er ikke til at misforstaa: Husfogeden ved Nykøbing Slot havde faaet kongelig Tilladelse til ene at lade fiske i de ferske Vande paa vore tre Øer og lod indføre i Tingbogen: "Sognefogeden paa Fejø haver at gaa Husfogeden ved Nykøbing, ædle Jens Gymos til haande i , hvad han forlanger, være sig ved Folk ti Hjælp at trække vaad, Befordring til Lands og Vands og andet deslige Arbejde. Og som mig er forebragt, at en og anden betjener sig af Fiskefangsten udi de ferske Vande paa Øen, saa hvis Fogeden eller Bymændene faar det at vide og ikke anmelder det og ikke anholder Synderen, som fordrister sig til at fiske der, og tager fra dennem alt Fiskeredskab, de haver med sig, saa skal de, hvad og hvem de end er, Foged eller Bønder, have deres Gaards Fæste forbrudt og desuden vedbørligen vorde straffet".

Hvad den Kvinde havde gjort for at faa saa haard en Straf, som vi nu skal læse om, vides ikke, der staa blot: (den 18. April 1727): " Den fra Fejø (til Nykøbing Slot) overkomne Delinkvent, Mette Christensdatter, haver nu efter den hende ergangne Dom udstaaet sin Straf, men som hun ikke havde noget at betale Posterne med, enten for Arrest-penge eller for Skarpretterens hafte Umage med "at Piske" hende under Foregivende, at hvad hun er Ejer af, haver hun indtil videre ladet henbringe til Birkedommeren paa Fejø, saa vilde han med forderligste betale Slutteren det, ham herudinden (heri) tilkommer, som beløber sig in alles til 1 Rdl. 8 Skilling, hvilket han udi fornævnte Kones Efekter igen kan gøre sig betalt".

Af og til visstes der BØnderne nogen Imødekommenhed fra Myndighedernes Side. Amtmanden Landorph besøgte i 1727 Fejø og skrev den 29. Oktoer til Biskop Lodberg:

"Som jeg for 14 Dage siden haver være paa Fejø, og nemige Almue kom til mig og klagede over efterskrevne 3 Poster, nemlig:

1) at deres Kirke var meget brøstfældig, og at den liden Reparation, Deres Højærværdighed derpaa haver ladet gøre, ikke var nær tilstrækkelig eller saa forsvarlig, som den burde være;

2) at de ingen Klokke udi mangfoldige Aar haver haft i deres Kirke, men maatte søge Kirken paa et eget Beram (paa Lykke og Fromme), ligesom de kunde træffe paa, hvorover en Del somme Tider kom for tidlig og somme Tid for sildig, saa aat de formodede endeligen at maatte faa en Klokke igen;

3) at de frem for alle andre Steder maatte betale Jorden til deres Lig, da dog Sognemænd ved alle andre Kirker, som giver Tiende, haver Jorden fri for dem selv; - da, som jeg skønner, at deres Begæringer er billige og juste (retfærdige), om Deres Højærværdighed da vilde føje den Anstalt, at disse Poster jo før jo bedre kan blive remederede" (bragt i Orden).

Over denne Birkedommer, Jens Madsen Nakskovs Død hviler der noget Mystisk, som Amtmandens Brev viser; han skrev den 12. December 1727 saaledes til Præsten paa Fejø. Hr. Hans Mejer: "Efter de mig tilsendte Attester om Jens Madsen, forhen Birkedommer paa Faiø hans dødelige afgang kand hans legeme ikkon begraves og det iofør io bædre, hvilket er giensvar paa Deris bærede. For seniste beviste Høfflighed Takker jeg. -- Landorph". - Først den 30 Oktober 1728 sluttedes Skiftet efter ham. Hans Enke hed Karen Mortensdatter, og Lavværge for hende blev Sønnen af vor gamle Birkefoged Gert Frederiksen, Anders Giertsen.

- Da Birkedommer Jens Madsen var død, skrev Amtmanden til Amtsforvalteren (d. 23 Dec. 1727) og bad ham "proponere en forstandig Mand der paa Øen, som kunde træde i den døde Birkedommers Sted, indtil nogen virkelig af Hans Majestæt vorder konstitueret, og syns hand, at Anders Giertsen dertil kand være beqvem, kand hand paa ham gjøre forslag". Det gjorde han, og Anders

Giertsen blev konstitueret foreløbig den 29. Decbr. 1727; men allerede 5. Marts 1728 var hans Dommertid omme, da kom Anders Luthermann med kongelig Udnævnelse hertil. Det var da ham, der sluttede Boet efter den afdøde Birkedommer. Han var død som en fattig Mand, Boets Formue var paa kun 168 Rdl. 1 mk. og 1 Sk., mens Gælden var dobbelt saa stor. - For at blive ved dette Dommerembede skal det fortælles, at Birkedommer Andreas Luthermann døde allerede i Foraaret 1729, og at der i Stedet for ham udnævntes Christian Frandsen (d. 22 Maj 1729) - Vor Birkeskriver her, Jørgen Michelsen Hiort (omtalt før) har ikke vidst, at denne nye Mand allerede var udnævnt, men blot ikke endnu var kommen hertil, fordi han først skulde afvikle sit forrige Embedes Forretninger; han ansøgte da den 25. Febr. 1730 om at blive Birkedommer. Vi vil læse hans Ansøgning med hans egen Retskrivning:

"Høyædle og Velbaarne

Hr. Justitz Raad og Amtmand! Høybydende Herre!

Som Gud hafver han kaldet dend forrige Birkedommer, Sl. Andreas Lutherman, nu vacerer Embedet (der er Vancance), Skulle det da icke Ved saa Naadig Een Herred forbøn falde til Skrifveren, som i saa mange Aar har holdt Bog, ungefæhr i 16'ten, saa jeg underdanigst vil vente een Naadig Bønning. Jeg haaber allerunderdanigst Deris Naadige Bønning og Høy Gunstig Resolution paa denne min allerunderdanigst ansøgning, Dend Naadige Gud, der belønner dend minste med den største med sin Runde og Rige Velsignelse i alle haande Aandelige og legemlige gode Ting til Høyædle Self og gandske Højadlige Familie, der om Jeg beder og lever.

Fiæoe d. 25. Febr. Ao 1730.

Høyædle og Velbaarne Hr. Jusstiz Raad og Amtmands

Allerunderdanigste tiener

Jørgen Michelsen Hiort".

Som vi ved, fik han ikke Embedet.

Hvad og hvem der har bragt Jørgen Borre i Miskredit som Værge ved vi ikke, men Amtmanden tager ham da i 1727 (den 23. Decbr.) i FORsvar: "Som Jørgen Hansen Borre af Østerby paa Feyøe har beklaget sig for mig, at han nu formenes ej længer at maatte være Værge for en Del Arvegods, hans Børn skal have, da han dog samme længe har været, og til desto bedre Forsikring for dem har han sat saadant Arvegods udi en god Ejendom der i Byen, og tillige anholder om fremdeles at maatte have Ober-Inspektion dermed; saa synes billigt, at han beholder den, helt siden Godset staar paa et sikkert Sted, med mindre Hr. Amtsforvalter noget vigtigt derimod haver at erindre, som kan være hinderligt; er det saa', bør det ham efter lovligt Bevis at godtgøres".

Den LAURITZ LAURITZEN, der omtales andensteds, gik det svært tilbage for, han fremstillede selv sin Nød for Amtmanden den 5. Decbr. 1728: " Jeg fattige Mand vilde vel end een Gang i dybeste Ydmyg-hed andrage min usle og slette Tilstand for Deres Velbaarenhed i den Tanke: nogenledes at erlange Deres naadgunstige Hjælp og Assistance. Deres Velbaarenhed véd, at jeg forhen har gjort Dem bekendt, at jeg er skilt ved min Gaard, som jeg ellers i 47 Aar har svaret alle Kongelige Skatter af, indtil nu paa en 2 Aars Tid, da jeg af Mangel og Misvækst paakom, som overgik alle andre her paa Øen, har paadraget mig en Restance af en Summa Penge, hvorfor Øvrigheden hovedkuls imod Mistanke har udstødt mig fra Hus og Hjem og vurde-ret, hvad jeg havde af Bæster og en Del Boskab, og over-draget saadant til en anden, som nu deraf er ejende. Da som jeg i saa' Maade nu paa min gamle Alder - han var formentlig 64 Aar gammel - næsten 70 Aar med Hustru og trende smaa, umyndige Børn, af hvilke den ene er vanfør, og liden Hjælp er ventende til Bedring for det, sidder i en ganske ynkværdig og miserabel Tilstand, saa vi jammerlig maa krepere for Hus og Hjem og vidtløftig Underholdning, idet det meste os saaledes er frataget og lidet os efterladt af den ringe Fattigdom, vi havde, undtagen Øvrigheden skal have anordnet os hos de, som Gaarden er overladt, en 168 Daler til at Købe Hus for ellers 2 Tdr. Korn aarlig samt tvende Faar paa Foder, saalænge jeg Lever; og naar Gud bortkalder mig, "har min Kone og fattige smaa intet at leve af, hvilket er ganske lidet baade til underholde os alle med saavel som til Husets Køb". - Nu paastaar han, at Gaarden, der blev taget fra ham, var taxeret for lavt, og be-der Amtmanden efterse Regnskabet.

"Fæoe den 5. December 1728. Deres allerunderdanigste, evige tiener Lauridtz Lauridtz.

Amtmanden bad Amtsforvalter Teichmann undersøge Sagen; det gjorde han og kom til et andet Resultat en Ansøgeren: - "Manden Lars Larsen ´ skylder Madame Anna sal. Lars Povelsens 148 Slettedaler og 3 mk.; han godtgør udførligt, at Mandens Fremstilling er løgnagtig. "Han har intet spart at fremføre end det, som er Løgn, hvilket forhaabentlig Hr. Jusstizraad klarlig vil befinde. Saa vil jeg og ydmygst formode, han derfor tilbørlig vorder straffet."

Da der i 1728 var overgaaet Hovedstaden en mægtig Brand, som lagde over en Trediedel af Byen i Aske, blev det paalagt alle Embedsmænd i Landet at hjælpe med Penge. Vor Præst, Hr. Mejer, havde ikke for store Indtægter, men han maatte af med 10 Rdl. 3 mkk. i 1729 og i 1730 endog 16 Rdl. 3 mk. - Degnen slap med 4 Rdl.

Samtlige Gejstelige i Fuglse Herred indbetalte i 1729: 227 Rdl. Sikkert har disse Kirkens Mænd klaget over de mange

Penge, de maatte af med. Ogsaa Smaamænd havde Grund til Klager som nu denne Mand, der den 14. Marts 1731 skrev til Amtmanden. Da han slev har skrevet sit Brev, meddeles det her med hans originale Retskrivning.

"Høy ædle og Velbaarne Hr. Jusstitz Raad og Amtmand.

Jeg fattige mand er Aarsaget at beklage mig for Hr. Justits-Raad, angaaende den Restands, somm jeg er Kongen Skyldig, som (er) 100 Rdl., saa Hr. Amtsfor Valter theih Mand (Theichman) streger mig saa hart, at han vil ausionere mig gaard og gods nu, jeg haver betalt til Kongen i Jaar (i Aar) 30 Tdr. Korn, og ieg haver hauft een Deel Børne goods inde, som ieg har maat betalt i diisse Aaringer, saa ieg iche kand kome Kongen mere til betaling i Jaar. Vil der for ydmyg beede, at Hr. Justits Vil gife mig de lation (Dilation: Udsættelse) til først komende Michel: (Mikkelsdag), saa Vil ieg gifve Kongen alt det, ieg høester, i betaling, og vies (hvis) iche, da maa de gierne holde Ausion hos mig paa deet. Om Hr. Justis raad Vil være mig saa naadig, at ieg maa eholde min gaard ind til den tiid, at jeg iche Skal gaa saa' fra ham (Gaarden) for 100 Rdlr. Skyld, forbliver altied Hr. Justits Raads under daniste Tienere.

Fejø d. 14 Marti 1731

Morten Mortensen".

Det var da helt godt skrevet af en Mand, der ikke kan have besøgt nogen Skole, eftersom her først kom en saadan i 1741.

Her var 2 Møllr paa Fejø, men i 1731 mente en Mand, at der trængtes til en tredie. Hen indsendte en Ansøgning til Amtmanden om at maatte opføre en (d. 30. Juli):

Højædle og Velbaarne Hr. Etatsraad og Amtmand!

Min naadige og Højbydende Herre!

Som Almuen her paa Landet idelig besværer ("besværer!") sig over, at de ej i rette Tid kan faa formalet paa de tvende herværende Møller saa meget, som de til Nødtørf behøver, saa har jeg efter en Del af Almuens Begæring til mig resolveret (besluttet) at ville opføre en nu Mølle der paa den gamle Møllens Grund for at male for enhver, saa ingen herefter skal lide Trang derfor, dersom det maatte behage min naadige og højbydende Herre at give mig Permission (Tilladelse). Det sigter til det gemene Bedste, hvorføre jeg ingenlunde tør tvivle om en naadig Bønhørelse, men forbli-ver i dessen Erwartning (I Forventning derom) i største Veneration (Ærbødighed) saa villig som skyldig.

Højædle og velbaarne naadige og højbydende Herres underdanigste Tjennere

Fæøe d. 30. Julii 1731

Hans Æreboez"

Anbefalere: Lars Larsen, Jacob Hansen (egen Haand), Hans Rasmussen, Jørgen Jensen, Jochum Hansen Lerche, Jens Olufsen, Peder Hansen Baiche, Hans Olufsen, Oluf Hansen, Jens Hansen, Peder Rasmussen (egen H.), Oluf Niels Søn (egen H.), Hans Peders Søn Løyt (egen H.), Morten Mortensen, Albret Olufson, Giert Andersen (egen H. vel en Søn af Anders Giertsen), **Michel Lauritzen (en Søn af den længst afdøde Præst, Hr. Lauritz Hansen ?)**, Jens Rasmussen og endelig Præsten: (se Præsterækken Nr. 14) Hr. Meyer.

Amtsforvalteren, der blev raadspurgt, svarede, at Mølleren i Vesterby, Jørgen Skotte, "som ikke alene holder sin Mølle uforsvarlig, foruden at den underste Sten ikke er af nogen VÆrdi, ja, han og til Almuen at tjene har været uvillig", at han bliver afskediget, og en anden faaar den". Tre Møller paa Fejø kan ikke trives samtidig.

Nogle Aar senere fik Mølleren i Østerby Tilladelse til at bygge sig et Beboelseshus (1737, d. 7. Maj): "Mølleren Tobias Ibsen i Fejøe Østerby, som ikke kan faa noget Hus til Købs, maa opbygge sig et Hus af 4 Fag paa det Sted ved Mølleledet paa Gaden, som Bønderne hannem forhen har forundt, at han skal deraf svare aarligen Fagskat, be -synderlig (især) da det er til Hans Majestæts Jordebogs Forfremmelse".

Samme Aar fik de her en ny Sognefoged, som Amtmanden skrev den 2. April 1738: " Jeg sender herved Bestallingen til Niels Christensen Degn i Vesterby at være Sognefoged paa Feyøe i den afdøde Jens Rasmussens Sted. Efter Amtsforvalterens Forslag er jeg ganske forsikret om denne Mands Dygtighed til at forestaa og betjene Sognefo-gedtjenesten".

Som tidligere omtalt ses det, at Kirken i 1727 var forfalden; Amtmanden tilraadade en Istandsættelse, som først nu i 1740 blev foretaget. Præsten Hr. Mejer var afløst af Hr. Andreas Desington (Præsterækken nr. 15). Da blev Kirken synet, og der blev skrevet: I Taarnet skal de "forraadnede" Mursten fornys, de østre Kamme paa Kirken og Køret behøver at opmures paany, de tvende Piller vesten for Klokketaarnet skal saa godt som af ny Opmures; Mur-værket overalt behøver at skures og Fugerne med ren Kalk at bestryges. - Udgifterne beregnes at ville blive 160 Rdl. 5 Mk. og 6 Sk. - Sognepræsten, Hr. Desington skal tilsé Arbejdet og efterhaanden udstede Attest, saa Muremester Trap kan faa Pengene udbetalt.

Ogsaa i 1759 var der Reparation paa Kirken (for 138 Rdl. 1 Mk. 12 SK.) Det flade Loft i Kirken var udbed-ret; det var ganske forraadnet. "En Dør i Kirkens nordre Side (Kvindedøren), som ikke bruges og giver megen Træk-vind, skal tilmures; dertil skal bruges 700 dobbelte Flensborgersten". - "Seks Fag Vinduer i Kirken, som er af Ælde ganske forfaldni, skal erstattes af andre, udi hvert Fag 3 Vinduer, 65 Tommer brede og 3 Alen høje".

Den 16. Decbr. 1740 kom her et Brev fra Amtmanden til vor ny Birkedommer, Frantz Hagedorn, med Med-delelse om, hvorledes der skulde gaas frem med et Skib, her var strandet. Birkeskriveren, Monsieur Friderich Pintzfeld fik Ordre til at give de

skibbrudne al fornøden Assistance med at losse Skibet og redde, hvad reddes kunde; han skulde undersøge Mandskabets Navne og Hjemsted og deres Papirer, forhøre, om Lasten var assureret. Han skulde ikke op-skrive Priserne paa de reddede Sager og ikke føre noget af det bjergede Gods fra Øen. - I 1742 strandede her atter et Skib. Den 5 April staar der i Amtsmændens Kopibog: "Sognefogeden paa Fejø, Niels Christensen (Degn, se om ham ovenstaaende) har meddelt, at Natten mellem d. 25 og 25. Martii er der paa Vejrø strandet et Fartøj, 3 Læster drægtigt, hjemmehørende i Faaborg. Det skal være saa beskadiget, at det ikke kan bjerges. Nu skal Birkeskriver Msr. Pintzfeld drage derop og undersøge Fartøjets Last og Papirer og sørge for, at Skipperen faar al mulig Assistance af Vejrø og Fejø Mænd; endvidere skal han sørge for at holde Auktion over den bjergede Korn-Last; og han skal have fri BEfordring til og fra".

Den 14. Septbr. 1742 havde et Ægtepar haft den Sorg at miste et lille Barn ved et Ulykkestilfælde. I den Anledning skrev Amtmanden i et Brev til vor Præst, Hr. Desington: "En af Deres velærværdigheds Sognemænd ved Navn Rasmus Nielsen Badike melder mig under 14. hujus (dennes), hvorledes hans liden Pigebarn, paa andet Aar gammelt, er ved ulyksalig Hændelse samme Dag falden udi en Kedel paa Hovedet, hvorudi ungefær var en Otting Malt, som stod i Stuen, og der udi et Øjeblik bleven kvalt. Da endskønt Hans Hansen og Hendrik Nielsen med Underskrift aatterer Begivenheden saa' at være sket, saa har jeg dog til min Sikkerhed fundet fornødent at tilskrive Birkeskriver Pintzfeld om at foetage et lovligt Syn over det døde Barn og derved skønne, om det ikke paa anden, voldsom Maade maatte væe ombragt, hvilket Syn mig derefter tillige med Deres Velærværdigheds gode Menning om Forældrene ikke efter Loven for Skødesløshed bør at anses, maatte tilsendes; da Barnet, efter at Synet er taget, kan efter christelig Sædvane stedes til Jorde."

Amtmanden skriver ogsaa om en Plage, der har ramt Bønderne her; det er vel Oldenborrelarver, det gælder: "Fejø BØnder har indsendt en Memorial angaaende at nyde Moderation paa deres Skatter, fordi et Slags skadelige Orme skal fra Roden haveafædt deres Korn. Der skal synes af 4 uvildige Mænd: saa hvis det forholder sig, som de skriver, kan de maaske soulageres (lettes) udi indeværende Aar".

Atter klages der, og d. 14. November blev Amtsforvalter Teichman beordret til at "Forfatte en Fortegnelse over BØndernes Restancer. For Fejø Lands Beboere beløber de sig til 413 Rdl. 91 sk. Han skal skønne over, hvor meget der kan være at vente hos de forskellige Renstanter, og om de kan erholdes hos de ved Dødsfald og uformu-enhed ramte".

Der havde længe været talt om at faa en Skole eller to her paa Fejø og de andre to Øer, men det var blevet ved Talen. Amtmanden skrev da saaledes i 1741 (d. 15. Juli): "Det er ej videre avanceret med Skolernes Opbyggelse og Indretning paa de trende Øer: Fejø, Fæmø og Askø. Der spørges stadig om Overslag; siden paa Øerne ej skal findes saa habile (dygtige) Tømmer- og Murermestre, som slige Huse paa Bonde- og Landsbyvis kunde opbygge og dertil Overslag gøre. - saa for at undfaa Udsættelse har jeg ladet Overslag gøre af to erfarne Landsbyhaandværksmestre her fra Falster. Til en Skoles Bygning maa bruges 34 Rdl. 3 mk. og 4 sk. efter Overslaget". - Kun i Østerby skulde der bygges en ny Skole, i Vesterby skulde der foretages en lille Tilbygning til Degneboligen, og der skulde Degnen saa være Lærer. Og Arbejdet begyndte, men det gik trevent, da Bønderne ikke var ret villige til at besørge det gratis Hjælpearbejde, der forlangtes. "Bønderne vil ikke hjælpe til med Bræder og Tag til de allerede oprejste Skoler. Der skal alvorligen drives paa de modvillige Bønder, at Hans Mejestæts allerhøjeste Vilje kan blive efterlevet".

Næste Aar, 1743 tilskrev Amtmanden, Rosenørn, vor Præst, Hr. Desington (den 17. April: "Kongen har resolveret, at Skoleholderen udi den nyopbyggede Skole o Østerby paa Fejø er fra Nyaar tillagt følgende Løn:

- 1) 24 Rdl. udi Penge (betales uden at han skal gøre Overrejse hertil) af Lysepenge af Falsters og Øernes Kirke.
- 2) 6 Skovlæs Brænde fra Falster; de skal skoves og hjembringes af Bønderne her om Skolen.
- 3) 1 Lispund (16 Pd.) Hø og 1 Lispund Halm af hver Tønde af Skolens underliggende Hartkorn
- 4) Fri Græsning iblandt Bøndernes Kvæg til 2 Køer og 6 Faar.
- 5) 1 Mark dansk aarlig af hver Husmand, som har skolesøgende Børn.

Saa er Degnen ved Skolen i Vesterby tillagt:

- 1) 6 Rdl. aarlig i Penge
- 2) 3 Skovlæs Brænde
- 3) Græs og FOder til 1 Ko og 6 Faar.

Hr. Desington skal nu offentliggøre dette for Bønderne. Instruxen er som den af 1721 for Skoleholderne ved de kongelige Rytterskoler, et Exemplar af den skal opslaaes i Skolestuerne. Inspektion kan hverken Amtmand eller Provst have (for den fjerne

Beliggenheds Skyld), saa overdrages den til Hr. Desington, "ikke paativlende, at De jo efter Embedspligt og det gode, som jeg kender hos Dem, haver nøje "opsuifor" (Opsyn) med, at Skoleholderen og Degnen flittigt læser for Ungdommen og derover kvartaliter (hvert Fjerdingsaaar) oversender mig Deres Attest".

Skolerne kom nu i Gang; og Forældrene betalte rigeligt deres Skolepenge, endda rigeligere, end der behøvedes. Den 25 April 1744 fik Hr. Desington et Brev derom fra Amtmand Rosenørn, hvori han skriver, at der er oppebaaret flere Skolepenge, end der er Brug for, saa nu skal Præsten købe Bøger til fattige Skolebørn for dem. Fejø faar til sine 2 Skoler 25 Rdl. 1 mk. 15 sk. " Og ellers saa tit Deres Velærværdighed efter Embedets Pligt inspicerer Skolerne og undersøger Skolemestrenes Forhold, skal De dermed have fornøden og idelig Opsyn, da jeg ved min Overkomst til Øen, som med Guds Hjælp ventes at ske indeværende Sommer, endvidere skal handle om Skolevæsenet."

Der blev i 1747 (d. 23 Septbr.) klaget over Degneskolen i Vesterby. Degnen mentes alt for ofte at forsømme Undervisningen, saa Børnene kunde gøre slemme Spilopper. Amtmanden skrev: "Der er indslaaet 22 Vinduesruder i Vesterby Skole. Degnen vil som Skoleholder selv lade dem indsætte igen; men hans Tilbud er paa ingen maade antage-ligt; han bør selv gaa i Skolen og læse med Børnene, saa længe de er der; saa bør han og vide, hvilke Børn der er, der har slaaet Ruderne ud. Ruderne skal sættes i, og Pengene skal tages af hans Skoleløn".

Læserne har maaske lagt Mærke til, at Amtmanden flere Gange har henvendt sig til Birkeskriveren, Pintzfeld, i Stedet for til hans Overordnede om at tilse det ene og det andet. han havde, uvist, af hvad Grund, et Horn i Siden paa Birkedommer Hagedorn. I 1743 brød Uvejret løs. Den 20. Marts fik Frantz Hagedorn dette Brev: "Foruden at det paaligger mig at have vedbørligt Indseende med det Dem an betroede Fejø Birketing, giver Hans Mortensen Krogs af Vesterby Besværing af den 1. hujus over Rettens Behandling mod hannem Fredagen den 22. Februar mig Lejlighed og Aarsag til yderligere at undersøge Rettens Behandling samme Tid og hannem i fornødent Tilfælde forsvare saavel som lade paatale de Fejler, som samme Tid saavel som i det øvrige maatte befindes at være indløbet, til hvilken Ende jeg hav -er beordret Birkeskriver Pintzfeld at møde hos mig her i Amtsgaarden ved Nykøbing med Birkeprotokollen Tirsdag Formiddag den 23. April. Thi vilde Hr. Birkedommer indfinde sig til samme Tid og Sted for at bivaane den Examen og Eftersyn af Rettens Administration".

Det er vel ikke Gaet videre godt for Hr. Hagedorn ved den Examen, for Amtmanden var ham fremdeles ikke god. Her kom jo en Mængde Cirkulærer og Kongelige Kundgørlser, der efter Offentliggørelsen her straks skulde tilbagesendes. Naar dette trak lidt længere ud - oftest, fordi Uvejret hindrede Sejlads - blev Amtmanden vred; han skrev da: "-- saa vil jeg her end een Gang for alle have Dem advaret og erindret om, at De med større Flid og Akkuratesse forhandler Hans Majestæts Tjeneste, som dér under Dres Embede verserer, saafremt jeg ikke skal være tvungen tilsaadant paa behørigt Sted at anmelde".

Amtmanden fandt noget at hænge sig ved, anmeldte det paa "behørigt Sted" og fik Hr. Hagedorn stillet for en Kommissionsdomstol.

Det var den 24 Oktober 1743, at Sieur Hagedorn mødte i Kommissionsretten. Meget bekymret og sorgfuld erklærede han, at det gjorde ham hjertelig ondt saaledes at være geraaden i Hans Velbaarenhed Amtmandens Unaade, saa at denne skulde tage sig Anledning til at angive ham for Hans kongelige Majestæt; han krævede Gud og en god Samvittighed til Vidnesbyrd om, at han aldrig med sin Vilje eller sit Vidende havde handlet eller i sit Embede begaaet noget, som kunde være Hans Velbaarenhed til Misfornøjelse eller mod Loven og sit Embede". - Han var en fattig Mand, sagde han, med 20 Rdl.s Løn om Aaret, havde Kone og mange - han havde 6 smaa Børn; Dommeren maatte da for Guds Skyld alene af Medlidenhed frikende ham for den haarde og Utaalelige Straf, han blev truet med: Afsked.

Ogsaa Birkeskriveren, Monsieur Pintzfeld og Sieur Christen Kølle fra Engstofte, Birkedommer ved Nielstrup Birk var stævned. Under Hagedorns Fraværelse havde Kølle paa et Besøg paa Fejø en Tingdag kigget i Tingbo-gen og tjent som Skriver. Han forstod ikke, at man tiltalte ham for saa ringe en Brøde; de maatte naadigt eftergive ham det. Ved næste Møde - den 15. November - var Hagedorn ikke mødt. Han fik da 4 Ugers Betænkningstid, for at han ikke skulde sige, at Retten havde overilet ham. - Den 17. December mødte han, men uden at medbringe det lovede Forsvarsindlæg. Han undskyldte sig med, at han ikke havde Raad til at bekoste Afskrift af Anklagen, men "som andre fattige Folk maatte lide Undertrykkelse". Kunde han faa afskrevet billigt, vilde han forfatte et Indlæg, men saa maatte han have 8 Ugers Udsættelse.

Først den 13. Februar 1744 faar vi at vide, hvad Birkedommeren blev beskyldt for. Han havde med Urette sagsøgt Bonden Hans Krog og hans Søn Peder Hansen, der skulde have narret Kongen for Skat. Peder var udgivet som Ejer af de 3 Fjerdele af Gaarden, som han nu besidder siden den 26. Oktober 1743, men han havde paastaet at være Fæstebonde i Mange Aar; derved havde han snydt sig fra at betale Familieskat og fra sin Søjteneste, mens han kun var sin Faders Tjenestekarl dengang. - Hagedorn indvendte, at de Dokumenter, der viste det, var tinglæste netop i den Tid, han var bortrejst; det stod at læse i Tingbogen.

Herom trættedes der lang og længe med mange Omsvøb, Skændierier, ydmyge Bønfordelser for den stakkels Hagedorn'ske Familie. Vi gaar lige til *Dommen*, der faldt den 12. Marts 1744:

*****

Oprindelsen til denne Sag ses at være et Klagemaal, som en Mand af Vesterby paa Landet Fæø ved Navn Hans Mortensen

Krog 1. Martz 1743 har indgivet til Amtmanden hvori han besværer sig over Birkedommer Hagedorn som den, der den 22. Februar 1743 havde ladet afhjelme Kald over ham og flere af Øens Beboere for resterende Fami-lie- og Folkeskat, hvad han for sin Del holdt for utilbørligt, at han for sin Søn skulde betale Folkeskaat, som havde haft sin Faders 3. Fjerdedelsgaard i Fæste. Amtmanden havde undersøgt Sagen den 23. April og set af Protokollen, at det forholdt sig, som Hans Krog havde sagt; da havde Monsieur Pintzfeld siddet i Dommers Sted, og Birkedommer Jørgen Kølle havde fungeret som Skriver, men ingen af dem havde lovlige Tilladelse til at sidde i Retten. Fæstebønder, Hus-mænd og skrøbelige Personer var jo fritagne for disse Skatter. - "Birkedommer Hagedorns foregivne Fattigdom er ikke af nogen Betydning, efter som han har adskillige Embeder og Forretninger at tage Indkomst af, da han foruden Birke-dommerembedet paa Fæø er tillige Birkefoged ved Stamhuset Krænkerup og Birkeskriver ved Søholts Ting og endvi-dere Prokurator, saa at alle hans forebringender er ikkun idel Udflugter og Forhalingen. Han har sagt, at denne Kommission er nedsat af Had til ham fra Amtmandens Side at han aldrig kunde være falden i haardere, umildere eller strengere Dommers Hænder end her; Aktor i Sagen var hans Djævel, der var beskikket at give ham knyttede Næve-Hug".

"Blandt dem, Hagedorn havde stævnet, var en fattig Degneenke udi Østerby, Karen Blichfeld (en Datter af vor gamle Præst?), som han forlangte skulde svare Skat af Tjenestefolk, men har ingen". Ogsaa "Oluf Joensen, men han var en gammel, taabelig og fattig Husmand af Vesterby. Ligeledes er Mette Røgs (Raagø's) udi Østerby opført for at have en Karl og en Pige, da dog Sønnen besidder Gaarden, og hun nyder hos hannem i sin høje Alderdom sin For-plejning". - Hvad angaar Pintzfeld som Dommer, siges der: "Han havde en gammel Bemyndigelse af forrige Amtmand til at beklæde Retten udi forrige Birkedommer Hans Frandsens Fraværelse, men den er forældet". - "Kommissionen finder altsaa, at Birkedommer Hagedorn hat tiltalt Kongens Fæstebønder, Inderster og andre gamle og forarmede Folk for resterende Familie- og Folkeskat, hvilket er ulovligt. Da han var fraværende og lod ulovlig ansatte Personer styre, var Retten en ulovlig Ret. Han kan ikke, som han har forsøgt, skyde sig ind under Enfoldighed og Uvidenhed, the her er et Indgreb i Øvrighedens Embede, en Rettens Misbrug, de fattiges Fornærmelse og egen Interesses Befordring samt Selvraadighed uden for Loven.

Thi kendes for Ret at være, at Birkeskriver Friderich Pintzfeld bør for sin begangne Uagtsomhed med at være behjælpelig dertil betale udi Mulkt til Fæø's Songs fattige 5 Rdl. og til Justitskassen 5 Rdl. samt til Sagsomkostninger 5 Rdl. Saa bør og Birkedommer Kølle betale sine 2 Gange 5 Rdl. og *Frantz Hagedorn have Birke-dommer- Embedet paa Fæøe forbudt* og udi Omkosstninger til Aktor betale 15 Rdl. samt til Kommissionen 30 Rdl. inden 15 Dage".

Birkedommeren blev sat fra Bestillingen, men da Sagen skulde gaa til Højesteret, blev han ikke formelt suspenderet, som Amtmanden skriver (den 30. Maj 1744): "Siden Hans Majestæt allernaadigst har suspenderet Dommen, som tiltales ved Retten paa Deres Embede, saa haver jeg, efter at Hr. Birkedommeren udi Kommisions i Maribo den 12. Martz er dømt fra Deres Birkedommer-Embede ved Fejø Birketings, hvorom mig Dags Dato er over-leveret Kommissionsakten, ikke holdet det fornødent ved en ordenlig Suspension at sætte Dem fra Embedet, men jeg haver indtil Sagens endelige Udfald konstitueret og forordnet en Dommer ved samme ret". Skønt Skrивeren Pintzfeld var bleven dømt i samme Sag, blev det ham, der skulde ansættes i Hagedorns Sted, som vi ser af en Amtmands-skrivelse, dateret samme Dag: "Da Kongelige Majestæts Birkedommer paa Fejø Birk, Frantz Hagedorn, formedelst samme Rets Ulovlig Behandling og hans øvrige Forhold imod en Del af Hans Majestæts Fæstebønder og Beboere paa bemeldte Ø er dømt fra sin Birkedommer-Tjeneste, saa konstitueres herved den ved samme Ret kongelig anordnede Skriver, Friderich Pintzfeld til at betjene Fejø Birketings Ret. Han skal handle, som han vil staa til Ansvar for og imid-tertid nyde en Dommers Løn og Korn samt andre Sportler". Samtidig udnævntes en ny Skriver, det blev Sognefogeden Niels Christensen, der tidligere havde været beskikket til at forrette dette Embede.

Amtmanden holdt stadig et vaagent Øje med den afsatte Birkedommer, mens det trak ud med Højesterets Behandling af hans Sag. Den 1. Oktober 1746 viser det sig, at Sieur Hagedorn har blandet sig i Tingforretningerne. Han skrev da til Pintzfeld og Niels Christensen, at ingen anden end de to maa betjene Retten i Fæø Birk, "indtil Højesteret enten til- eller fradømmer Hagedorn Embedet".

Højesteretsdommen, som faldt den 16. Juni 1746, er forsvunden, men af de enkelte Dommers Vortering ser man, at de alle forkastede Kommissionsdommen. "At han har tilladt andre at sidde i sit Sted, skulde han have bedt om. Det er ogsaa Pintzfelds Skyld, og han er nu dog konstitueret Dommer. Forseelsen er for ringe tit, at han skal fradømmes sit Embede. Han har lidt nok ved i 3 Aar at have været suspenderet". - "Dersom Folk skulde dømmes fra deres Embede, som Hagedorn her er, vilde mange Mennesker miste deres Embeder. Han har lidt ubilligt". - Hagedorn er paa alle Maader bleven efterstræbt. Kommissarierne har opført sig urettelig. - Alla var for ham, og han blev altsaa frikendt. Men det varede dog længe, inden Amtmanden, for hvem det var en flov Historie, gav Hagedorn Oprejsning: først den 10. November 1746 meddelte han den forurettede Mand, at han var frikendt ved Højesteret, og han igen skulde tiltræde sit Dommerembede. Pintzfeld, Amtmandens Yndling, maatte igen tage til Takke med at være Birke-skriver, og Niels Christensen med sit Sognefogedembede. - Dog, det varede ikke længe, før de to sidste atter blev ophøjede. Det sidste Embedsbrev, han (Hagedorn) modtog var dateret d. 6 Martz 1748, og den 6. April samme Aar var han død. Pintzfelds kongelige Udnævnelse til Birkedommer er Dateret den 4. Juni 1748.

Præsten, Hr. Desington (Nr. 15 i Præsterækken) blev i 1745 uenig med sine Sognebørn i Østerby: han havde lovlige fæstet et

Stykke Jord, men Bønderne lagde ham Hindringer i Vejen for at udnytte Jorden. Dette beklagede han sig over til Amtmanden, og dñne skrev (den 29. Marts) en "Ordre til Fogeden Niels CHristensen paa Fejø: Da vel-ærværdige og højlærde Hr. Andreas Desington skriftlig har klaget for mig, at Fejø Østerby Mænd skal have plantet Pile paa en liden Mose, som er bleven fæstet til ham med aarlig Skatteafgift, og de skal hindre ham i at indgrøfte dette Jord-stykke, saa skal Sognefogeden Niels CHristensen Sammenkalde Østerby Mænd og paa Aastederne ved Mosen vidne-fast oplæse for dem det Fæstebrev, som Præsten haver derpaa, og betyde dem, hvor stort et stykke Jord Præsten har fæstet, og forbyde dennem at befatte sig dermed eller gøre Præsten Hindring i at indgrøfte det, og true med vedbørlig Straf i Tilfælde af Modvillighed". - Ogsaa Amtsforvalteren skulde sættes i Arbejde: han skulde undersøge, 1) hvem Hovedmændene for de modvillige Bønder var. 2) om Jordstykket var taget af Bøndernes Sædejord med Øvrighedens Minde, og 3) om Bønderne led Skade ved, at Præsten fik det.

- Hovedmændene blev fundne. Den 7. Maj beordrede Amtmanden, at Hans Jensen, Niels Bendixen og Oluf Pedersen Borre ligesom Oldermanden, der havde været dem behjælpelig, en bestemt Dag skulde møde hos ham i Ny-købing - Efter samtalen med disse Mænd skrev Amtmanden til Amtsforvalter Zeuthen: Det skal undersøges om Hr. Desingtons Jord er for stor efter Fæstebrevet; om Grøfterne virkelig er saa dybe, at Bøndernes Kreaturer kan tage Skade ved at falde i dem; om der virkelig, som Bønderne siger, kan avles 8 Læs Hø paa dette Stykke Jord - "eller de alene af Fortrædelig imod Præsten, som jeg snarest skulde tro, haver først foretaget sig at plante Pile og nu saa højlig besværer sog over den Fornærmelse, som de ved dette Stykke Jords Indgrøftning og Bortfæstning er bleven tilføjat".

Amtsforvalteren skulde rejse over til Fjø "for at faa disse Uroligheder braft til god Endskab". - Hr. Desington havde nemlig atter skrevet til Amtmanden om andre Synder, Bønderne her var slemme til; (den 27. Marts) "Der paa Landet skal findes mangfoldige Kroer, udi hvilke Almuen gamle og unge paa Søn-og Søgnedage skal indfinde sig at drikke, spille, bande, slaas og klamres med mere Gudsfortørrelse som dér skal gaa i Svang. Mr. Pintzfeld som kons-stitueret Dommer og følgelig Politimester haver at paasé, at sligt og andet mere ej finder Sted; det giver Bønderne Lejlighed til Liderlighed (Udsvævelse) og Gudsfortørrelse, saa det maa blive hemmet, afskaffet og afstraffet". - "Sam-tidig skal Sognefogeden med 2 Mænd forbyde Sognemændene at brænde Brændevin eller drive ulovligt Krohold". Vi-dere skal Zeuthen forske efter "Belangende den saakaldende Østerskov, som Fejø Bønder efter 43 Aars Forløb agter at omløje og bruge til Sædeland, da skal de vide, at de ikke uden Øvrighedens Tilladelse maa skalte og valte med deres matrikulerede Jord. Ved det, at denne Østerskov saa lang Tid haver henligget til Græsning, er den bleven med Mos begroet".

Ogsaa dette skal Amtsforvalteren tage sig af: "16 af Østerbys Mænd paa Fejø har klaget over, at Degnen og andre paa Øen i begge Byerne har indgrøftet smaa og store Pladser eller Jordmaal uden Øvrighedens Tilladelse; saa skal Sognefogeden Niels Christensen ufortøvet sige til dem, der har gjort det, at de efter en rimelig Tid skal sløjfe Grøfterne. Gør de det ikke selv, skal Sognefogeden lade det gøre og Arbejderne skal have 1 Mark dansk hver af de skyldige. Betaler de ikke, skal de pantses". Saa krast for Amtmanden frem imod Bønderne; paa en lidt blidere Maade skulde Amtsforvalteren behandle Sognefogeden. "Samtidig skal han se paa det Stykke Jord, som Sognefogeden selv har indhegnet, og som han kalder "Fogde-Vænget", og som fra gammel Tid skal have henlagt til Sognefogderiet; er-kyndige sig om dette Vænges Beskaffenhed, om det kunde være Bønderne til Fornærmelse (Besvær), om det Niels Christensen udi den følgende Tid blev tilladt at indhegne og indgrøfte dette Vænge".

Ja, Menigmand gik rigtignok i Ledebaand, som nu denne Mand, der gerne vilde antage en bedre Plads ved at flytte herfra til Laaland; (d. 25. Febr. 1745): "Sognefogeden paa Fejø, Niels Christensen har fra en Mand paa Øen, Rasmus Berntsen, sendt en Anmodning, om han maatte overflytte fra Øen til Knurtheborg; men det er betænkeligt at lade nogen gaa fra Hans Majestæts Gode", svarer Amtmanden.

Det er jod et ældgamle Stavnsbaand, vi har læst om.

Mærkværdig tidligt var Fejø Mænd paa Færde, da Tanken om Jordfællesskabets Ophævelse kom paa Tale. Den 25. Juni 1746 staar der i et Brev fra Amtmanden: "Ansøgning fra Fejø Bønder om Tilladelse at dele deres Marker. Da skal Amtsforvalter Zeuthen sørge for, at samtlige Bønders Bedste bliver det eneste og fornemeste Øjemærke. Der er kun 2 Mænd, som er uenige med de andre heri. Ellers klager BØnderne over den Skade, nogle skadelige Orme (Ol-denborrelaver?) atter i Aar skal have tilføjat dem paa deres Bygsæd, og naar Ormene skulde opholde at beskadige Sæden, da skal fire uvildige Mænd vurdere Skaden". - Et Aar efter, den 6. Juli 1746 hedder det: "Jorddelingen er nu foretagen, men alle skal underskrive for at forekomme senere Disputer derom, ikke som nu kun 2 Mænd af hver By". -

Samtidig skriver Amtmanden om en højst uvelkommen Gæst, han og Fejø skal af med. Han hed Oluf Rosendahl og havde været Skoleholder; her paa Fejø var han dukket op og havde købt en Gaard af Hans Hansen; men Amtmanden vilde ikke taale ham der og lod ham bringe til sig ved 4 Mænd. Han skrev: "Jeg har befalet Sognefogeden og de 3 Mænd, som bragte ham hid, at føre ham tilbage til Fejø og derfra at flytte inden kort Tid sit Gods bort af Gaarden.

Gør han ikke det, skal Øens Beboere flytte hamm og hans Gods til Laaland, hvorfra han er kommen. Det var den selvsamme Rosendahl, som jeg for Liderligheds Skyld (Forsømmelse, Dovenskab) satte fra sit Skoleholderembede i Haarløse By her i Falster, og

at han for samme Aarsags Skyld hverken fik Gaard eller Hus paa Nykøbing Amt, saalænge det bliver af mig betjent. Mændene skal tilholde Hans Hansen straksen at indflytte igen udi sin Gaard og Besørge dens Avling, og BØnderne skal bortføre ham, hans Hustru og Gods til Bandholm uden Betaling som Hoveri". Det kan nok være, at Smaaamænd levede under en tung Haand dengang!

Maaske handler følgende Brev fra Amtmanden til Amtsforsvalter om en Pengeskat, som én i Svenskekrigens Tid har skjult og siden er død fra; (1746, den 29. Juli): Da her (i Nykøbing) gaar et almindeligt Rygte i Landet, at nogle Fejø Beboere ved at optage et gammelt Gærde skal derudi eller under have fundet en Potte eller Krukke fyldt med gam-le Penge, hvilket endog skal meget mere bestyrkes, som visse Folk skal have set Pengene, og det skal kunne bvises, at nogle af Øens Beboere skal have udgivet samme til Fals her i Landet, og Hans Majestæts Interesse saa meget mere herunder verserer, som slige fundne Penge efter al Formening bør anses for Danefæ, saa vilde Hr. Amtsforsvalter jo før jo hellere forføje sig personlig til Øen og med Rettens Middel herom alvorligt og paa det allernøjeste foretage det fornødne, hvem der har fundet Pengene, og hvormange der er fundet og hvormange i Behold".

En vis Rasmus Rasmusen har baaret sig saa besynderligt ad, at man har maattet tage ham i Foraring i Møens Tugthus. Der skrives om ham den 26. Juni 1747: "Sognefogeden har givet Forklaring om Rasmus Rasmusen, som skal sidde udi Forvaring paa Nykøbing Slot. Han skal forderligst (snarligst) æske Rasmus Rasmussens Hustrus og Venners Svar, om de vil modtage og holde ham, men udi sikker Forvaring, at han ikke skal gøre sig selv eller andre ondt. - Nu vil Amtmanden saa sende Vogn og fornødent Mandskab til Møens Tugthus til at imodtage og hidbringe Rasmus Rasmussen, som ved Pinsetid sidst er sendt som Løsganger til Manufakturhuset paa Møen, hvor han efter Beretning skal være bleven aldeles afsindig og fra sig selv - om det ellers ikke er hans sædvanlige Skælmsstykker" (Skarnstreger).

Vore Øer gav Amtmanden noget at skrive om. Den 10. Juli 1748 skrev han om formodet Toldsvig: "Der er sendt klager over, at Fartøjer fra Fejø og de to andre Øer paa 250 Tøndrs Størrelse lister sig med Korn og andet Gods indenrigs fra og til Øerne uden at svare Told, hvilken utilladelig Handel foraarsager, at der sjælden kommer nogen af Beboerne fra disse Øer til Købstæderne og handler".

Naar en Prinsesse skulde giftes ud af Landet, maaatte alle Embedsmænd - om end ikke med GLæde - vise hende den aftvungne Ære at bidrage til hendes Udstyr med 10% af deres aarlige Indkomst; det kaldes Prinsessestyr (af tysk Steuer = Skat); i 1747 faldt det i Hr. Desingtons Lod at give: han opgav, at han havde en aarlig Indtægt af 200 Rdl., følgelig skulde han svare 20 Rdl. Hans Kapellan (og senere Svigersøn) Hr. Wandel, svarede 4 Rdl., og Degnen, der havde 30 Rdl. i Aarsindtægt: 3 Rdl.

A. Desington.

Slag i Slag gik Prinsesserne af, og hver Gang maatte dr spædes til - i 1750 gav Præsten, Kapellanen og Degnen samme Beløb som 3 Aar før og 7 Aar senere igen endnu en Gang.

Midt i Aarhundredet udbrod der en Kvægsygdøms - det har vel været Mund- og Klovsyge, - som gik Landet over. Den kom ogsaa her. Efter en Pause havde vi den igen, og Amtmanden skrev d. 22. Aug. 1750 til Amtsforsvalter-ren: "Det vil være højt fornødent, at Amtsforsvalteren undersøger og Kvæg-Døden paa Fejø, hvorledes Sygdommens Omstændigheder rettelig har været, naar Kvæget er styrtet, og om det har været at ansé af den forhen grasserende Sy-ge; og om den skulde vedblive, da at tage fornødene Præcautioner (Forholdsregler). Bedst er det at separere det syge fra det friske Kvæg".

Hr. Desington havde, som vi ovenfor har set, en Kapellan, der tillige var hans Svigersøn. Til denne unge Mand solgte han i 1750 en Bondegaard; "Jeg underskrevne Andreas Desington, Sognepræst for Fæø Menighed, gør vitterligt at have solgt og afhændet fra mig, min Hustru og Arvinger til min elskelige, kære Svigersøn, velærværdige Hr. Jens Wandel. Pastor adjunktus og Successor (Efterfølger) i Embedet en mig tilhørende Bondegaard, Nr. 27 i Østerby her paa Fæø liggende, som efter ny landmaalings Matrikule skylder for Hartkorn 7 Tdr. 1 Skp. tilligemed Gaardens tilhørende Byggeplads samt derpaa staaende 10-Fags Stuehus (den deristaaende Jernkakkellovn undtagen) samt Vænge og Haveplads. Jeg har selv tilkøbt mig samme Gaard af min sal. Formands Enke for 500 Rdl." -

Samme Kapellan fik Lov til at optræde paa egen Haand, mens hans Svigerfader sad fordybet i Studeringer (se om ham i Præsterækken nr. 15). Her er en Attest, han udstedte (i 1754, d. 3. Jan.): "En fattig mand af "mit " Sogn, navnlig Morten Frideriksen, som 3 die Juledag mistede her ved Stedet en liden Jagt, hvormed han skulde fortjene Føden til sig, sin Kone og fattige Børn, atger jeg mig underdanigst den Frihed at intercedere for, at Naadige Herre vil tillade ham at besøge og anmode christelige Gemytter, som hannem nogen Hjælp ca Christen Kærlighed meddele vilde. Om hans Fattigdom kan jeg vidne, at han højlig har det fornødent til sit og sines Ophold, om Guds Børn vil give ham noget, saavel som ogsaa derom, at han ikke - det mig vitterligt er - paa nogen liderlig (sløj, ligegyldig) Maade har været Aarsag til hans Fattigdom. Jeg fordrister mig dernæst i dybeste Ydmyghed at ønske den Højestes

Naade og Velsignelse over Naadige Herre og høje Familie i dette nye og mange paafølgende Aar til bestandig Velgaaende, aande-lig og legemlig, ligesom jeg ogsaa i største Soumission (Ydmyghed henlever.

Fæø præstegaard d. 23. Januarii 1754.

Højvelbaarne Hr. Kammerherres Naadige Hr. Amptmands underdanigste Tiener
Wandel.

(Amtmanden hed da: Gideon von der Lühe).

Sognepræsten, Hr. Desington, var, som vi saa i Præsterækken, gift med en Præsteenke, der havde bragt ham en Stedsøn i Huset; til Gunst for ham skrev han d. 29. April 1755 til Amtmanden: "Naar jeg først har aflagt min Kones og min underdanige Taksigelse for Højædle og Velbaarne Hr. Conference-Raads Naadige og os saa fornøvelige Nær-værelse i Vores ringe Huus, som vi ønsker, om Gud saa behager (behager), at see continuation (Gentagelse) af i man-ge flere aar, insinuerer (indsender) jeg herved en underdanig erindring om Højædle og Velbaarne Hr. Conference-Raads Naadige Løffte til min Kone, andgaaende at see Hendes Søn, min Stifsøn, Henric Høe employeret (anbragt) til et Skoleholder-Embede i Falster --- osv.

- underdanigste, ringeste tiener - osv."

Som det før er fortalt, var Beboerne i Vesterby noget utilfredse med Degnen som Lærer; han passede ikke Undervisningen. Utilfredsheden blev i 1751 saa stærk, at de søgte at komme af med ham. Den 21. Juli skrev Amt-manden: "Vesterby Mænd har ansøgt om selv at maatte lønne en Skoleholder, fordi deres Børn ikke formedelst Deg-nen Andreas Uhrnes Forretninger i Degneembedet kan naa den Lærdom og Undervisning, de gerne ønsker, og for at komme dertil vil selv Lønne en Skoleholder til at lære deres Børn, hvad som til Deres Christendom henhører". Dette bevilges dem, dog maa de søge Biskoppens Samtykke. Præsten maa examinere den Skoleholder, der skal ansættes, og finde ham bekvem. Endvidere maa de bygge ham et Hus, hvor han kan holde Skole. - Degnen, som naturligvis var imod dette, Gjorde Indvendinger, men blev tvungen til at frasige sig Stillingen. Den 8. Novbr. 1752 ses det, at de fik en Skoleholder, der hed Otto Friderich Rosenvold, "Hvilken Person hidtil skal have holdt Skole til deres Fornøjelse". Amt-manden "ønsker, at han maa leve et ustraffeligt Liv og Levned til Exempel for de unge, hvorved og de gamles Kærlig-hed og Omsorg vindes. Haaber ogsaa, at Præsten og Skoleholderen, saavel han imod Dem og De mod ham viser den Omgang, De til hinanden i Kærlighed er skyldige", og "at han maa lønnes og underholdes, saa han ej skal gøre sit Arbejde sukkendes".

Mellem Degnen, der var blevet skubbet til Side, og Skoleholderen var der intet godt Forhold; det kunde af og til blive til aabent Fjendskab, som det ses af en Retssag den 21. Okt. 1753: "Seigneur Otto Frederich Rosenvold stævnedes Sr. Anders Uhrne, Sogneegn paa Fæøe for utilbørlige og grove Ord, han haver udtalt den 7. Okt. udi Skole-huset, hvilke ubekvemme Ord var Skoleholderen til største Déshonneur (Vanære) og Æresforklejnelse, Vidnet Sr. Ped-er Teisen fortalte, at han med Sr. Rosenvold var gaaet hen til Degnen for at besøge ham. "Da vi en Times Tid eller halvanden havde været hos hannem, tog vi at Sted og gik, hvorpaa Monsieur Anders Uhrne fulgte os udenfor Døren. Da vi i Gaarden lidet havde spøgt ved at skyde hverandre i Møddingepølen, kom vi omsider ud paa Gaden, og der begyndte Rosenvold og Degnen at slaas med Sne, og omsider kom jeg med, hvor da Degnen jagede Rosenvold og mig for sig henimod Skolehuset. Da vi saa efter nogle Omsving havde slaaedes med Sne paa Gaden, bød Sr. Rosenvold Degnen og mig at komme ind til sig, og da vi begge var inde i Rosenvolds Stue og der havde siddet og snakket lidet, kom Degnen med den Discours (Snak) og sagde, at Degnen paa Fæmø sagde saaledes, at en Væder i en Faaresti var ligesaa god og umistelig som en Degn i en Menighed, og da vi derom havde talt noget, vedblev Degnen med denne Discours, ja, blev ved, efter at Sr. Rosenvold een á to Gange havde bedt ham holde op, sigende, at en Skoleholder var lige det samme i en By som en god Orne" (d.e. det spillede paa Degnens Navn) - Skoleholderen, mente Degnen, stod langt under ham; det endte med, at Degnen skældte og smældte. - Naa, de blev forsonede; "velærværdige høj lærde Hr. Wandel" bilagde Striden, og Degnen betalte 2 Rdl., da det var ham, der havde givet Anledning til den latterlige Sag.

Rosenvold var da gode Venner med Gaardmand Søren Jensen og var Vidne for ham, da han d. 11. okt. 1753 skulde undertegne et Laanebevis; - fra disse Aar findes der talrige Laane-Obligationer paa Fejø. - Søren Jensen laante af en Mand I Horslunde By "80 Rigsdaler til mine kongelige Skatter at udrede og til mine fornødne Udgifter". Han skulde svare 5% af Pengene, saa "pantsetter jeg hannem det halve af min iboende Ejendomsgaard nr. 7 i Vester-by paa Fæøe med Bygt og Besætning og alt sit Tillæg i By og Mark" - sov. - Men Venskabet holdt kun kort; den 22. marts 1754 var de da i Totterne paa hinanden for Tinget. Peder Terkelsen var Vidne og berettede: "Den 18. Marts, da Bymændene var samlede i Niels Skottes Hus, da sendte jeg, som Oldemand, Bud ind til Skoleholderen, at nu var Mændene samlede; thi Hr. Rosenvold havde bedet mig forhen, jeg vilde lade ham vide, naar de var samlede, thi han havde noget at tale med dem om. Derpaa kom Skoleholderen ind i Niels Skottes Stue, og der hørte jeg, at Søren Jensen sagde til Skoleholderen, da de talde om et Krav, som Rosenvold paa Christen Ærøboes Vegne af Nykøbing har ladet Søren Jensen stævne for, da sagde Søren Jensen om et Par Sko, som Skoleholderen anførte paa Regningen, at det var en Skælm (en Slyngel), der krævede, og ligesaa den, der betalte. Rosenvold var antaget til Skoleholder og ikke til Sag-søger, og naar han ikke vilde passe det, han skulde, kunde han gaa den Vej, han kom fra". Hans Jeppesen aflagde det samme Vidnesbyrd. En tredie Mand havde

set, at Søren tog sin Hue af (de sad altsaa med Huerne paa i Stuen), slog den mod Bordet og sagde: "Der er min Hue, og her er mit Haar" (dvs.: skal vi saa slaas). - "Ja", svarede Rosenvold, "I gør jeg til, som i var en Fyrste!" Hvad der kom ud at Sagen, vides ikke, men det har da været ude med deres Venskab.

Indgrøftningen af Jorderne har før været omtalt; den tog Fart, ofte til Skade for Naboerne. Saaledes kom en Østerbysmand, Morten Pedersen Badike den 4. Aug. 1751 og klagede over, at hans Nabo, Jens Jensen har indgrøftet saadan, at der nu ingen Indkørsel er til hans Gaard. Der resolveres, at Sognefogeden og Bymændene skal paasé, at det bringes i Orden. Det gjorde de saaledes, at Jens Jensen førte Sag for Tinget om, at den Jord, de tog ind, var hans.

Den 16. Febr. 1752 kom en ulykkelig Fader og meddelte Amtmanden, at hans Søn, Peder Rasmussen er dømt ved Fejø Ting for Voldtægt mod en Pige, foretaget ude paa marken. Men det var ikke Voldtægt, paastod han, "det var kun en Leg, som min Søn og Pigen havde taget dem for." Faderen, Rasmus Pedersen, havde straffet sin Søn og sluttet Forlig med Pigens Moder og Moster, men nu har Birkedommer Pintzfeld taget Sagen op. Der er faldet den Dom, at Drengen skulde udstaa 4 Ugers Fængsel paa Vand og Brød paa Nykøbing Slot. Manden vilde have Dommen beskrevet, men det var blevet ham nægtet. "Jeg haver ej haft Evne til at holde ham hjemme, men har er faret til Søs som andre Landets Børn. Skulde han nu udstaa denne lange og haarde Straf, var det hans Lykkes og Velfærds Spilde, det, ingen kan være tjent med. Ved denne Undgomsdaarlighed er der dog ingen Misdæders Gerning Begaet". Faderen bad altsaa om naade for sin Søn; men det hjalp ikke, han maatte lide sin idømte Straf.

Amtmanden forlangte Dommen over denne Dreng oversendt, men det havde været ham for længe, saa han havde sendt Birkedommer Pintzfeld et vredt Brev. Han svarede, at i disse ydmyge Vendinger: "Naadige Herren behag-er at paaminde om saadanne Breves hurtige Forsendelse, som er ganske ret, men hvor skal jeg arme Mand faa saadant befordret om Vintertide, da man ikke kan komme Land imellem, og endskønt det vel kunde hælde sig, at nogle enten paa en eller anden Maade saa sig at komme af Landet, fik jeg det dog ikke at vide; vil derfor bede Naadige Herren ikke at tage saadan min Forsømmelse op i Unaade, naar Han eftertænker, hvad Besværligheder her er at faa Bud imellem Øerne".

Der er blevet talt ondt om Folks Liv her til Amtmanden; han skrev da d. 13. Jan. 1754 til Sognefogeden; Da mig er blevet mundtlig forestillet af Amtsforvalteren, hvorledes af en Del Liderlighed (d.e. Uordentlig Levned) med Spillen og Drikken saavel om hellige og søgne Dage paa Øen øves, hvoraf flyder Guds Fortørnelse, Næstens Forar-gelse, Slagsmaal og andre Ugudeligheder, deres Gods's Forødelse, efterladenhed i deres Gerning og Handtering med videre Uorden og slette Omstændigheder, - saa skal dette, som fører til Menigmands Skade og Fordærv, vorde hemmet. Saasart han hører om overflødig Drikken og Spillen og dermed følgende Sviter (Følger), skal Birkedommeren strak-sen afholde et ordentligt Forhør. Dette skal bekendtgøres for at befri Beboerne for Vanheld og Straf, paa alle Møder". Mon det hjalp?

Det var ofte et sørgeligt Liv, der ventede de gamle, der gik paa Aftægt.

Den 31. Maj 1754 blev følgende skrevet i Tingbogen om en stakkels gammel Kone. Den Gert Andersen, der indleder, var en Sønnesøn af den ofte omtalte Birkefoged Gert Frederiksen: "Velædle og højlærde Hr. Wandel! Jeg bad gerne, han vilde behage at give sin Attest om, hvorledes min Konemoder, Mette Olsdatter, sal. Albret Larsens Enke er kommen og har forklaret sig for hannem, hvorledes hendes Sønnekone Anna Nielsdaatter, nu Hans Jeppesens Hustru i Vesterby, har omgaaet med hende, og hvad han ellers har fornummet at være begaaet med hende. Jeg er velædle og højlærde Hr. Wandels tjenstskyldige og ydmyge Tjener Giert Andersen".

Hr. Wandels Attest lyder saaledes: "Efter Begøring tjener til Gensvar paa ovenmeldte, at Fredagen d. 25. Maj kom Mogens Jørgensens Hustru i Vesterby og berettede mig hvorledes hun, der ledte efter Smaakreaaturer, fandt en Kone liggende paa Marken, som var Mette Olufsdatter, salig Albret Larsens Enke, og hun maatte tage hende op som et halvdødt Menneske og hjælpe hende til mig, og da Enken kom til mig, var hun ligere død en levende, og der var sla-get et Hul i hendes Hoved, hvoraf der saas noget Blod i hendes Ansigt og paa hendes Tørklæde. Og da jeg spurgte hende, hvor hun var bleven saa ilde tilredt, svarede hun mig, at hendes sal. Søns Kone, nuværende Hans Jeppesens Hustru, havde saaledes slaget hende med et Rokkehoved, det hun kastede hende i Hoved og sagde saa: "Der har du det, gak nu, din gamle Mær", efter at hun tilforn havde revet hende i Haaret og slaget hende mod Bordet. Herpaa skik-kede jeg Bud til mine Medhjælpere, Peder Jensen og Hans Løyet i Vesterby og beføl dem at hente Hans Jeppesens Hustru, Anna Nielsdaatter op til mig, hendes Sjælesørger, at jeg kunde forhøre Sagen i hendes Nærværelse og føre Formaning til hende; men Medhjælperne kom til mig og berettede mig, at hun havde svaret dem saaledes: Præsten har ikke længere til mig, en jeg har til ham; hvilket kunde ikke andet end give mig Formodning, at hun i sin Samvittighed fandt sig skyldig i at have tilredt den gamle stakkels Kone saa ilde og blodig, da det var derfor, jeg havde ladet hende indstævne for mig, og derom, jeg havde at tale med hende, helst saasom hun saa tit og ofte i Forvejen har ilde begejnet den gamle, hvilket jeg har lastet hende af, saa tit det er blevet klaget for mig, og formanet hende til at efterleve hendes Pligt og Skyldighed efter det fjerde Bud: at ære, elske og tjene den gamle Kone som sin Mands Moder, der harvde givet hende og hendes Søn alt, hvad hun ejede; men desværre at min Formaning har været frugtesløs. - Gud

omvende hende og lære hende at afstaa fra det onde!

Fæø Præstegaard den 30. Maj 1754.

Jens Wandel".

Det blev oplyst, at den gamle Kone havde tilladt sig at klippen en Klud af sin Sønesøns Klæder og sy dem paa Tjenestedrengens Klæder. Derover var den arrige Kones Harme kommen. Stakkelen blev funden paa en Agerbol, kaldet Flebe (før omtalt som "Fleppe") Præsten forlangte Dom over hende, fordi hun havde svaret saa uartig paa hans Stævning. - Hendes Mand, Hans Jeppesen maatte ophæve Aftægtskontrakten og skriftlig gaa ind paa at give den gamle Kone 20 Rdl. hver 1. Maj. Dermed blev Sagen hævet. - Det viste sig senere, at Hans Jeppesen og hans slemme Kone havde i Sinde at snyde den gamle, Termin gik efter Termin, uden at hun fik sine Penge.

Vi har set, hvor ærbødigt Birkedommer Pintzfeld udtrykte sig over for sin Foresatte, Amtmanden. I følgende Gratulation - der siges ikke, i hvilken Anledning - stiger Underdanigheden til et Højdepunkt som ikke tidligere; vi læser Brevet i dets egen Forn:

Høy Edle og Welbaarne Hr. Conferantz-Raad

Høybydende Amtmand Naadige Herre!

Det hafde været min Underdanige pligt For længst at giøre min opvaring for deres Welbaarenhed med Gratualtion og Lykønskning, men min helbred har hindret og Mangel paa befording udi midt skyldige Forehvende, vil der for underdanigst bede om Pardon, og her med Hiertelig Ønske Naadige Herren Megen Naade, Lykke og Welsig-nelse baade for Gud og Kongen; indsluttet attest om JusticCassens til dømte bøder følger som er slet indtet.

Hvor næst i allerdybeste underdanighed

Forbliver Stædste

Høy Edle og Welbaarne Hr. Conferentzs-Raad, Høybyende

Amtmand, min naadige Herres under danigste tiener.

Fæøe d. 12. Julii Aar 1755

Pintzfeld

Den Jens Jensen, om hvem der før er skrevet, at han forgreb sig paa sin Nabos Jord, var d. 28. Juni 1755 saa vred paa sin Broder, Ole, at han stævned ham for Retten. "Der er rejsst Proces mellem tvende Brødre, Jens Jensen og Ole Jensen paa Feygøe. Jens Jensen vil paa ingen Maade i Mindelighed skride til Folig; Ole Jensen haver fornærmet sin Broder ved at indhegne og bygge paa det, som ved Vidners Beviselse henhører under Nr. 22 og er Ole Jensens Ejendom. Endnu en Gang skal det forestilles Jens Jensen, at han lader sin Broder beholde, hvad ham med Rette tilhører. Jens Jensen maa, naar det kommer til Doms, takke sig selv for, om han baade taber sin Sag med Omkost-ningers Betaling, som og som temere litigaus (for uberettiget Trætte) vorder anset".

Til Fængselsvæsenet maatte FEjø og de andre Øer jo ogsaa yde deres Bidrag; da de tilsammen havde 758 Tdr. 6 Skp. 1 Fok. 1 Alb. Hartkorn, og der betaltes 1 7/8 Skilling pr. Td., blev det for Aaret 1755: 14 Rdl. 4 Mk. og 14 3/8 Sk. Den 8. Juni 1755 fik de netop Brug for disse Penge til at holde en gammel taabelig Mand en Maaned i Fæng-sel; han havde røget Tobak og var kommen til at anstifte en Ildebrand. "Birkedommer Pintzfeld holdt Forhør over den Ildebrand, som paakom den 9. Juni, da Ole Hansens Hus i Vesterby nedbrændte med alt hans Ejende. Der blev lagt nyt Tag, og den gamle Morbroder Hans Olsen af Østerby var kommen for at hjælpe. Da Arbejdet var færdigt, gik den gam-le ind i Huset for at drikke noget Øl; den unge Mand var da inde i Loen. Da han kom ud, saa han, at den gamle Hans Olsen laa oppe paa Taget for at "udslette" det (glatte). Nu kom Konen ud og saa da, at der var Ild i det gamle Taghalm, som laa paa Jorden; hun råbte til sin Forskrækkelse til sin Mand: der er Ild løs, hvorpaa hun løb ind og tog en Byrde Sengeklæder for at dæmpe Ilden, han kom ogsaa med Vand; men det var alt forgæves, thi Ilden løb fra det gamle Tag og tændte hele Huset. Den gamle kunde ikke nægte, at han flere Gange den Dag havde smøget Tobak, og naar han vilde tænde sin Pibe, gik han hver Gang ind i Huset, for han havde intet Fyrtøj.

Pentzfelds Dom lød saaledes: Ihvorvel den kongelige allernaadigste Forordning af 1751 tydelig befaler, at den, som omgaas med Ild og fornemmelig Tobakssmøgen, hvor der handles med Foder, Hø eller andre snart antæn-dende Materier, bør straffes med Fængsel og Arbejde, endog ingen Ulykke sker, og naar en Ulykke sker, skal den skyl-dige straffes med Fængsel og Arbejde sin Livstid, saa dog har jeg fordristet mig i denne Domafsigelse, at, eftersom den mistænkte Hans Olsen er en "fældgammel" Mand og saagodtsom uden menneskelig Videnskab, maa han benaadet med Straf af een maanedes Fængsel i Nykøbings Arrest, og hans Søstersøn, Ole Hansen, som har set ham smøge To-bak, bør betale Processens Omkostninger med 4 Rdl. inden 15. Dage".

Den førømtalte Gert Andrsen vilde gerne have en Extrafortjeneste som Færgemand og indsendte til Amtmanden en Ansøgning derom. Amtmanden anbefalede den overfor de bevilgende Myndigheder (d. 28. Juli 1756): "Endskønt Transporten mellem "Krogness" i Laaland og Fæøe sjælden forefalder, saa at den af Øens Beboere gerne kan besørges, uden at dertil en vis Mand skulde beskikkes, maa det dog tilstaa, at de rejsende bedre er tjent med at vide et vist Sted, hvor de sig kan henholde, og af hvem de kan og

bør befordres, og da Supplikanten, Giert Andersen, har forsynet sig med fornødne Baade og Redskab, synes det at medføre en Slags Billighed, at ham frem for andre blev givet Frihed sig deraf at betjene og de anvendte Bekostninger søge erstattet. - Det kan ikke være Fæø øvrige Beboere til nogen Præjudice (Skade), at han dennem maa overføre fremmede Rejsende, og Fragten bør være 12 Skilling af en Baad om Sommeren og 1 Mark (d.e. 16 Sk) om vinteren". - Giert Andersen fik sin Udnævnelse til privilegeret Færgemand; men det synes, som om man ikke vilde respektere ham. Han klagede og fik et Brev fra Kancelliet derom; (30. Auguft 1756): "Eftersom Giert Andersen er berettiget til alene med hans Baade at transportere de Rejsende over Vandet mellem Kragenæs paa Laaland og Fæø, men nu adskillige skal ikke desto mindre fortrædige ham, hvilken Indpas han som en fattig Mand ikke harft Evnen til at paatale ved ordentlig Rettergang", saa fornyer Kongen hans Bestalling og fastslaaar igen de Nævnte Priser. "Han maa ogsaa holde en Karl, at han altid kan betjene enhver, og herudi maa ingen af hans Bymænd eller andre gøre ham Indpas eller Hinder. Dogn skal det ikke være Fæø øvrige Beboere forment at betjene sig af deres egne Baade i egne FORretninger, men ikk at overføre fremmede".

Endnu i 1756 levede mange af de Markstykke-Navne, der blev nævnet i Matriklen af 1688. Ved et Gaardsalg i Østerby remsedes der op, hvad der af Jord til, f.Ex. i *Andemosemark*: Hyllepippen, Pilemose*, Eterrvænge*, Olesvænge*, Joensvænge*, Faarsbol*, (Fadersbol), Vrangskiftet* i Ljungen, Troelsvængeskifte*. I *Skovmarken*: Kalvekjær*, Reybjerg*, Kodevigsager*, Kobol*, Aflæggerne ved Skovbryndegærde*, Brindsagre*, Nebeager i Skoven. - I *Slettemarken*: Fembelere, Mellembol*, Damager*, (d.e. Bramager?), Rtune*, Bassegom*, (Baasekrog?), VIndebrønd*, Beybjerg*.

De Navne med * ved er bevarede fra den gamle Tid.

Hvad der ogsaa var bevaret fra gamle Dage, var den Glæde ved Slagsmaal, som dog senere fortog sig, Vikin-geaanden: i Østerby skete der netop i samme Aar, den 3. December 1756 et drabeligt Slagsmaal i Ole Pedersens Gaard, hvor der var nogle Mænd forsamlede. Da Ole kom ind i sin Stue, saa han Lars Andersen og Hans Badike slaas. Han skilte dem og jog dem ud, men de sloges igen udenfor. Ole, hans Fader, Peder Olsen og Niels Christensen, vilde gaa ud i Gaarden og se til, at de tvende ikke skamferede hinanden, men da de kom ud i "Framgulvet", stod de to der og rev hinanden i Øjnene, og straks lukte de andre Døren op og vilde skille dem ad, men saa røg de ud i Gaarden, hvor de slog hinanden om i Gaarden, og begge faldt i Rendestenen; de andre fik dem atter skilt, men straks paa Timen røg de sam-men igen, skønt de begge allerede var blodige og ilde mishandlede af hinanden. Kun ved at gribe dem i Haaret kunde andre holde dem fra hinanden. - Hvoraf Kampen opstod, faar vi ikke at vide, men Skriveren har med øjensynlig Sports-interesse refereret Slagets Gang.

Det synes, som Sognepræsten, Hr. Desington, mange Aar før sin Død overlod Kaldets Forretninger til sin Kapellan og Svigersøn, Hr. Wandel. Da Provsten f. Ex. i 1757 forespurgte om Kaldets Indtægter, var det den sidste, der svarede, og det i sit eget Navn:

"Velærværdige og Højlærde, Højtærede Hr. Provst!

Ifølge Hr. Biskoppens Ordre og Hr. Provstens derpaa grundede Cirkulær-Skrivelse tjener dette til Efterret-ning, at Fæø Sogns Hartkorn, som svarer Tiende, bestaar af 476 Tdr. omtrent, hvorved det maatte observeres, at Jor-den er ikke saa frugtbringende her som i Laaland, og at man derfor ikke kan beregne Tiende her saa højt som der. De andre Accidenser, som ligger til Kaldet, kan ungefær beregnes til 100 Rdl. aarlig; af Tillæg er her intet, saa Kaldets aar-lige Indkomster kan regnes fra 250 til 300 Rdl., ligesom Væksten og Prisen er paa Kornet. hans Højærværdighed Hr. Biskoppen, som pro officio (i Embedsmedfør) er tillagt dette Sogns Kirketiende, véd desuden selv, at han nyder kun 160 Rdl. derfor efter Akkord med Bønderne.

Næst bedste Velstands Ønske er jeg stedse

Velærværdige og Højlærde, Højtærede Hr. Provstes Ærbødige Tiener
Fæø Præstegaard d. 28. Maj 1754 Wandel.

Ogsaa, da det Aars Prinsessestyr skulde paalignes, var det, som Hr. Desington ikke existerede, det var Hr. Wandel, der meddelte, at Kaldets Indkomster var paa 260 Rdl. og at "han" derfor skulde give 26 Rdl.

Vor Birkedommer Pintzfeld var bleven saa gammel og svag, at han maatte have en Medhjælp; det blev Bys-sing, der fik sin Udnævnelse d. 13. Maj 1757: "Vi Friderich Den Femte etc. Gøre alle vitterligt, at Vi allernaadigst har besluttet og forordnet, som Vi og herved beslutter og forordner Ferdinand Anthon Byssing til at være Birkedommer ved Fæø Birk under vort Land Falster, Friderich Pintzfeld adjungeret og udi hans Alderdom og Svaghed at komme ham til Hjælp med Embedsforretninger samt, naar bemeldte Pintzfeld ved Døden afgaar, da hannem at succedere (efterfølge) Friderich".

Hr. Byssing kunde ikke foreløbig opholde sig her paa Fejø, da han endnu var bunden til et Embede andet-

steds. Han havde da en Fuldmægtig, Peder Teisen (tidligere omtalt) her, og denne sendte ham den 5. Maj 1758 følgende Brev:

"Til Birkedommer Bøssing i Nykøbing.

Nærværende Mand, Rasmus Rogøe, her af Landet er i denne Tid kommen i Fortræd med denne medbring-ende Johan Styr, som han fra Bandholm og her til Landet har overført; samme Styr er en liderlig (Upaalidelig) Karl og er forvist Grevskabet Knuthenborg, hvor han har været Skovfoged, og nu har taget sin "Rederade" (d.e.Tilflugt) her til Landet med Kone og Boskab. Jeg har i Gaar forvist ham Landet, indtil han medbragte Pas og Opholdstilladelse. Ryg-tet om ham i Laaland er ikkun slet; jeg haaber, at Birkedommeren mager det saa', at han ej tillades at forblive her paa Øerne, allerhelst da han ej kan være Landet til nogen Nytte, men stor Skade.

Fæø d. 5. Maj 1758. I Hast. Ærbødige Tjener. P. Teisen".

Pintzfeld, der var saa svag i 1757, var dog stadig Birkedommer og fungerede af og til. Saa sent som i 1763 dømte han, men gjorde efter Amtmandens Mening slet. Han fik da et Skarpt Brev tilsendt (d. 23. Juli): - "At De i deres Dommer- og Skriverembede ved Fejø Birk mange Gange har foretaget det, som Loven kalder partisk og en Dommer uanstændigt, er mig fra en anden refereret; det kunde desaarsag være min Pligt paa det nøjeste at lade Deres Opførsel undersøge, men i Betragtning af Deres Alderdom og Omstændigheder har jeg indeholdt med Examination i Haab om Forandring og Forbedring. - De giver til Kende, at De hverken agter Konge eller anden Øvrighed, men vil følge Deres eget forvirrede Hoved; følgelig er det at ansé, at det ikke er Dem angelegent (passer Dem ikke) at blive Deres Embede. Maa jeg udbede mig Deres Svar paa, om De har i Sinde at vedblive Deres Embede". Pintzfeld blev siddende, saa han maa vel være krøbet til Korset.

Naar vi nu om Stunder vil have Musik til et Gilde, faar vi en stedlig Musikant til at levere den. Ikke saaledes i gamle Dage med deres stramme Baand; man havde at holde sig til den fastansatte. Den 10. Februar 1759 kom her en skrap Advarsel i saa Henseende: "Musikant Christoffer Thomesen Arild af Nakskov klager over, at hans Privilegium paa Musik brydes paa Øerne; der er tilføjet ham en Fornærmelse (man er traadt ham for nær) i hans Levebrød ved nogle Fiskers Antagelse. Amtsforvalteren skal betyde dem, at saafraamt de herefter betjener sig ved Bryllupper, Barsler eller anden Samlinger af andre Musikantere end den dertil beskikkede, maa de ikke alene sikkerlig vente derfor at blive anset og tiltalt til Bøders Betaling, men endnu som modvillige Overtrædere at tiltales til deres Fæstes Forbrydelse og Straf paa Kroppen "(!

Mandtal 1762

Da det i 1762 syntes at trække op til Krig, udskrev Kongen en Extraskat, der var ment som foreløbig, men blev meget sejlivet. Den var yderst uretfærdig, idet den uden Hensyn til Skatteevnen krævede 1 Rdl. aarlig af alle Personer over 12 Aar. Herved gives der os Lejlighed til at se Navnene paa alle Husbonder paa Fejø samt Tallene paa de Personer *over 12 Aar*, der hørte dem til.

Husbonder	Mand og Hustru	Barn (12 Aar)	Karle	Drenge	Piger	Andre
Hr. Desington	2	1	1		2	1
Hr. Wandel	2		1	1	3	1
Birkedom. Pintzfeld		2				1
Degnen	2	1			1	
Degneenke + en søster	2				1	
Skoleholder i Vesterby	2				1	
<i>Vesterby Gaardmænd</i>						
1. Oluf Mogensen	2			1	1	
2. Mogens Gaard	2	1		1	2	
3. Hans Jeppesen	2	1			1	
4. Hans Schouw	2			1	1	1
5. Søren Nielsen	2	1			1	
6. Oluf Pedersen	2			1	1	
7. Anders Rouøe	2	2			1	
8. Lars Jensen	2			1	1	
9. Peder Clausen	2	2				
10. Oluf Hansen	2					
11. Mogens Smed	2	1				
12. Søren Tørresen	2					

13. Jørgen Mogensen	2	1				
14. Hans Jørgensen	2					
15. Peder Joensen	2	1	1		1	
16. Hans Rasmussen	2	3				
17. H. Skotte. Enkem.	1		1		1	
18. Hans Lercke	2		1		1	
19. Niels Dam	2	2				
20. Niels Johansen	2			1		
21. Mikkel Madsen	2	3				
22. Rasmus Skotte	2	1		1		
23. Niels Christensen	2	3				
24. Oluf Krog	2		1		1	
25. Nicolai Joensen	2				1	
26. Jens Hellede	2	1			1	
27. N. Joensens Enke	1	1	1	1		
28. Peder Løyet	2	4				
29. Jens Jensen	2					
30. Peder Terkelsen	2			1		1
31. Rasmus Kromand	2	2		1	1	
32. Peder Skotte	2			1		
33. Morten Hansen + Moder	2	1				
34. Mogens Jørgensen	2					
37. Ole Banckemand	2	1				
38. Hans Krog	2	2		1		
39. J. Nielsens Enke		1	1	1	1	1
40. And. Krog Enkemand	1	2			2	
35. Michel Skotte	2	1				
36. Jens Jørgensen	2					
41. Mikkel Johansen	2	1				
42. Giert Andersen	2	2	1			
<i>Husmænd</i>						
30. Ole Veierø	2					
1. Christen Hjulmand	2					
2. Peder Skrædder Enkem.	1	2				
3. Moritz Pedersen	2					
4. Lars Dasse	2		Bysvend			
5. Hans Christian	2				1	
6. Anders Rød	2					
7. Peder Andersen	2		vanfør			1
8. Ole klyds	2					
9. Hans Jørgensen	2					
10. Ole Madsen	2					1
11. Hans Borre	2	1				
12. P. Olsens Enke	1				1	
13. Morten Møller	2	1				
14. Mikkel Larsens Enke	1	1				
15. Ole Borre	2	1				
16. Johanne Skippers	1	1				
17. Rasmus Jørgensen	2	1				
18. Niels Prest	2	1				
19. Claus Pedersen	2					
20. Martines Bysvend	2	1			1	
21. Hans Larsen	2					
22. Rasmus Nyegaard	2					

23. Povl Jørgensen	2				
24. Morten Dam	2				
25. CHristen Eriksens Enke	1	1			
26. Niels Smeds Enke	1	2			
27. Niels ebbesens Enke	1				
28. Tommes Kiølle	2	1			
29. Lars Andersen	1				
<i>Østerby Gaardmænd</i>					
Skoleholderen	2				
1. Niels Rougøe	2	1		1	1
2. Hans Henrick	2		1	1	2
3. Søren Nielsen	2				1
4. Jørgen Eriksen	2			1	1
5. Niels Halling	2	3			
6. Niels Pedersen	2				
7. Christen Mortensen	2	1			
8. Jeppe Jeppesen	2				
9. Oluf Smed	2				
10. Rasmus Jeppesen	2				
11. Jørgen Skouw	2	1			
12. Jens Friis	2	2			
13. Christoffer Bødker	2	1			
14. Hans Mogensen	2			1	
15. Rasmus Mogensen	2	1		1	
16. Rasmus Olsens Enke	1	2			1
17. Jens Larsen	2				1
18. Peder Larsen	2				
19. Peder Joensen	2				
20. Peder Knudsen	2				
21. Mikkel Pedersen	2			1	1
22. Rasmus Snedker	2				
23. Mikkel Brun	2				1
24. Peder Jeppesen 2	2				
25. Gl.Rasmus Friis		2	1		
26. Jens Hjulmand	2				2
27. Oluf BØsse	2	1			
28. Henrik Mogensen	2	1			
29. Jeppe Smed	2				
30. Lars Lærcke	2	2			
31. Hans Jørgensens Enke	1	1		1	1
32. Mikkel Hansen	2			1	1
33. Niels Sie	2		1	1	2
34. Jørgen Mathiesen	2	1			
35. Nore Hans	2			1	
36. Nore Hans's Moder	1	1			
37. Morten Badike	2	4			
38. Morten Krog	2		1		1
39. Peder Friis	2				2
40. Erik Smed	2	1			
41. Ole KRog	2				
42. Niels Præst	2	2			
43. Søren Lund	2	2			
44. Lars Præst	2				
45. Hans Jensen	2	2	1	1	1

46. Hans Hansen	2	1		
47. Hans Rasmussen	2	1		
48. Jacob Gaard	2			
49. Unge Rasm. Friis	2			1
50. Jens Jensen	2	1	1	1
<i>Husmænd</i>				
1. Niels Lund	2			
2. Jens Holse	2			
3. Jørgen Gaards Enke	1	1		
4. Niels Handskemager	2	1		
5. Maren Lunds	1			
6. Niels Terkelsen	2			
7. Maren Læssøe	1			
8. Lisbeth Larsdatter	1			
9. Jens Jacobsen	2			
10. Ole Badiche	2			
11. Hans Jeppesen	2			
12. Hans Skomagers	1	1		
13. Rasmus Skomager	2			
14. Clas Poses Enke + søster	2			
15. Rasmus Berendsen	2	2		
16. Peder Larsen	2			
17. Rasm. Hjulmands Enke	1			
18. Hans Christian	2			
19. Mads Pedersen	2			
20. Hans Svendsen	2			
21. Lars Pedersen	2			
22. Jørgen Lock	2	1		
23. Hans Frandsen	2			
24. Jens Pedersen	2			
25. Maren Hansdatter	1			
26. Ole Borre	2			
27. Jørgen Lærche	2			
28. Jørgen Læssøes Moder	1			
29. Peder Olsen	2			
30. Niels CHristensen	2			
31. Hans Brun	2	1		
32. Niels Hansen	2	1		1
33. Melchior Jørgensen	2			1
34. Jacob Lock	2			
35. Abraham Smed	2			
36. Rasmus Møller	2	1	1	1
37. Niels Bødker	2			
38. Peder Pedersen	2			
39. Henrik Eriksen	2	1		
40. Johannes Borre	2			1
41. Rasmus Hansen	2			1
42. Karen Jacobs	1			
43. Ole Hansen	2			
44. Jens Rasmussens Enke	1	2		
45. Ole Olsen	2	(gamle fattige)		
46. Peder Rasmussens Enke	1			
Vejrø				

1. Niels Nielsen	2	2	1	1
2. Morten Nielsen Enkem.	1	4		
3. Mogens Jensen	2	2		
4. Hans Olsen	2		1	1
5. Husmand Niels Borre	2			
Ialt over 12 Aar	557	Personer.		

I Anledning af den truende Krig skulde man have Flaaden bemanded, men vore værnepligtige vilde nødig til det og foretrak at sejle ud med Koffardiskibe. Amtmanden skrev da (den 14. April 1762): "Hans kongelige Majestæt bejøver til "Floden" s Bemanding en Del Matroser. Amtsforvalteren paa Øerne skal alvorligen foranstalte og iagttage angaaende dem, som der kunde findes, deres Paagribelse og Nedførelse (til Nykøbing). mange har ikke været at op-spørge, men han skal besørge dem efterspurgt og tilstille Amtmanden en Liste over dem paa Fejø og de andre Øer, som har fæstet halve, fjerdedels eller ringere Gaardposter, gifte eller ugifte", saadant Fæste har hidtil befriet dem for Udskrivning, men det skal nu ophøre. Listen skulde omfatte Mænd fra 9 til 50 Aar.

Ogsaa Kvindfolk var man ude efter, se skulde alle slide i det, ellers kom de i Tugthuset; (d. 19. April 1762): Amtmanden skrev til Amtsforvalteren om "at undersøge, om nogle ugifte, ledige Kvindfolk paa Øen er hensiddende, som kan og ikke vil tage stadig Tjeneste, og mig derover Specifikation meddele, da saadanne Tugthusarbejde vil tiltales og dømmes."

Vor Kapellan havde, som vi har set, aldeles overtaget den i sine Studier fordybede Sognepræsts Pligter. Saaledes skriver han den 28. April 1762 til Amtmanden "om en Drukkenbold i "min Menighed": "Jeg har en Mand i min Menighed, som jeg ofte har haft megen Ulejlighed af; Manden hedder Mads Skrædder, og hans Omsstændigheder er disse; Han har i mange Aar fundet Behag i Brændevin, hvilken Synd jeg ofte har foreholdt ham, ja, en og anden Gang holdt ham derfor fra Herrens Bord, men nu paa en 2 Aars Tid er han desværre henfalden til saadan Yderlighed i Drukkenskab, at den saa godtsom har skilt ham ved Forstanden og gjort ham til et Vidunder for Folk, hvortil end dette har kontribueret (bidraget), at han har ingen Hus eller Hjem eller noget vist Tilholdssted, hvor han kan faa sin fornødne Pleje; thi saalænge han sidder hos Folk at sy, som endnu sker undertiden, saa siger de, at han taler og gør intet uskikkeligt; men saasart han faar Penge for sit Arbejde, saa sætter han dem straks i Halsen, saa man maa høre megen Taabelighed og fordrage meget Ulejlighed af ham. Saa ligger han ofte om Natten paa Marken under aaben Himmel som et umælende, og det er at befrygte, at han dør engang bort i saadan ulykkelig Tilstand. - Jeg tror, han kunde reddes, naar han kunde komme paa Møens Tugthus".

Ogsaa i Forventning af den Krig, der ventedes, vilde man oprette et nationalt, staaende Rytteri, og alle maatte da yde Rytterheste eller Penge dertil. Her maatte Hr. Wandel (sammen med Sognepræsten) yde for een Hest 26 Rdl. Og alt Bøndergods paa Øerne, som skulde holde 9 Heste, betalte i Aaret 1762: 225 Rdl. - VOer Præst bad sig som de 2 andre paa FÆmø og Askø fri, men Amtmanden holdt paa, at de skulde af med de Penge. - Hr. Wandel klagede altsaa, men uden Grund; han var da saa velstaaende, at han i 1765 to Gange kunde laane Penge ud. Den 13. Decbr. 1765 staar der i Tingbogen: " Velærværdige Hr. Jens Wandel lod fremsende til Protokollation og Paategning en Obligation udgiven af Rasmus Pedersen Snedker, Bomand i Østerby paa Fæø, stor 149 Rdl., dateret 11. Decbr. sideleden" - osv. - og samme Dag havde han ladet indføre en Obligation, stor 260 Slettedaler, udgiven af Henrik Mogensen, Bomand i Østerby.

Endelig den 15. Marts 1766 døde Sognepræsten, Hr. Desington, og den 6. April begyndte Skiftet efter ham; der staar i Skiftebogen "Anno 1766 den 6. April mødte jeg (Hr. Wandel) undertegnede paa velædle og høj lærde Hr. Provst Rami Vegne med tiltagne tvende Mænd, nemlig Svenne Jørgensen, Skoleholder i Østerby, og Niels Andersen Raagøe, Bomand, at foretage Registrering og Verdering af afgangne Hr. Andreas Desington, forrige Sognepræst her paa Fæø, som døde næstafvigte 15. Martij, og det i Overværelse af den afdødes Halvbroder Monsieur Job Rahr, som i mange Aar har opholdt sig i hans Hus (desuden nævnes der Hel- og Halvbrødre af ham i Norge)

I Dagligstuen var der bl.a. et Egeskab med Sølvsager - en Sukkerbøsse (8Rdl.) 6 Sølvspiseskeer (14 Rdl.). Der var et Stueuhr i Foderal (6 Rdl.), en indlagt Dragkiste (8Rdl.), en Kobbermaskine med Behør (5 Rdl.), - en Tron-seng med 5 Stykker skribet Omhæng, 2 Kapper og Sengetæppe (4 Rdl.), et Egechartol (5 Rdl.) - en utrolig Mængde Dyner. Det nævnes ogsaa Storstuen, Kammeret ved Bryggerset, den salige Mands Kammer, det lidet Kammer næst ved Køkkenet, Spisekammeret, Loftet, (Spisestellet var af Tin ("Mandgods"). Hullet under Trappen og Saltkælderen, Kælderen, Bryggerset; SæltKælderen, Karlekammeret, Bygladen, Loen, Faarestien, Huggehuset, Kværnhuset, Stalden. Ude i Vognporten stod der en Jernbeslagen, grønmalet Postvogn (10 Rdl.) Hr. Desington havde ejet 2 graaskimlede Heste, den ene 7, den anden 5 Aar gammel, de kostede 30 Rdl., 6 Køer og en Kalv, den dyreste Ko til 8 Rdl. I Stuen stod en Jernbilæggerovn. Begravelsen kostede 54 Rdl.

Boets Aktiver var paa 1481 Rd., 3 Mk og 7½ Sk., dets Passiver paa 1199 Rd., 3 Mk. og 6 Sk., saa der blev 282 Rdl. og 1½ Sk. til Deling mellem Arvingerne.

Paaa Grund af Arvingernes fjerne Bopæl blev Skiftet først sluttet d. 16. Decbr. 1768.

Nu var Hr. Jens Wandel da endelig Sognepræst ogsaa af Navn. Han tog sig af mangehaande Ting, ogsaa af Alimintationsbidrag. Den 10. Januar 1767 skrev han i et Brev til Birkedommer Byssing, der stadig boede i Nykøbing: "Da Hans Mortensen Badike her af Sognet ved sit aabenbare Skriftemaal har tilstaaet at være Fader til det uægte Barn, som Margrethe Hansdatter har født til Verden, og det uagtet nægter at give noget til Barnets Opdragelse, som det beso-vede Menneske ved hendes egen Hjælp ikke kan afstedkomme", saa beder han Birkedommeren gennem Amtmanden faa ham dertil, "i Mangel der af bliver Barnet det almindelige til Byrde. Næst min underdanige Kompliment til Hr. Konferenseraaden er jeg med ærbødig Hilsen til Dem og gode Kæreste (Frue), som ønskes et lyksaligt Nytaar med mange paafølgende - Velædle, højstærede Hr. Birkedommerens tjenstskyldigste Ven og Tjener

Wandel."

Hr. Wandel havde saamænd nok at skrive om. Som vi før har læst var den stadig virkende Extraskat en tung Byrde for Beboerne af Fejø som for alle Dele af Landet. Hr. Wandel var den, der skulde optegne Skattheyderne, og deres Uvilje mod Skatten gik over paa ham. Nogle utilfredse indsendte en Klage over Præsten, som svarede saaledes paa Klagen (der var Tale om rigtig fattige i Østerby, som var medtagne af Hr. Wandel; de maatte udpantes for at faa Skatterne): "Her findes i Sognet mange flere, som kunde taale at være fri for Extraskatten at svare; deres Tal vil med Tiden mærkelig forøges, naar denne Skat skal vedvare, som den har Udseende til; men naar jeg tillige overvejer, at Gaardmændene skal betale Extraskat for de uformuende, efter at *de har tilkøbt sig Hartkornet af Kongen*, og at de fleste af dem, som tilforn var fattige, er ved dette Køb sat i saadan Betryk og Gæld, at de ejer mindre end mange Hus-mænd her i Sognet, og at Skatten falder dem tungt for dem selv at udrede, ja, hos mange af dem ikke kan faas uden ved besværlig Udpantning, helst paa denne Tid, da den fattige Bonde, som næppe har det fornødne til at æde og til at saa, er ikke 8 Skilling betroet, fordi han har pantsat alt det, ja mere, end han ejer. - Skulde de faa iblandt os, som endnu regnes for nogenlunde formuende, blive paalagt at svare Extraskat for alle de andre, saa kan man med Tiden vist vente en almindelig Ruin. - Gud skal vide, at jeg ynkes over de fattige baade Hus- og Gaardmænd og ønskede gerne deres Befrielse. - Jeg vilde gerne ønske at vide, hvem der har været Hovedmand for denne Klage over mig; om det er Hans Grymer, som er bekendt for hans Skriverseri".

Ogsaa en stakkels Mand, Jørgen Mathiesen i Vesterby, der klagede over, at "hans Svigerfader, Rasmus Kromand, og hans Svoger, Hans Christian Joensen af Østerby begge har i sinde at ruinere ham", hans Sag tog Præsten sig af i et Brev til Amtmanden den 28. Septbr. 1767: "Jeg har ladet mig Mandens Nød gaa til Hjerte og efter hans indstændige Begæring ladet mig overtale til at forestille naadige Herre hans Nød. Jørgen Mathiesen har for halvandet Aar siden ved Mageskifte med hans Svoger (Joensen) faaet Kromandens Gaard i Vesterby og derved forbundet sig til alt for stor og utaaalelig Undertægt (Aftægt) til Rasmus Kromand og Hustru i den Tanke, at de vilde nyde Afatægten i hans Hus; men nu efter Konens Død er Kromanden mere og mere henfalden til Drukkenskab og har adlydt onde Men-neskers Raad og fulgt deres Tilskyndelse, som der deres Glæde og Fornøjelse i at se Jørgen Mathiesen ruineret og øde-lagt. For at sætte dette i Værk har Rasmus Kromand i Dag taget sin Svoger og en Del andre med sig og udtaget af Hu-set, hvad han der endnu ejede, ladet Jørgen Mathiesen vide, at han nu flyttede fra ham, og at han vilde have din fulde Aftægt af ham. Dette kan Jørgen Mathiesen ikke taale at udgive, efter Konens Død skulde han vel ikke have mere end det halve. Han har intet at klage over, har nydt alt saa godt som Manden i Huset. Desuden har han 150 Rdl. staaende i Gaarden, hvoraf han kan have sit skikkelige Ophold, naar han ikke vil forøde det til Liderlighed, som han er henfalden til paa sin gamle Alder".

Da Præsten og Degnen i 1768 skal opgive deres Indkomsster, ser man, at selve Tallene er vokset, men tillige, at deres Købeevne er bleven forringet: " Som indkomster: 475 Rdl. 7 Sk. i Tiende ved Folk, Heste og Redskaber koster at indsamle, førend de til Penge kan udbringes: 60 Rdl., 1 Mk. og 5 Sk. , er der igen 400 Rdl. - 10 Pr.Ct. heraf i Skat er: 40 Rdl. Denne Angivelse paa alle Fejø Sogns præstelige Indkomster er at forstaa, nar Gud giver en god og rig Høst, men naar Misvækst indfalder paa en eller anden Sæd, da er det langt fra, at denne Sum kan erholdes. Derimod maa jeg nu aarlig for 50 til 60 Rdl. tilkøbe mig det Brænde, som tilforn blev givet mig til Udvisning af Falsters Skove, hvorfor jeg ikkun faar 6 Rdl. aarlig.

Den 11. August 1768.

J. Wandel":

Degnen skriver: "Jeg kan ikke regne mine Indkomster højere end til den Summa: 80 Rdl. Derfra gaar aarlig til Konsumtion af Sognets Hartkorn, som Degnen giver en Ottendedel imod Præsten: 1 Rdl. 5 Mk.; bliver igen i Behold: 78 Rdl. 1 Mk.

Føjøe d. 11. Augustj Aar 1768

Mogens Lucoppidan".

Hr. Wandel maatte indsende en Attest om Personer, som var Parter i en næsten uopklarlig Tyverisag. Hans Jeppesens Hustru, Margrethe Rasmusdaatter blev mistænkt som den, der havde stjaalet et Anker Brændevin hos Jeppe Jeppesen og skjult det i Halmen paa Bunden af Sengen, hvor det var blevet fundet ved Ransagning. Det blev en lang Sag, da hun ikke vilde tilstaa, og hun sad i Fængsel paa Bekendelse. Præsten afgav da følgende Attest, ikke for Forbrydelsen, men om Personernes Opførsel: "Da der er forlanget Attest af mig som Stedets Sognepræst om deres Forhold, saa bevidner jeg hermed, at om Jeppe Jeppesen og Hustru Birthe Nielsdaatter (de bestjaalne) har jeg hidtil ikke hørt noget forargeligt, hverken i et eller andet Stykke, ikke heller om Husmanden Hans Jeppesen (Tyvekvindens Mand) undtagen i denne Post, da der menes, at han har Del i det beskyldte Tyveri; men Margrethe, hans Hustru, har jeg desværre hørt alt for meget ondt om; hun er alt for vel bekendt af hendes Drukkenskab her i Menigheden, hvorved hun Tid efter anden har skilt sig helt ved Hus og Gaard og sat sig og sine i yderste Armod; hendes afdøde Mand saavel-som den nulevende har klaget det for mig, hendes Venner og paarørende ligeledes, ja, de har tugtet hende for hendes Drukkenskab, som man kan revse et Barn for Udyd med Hug og Slag. Jeg har ofte paa mit Embedes Vegne foreholdt hende denne Drukkenskabs Synd og formanet hende til Bedring; undertiden har det ladet, som hun har taget mod mine Formaninger, men undertiden har hun givet mig trodsige Ord som Kendetegn paa hendes halsstarrige Hjerte. Jeg har adskillige Gange for samme Synd maattet holde hende fra Herrens Bord, og naar hun efter giorte Bedringsløfter dertil igen er bleven antagen, saa har det ikke varet længe, førend hun igen har vendt sig som Soen til sin Søle. - Hvad Tyve-riet er angaaende, som hun sigtes for, da er det en Sag, hvorudi hendes egen utungne første Bekendelse maa bedst gælde, og Birkedommeren observere, om hun er skyldig eller uskyldig. Videre undlader jeg mig ikke i den Sag, men ønsker, at Gud vilde føre hende i hendes synders Kundskab til hendes Sjæls Frelse.

Fæøe Præstegaard d. 9. Maj 1769

J. Wandel".

Saadan hører vi stadig om Sognepræsten, Hr. Wandel, der døde i 1770. Ogsaa om Skoleholdere og om Degnen er der noget at fortælle. I Østerby hed Skoleholderen Svennes Jørgensen, og han vægrede sig i 1759 ved at gøre sin Del af Arbejdet med at rense Vandingssteder for Kreaturerne. Amtmanden skrev da til Præsten derom 25. August: "Naar Bønderne paa Fejø skulde bebyrde Skoleholder Svenne Jørgensen med noget Hoveri eller Arbejde, som er ham uvedkommende, burde han tages i Protektion (Forsvar), men i Henseende til Vandingsstedernes Rensning, som er til almindelig Nytte højst fornøden, kan han ikke fritages; og da har her i Landet, hvor dette Arbejde især i Aar er foretaget, ingen indtil Præsten inclusive undslaaet sig for at assistere; altsaa kan jeg ikke finde nogen Billighed udi at undtage denne Skoleholder fra et ham selv saavelsom andre uomgængelig fornødent Arbejde, da han vel som andre Skoleholdere har Kreaturer".

Om Skoleholderen i Vesterby, Jens Schow, veksledes der mange Klage- og Forsvarsbreve. Han var, som vi har læst, ikke officelt ansat som sin Kollega i Østerby, men lønnet - smaat - af Byernes Bomænd; for at bøde paa den ringe Gage tog han mod Bestillingen som Tingskriver, og derunder led hans Skolegerning. Amtmandens Bestilling af 1762 ser saaledes: "Da Birkedommer til Fæøe Birk Friderich Pintzfeld formedelst Alderdom og Svaghed ikke kan for-rette de ham anbetroede Dommer- og Skriverembeder, og den ham adjungerede Dommer og Skriver, Ferdinand Ant-hon Byssing ikke paa nærværende Tid formedelst lovligt Forfald kan betjene Retten, saa bliver Seigneur Schow paa Fæøe herved konstitueret Fæøe Birketings Ret som Dommer og Skriver indtil videre at betjene.

Nyekjøbing den 19. April 1762

L.C. Oertz".

Bønderne havde den 26. Januar 1765 selv skrevet en Klage over deres Skoleholder og indsendt den til Amtmanden. Nogle Linier af den gengives med den originale Retskrivning: "Vores skolehol der som vig (vi) arlig hid en til haver giuet til Løn 12 Rdl. og Det u dig (udi) den han sigt til Guds ær re, og vor Res (vores) glede! Samt vorres børn s forfrem Melser, Mens Som skolle hol de ren ey op vagter skol len som hand bør mens Noer (naar) hand synes for gat (for godt) da rey ser hand af landet 2 til 3 u ger og under tiden til 6 uger - og naar han er hjemme, da sager han paa Tinget der at skrive og andre Forretninger, som han selv lyster, men Morgen- og Aftenbon for vor es Børn, det gør han ikke. For saadanne Forsømmelser foraarsages vi at anklage ham" -- Fæøe d. 26 Januari 1765" Pennemføreren var Christen Nielsen, "Olle Raes mus sen hiul - Peder P.C.S. Clausen - Jens ILS. Laurisson".

Skoleholderen, som havde faaet Lejlighed til at se Klagen, skrev d. 28. Jan. og forsvarede sig: Det med hans Rejser er Løgn; han tager kun til Falster for at modtage sit Brænde. I 6 Aar har han ikke rejst. Og naar han rejser, sker det i Høstens Tid, naar ingen Børn gaar i Skole, og han rejser aldrig uden Præstens og Amtmandens Tilladelse. "Tinget ligger her straks ved Skolen; der holdes kun een Gang om Ugen og varer de fleste Gange ikkun en halv Time. Jeg gaar der hen for at hjælpe min gamle Svigerfader, Birkedommer Pintzfeld, at skrive. Naar jeg er i disse Forretninger, er Sko-len aldrig lukket, men min Kone i den Tid tager imod dem, som vil komme, og læser for dem; men bliver de forsømt, da maa Skylden søges hos Forældrene, som enten holder dem fra Skolen eller og ej taaler, at de paa en sømmelig Maa-de bliver straffet enten for Efterladenhed eller andre Udyder. - Grunden til Klagen er, at de vil være fri for at betale de 12. Rdl., og Foreningen om Klagen mellem BØnderne kan bevises at være indgaaet i Ølsmaal og Drikkelag, hvoraf denne BY i dette Aar har været helt frugtbart.

Fæøe Vesterby d. 28. Jan. 1765

J. Schow."

Ogsaa Hr. Wandel udtalte sig om Sagen til den konstituerede Birkedommer; man skrev dengang Adressen paa et dansk Mand her i Danmark paa Fransk: "À Monsieur, Mon.r. Ferdinand Anthon Byssing, Kongelig Majestæts Birkedommer til Fæøe Birk og Fuldmægtig hos Høyvelbaarne Hr. Conference-Raad og Amtmand von Oertz i Nyekjøbing".

"Indlagt Klage over Skoleholderen i Vestery her i Sognet. Bønderne i Vesterby kom til mig for nogenTid siden og klagede over deres Skoleholder, at han ikke opagtede Børnene, som han burde, men at han ofte forsømte dem baaade ved sine Rejser og ved sin Tingfærd; og derfor old de mig vide, at de havde sagt ham ud af Skolen til først-kommende Paaske, og at de ikke længer vilde give ham de akkorderede 12 Rdl. i Løn, ja, begærede af mig, at jeg skulde sætte ham af med Skoleembedet, siden han ikke beopagtede det, som han burde. Jeg mærkede stor Forbitrelse hos Bønderne mod Skoleholderen". Præsten vilde mægle, men hver Part stod paa sit. Kunde Bønderne ikke faa ham ud af Skolen, vilde de tage en Person i deres Hus til at undervise deres Børn. "Det er at ønske, at Skolen i Vesterby kunde have kongelig Naade som den i Østerby, men det vil nok blive vanskelig at boternere (erholde), var det de gyldne Tider, man levede udi, da kunde det maaske lade sig gøre, men saaadan som Tiderne er nu; kan sligt vel ikke proponeres (foreslaas)

Fæøe Præstegaard d. 7. Febr. 1765.

Velædle, højstærede Hr. Birkedommers Tjenstskyldigste tiener

J. Wandel".

Striden blev fortsat. "Sr. Schow besværede sig over Vesterby Indbyggeres lastværdige Opførsel". "De truede ham og hans Hus og vilde hindre Ungdommens Undervisning der i Skolen. Bønderne vilde kun bygge Skolen om; da dette ikke passede Skoleholderen, havde de beholdt Børnene hjemme. - De vilde ogsaa hellere have Degnen til at holde Skole. - Amtsforvalteren forsøgte at mægle, men Bønderne faldt alle over Schow med Beskyldninger for Ukærlighed og Overlegenhed, kort sagt: de vilde af med ham. Ja, men det var dog for hovedkuls at tage Brødet fra en Mand med Kone og Børn. Han bad dem udsætte det til Paaske i det kommende Aar og imidlertid "lade ham blive anset i Kærlighed". De havde jo dog selv valgt ham. Nej, det var netop nu, de vilde have ham bort. Schow selv hævdede atter, at naar de klagede over Børnenes daarlige Lærdom, saa havde de selv Skyld, idet de holdt Børnene fra Skolen; Præsten havde ikke klaget over hans Undervisning. Da man først havde forset sig paa Hr. Schow, var alt med ham galt. Da der den 8. September 1765 havde været Ildebrand om Natte i Martine Smeds Hus, og "ded af brende her i bøyn", da havde "skolle holderen Jørgen Skho I Væster bøy" ildbeegnet Hans Jørgensen Borre; ja, han havde slaæet ham. Hr. Schow mødte, men han vilde ikke svare derpaa; han erklærede ogsaa, at han ikke vilde gøre sig den Møje at føre Vidner mod Hans Borre. - Sagen førtes ikke videre. - Bønderne sejrede i Striden. Skoleholderen fortrak fra baade Skolen og Tingskriverembedet. -

Degnen, Hr. Lucoppidan, der omtales som død under den tredie Præst efter Hr. Wandel og skildres som "en saare værdig Mand" (se Præsterækken Nr. 19) - overtog efter Bøndernes Ønske Skolen og fik at Amtmanden Tilbud om at besørge Skrivertjenesten. han turde ikke, advaret af Jørgen Schows Skæbne, forene disse to Bestillinger og skrev saaledes til den høje Øvrighedsperson: "Deres Excellences højrespektive Skrivelse af 2. November er mig den 13. ejusdem (dennes) indhændiget, og skulde intet være mig kærere end, at jeg kunde vise min underdanigste Pligt i at efterkomme Deres Excellences Begæring, der altid er mig en fuldkommen Ordre. Men da jeg ikke er mig selv mægtig i Henseende, at Skoleholdet i Vesterby er mig paalagt, og Bønderne skulde vel deraf tage Anledning til at klage over deres Børns Forsømmelse, som de gjorde ved Schow, der var sin Svigerfader (Pintzfeld) adjungeret; altsaa slutter Hans Excellence letteligen, at det tillades mig ikke, uden Deres Højbydenhed (!) formaar Bønderne dertil, og endda burde jeg have min gejstlige Øvrigheds Tilladelse dertil, siden det er direkte imod Loven, og Malkontenter (misfornøjede avind-syge) fattes ikke. Jeg er og ganske uerfaren i slige Forretninger, saa at, i hvor gerne jeg end vilde, maaske jeg dog ikke kunde opfylde det begærte. Skulde Deres Excellence behage at anskaffe mig det akvirerte (Tilladelsen), sa at jeg kan være uden Anke og Anklage, efterkommer jeg underdanigst Deres Befaling, i Besynderlighed her paa Øen - Paa Fæ-møe og Aschøe er Sognefogederne vante til straks at registrere og vurdere, naar Dødsfald existerer, hvilket de og ved-bliver, om de dertil beordres, hvilket og let lod sig praktisere her paa Fæøe, om her var en Foged, som kunde læse og skrive, hvilken jeg gerne vilde assistere, om han behøvede det.

Jeg beder allerydmygst, at Hans Excellence ikke tager det unaaadigt op, at jeg ikke uden paa de anførte Konditioner kan modtage det tilbudte. Men at Han fremdeles forbliver min naadige Patron, udi hvis Gunst jeg ærbødigst stedse vil have mig rekommanderet, forblivende i alledybste Veneration. - Deres Excellences, min naadige Herres allerunderdanigste og ringeste Tjener.

Fæjøe d. 15. Novembr. Aar 1766.

Mogens Lucoppidan".

Man var, som vi tidligere har set omtalt, meget streng ved Indskrivningen af Extraskatten. Den 24. Maj 1765 havde man endda begaaet Hærværk for at faa et Pant hos en daarlig Betaler. To Mønd, Niels Andersen Roug (d.e. Raagø) fra Østerby og Lars

Jensen Halling i Vesterby skulde tage Pant hos Hans Jeppesen (se om ham og hans Hustru i foregaaende), og da de ingen fandt hjemme, brød de den aflaaede Dør op, løftede den af Hængslerne, saa den blev beskadiget, og tog en lille Messingkedel som Pant for den ubetalte Extraskat. Hans Jeppesen var vred, som rimeligt var, og ytrede, at "man plejer dog nogle Dage forud at avertere om Udpantning". Straks efter dette "Indbrud" kom Hans Jeppesens Kone og indløste Pantet "med en Del unyttige Ord". Amtsforvalteren spurgte Hans Jeppesen, om han vilde standse Sagen og bede om Forladelse for sin Opsætsighed mod Kongens Forordning i at attackere dem med Proces, som ligefrem følger Forordningen, og forbyder enhver derimod at handle". Derpaa svarede Hans Jeppesen nej.

I disse Aar kom der store Forandringer i Ejendomsforholdene. I 1767 blev f.Ex. den 3. Febr. Kongetienden købt af Amtsforvalter Mathias Zeuthen for 2560 Rdl. - der er en kongelig Skrivelse derom i Tingbogen - og Vejrø Hartkorn, som havde været kongelig Ejendom (13 Tdr. 5 Skp. Hk) solgte Kongen til Skrивeren, der tidligere er omtalt, Peder Teisen for 517 Rdl. 72 Sk. - Zeuthen videresolgte en Del af Kongetienden til Hr. Niels Siøe paa Fæø for 691 Rdl. 4 Mk. og 3 Sk., der med Omkostninger blev til 700 Rdl.

Og Huse, som Kongen ejede, gled fra Kronen over i Privateje. Vi vil læse Kongens Brev om Birkedommer Byssings Køb. (d. 25. Aug. 1767): "Vi, Christian den Syvende, af Guds Naade osv. gør vitterligt, at saasom vi ved vores allernaadigste Resolution af 14. April 1766 allernaadigst haver approberet det af Gaard- og Husmænd udi Ves-terby paa Fæø paa deres hidtil os tilhørende og udi Fæste hafte Hartkorn gjorte Bud á Td. HK: 25 Rdl. for Ejendomsret dertil at erholde, med Vilkaar, at de af Husmændene, som forlanger der til deres Ejendomshuse liggende Grunde til Købs, samme overlader imod Betaling til Gaardmændene efter ethvert Hus's Beskaffenhed og Værdi, paa det af Gaardmændene saavel som Husmændene kunde blive Selvejere og vorde befriede for den hidtil svarende Fagskat. Og Birkedommer Ferdinand Anthon Byssing, som tilhører (!) et Ejendomshus nr. 19 i Vesterby paa Fæø (Fæstebrev af 2. Nov. 1761 betalt med 12 Rdl., saa skødes det til med lige Ret, som vi dertil haft haver". Han købte straks efter endnu et Hus.

Og følgende Aar, den 18. November 1768 meddeler Tingbogen, at Præsten, Hr. Wandel og 5 Bo- og Husmænd lod tinglæse, at de havde faaet kongeligt Skøde paa deres nu tilkøbte Ejendom. Næste Tingdag kom 7 andre med samme Tinglæsning, saa 5, og saaledes blev det ved i 1768 og 1769.

Tingbogen for disse Aar og videre er kun interessant for den, der vil studere Pengetransaktioner. Her er dog en latterlig ubetydelig Beretning om Kortspil, om hasard; (d. 7 April 1769: Jeppe Mortensen har efter lovlig Ind-stævning søgt og tiltalt Niels Præst for 4 Rdl., som ved et imellem Dem passeret Kortspil er tilfalden bemeldte Jeppe Mortensen, hvilket ved trede eenstemmige Vidners Forklaring nøjagtig er bevist. Desaarsag paastaar han sig disse 4 Rdl. samt denne Sags Omkostninger skadesløst tilkendt". De 4 Mænd væddede om, hvem af dem der havde det bedste Kort; den sagsøgte Niels Præst havde "Bydendet", d.v.s. Usdpillet, men Jeppe spillede sit Kort først ud, og det er blevet bevist. "Endskønt det nu kan være en aftalt Sag mellem Parterne, at den, som havde Bydendet, skulde først oplægge sit Kort, er derom ingen Forklaring gjort af Vidnerne. Overallt, da ingen er pligtig til at betale, hvad han i Spil eller i saakaldet Dobbelt taber, kendes for Ret, at Niels Præst ifølge Lovens 5. Bogs 14. Kapitel, 55 Artikel bør for Jeppe Mortensens Tiltale fri at være".

De unge værnepligtige var stadig bange for Militærtjenesten og forsøgte ofte at flygte for Indrullering. I 1771 kom der den 18. December en Sag for Tinget mod 2 Fejø-Mænd, Bomand Jens Jensen - hvis Navn vi har truffet før - og Husmand Hans Jeppesen - det var ham med den fordrukne og tyvagtige Kone - som havde hjulpet 3 unge Mænd til at flygte over til Sjælland. De tre undvegne hed Ole Hansen Skomager, Jørgen Læssøe og Peder Borre: "De to har udi afvigte Sommer kort før Pinse uden Pas overført trede indrullerede Matroser ud af Distriktet til Knudshoved. Jens Jensen forsvarer sig med Alderdomsskrøbelighed, Uvidenhed og blot menneskelig Æmhed. Hans Jeppesen fremstiller sig blot som en Lejesvend". De to sejlede Flygtningene over i Jens Jensens Skib - foruden Bomand var han jo ogsaa Skipper. "De 3 Flygtede er fattige og maatte søge godt lønnet Arbejde" - det er ikke saa meget Søjtenesten, der har draget dem til København, "hvor de nu kan tjene Kongen". Atter undskyldte Jens Jensen sig: "Jeg beder taget under Overvejelse, at jeg er en gammel Mand paa 70 Aar, hvor med følger Mangel paa fuldkommen Forstand og Hukommelse". - man tog ikke Hensyn til hans Undskyldninger: han blev idømt en Bøde paa 150 Rdl., "og foruden denne Bøde bør han at arbejde i Jern (Lænker) i Københavns Citadel i 14 Dage". Han maa da være blevet ruineret: 150 Rdl. var en uhyre Sum.

Husmanden fik samme Straf og er da sikkert bleven ruineret.

Hr. Wandel var død i 1770, og vi havde faaet en ny Præst, Hr. Niels Møller (Nr. 17 i Præsterækken). Det første, vi hører om ham, er, at en Mand med et hidtil ukendt Navn har fornærmet ham og maa give ham en uforbeholden Undskyldning (den 20. December 1771): "Saa ubesindig, uanstændig og slet, ja, højst lastværdig Maade, jeg, Abraham Madsen i Østerby haver beegnet velærværdige Hr. Møller i sit Hus afvigte 12. December, saa tilbøjelig, ja, pligtig er jeg at afbede samme, og da velbemeldte Hr. Møller kunde med største Føje søgt og tiltale mig til Strafs Li-delse efter Loven, hvorved jeg med Hustru og Børn efter Lovens Pag. 1001 Artikel 7 ikke kunde undgaa en saadan Straf, der vilde befordre vores totale Undergang, saa beder jeg ærbødigst, at denne min Overilelse forøvede Opførsel maatte mig pardonneres (tilgives: man ser nok, han skriver efter Diktat) og eftergives, da jeg lover og

forsikrer aldrig herefter at begegne Hr. Møller med mindre Uanstændighed enten i eller uden hans Hus eller ham eller hans mindste Skade tilføje, men virkelig fortryder min Forseelse, og da jeg derved har forårsaget Bekostninger paa Stævnemaal, bør jeg samme at erstatte efter Regning. Jeg er til Erkendtlighed villig til at betale til Fæø Sogne fattige 2 Rdl. - Naar vel-ærværdige Hr. Møller med denne min Erklæring er fornøjet, vil jeg straks skyldig takke ham, som viser, at han ikke af min Forseelse vil betjene sig til min Ruin, og maa denne min Afbigt og Erklæring ikke alene blive bilagt med stemplet Papir, læses og forkyndes og protokolleres. Jeg altsaa vedstaar, at denne Sag staar aaben for mig (betinget Benaadning), om jeg nogensinde over slette Ord eller Opførsel mod Hr. Møller eller hans. - Til Bekræftelse under min Haand. Fæø Østerby den 20. December 1771

Abraham Madsen Bændt".

Et halvt Aars Tid efter indførtes en lignende Undskyldning til Hr. Wandels Enke (den 16. Maj 1772): "Da jeg underskrevne Niels Sørensen, Gaardmand i Vesterby paa Fæø, haver sidst afvigte Uge om Torsdagen udi Hus-manden Jens Hansens Hus i Vesterby udladt mig med adskillige ubekvems og del nærgaaende Ord og Talemaader imod velædle Madame sal. Wandel, hvorføre hun efter Loven kunde bringe mig i betydelige Bekostninger med videre, og bemeldte Madame Wandel paa min indstændige Begæring vil frafalde Sagen imod, at jeg som billigt erkender min Forseelse, saa ikke alene beder jeg hende om Forladelse for min forøvede slette og grove Opførsel, som er sket i Ube-sindighed og Overilelse, men endog erklærer, at jeg aldeles ingen Rede véd til, hvad jeg har talt, men mine Ord skal være døde og uden mindste Reflektion, ligesom jeg og ikke véd anden med velbemeldte Madame Wandel end, hvad en ærlig og dydig Kone vel egner og anstaar, og giver jeg til Sognets fattige 1 Mark danske. Denne min Afbigt og Erklæring haver jeg egenhændigt underskrevet og venlig anmodet undertegnede gode Mænd med mig til Vitterlighed at underskrive, og maa samme paa stemplet Papir bilægges og ved Fæø Birketing læses og protokolleres paa min Bekostning, naar behages.

Den 16. maj 1772. Niels N.S.:S. Sørensen - Niels Nielsen Siiøe - Peder P.C.S. Clausen.

Set synes at være bleven en hel Mode med, at Stridigheder blev afgjorte med Undskyldninger. Den 9. Juli 1772 fremkom en lignende. Iver Jørgensen i Vesterby har paa Gadestævne sagt nogle ubesindige Ord om Ole Jensen Hellede i Vesterby og hans Moder, dem tilbagekalder han i Overværelse af Birkedommer Byssing og Degen Mog. Luccoppidan.

Sognepræsten, Hr. Møller holdt skarpt Udkig med sine Tiendeydere. Den 5. September 1775 blev der saaledes skrevet i Tingbogen: "Sognepræsten til Fæø Menighed, velærværdige Hr. Møller har søgt og saggivet Jeppe Mortensen Badiche, Gaardmand i Østerby for Tiendesvig, da han i dette Aar har indhøstet et ham tilhørende Ejendomsvænge, som med Rug var besaaet, uden ifølge Lovens Pag. 414 Art. 5 at anmelde det forud for velærværdige Hr. Møller som Tiendetager til Eftersyn. Desarsag har Præsten Paastaet Sagsvolderen (Jeppe B.) taxeret efter Loven og Forordningen". Jeppe indrømmede sin Forseelse, men undskyldte sig med, at den Tiende, som Præsten skulde have, var saa meget ringe, kun eet Neg Rug; han havde ogsaa tilbudt Erstatning af det høstede Korn, saa det kunde man da ikke kalde Tiendesvig. - Dommeren dømte ham dog: "han bør nu ssvare Igæld og Tvigæld: 3 "Neger" forsvarlig Rug af det indhøstede Vænges Grøde. For Genstridighed og Trættekærhed bør han give 4 Mk. til de fattige og lige saa meget Justitskassen plus 1 Rdl. i Sagsomkostninger, alt at betale inden 15. Dage eller taale Exekution".

Sagen fik et lille Efterspil. Den dømte Jeppe Badiches Broder blev som Følge af Dommen saa vred paa Præsten, at han lod det gaa ud over Præstens Logerende, en Halvbroder til længst afdøde Hr. Desington, som endnu stadig boede i Præstegaarden. Denne Hr. Rahr skyldte Hans Badiche en Del Penge, som han nu ved Retten blev afkrævet: (d. 2. Febr. 1776): "Seigneur Job Rahr, logerende hos Hr. Møller, Sognepræst her paa Fæø, er her til Retten citeret af Hans Mortensen Badiche af Østerby for Gæld 20 Rdl." Han tilstod Gælden og dømtes til at betale Pengene plus 5 Mark inden de obligate 15 Dage.

Man var tit uvillig til at betale de sølle Skoleholdere for deres Arbejde - det var jo ogsaa kun aandeligt Arbejde, der jo ikke regnedes for noget videre værdifuldt. - Skoleholder Kliim i Østery maatte saaledes ved Rettens Hjælp indkræve sit Tilgodehavende (d. 22. Decbr. 1775): "Skoleholder Kliim har stævnet for hans allernaadigst tillagte pro officio (Embedsløn), nemlig Hans Mogensens Lærche udi Vesterby for Brænde, Fourage og Skolepenge: 2 Rdl. 1 Mk. og 14 Sk., Claus Borre i Østerby for Skolepenge: 4 Mk., Hans Jeppesen ibidem: 5 Mk., Jens Larsen ibidem 3 Mk. De indstævnede var ikke mødt". De skulde betale disse Penge og Sager og desuden hver i Omkostninger 5 Mk "alle skadesløs Erstatninger ved Indkrævningen".

Atter i 1776 (den 8. marts) maatte han kræve Johannes Hansen i Østerby for 2 Mk. og 4 Sk. plus 5 Mk. i Omkostninger.

Loven, som tvang Synderne mod det 6. Bud til at staa "aabenbare Skrifte" i Kirken, var bleven ophævet d. 8. Maj 1767; men i Stedet derfor kom de foruden at svare Bøderne til at sidde i Fængsel paa Vand og Brød. I 1776 (d. 2. Febr.) var der 3 Sager af den Art for Tinget. 1) Margretha Rasmusdaatter havde faaet et Barn med Jacob Christiansen, 2) Anna Nielsdaatter med Peder Jensen Lock og 3) Anna Hansdaatter med Hans Jørgensen.

Pigerne maatte hver bøde 6 Rdl. og desuden sidde 8 Dage paa Vand og Brød samt betale 5 Mk. i Omkostninger. Karlene betalte hver 12 Rdl. og sad ogsaa 8 Dage i Fængsel paa Vand og Brød. - Den ene Karl, Hans Jørgensen var stukket af, "men skal efterspørges", hvilket dengang ikke var let.

En kongelig Forordning af 1776 havde forbudt alle at lave Brændevin i Hjemmene. Den var flere Gange oplæst og indskærpet paa Tinget, men det har ikke gjort nogen Virkning, for alle havde endnu i 1778 deres Apparater og lod dem tilvirke den Drik, man ikke vilde undvære. Saa kom det pludselig i 1778, den 27. November som et Tor-denslag, at nu kom Straffen: Paa Amtmandens Vegne har " Hr. Niels Siøe i Østerby lovlig søgt og saggivet Fæøe Be-boere for utilladelig Brændevinsbrænden og Krohold siden kongelig Forordning af 26. April 1776 til Bøders Erlæg-gelse og Redskabernes Konfiskation". I Østerby var der fundet Redskaber (hvis Pris var 24 Rdl.) hos 32 Mand, hvoraf nævnes: Niels Nielsen Borre, Mikkel Brun, Jens Rasmussen Hjulmand, Rasmus Mogensen Lærche, Peder Jeppesen Skipper, Abraham Smed, Peder Rasmussen Friis, Ole Dam, Ole Bøsse, Morten Krog, Jørgen Halling, Morten Badiche, Hans Mortensen Badiche, Albret Præst, Niels Sørensen Lund.

I Vesterby stævnedes 29 Mand, deriblandt: Peder Perkelsen, Jens Hellede, Anders Roug, **Rasmus Schotte**, Hans Lærche, Christen Badiche, Hans Krogs Enke, Ole Jørgensen (ogsaa for Krohold, saa han svarede dobbelt), Ditlev Smed, Jørgen Giertsen, Hans Hansen Lærche, Mogens Gaard, Hans Schotte, Anders Dam, Hans Schou, Peder Schou, Morten Krog. Hver skulde bøde 30 Rdl. Det blev for dam alle 1860 Rdl., et ordenligt Kup for Statskassen! - pengene skulde betales straks, og desuden skulde alle de dyre Redskaber udleveres "til Sønderslagning". Der har sikkert været baade Raseri og Fortvivlelse paa Fejø i den Tid. Den kære Brændevin og de kære Penge!

I Stedet for en Dom kommer her atter en offentlig Undskyldning. En Karl har været Genstand for stadige Drillerier - Slutningen af Erklæringen røber det - og har i blindt Raseri under Gudstjenesten, hvor han vel ogsaa er ble-ven tirret, slaet fra sig. Den nye Præst, Hr. Henrik Steensen Müller (Nr. 18 i Præsterækken) har klaget over ham, og den stakkels Fyr har da maattet underskrive følgende Erklæring (den 15. April 1779): "I Anledning af den Forargelse og Ustyr, som jeg, Jørgen Rasmussen, nu tjenende Niels Borre i Østerby, næstafvigte Palmesøndag har begaaet i Kir-ken, idet jeg ikke alene har slaget Ole Smeds Søn, Rasmus Olsen, men endog paa Kirkevejen, da han forespurgte mig, af hvad Aarsag jeg slog ham i Kirken, har antastet ham med Nævehug, ja, udlagt mig med saadanne Talemaader, som sætter ham og Faderen i Frygt for Overfald og Ulempe, og alt dette lovligen er blevet mig overbevist ved det i Sagen Politiforhør, jeg altsaa maa befrygte at blive dømt efter Hans kongelige Majestæts Lov og Forordninger som den, der har brudt Kirkefreden, vanæret Guds Hus og forstyrret den almindelige Rolighed, saa er herved min ydmygste Bøn og Begæring til Sognepræst og Sjælesørger, Hr. Henrik Steensen Müller, at han vil bede til Gud for mig, at denne min For -seelse maatte mig forlades, ligesom jeg og herved for Ole Smed og hans Søn gør afbigt med Begæring, at de tilgiver mig min Forseelse af Christen Kærlighed, lovende og tilforpligtende mig herved, at jeg herefter hverken selv eller ved andre paa mine Vegne, hverken i By eller Mark, hverken her paa Landet eller andensteds vil tale eller foretage mig no-get, som kan geraade Ole Smed eller hans Familie til mindste Skade, enten paa deres Ære, Personer eller Gods. - Men om denne min Forseelse er af den beskaffenhed, at den ej ganske strafløs kan henfalde, er jeg villig straks at betale de Bøder, min Sognepræst vil tildømme mig, nemlig 2 Rdl. til Sognets fattige, saa og alle paa Sagen gjorde Bekostninger". - "Ole Smed lovede at glemme Sagen og faa sine Børn til ikke at rippe op i Sagen ved at omtale Karlens Skældsord, ved ikke at give ham Øgenavne ("øjenavne") og straffe dem, om de det ikke holder, da at straffe dem paa det alvorligste og eftertrykkeligste" - Forligelsesmændene var Anders Ruug (Raagøe?) og Rasmus Lærche.

Birkedommer Bysing tog ved en Lejlighed aabent Parti for en fattig Kone, som blev gaet for nær af en haard Husbond, og det geraader ham til Ære; (d. 10. Marts 1780): " Det er beklageligt, at der iblandt christne Menne-sker findes dem, der ikke gør sig Samvittighed af at fornærme deres fattige og enfoldige Næste. Exempel herpaa har man i denne Sag. Sagvolderen, Mikkel Andersen Krog, skal med gode Løfter om en stor Løn have søgt at overtale Jens Jensens Enke, Karen Nielsdaatter, som en fattig, noget enfoldig og skrøbelig "Qvinde", at indtræde i hans Tjeneste Mik -kelsdat 1777, men nu søger han ved Udflugter at tilbageholde en Del af hendes belovede Løn". Hun skulde have 9 Slettedaler (5Rdl.) og 1 Trave Langhalm i aarlig Løn; mu vil han kun give hende det halve, da hun har opsagt sin Tje-neste. Opsigelsen har været ganske lovlige, men det vil han ikke indrømme. - Thi kender Birkedommeren for Ret, at han ikke alene skal betale hende den aftalte Løn, men ogsaa 4 Rdl. i Omkostninger.

Samme Hr. Bysing var ikke tilfreds med sin egen Løn, og i 1781 klagede han sin Nød for Kongen, der gav ham Ret og forhøjede Lønnen - paa Bøndernes Bekostning. Kongen (altsaa Kancelliet) skrev den 4. April 1781: "Efter -som Ferdinand Anton Bysing, Birkedommer og Skriver ved Fejø Birk, for os allerunderdanigst haver andraget, at hans Embedsindkomster ikkun bestaar af 50 Rdl. og 12 å 13 Tdr. Dommerkorn, desaaarsag han, som selv maa anskaffe Tingstue og forsyne den med Varme, siden der ikke er noget Tinghus, allerunderdanigst haver begæret at maatte til Er-statning derfor nyde af Birkets Bønder, som bestaar i 4 smaa Øer (Fejø, Femø, Askø og Vejvø) Toe (2) Skilling aarlig af hver Tønde Hartkorn", - "saa", slutter Skrivelsen, "da det bliver billigere (ja, for Kongen) end at bygge en Tingstue", saa maa det blive, som Birkedommeren foreslaar. - Siden vi er ved Tinget, kan det fortælles, at i 1783 hed den konsti-tuerede Dommer og Skriver Niels Nielsen Siøe (Hr. Bysing var da død, og der var den 30. Okt. 1782 udnævne en ny Mand, Hr. Ulrik Frederik Sønderborg, men ogsaa han var som Hr. Bysing i sin Tid ikke bleven løst fra sin tidligere Stilling) og "Lovmændene" (d.v.s. Tingsvidnerne, Tinghørerne, Stokkemændene) var: Niels Lund, Ole Krog, Jørgen Junger, Jens Dase, Per Deign, Jens Julmand, Peder Hellede og Badiche. - Birkedommer Sønderborg kom noget akavet herfra; det omtales flygtigt

under følgende Retssag mod en elendig, halvtosset Kirketyv. Tyven hed Niels Andersen; han blev fanget og indsat i Nykøbing Arrest, som en kongelig (Kancelli) Skrivelse (3. Febr. 1786) melder:

"Birkedommer Sønderburg skal i April Maaned 1785 være rejst bort fra sit Embede og have efterladt samme til en Person ved Navn Lassen, som hans Fuldmægtig at forestaa, skønt denne ikke ordentlig dertil er bleven beskikket og Konstitueret", derfor er denne Tyvesag bleven overført til Falsters Birketing. - "Niels Andersen tilstod, at han havde oplukket Kirkeblokken med en falsk Nøgle og stjaalet de fattiges Penge"; det havde han gjort 3 Gange det sidste Aar. Udbyttet havde været 1 Rdl. 1 Mk. og 8 Sk. "I Arresten har han 3 Gange forsøgt at bryde Laasene med Vold". Som Vidner fra Fejø mødte Anders Rogøe, Albrekt Jørgensen, Adam Norman, Jens Dasse og Rasmus Borre af Vesterby og Jørgen Junger af Østerby". - Under et af Forhørerne gjorde Arrestantens Forsvarer opmærksom paa, at "Niels Andersen snarere lignede en, der med bævende Læber kæmper mod Dødens sidste Øjeblikke end et levende Menneske, der længer kunde bære Baand og Fængsel. Hans Sjælsevner og Forstandskræfter er saa svage, at han næsten intet fatter af hvad han bliver tilspurgt om". - Adam Norman fra Fejø indleverede et skriftligt Vidnesbyrd (den 5. Marts 1786): " Da jeg nogen Tid før Jul kom ind til Albrecht Tiesens i Vesterby, da Præsten tillige med Anders Rogøe var der at tilspørge Niels Andersen, da jeg noget havde hørt paa dem, at han vilde ej bekende Sandhed, da Præsten tilspurgte ham, hvad han gjorde saa silde i Marken, og han da svarede: han ledte efter en Ko, da af et blot Indfald af mig taler jeg til ham: "Dan Aften, da du gik saa silde til Kirken, hvem mødte dig da?" - Han svarede: "Anders Halling gik jeg forbi". - Jeg: "Da du gik forbi ham, kom der dig joe en Rystelse paa?" Han svarede: "Ja". - Jeg: "gik saa du ud til Kirken?" - Han: "ja". Tilspurgte jeg ham igen: "Da du kom i Kirken lukte du da Blokken op?" - "Ja", svarede han. "Tog du saa din Haand ind i Blokken og tog Pengene op?" Han svarede: "ja". Alt dette hørte Præsten og de andre".

Ved Forhøret blev en Attest fra Fejø Præst, nu Hr. Henrik Kuhlmann, der var her i mange Aar (fra 1783 til 1808, Nr. 19 i Præsterækken) fremlagt: "Niels Andersen, der for begangne Kirketyveri her paa Fæø er bleven bragt som Arrestant til Nykøbing, er i højeste Grad vankundig og uvidende i sin Christendom; dog desuagtet er han, førend jeg kom her til Kaldet, i Vakancens Tid bleven Konfirmeret i sin Paabes Pagt her i Kirken 1. Søndag efter Paaske 1783. Om hans Forhold i Liv og LEvned er mig intet usømmeligt bevidst uden ovenfor meldte Kirketyveri.

Fæø Præstegaard d. 20 Febr. 1786.

H. Kuhlmann, Præst paa Stedet"

Men Tyven sad i Nykøbing Arrest, var Vinteren ualmindelig kold; der var ikke oven i Fængselet; han fik slemme Forfrysninger, og Arrestforvareren fik Medlidenskab med ham og flyttede ham op i sin Bolig, hvor han imidlertid døde. Ved et Forhør, som holdtes efter hans Død, blev det oplyst, at den medlidende Arrestforvarer havde meldt, at "han fandtes hovent og opsvulmet overalt, men især i den ene Kind og den ene haand samt i begge Benene". Kirurgen, der var bleven hentet, sagde, at "Sygdommen var Kulde. Delikventen skulde have bedre Forplejning og være i Varmen, saa kom han sig nok. Men Amtmandens Fuldmægtig gav det Svar: Kongen holdt ingen Varmestue til Delin-kventer; vilde Forvareren tage ham i sin Stue, saa kunde han, men bedre Forplejning fik han ikke".

Om Kosten oplystes: "Om Morgenen en Krukke med Tevand samt 3 Stykker Brød af en Otteskillingsbrød (Rugbrød uden Smør), til Middag en Krukke fuld med varm Søbemaad, undertiden noget Sul samt 2 Stykker Brød - om Aftenen et Stykke Brød. Han fortærede alt sammen indtil sin Dødsdat". Lægen, der undersøgte hans Lig, sagde, at "han havde lidt af en scorbutisk Hydrophie (rigtigere: Hydropsie = Vattersot af Skørbug), som ved denne stærke Kulde og slette Forplejning har voldet hans Død".

Biskoppen var her paa Visitats i 1791. Han hed Dr. Theol. Bloch og lader ikke til at have været en Ven af mange Ord. I sin Visitatsbog skrev han: "Mandagen den 20. Juni visiterede jeg anden Gang Kirken paa Øen Føj (!). Kirken er Biskoppens. Af Ungdommen var 89 konfirmerede og 105 Skolebørn i 2 Distrikter. Meget vel fornøjet. Sog-nepræsten Hr. Kuhlman katekiserede ganske skikkeligen. Degn og Skoleholder Heje ikke ilde. Skoleholder (I Østerby vel) Erland BAng endnu bedre. Der var ingen Klage (fra Menighedens Side) Præstegaarden i meget god Stand." - I 1797 var Bispen igen paa Fejø og var: "Overmaade vel fornøjet med Ungdommen". Da han tredje Gang var her i 1800, skrev han: "Degn og Skoleholder i Vesterby katekiserede som en Pedant. Østerby Skoleholder bedre.

Nu er vi naaet til det Punkt i vor Historie, da Oldtids og Middelalders Landsbyfællesskab er forbi. Hidtil har alle Medlemmer af en Menighed, at et Sogn været en forskelsløs Masse, "menige Almue", ufri i deres Bevægelser, uselvstændige i deres Arbejde, hemmet af hverandre, de driftige sinket af de dovne, uden Mulighed for Fremdrift. Alle havde ganske vist købt Retten til at eje deres Del af Jorden, som de ejede deres Gaarde og Huse, men nu skulde hver Mand have sin egen Jordlod, og dette Hop bringer Nytiden, er Betingelsen for alt det Fremskridt, vi nu glæder os over.

Lad os læse om en udtalelse fra et Møde, Østerbys Mænd holdt derom den 9. December 1799:

Udskiftningen

Anno 1799 den 9. December var vi af Østerby paa Fæø's Beboere, som alle blev anvist Lodder ved Mødet i forrige Uge,

forsamlede og forenedes om at ville udskifte saaledes:

1) Landinspektøren lægger vore Planer saaledes, at han sparer saa mange Udflyttere som muligt og anviser Udsodder til dem, som ikke kan faa ved Stederne, saa nær som muligt, saa de, der boer i Vesterenden paa Byen, ikke jages til Udlodder i Øster, eller de, som boer i Østerenden paa Byen, til Skoven eller Skovmarken.

2) Til Erstatning for Bekostning og Besværlighed for dem, som faar langt til deres Lodder, giver enhver Fuldgaard 36 Rdl. og desmindre i samme Forhold, naar de erhoder fuld Lod ved deres Gaarde, hvilke Penge udbetales førstkommande 11. December, efter at vore Lodder er afsatte paa Marken.

3) De, som ikke erhoder Tørveskær i deres Lodder, tager i de dertil bekvemmeste store Moser med fornødent Sætterum.

4) De paastødende paa Gaden hegner sig selv fra Gaden; men hvor Vejen løber imellem Lodderne, tages paa en af Siderne halvt Hegn, og vil den paastødende paa den Side Hegnet holde for første Gang halv Grøft med ham.

5) De, som erhoder Lodder i Udlæg paa Skoven eller Gaderne, maa, efter at Lodden er afsat, pløje en Sjettedel af deres Lod for at dyrke til Vintersæd.

Ifølge Forordningen af 23. April 1781 dens 25 § bliver denne Forening bekræftet førstkommande Tingsdag:

Rasmus Michelsen, Rasmus Mogensen, Hans Michelsen, Jørgen Hjulmand, Jens Hjulmand, Hans Pedersen, Abraham Madsen Bærentz, Albrekt Jørgensen, Rasmus Knudsen, Rasmus Ambrosius, Mogens Hansen, Jørgen Vil-ladsen, Lars Halling, Jørgen Pedersen Schov, Hans Pedersen, Anders Larsen, Peder Jørgensen Badike, Peder Smid (der kunde ogsaa Staa "Such"), Jens Mogensen, Christen Badike, Lars Præst, Niels Sørensen, Jeppe Andersen, Jeppe Mortensen, Rasmus Jacobsen, Jørgen Andersen Raa (Raagøe?), Niels Nielsen, Niels Hansen Fynboe, Christen Smed, Peder Krog, Rasmus Hansen, Niels Hansen, Ole Jensen, Michel Jensen, Frans Fransen, Niels Hansen Skipper, Ole Michelsen, Rasmus Jensen, Hans Mortensen, Hans Lassen Lærke, Christoffer Borre".

Kort fra Udskiftningstiden

Fejø var tidligt paa Færde med sin Udskiftning. Kortet for Udskiftningen paa Østerby er tegnet i 1798 og rettet i 1809. Her nævnes Mændenes Navne og deres Jord i Kvardratalen efter Matrikelsnummeret.

Østerby	Kv. Al.	30. Morten Jørgensen	303630
5b. Peder Nielsen	74760	31. Christian Olsen Klimp	251740
6. Christian Engel	589270	(dvs. Kliim)	
7. Jochum Engel	751050	32. Jens Mogensen	312340
8. Rasmus Jensens Enke	683990	33. Anders Lærke	392410
9a. Rasmus Jørgensen	42610	34. Jens Jørgensen	346720
9b. Jens Kragh	78940	35. Hans Peder Langeland	
9d. Andreas Pedersen	48560	35a. Jens Jensen	256760
10. Hans Bruun	183510	36a. Niels Jørgensen	315050
11a. Frands Frandsen	684710	36B. Niels Jensen	270210
12. Jens Mikkelsen Bruun	266450	37. Ole Rau	127400
13. Hans Pedersen Dasse	364830	38. Albret Præst	171170
14a. Ole Christiansen	320726	39. Hans Mikkelsen	411090
14b. Niels Hansen Badike	415560	40. Jeppe Andersen	457850
15. Peder Siø	115620	41. Morten Jeppesen Badike	577120
15a. Knud Møller	285380	42. Niels Nielsen	380070
16. Hans Henrik Rasmussen	385850	42b. Rasmus Jeppesen	182620
17. Jens Møller	69950	43. Ole Jensen	501710
17a. Niels Jeppesen		44. Lars Ditløvsen	136540
18. Jens Møller		45. Rasmus Pedersen	139500
19a. Niels Skipper	509880	46. Jørgen Badike	530980
20. Ambrosius Nielsens Enke	216790	47. Peder Hansen Johnsen	180770

21. Niels Friderichsen	417380	48a. Hans Jørgen Hansen	286920
22a. Peder Larsen Rau	37360	48b. Anders Hansen	345270
22b. Niels Olsen Bruun	92380	49. Niels Hansen	284500
22b. Hans Jørgen Erichsen	179620	50. Rasmus Badike	224990
23a. Christen Hansen Norman	495050	51. Christen Nielsen	141580
24. Rasmus Ambrosius	248270	52. Peder Jørgensen Badike	593740
25. Hans Peder Langeland	165600	51a. Jørgen Bruun	
26. Abraham Lund	163820	53. Michel Olsen Bøsse	266230
27. Hans Jørgen Erichsen	336800	54. Jens Bruun	260910
28. Niels Fynboe	272380	Jens Hansen Holse	31210
29. Christen badike	145850	Jens Larsen	42516

Vesterby (1802, rettet 1807)

3a. Jørgen Rau	529300	22. Niels Mogensen	532910
4. Jørgen Nielsen	514330	23a. Albreth Jensen Skotte	243270
5a. Niels Jensen Væver	241610	23d. do.	243270
5c. Hans Jensen Væver	246930	23b. Albrecht Jørgensen	48570
6a. Bendix Hansen	265000	24. Albreth Mortensens Enke	572030
6b. do.	268350	25. Jeppe Ditlevsen	281670
7. Hans Pedersen Skov	343160	26. Jørgen Krog	249910
8. Hans Larsen	574530	27. Hans Andersen	510580
9. Niels Nicolaisen	434450	28. Jørgen Andersen Rau	215380
10. Ole Jensen	309720	29. Simon Groth	134970
11. Gert Jørgensen	581030	30. Jørgen Nielsen Femøe	290200
12. Niels Rasmussen	704910	31. Peder Mortensen	634590
13a. Peder Mortensen	269910	32. Lars Olsen Væver	258300
13b. Erik Nielsen	310130	33. Ole Pedersen	219700
14. Peder Hansen	248150	34a. Hans Andersen	302780
14. Lars Rasmussen Skotte	574290	34b. Peiter Christensen	168170
16a. Hans Jensen	290540	36. Peder Pedersen Nor	252890
16b. Albreth Jørgensen	292170	38. Rasmus Rasmussen Kolund	278680
17. Morten Hansen	257290	39. Jacob Jeppesen	287110
18. Niels Olsen Rau	378940	40a. Peiter Christensen	127550
19. Peder Rasmussen Skotte	522620	40b. Jacob Jeppesen	78540
20. Ole Jørgensen	289190	41. Hans Henrik Hansen	356900
21. Søren Jørgensen	398580	42. Hans Hansen Møller	157050

Gamle Marknavne, som endnu var i Brug omkring 1800.

Loddernes Numre ses paa følgende Kort, der er fra Tiden mellem 1808 og 1821, der udateret, men Præstens, Hr. Kichheiners Navn findes i den Protokol, hvori det findes (Matrikulsdirektoratet). Se under Marknavne foran.

Østerby (fra Sydspidsen opad):

- Rovesager, Helliesagre
- 5c. Syd for Præstegårdens Vænge
- Flippeagre, Flippemose
- 5a. Vestergade
- 5c. (nedad) Trøjeborg, Snopind.
- Bamnehøj, Bamnehøjagre, Bakkestykker,
- Sønder Bækkestykker
- 6. Vængerne
- 7. Kadevig, Kadevidsagre
- 8. Brede Løigtjørn, Uglebjerger
- 14b. Store Nyland
- 15. Stadsbol, Skelagrene

18. Store Højbjerg

- 19a. Gudlhøj
- 21. Vestervangsmose
- 26. Troelsvænge
- 27. Hennekranerne
- 26-28. Langefodsvænge
- 31a. Smedebol
- 32. Grummesstræde
- 28-29. Tidselsvænge
- 33. Moseagre, Østergade, Tofte-
- stykker
- 34. Østermark
- 41. Oebul

16. Staadesskel	48a. Fombelere
52. Lonsagre, Strandmarken, Mellem- bolene	37. Lergraver, Skovhøver
46a. Kabunsagre, Smedestykkerne og ovenover: Kragemose	12. Store Højbjerg, Smaa Højbjerg, Smedestykker, Nadetofte, Vel- lingsbjerg
58. Vindebrun	19a. 13b. Spaaneagre, Skippeager Knollestykkerne, Dørstene
54. Qvernøje, Blaafod	15. Knollestykker, Flynderstykker Skalkemader
5a. Bramnehøj, Bamnehøjsagre Søndre Bakkestykker	17a. 17b. Flynderstykker
Vesterby	16b. Stængestykker
3a. Sandager, Smaa Jensetofte Jensetofte	16a. Nordreager
6a. 5a. 4. forned: Vaasemose	17a. Vænget, Bredeager
30a. Mølleagre	41. Stængestykker, Ravnebol, Præste- stykker
31. Store Kirketofte Lige Øst for Kirken: Tangstykker	18. Nyskov, Nyengager
7-6 oppe ved Vejen: Hulemose- ager, Store Jensetofte	19. Degnestykker, Kobol, Nøgleager Nøgleengager
8-9a. Blakmose, Kirkeledstykker, Smedestykker	20. Nellekør
7. Smaa Storker	20-21. Smedestykker, Gamle Skovs- ager.
8. Fjellestenter, Muldvarp	21. Mellemagre, Kurve-Niels-Af læggere.
9a - 10b. Skryllager	22. a Naverkær
10c. Store Runestene, Smaa Rune- stene	43. Lange Tornevænge
5c. Store Storker, Gaardtofte	44a. Bølgebol, Undermænd, Lade- foged, Skallelille, Smedens La- dens Agre.
34a. Pedersager, Ummehavls Kilde	23a. Videmose
34b. Ummehavlsagre	23a. 23d. Stenager
36. Skelhaveagre	24. Kragesager, Gaasebol, Smaa Tude
39. Brede Arnakkestykker, Claus Smeds Eng, Lange Arnakkedseng, Bulenge, Stubse (ved Sydspids- sen), Skindereng, Arnakeng, Agerløsenge	26-27. Store Assenæs
38. Tørvehøj, Præstehjørne	26. Langeager, Dunemose, Aflæggere
89. Rørskifte	27. Store Punschemader, Smaa do.
	28a. Fillerne (ude ved Stranden)
	29. Gallestykker.

Navne paa Jordstykker, som kendes endnu (1931)

Østerby: 1) Andemosevang: Pilemose. - Degnemose fra Vesterby, Fadersboel og Storkemose

2) Skovvang: Skovnæbbet - Rejbjerg. "Kadevig" har skiftet Navn, hedder nu Kagvig. - Smedemose

3) Slettevangen: Toften (bruges dog ikke mere), - Kragemose - Møllehøj har været navnet paa en Familie, der boede paa Sletterne. - Bamhøj (Bavnehøj) kendes ikke, men Bommehøj. - Parkmose, Munkediget endnu.

mindes

Vesterby: 1) Nørrevang: Dunemose og Skallelille er kendte endnu. - Blrkemose, Viermose, Knoldestykkerne, Borremose.

2) Arnakkevangen: Gaasetofte kendes ikke, men Gaasetorvet. En Mark hedder "Kilden". - Arnakkestykker findes endnu.

3) Kirkevangen: Vasen er kendt, Muldvarpemose og Skrydsbanke.

Gamle Slægtsnavne: Friis, Danielsen, (Lars Jyde), Hjort (Klaus Fynboe), Borre, Joensen, (Mads Erboe/Ærøbo) Skotte, Bendixen, Hans Raagø, Peder Litou (Idzou) - Gert - (Jens Brun), Dam, badiche - "Smed" (Smith, Schmidt).

Efter at være standset ved det store Vendepunkt, som Udskiftningen blev for Fejø Beboerne omkring Aar 1800, forsattes Livet nogenlunde uforandret. Først længe efter, da Krigen med Englænderne og Pengekrisens lang-trækkende Følger var overstaet, blomstrede alt op.

Man havde tænkt paa at reformere visse kirkelige Skikke som den offentlige Overhøring af Ungdommen i Kirken, Katekisationen, og sendte derfor Forespørgsel til Præsten om, hvad Folk mente om det, og hvorledes denne Undervisning var besøgt. Vor Præst, Hr. Kuhlman, svarede kortelig: "Her i Menigheden er intet Soldaterlægd; den øv-rige Ungdom af Sølægden begiver sig almindelig i Farten, saasnt de er konfirmeret, og kommer for det meste ikke til-bage forinden ved December Maanedes Udgang" (16. August 1803).

Af følgende Degnebrev ses det bl.a., at Udskiftningen har været en dyr Historie for ham og for alle Beboer-ne; han skriver til Biskoppen for at laane: "Jeg nødsages til underdanigst at henfly til Deres Højærværdighed med Fore-stilling, at da jeg nu tillige med mine Medbeboere her i Vesterby paa Fejø ved Udskiftningen er udsat for at indfredre og frægne mine Jorder, og mine Indkomster ved Sognets in toto (i det hele) maadelige Forfatning formedelst Udskiftningens Bekostninger og sidste Aars ringe Kornavl er kuns ubetydelige, især i Betragtning af det meget, der paa dette skovløse Land aarlig hensmelter til Brændsel; ja, det lidet, jeg selv sidste Høst avlede, har ikke meget oversteget mit fornødne Husbrug, og den ubetydelige Rest er ligesom i Almindelighed forrige Aars Rugafgrøde især beskadiget og bliver saaledes betalt, at man ikke deraf kan udstyre noget, saa er jeg, naadige Herre! bange, meget bange for som en gammel og skrøbelig Mand og min Kone ligesaa at fordybe mig i Krav og Gæld til min stakkels Families største Skade, om jeg i Dag eller i Morgen skulde ende min Løbebane, og fordrister mig at insinuere Dem denne Bøn og Begæring, at De paa mit Kald med lovbefalet aarlig Rente og Hypotek i dets Indkomster vilde af Stiftets gejstelige Midler til Laans betro mig 50 Rdl. som en Hæftelse paa mig og Eftermænd. Jeg forventer naadigst Bønhørelse og Hjælp og lader ikke af at anraabe Himmelen om Deres Højærværdigheds og høje Families sande Velsignelse.

Den 18. Marts 1805.

Underdanigst I. Heye.

Maaske har Degnen ikke faaet det Laan, for i Slutningen af Aaret bad han om sin Afsked: han var altsaa virkelig "gammel og skrøbelig". Han skrev den 25. November 1805: "Ifølge det af mig tilforn for Hans Højærværdighed Hr. Biskop Boysen ytrede Ønske om formedelst Alderdom og Svaghed at blive entlediget fra mit Degne- og Skolelærerembede her paa Fejø, saa tilstaa jeg herved, at endnu er villig til at fratrøde disse Kald tillige med Degne- og Skolebygningen, naar Hans Højærværdighed Biskoppen vil tilstaa mig en aarlig Pension af Efterkommeren 2 Tdr. Rug., 2 Tdr. Byg og i Penge 40 Rdl., hvilket tager sin Begyndelse fra den Dag, højbemeldte Hr. Biskoppen beskikker en anden i mit Sted.

Fejø den 25. November 1805.

I. Heye"

Og Biskoppen vidste nok, at den gamle Degn var faldefærdig; just samme Aar var han her at visitere. Om sine Indtryk skriver han: "Søndagen den 21. Julii 1805 Formiddag visiterede jeg Menigheden paa Fejø. Sognepræsten, Hr. Kuhlman prædikede over Dagens Evangelium ganske vel. Med Menigheden var jeg meget tilfreds. Sognepræsten Katekiserede ret vel. Skoleholderen i Østerby Skole, Isser (d.v.s. Ibsen), nogenledes. Den gamle Degn og Skolelærer i Vesterby, Neyet (!Heye) kunde formedelst Svaghed ikke staa frem. Den konfirmerede Ungdom af begge Køn er 52. Der var ingen Klage (fra Menighedens Side over Præst og Degn). Kirken bekommer i Aar en Hovedreparation, hvortil den højlig trænger, Præstegaarden er i god stand.

Fæjø har tvende Skoler, en i Østerby, den anden i Vesterby. Da den sidstnævnte er nedbrudt for at opføres af ny, samlede jeg begge Skolers Ungdom i Østerby Skole. Børnene gav meget tilfredsstillende Prøver paa Kundskab i Religion og Bibelhistorie og læste meget vel i Bog. Den skolepligtige Ungdom i Østerby beløber sig til 39, i Vesterby til 38. Skolen i Vesterby bliver nu forsynet med en ny Lærer, da Degnet Leyet (!Heye), der tidligere er Lærer ved denne Skole, formedelst Alderdom er aldeles uduelig til sin Bestilling."

Vi har just læst, at unge Mennesker straks efter Konfirmationen gik til Søs. Nu i 1805, ser vi, at man atter vilde udskrive dem som Landsoldater. Bispnen skriver (15. August): "Paa Fejø, Fæmø, og Askø formenes, at de nyere Militærlægdsruller, der henlægger en Del af disse Beboere, som forhen ene var indskrevne til Søjteneste, til Landmilit-sen, vil bidrage meget til Skolegangsforsømmelser, da flere Forældre af en naturlig Uvilje til at se deres Sønner som Sol -dater vil sende dem i en ung Alder til Skibs. Med Tiden maa og dette have Indflydelse paa Øernes Folkemængde, da enhver som Soldat indsreven vil, naar Tiden nærmer sig i hvilken den som har opnaaet tjenestedygtig Alder, skal frem-stilles, vogte sig for at komme tilbage til sin Fædreneø".

Og Bispnen fik Ret. Næste Aar, 1806, blev der den 25. Januar tiltalt og efterlyst 13 udeblevne unge Mænd. Hvis de blev paagrebne, skulde have bøde 1 Rdl. til Sognets Fattigkasse foruden 16 Sk. (d.v.s. en Mark) til Stævning-mændene.

Ogsaa Præsten, Hr. Kuhlman, følte Vanskeligheder som Følge af Udskiftningen; han skrev derom til Bis-pen den 12. Juni 1806: "Hvor vanskeligt og næsten umuligt det er for en Præst at føre Husholdning paa dette Sted, hvor næsten ingen Avling er til

Præstegaarden, erfarede jeg ved min Tiltrædelse til Fejø Kald, hvortil ingen Jord ligger uden omtrent 4 Tdr. Land, hvilke jeg endelig ved Udskiftningen har faaet samlede af forskellige smaa Stykker i Mark-en" saa har han købt for 1000 Rdl. en Ejendomsjord paa 32 Tdr., som ligger "næst op til Præstegaarden". Nu vil han gerne, at Eftermændene. Mand efter Mand, skal købe den Jord. "i ærbødig Forventning af Deres Højærværdigheds gunstige Betænkning herom jeg med sand Ærefrygt er.

Deres Højærværdigheds ærbødigste Tjener
H. Kuhlmann"

Hr. Kuhlmann døde den 3. Juni 1807.

Hans Enke, Engel Margrete Isaksen (en Datter af Konsul Isaksen i Christianssand, hun døde her paa Fejø den 24. Maj 1835) indsendte Bøn om, at Naadsensaaret først maatte begynde, naar Eftermanden blev udnævnt; hun underskrev sig:

"Engen Margrete, salig Kuhlmanns".

Det blev bestemt, at Embedet foreløbig skulde besørges af Præsten paa Askø, Hr. Brøndsted. Han vilde nok det, men først vilde han have Besked paa, om Enken vilde give ham 5 Rdl om Ugen derfor. Hun svarede ham ikke; Embedets Forretninger dyngede sig op; der blev ikke holdt Gudstjeneste paa Fejø i 8 Uger. - Mens Hr Kuhlmann end-nu levede, havde der den 7. August 1806 været et grimt Slagsmaal ved Kirken midt under Gudstjenesten mellem to Mænd af Østerby, Albret Hansen og Hans Larsen Lærke. "Da Albret Hansen nu i Søndags var ved Kirken og stod ved sin Vogn og spændte den ene Hest fra, kom Hans Lærke til ham og sagde, han vilde skyde ham. han havde dog intet Slags Gevær hos sig. Saa tog det ene Ord det andet, indtil de røg sammen og sloges. Sognefogeden blandede sig i Stri-den og bød dem skilles; men do to igen fat, ikke af Mangel paa Lydighed mod ham, men blot af Hidsighed, som foraar-sagede, at de ikke kunde have den fornødne Eftertænkksomhed og Rolighed". "De mødte for Retten og erklærede, at de intet havde at sige til deres Forsvar. Det skete, efter at Kirketjenesten og Skriftemaalet var begyndt". Hver af dem skul-de "for denne Forbrydelse" bøde 9 Rdl. samt 1½ Rdl. i Helligdagsbøde, desuden 16 Skilling i Omkostninger.

At Hr. Brøndsted vilde have sin Virken imellem disse urolige Mennesker betalt, var jo rimeligt nok. - Han skrev til Bispen om, hvordan Sagen stod: "- Da jeg imidlertid temmelig sikkert véd, at adskillige i Menigheden knurrer i Løndom over denne Tilsidesættelse, og Madam Kuhlmann skal have i Sinde i et halvt Aars Tid at opdyngte Forretning-ger, saa vil Deres Højærværdighed sikkert føle det lumpne og nedrige i en saadan Præsteembedets vilkaarlige Behand-ling af Madam Kuhlmann levende nok til at finde en passende Erindring til Madammen nødvendig for i det mindste at værdige baade Provssten og mig Svar paa, om hun ved mig eller en anden vil lade Embedet forsvarligen besørge. Med den mest uindskrænkede Højagtelse og Hengivenhed osv. " - "Jeg gør Regning paa, at Deres Højærværdighed som en Mand af human Tænkemaade ej gør nogen for mig skadelig Brug af disse Underretninger, da jeg gerne lever i Fred med den samfulde Jord, men dog paa den anden Side tilstaar, jeg ej kan tilbageholde min harme, naar jeg ser noget, der ligner Haan eller Ligegyldighed med Menneskets huldeste Ledsagerinde, Religionen, og den vigtigste Organ for det sanselige Menneske, den offentlige Gudstjeneste.

Da Bispen forespurgte Mad. Kuhlmann om, hvorfor hun ikke havde svaret Hr. Brøndsted, skrev hun, at hun fandt hans Fordring om 5 Rdl. ugentlig "upasselig"; og hun tilføjede, at hendes Mands Brodersøn, som var theologisk Kandidat, boede hos hende; han prædiker nu om Søndagen, og nu bad hun, om han maatte paatage sig de "ministeriel-le Forretninger" (dvs. Daab, Begravelse osv.)

Først i 1808 kom er en ny Præst, Hr. Kirchenneiner (Nr. 20 i Præsterækken). Før han tiltraadte, maatte han aflægge følgende Erklæring: "Jeg sværger en Ed til Gud, at jeg for at erholde og blive befordret til Sognepræst for Fejø Menighede i Laaland-Falsters Stift ingen udi Verden, uden hvis (hvad) jeg i det kongelige danske Kancelli efter den der -værende Ordinans til Gebyrer og for det stemplede Papir har betalt det ringeste i Penge eller Penges Værdi, enten selv haver givet eller ved andre til saadant Brug haver ladet give eller offerere (tilbyde), ikke heller udlovet noget herefter, under hvad Prætext (Foregivende) det og være kunde, derfor at give eller saadant af mig er tilladt at gøres. - Fremdeles har jeg mig en saadan Befordring ikke ved Giftermaal eller andre forbudne Veje og Konditioner eller utilladelige Mider tilbragt, men haver den alene ved en retsmæssig og lovlige Vocation (Kald) erlanget. Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.
J. Kirchheiner.

Af en Dom, der faldt over en genstridig Mand, ser vi, at man i 1807 fik den første faglige Jordemoder her paa Fejø. Det hedder: "Saavel i allerunderdanigst Efterlevelse af Regeringens Vilje samt den højeste Nødvendighed at forskaffe en examineret Gjordemoder til Fejø, da Kommunikationen med Laaland er om Vinteren ofte spærret og al-deles umuligt derfra at erholde Hjælp for en Barselskvinde, besluttede samtlige Selvejere paa Fejø at antage og lønne Gjordemoderen Maren Lucie Jørgensen og efter den med hende under 25. December 1807 indgaaede Kontrakt at be-tale hende aarligt af Vesterby for hver mand ½ Skp. Rug, ½ Skp. Byg og 2 Mark i Penge og af Østerby ½ Skp. Rug, ½ Skp. Byg og 1 Mark i Penge, alt i Forhold til Selvejernes ejendes Hartkorn". - Nu er der en Mand i Østerby, Jeppe Andersen, der ikke vil betale - han var vel gammel - men han blev dømt til at betale baade for 1807 og 1808 samt 2 Rdl. i Omkostninger.

Før Hr. Kirchenneiner ankom hertil, véd vi, at Madam Kuhlmanns unge Slægtning fungerede som Præst. Han skrev den 6. Marts 1808 til Bispem om en ung Fyr paa 19 Aar, der gerne vilde konfirmeres: "Den indtrufne Om-stændighed, at Jens Hansen Løje, som for nærværende Tid forberedes til Konfirmation, ved sidste Session er udtaget til Søjtenesten, gør mig dristig til paa Mme Kuhlmanns Vegne at forespørge for Deres Højærværdighed, om han særskilt maatte konfirmeres før den bestemte Tid, da han inderligen gerne ønskede det inden Indkaldelsestiden, som er usikker naaar. Han er over 19 Aar gammel, men desværre maadelig i sine Kundskaber og kan ikke læse rigtig i en Bog". Han fik Lov dertil.

Læreren i Vesterby, der havde afløst den gamle, svage Degn, vilde have Rejsetilladelse og skrev derom den 29. Aug. 1808; han meddeler, at hans Broders Kone saa gerne vil have ham med til København for at bede hendes Mand fri at Soldatertjenesten. - "Jeg har i denne Tid haft saa faa Børn i min Skole. I Østerby Skole er der ligeledes (Hø-sten!) kuns 5,7 ja 3 Børn daglig, dog bedre han i Efteraaret vil Skolegangen blive nogenledes taalelig. Jeg holder nu hver Dag Skole for min faa Ungdom. -- Deres Vilje er ogsaa min, og med den skal De alle Tider se mig saare vel for-nøjet. Hvad jeg i denne Tid forsømmer, skal jeg siden oprette. Jeg havde rejst i Høsten, men da jeg 3 Uger i min præstes Fraværelse maatte ene forrette Tjenesten i Kirken, saa var det paa den Tid mig ikke muligt. - Underdanigst

O. Jørgensen.

Man kunde nok unde Læreren denne Rejse, naar man ved, hvor slette de Skoleforhold var, hvorunder Lære-rne paa Fejø arbejdede i de Tider. Her er en Beretning derom fra 1809: Ved Vesterby Skole fandtes der da kun følgen-de Materiel: 2 Bibler, 16 Stk. Bibellistorier - og heraf var de 8 "meget maadelig conditionerede" - 2 Borde, 4 næsten ubrugelige Bænke og en sort Trætavle. - I Skolen gik der 66 skolepligtige Børn, og Læreren beklagede sig naturligvis over dette slette mangelfulde Materiale. Af Skrive- og Regnebøger forfandtes slet ingenting (endsige Læsebøger, Geografier, Historiebøger osv.)

Ved et Møde lovede Skolekommissionen at afhjælpe disse Mangler, men føjede dog til, "at den for Tiden ikke saa Udvej til en eneste Skilling til disse Manglers Afhjælpelse".

I Østerby Skole stod det heller ikke alt for godt til. Her hang Loftet saa lavt, at man ikke kunde gaa oprejst under det. Af Papir fandtes intet, saa Læreren kunde ikke affatte de befalede Lister. materialet var omtrent af samme Beskaffenhed som i Vesterby.

For 1810 findes følgende Regnskab for Skolens Indtægter og Udgifter:

Indtægt: af Kongetiende 7 Rdl. 1 Mk. 8 Sk., af Kirketiende 7 Rdl. 1 Mk. 8 Sk., paa Skoletavlen: 4 Mk. 10 Sk., i Mulkter 3 Mk. Summa: 15 Rdl. 4 Mk. 10 Sk.

Udgifter: Papir til Vesterby Skole: 7 Rdl. 3 Mk., til Østerby Skole: 5 Rdl. 3 Mk.; Blæk og Grifler til begge skolerne: 2 Rdl. 2 Mk. Summa 15 Rdl. 2 Mk.

Først 10 Aar efter, i 1819 blev den elendige Skole i Østerby bygget op af ny; vi ved det af, at der for Retten førtes Sag (den 29. September) mod en Del Husmænd, som var udebleven fra Arbejdet, skønt de var tilsagt som Haand-langere; det var sket ofte før, og mange havde staaet tiltalt derfor. Nu var det Morten Hansen, Rasmus Olsen Skoma-ger og Lars Jensen Friis, det gjaldt. "Deres Udeblivelse røber ikke alene Egenraadighed og dristig Overhørighed, men giver endog Anledning til, at andre, som tilsiges til dette Arbejde, hvortil enhver Husmand efter Anordninger er for-pligtet, kunde tro sig berettiget til at udeblive, saa finder Retten dem højest strafværdige, saa meget mere, som de ikke har kunnet give nogen rimelig Undskyldning til denne Overhørighed. Hver bør bøde 48 Sk. (3 Mark) til Skolekassen og 24 Sk. til Sagens Omkostninger inden 3 Solemærker".

Kun indirekte mærkede man her paa Fejø noget til den syvaarige Krig, vi havde med Englænderne mellem 1807 og 1814. Mange af Mændene var indkaldt, og Kvinderne herhjemme maatte tage extra fat, hvortil de ogsaa blev opfordret af Kongen (den 3. Septbr. 1808): "Medens Fædrelandets Forsvar kalder de vaabendytige Landboere af Mandkønnet fra deres Hjemstavn og vanlige Jordbrugerarbejde, er det af største Vigtighed for det Almene, at Kvinde-kønnet fordobler sin Flid og ved overordentlig Anstrengelse deltager i Markarbejde. man kan vente saadan Anstregelse af Hustruen, der er omhyggelig for sin mands Velfærd, af Manden, der stræber for sine Børns Lykke, af Datteren, der føler sine Pligter, men man bør og vente, at Fædrelandets Røst vil kunne fremkalde den almindelige Pligtfølelse hos alle, der ej umiddelbar kan værne om Fædrelandet, at de i det mindste middelbar (indirekte) vil stræbe efter at bidrage til dets Forsvar og Frelse.

Som Belønning skal der indberettes til kancelliet Navnene paa de Landbo-Fruentimmer, der særdeles ud-mærker sig ved Flid og Anstrengelse i Markarbejde, hvilke vi allernaadigst vil anse til fortjent Sædernes Udmærkelse.

Forestaaende kongelige Resolution haver Sognefogeden paa Fejø at bekjendtgøre for Beboerne og bringe til almindelig Kundskab iblandt Kvindekønnet, ligesom det og bør til meldes, om noget Fruentimmer fortrinlig udmærker sig med Huslighed, Flid og Duelighed.

Fejø den 3. September 1808.

(Birkedommer) Montagne".

Om nogen Fejøkvinde er bleven hæderlig omtalt, vides ikke. Derimod ved vi, at Krigen paa anden Maade gjorde et dybt Indtryk paa Fejøboernes Pengepung. Her laa nemlig ikke saa faa Soldater; alene for en Maaned kostede deres Forplejning 84 Rdl. 55

Sk. Her laa 11 Artellerister (med deres Kanoner), 14 Mand af jydsk Infanteriregiment, 45 Mand af Prins Christian Frederiks Regiment og 1 Officer.

Disse Soldaters Nærværelse bragte nogen Demoralisation med sig, de havde uden for Tjensten intet andet at bestille end at drikke, og mere end een holdt Smugkro for dem. Den 24 Oktober 1808 "mødte Løjtnant von Schaatlin, som var kommanderende Officer paa Fejø, for Tinget og anmeldte, at Husmand og Skipper Niels Rasmussen Weirøe skal have holdt Værtshus og solgt Brændevin til det her paa Fejø kantonnerende Militær; de sad og spillede hos ham Dag og Nat og imidlertid skænkede han Brændevin for dem, naar de forlangte det, for Betaling. Han undskyldte sig med, at han ved en engelsk Kapers Nærværelse paa Fejø mistede saavel sin Jagt som dens Ladning; derved var hans Omstændigheder bleven i den Grad slette, at han for Kone og Familie manglede det fornødne Udkomme". Retten tog intet Hensyn hertil, men idømte ham en Bøde paa 20 Rdl., som tilfaldt Angiveren.

Ogsaa en Kone, Mette Bruse, har holdt Krohus for Soldater og andre, hvorved Uorden foraarsages. Det var Selvejer Christian Engell i Østerby, der havde indgivet Klage over hende. Hun maatte tilstaa, at hun solgte Brændevin. Langfredag havde der været Alarm paa Gaden af dem, som havde drukket hos hende. En Person rejste sig hos hende og paa en uforkammet Maade slog en Krukke i Stykker, hvorfor hendes Søn og en anden satte ham uden for Døren. Den offentlige Rolighed paa Helligdagen var bleven forstyrret, og det var endda om Formiddagen Kl. 11 slæt, de for-styrrede Dagens Hellighed. Peder Christensen var fuld og kom i Trætte med Albret Thiesen, de kom ude paa Gaden, der samledes Folk for at styre til Rette og hindre Slagsmaal, blandt dem Christian Engell". De to Slagsbrødre var kom-met i Haarene paa hinanden om 4 Skilling.

Konen undskyldte sig med, at hun var en fattig Kone og troede, hun derved kunde have noget til Livets Op- hold. Hun maatte bøde 30 Rdl. til Angiveren og i Mangel af Betaling afsone samme med Tugthusstraf paa Møen plus 3 Sølvmark.

De unge Slagsbrødre blev frikendt af Mangel paa Bevis, da Klageren, Christian Engell, ikke kunnet bevise sin Klage.

Præsten, Hr. Kirchheiner, var forarget over de løse Fugle, to Tilflyttende Mennesker, som vilde vies af ham, men ikke havde fulgt almindelige satte, hæderlige Menneskers Bane, - Manden skrev derom til Biskoppen den 29. Ok-tober 1813: "Da vig undertegnede haver indgaaet Egteskabsløfte med hverandre og ladet Kirkens Forbøn sked (ske) for os og Lysningen skred 3 gange, men da i Mellemtiden ved at have Saalt (solgt) en mig tilhørende Vejrmølle, indløb en vidtløftig Trætte, som forvoldte, at vi ej lod os vie sammen, som vi altsammen haver tilkendegivet for Præsten, og som selv havde tilladt at maatte forblive til Sagens Udfald, men i Mellemtiden kom som sædvanlig Præstens Faar og Kreaturer i Konens (hans Forlovedes) Korn og gjorde Skade, og de blev af hendes Børn udrevet paa Præstens Græs-ning, og han beskyldte disse Børn for at have ødelagt hans Faar. Kom da benævnte Person og Præst i min Fraværelse med uhøvisk ("uhøvs") Skælden, mig for en Bedrager og Konen for en Hore, og i hendes Stue stod hendes Børn, og andre utilladelige Ord brugte han, som gjorde Konen saa urolig, at hun ombad mig, at jeg vilde give Tilladelse, at der maatte lyses tilbage igen, og skete denne Anmodning ("Anmoning"), saasart, jeg var hjemmekommen fra Fejø (Man-den boede paa Askø). Som jeg og Konen ubetænksom straks gik hen til Degnen, da Præsten paa den Tid var rejst til "Kiøbenhavn", og jeg selv straks rejste til sammesteds, saa er ved min Hjemkomst Ægteskabet tilintetgjort, som er os begge haardt imod, og da hun er frugtsommelig, som vil forvolde desto mere Ulejlighed, og hun sidder med 6 á 7 "ud-opdragene Børren", og som tilsammen har intet, som hendes hermed følgende Skiftebrev udviser, og som er til Efter-syn. Hvorfor vi i dybeste Underdanighed ombeder om muligt at kunne blive bevilget og tilladt at blive ægteviet sam-men og at forunde os den Naade at meddele os Deres Bestemmelse heri skriftelige Svar tilbage til vores Efterretning.

"Fæyød og asød" (Fejø og Askø) den 29. Oktober 1813.

Allerunderdannis H. J. Erichsen og K. J. D. (Karen Jørgensdatter)".

Næsten et Aar gik, før Hr. Kirchheiner gav Bispem Besked om sin Opfattelse af denne Sag. Den 4 August 1814 skrev han: "Omtrent 4 Uger før Paaske dette Aar ankom Enkemand Hans Jørgen Erichsen, som for 1½ Aaar si-den var taget her fra Landet og vilde bosætte sig her, men førte med sig, som han siger, en Enkekone fra Landet Sogn uden at have hendes Skudsmaal, som han foregiver, at Præsten, Hr. Bagger, nægter hende, formodentligvis af gyldige Grunde. Da nu denne Enkekone har gjort Barsel her omtrent 3 Uger efter sin Ankomst her til Menigheden, og Hans Jørgen Erichsen ved Barnets Hjemmedaab blev udlagt, som han vedkendte, til Barnets Fader, ligesom han og bestan-dig har søgt Bord og Seng med hende siden, uden enten at skaffe Enkekones Bevis eller lade sig vie til hende eller faa Barnets Daab konfirmeret i Kirken, efter en saa lang Tids Ophold her i Menighedens, skønt jeg har haft ham for mig og alvorlig tiltalt ham derfor - saa udbeder jeg mig af Deres Højærværdighed underrettet om, hvad jeg skal gøre for at forebygge dette her saa almindelig omtalte forargelige Levned. Skal jeg nu lyse for dem her, som de forlanger det?" (Kirchheiner). Rasustatet blev, at de blev viet.

Den 1. Auguft 1813 kom Biskoppen herover og visiterede, sine Indtryk skrev han saaledes ind i sin Visitats-bog:

"Præsten, Hr. Kirchheiner, prædikede og katekiserede vel. Ungdommen, som fremstilledes for mig, svarede og læste godt; her var arbejdet meget, og jeg forlod denne vel underviste Menighed med Glæde.

Vesterby Skole. Skolelæreren er Jørgensen, Seminarist fra Vesterborg. Skoleungdommens Antal var 67. Sko -len var ikke i den Forfatning, som jeg havde ønsket. I Regningen var de fleste veløvede, men i Læsning og Skrivning var de tilbage. Læreren katekiserede godt, og en Del af Børnene besvarede hans Religionsspørgsmaal ret godt. Skole-gangen havde været maadelig, hvorimod

der af Amtsdirektionen er føjet fornøden Anstalt.

Østerby. 2. August, Skolelærer er Hans Ibsen. Skuleungdommens Antal er 51. Læreren selv er aldeles udan-net, gammel og affældig. Da hans Kaar tillige er meget maadelige, saa kunde her ikke gøres mange Fordringer. Læsnin -gen var imidlertid ikke slet, og Manden havde arbejdet efter Evne. Saasnaart Omstændighederne nogenlunde vil tillade det, vil Amtsdirektionen drage Omsorg for, at en dueligere Lærer her vorder ansat".

Her var i disse Aar - det var Krigstid og en ny Tid - en Del opløsning af gammel Tro og en Del Raahed. Som et Exempel paa den første skal anføres en Notits fra en Retssag, hvor en Mand skulde aflægge Ed, skønt han ikke aner-kendte Edens Hellighed; det var (den) Jochum Engell, som ikke blev anset for at være religiøst sindet. Præsten vilde den 2. November 1809 forbyde ham at aflægge Ed. "Dommeren afgav da denne Eragtning: Foruden at Selvejer Jochum Engell, som er født uden for Bondestanden, har haft en god Opdragelse og følgelig maa kundne indse Edens Vig-tighed, har han ikke ved umoralske Handlinger, Udsædelighed i Liv og Levned eller ytret Benægtelse om Guds Tilværelse samt Straf og Belønning efter Døden gjort sig inhabil til at aflægge den idømte Ed. Lovens Artikel 2,5,27 i An-ledning af fremlagte Præsteattest skønner Retten ikke at kunne betage ham Ret til Edens Aflæggelse, da den kun bestemmer Kirkens Disciplin for dem, som efter foregaaende Advarsel fraholder sig Sakramentet; altsaa kan Retten ikke nægte Jochum Engell at aflægge den idømte Ed efter den Formular, som i Dommen findes bestemt".

En grim Raahed fandt den 22. Februar 1813 Sted ved et Ungdomsgilde, og det var atter Præsten, der nu var bleven Provst, Hr. Kirchheiner, der paatalte Sagen. Han indgav en Klage, fordi hans Tjenestekarl, Rasmus Ipsen var bleven Stygt behandlet i Selvejer Søren Nielsens Hus. Der var et Selskab af Unge forsamlet for at holde sig lystige. De var sammen fra den 22. Februar omtrent Kl. 1 slæt og blev der til den 23. Kl. omtrent 7 Aften. De fleste var unge Karle og ugifte Piger samt Husmand og Inderste Hans Pedersen Dasse, der kom uindbuden. Ved Gildet var Tjenestekarlen Rasmus Ipsen ikke beskænket eller viste nogen slet Opførsel. Han fik et Glas Brændevin, men Jeppe Nielsens Søn, Mogens, og Jens Wævers Søn, Hans, tog Glasset fra ham og slog ham Brændevinen i Ansigtet. Karlen var som sagt ikke fuld, men dansede med de andre. Hvordan det nu gik til, vides ikke, men kort efter fandtes han som et dødt Men-neske i Laden. De bar ham ind og lagde Dyrer over ham af Frygt for, at han skulde fryse ihjel. Han var da sort i Ansigtet, Øjnene var lukkede, og han var blodig om Næsen. Om Aftenen blev han bragt hjem i Provstens Gaard, og kunde da ikke aabne sine Øjne, for de havde tyttet ham med Brændevin, og de havde smurt ham i Øjnene med Skraatobak.

Provst Kirchheiner affattede i 1814 en Beretning om sit Præstekalds Indtægter og Onera (Byrder):

1) Til Præstegaarden er ingen Avling, kun et Stykke Jord eller Vænge paa 4 Tdr. Lands Udsæd, som er af meget god Bonitet, men ingen Græsning til Kreaturer og intet Tørveskær. Øen er ganske skovløs og har kun faa Frugttræer.

2) Tiende af 375 Tdr. af Øens Hartkorn (thi 100 Tdr. HK. er af Embedet henlagt til Amtsprovstens Lønningsfond) Ydes in natura i Straaet og overhovedet regnes til 3 Skp. Rug og 3 Skp. Byg pr. Td. HK.

3) Enkesæde har Embedet ikke og 4) Mensalgaard ej heller.

5) Husmændene forretter for Præsten det saakaldte Dagsværksarbejde om Sommeren og giver Tiende af Lam. Gårdmændene giver Kvæg- og Smaaredseltiende efter Loven. Paaskerenten ydes af den ene Bys 33 Gaarde med 24 Æg og 10 á 12 Pund Brød, af den anden Bys 33 Gaarde gives derimod ikkun 1 Rdl. pr. Gaard. Af de 4 halve Gaardmænd, som bor paa Vejrø, gives ingen Paaskerente, men kun Kvægtiende. Deres Tiende akkorderes aarlig i Skæpper for Transporten over Vandet, da bestandig Akkord ikke har været at træffe, Øen har ialt med Vejrø 68 hele Gaarde, hvoraf de 33 ligger i den ene By, som kaldes Ves - terby, og de andre 33 Gaarde i den anden By, som kaldes østerby, og de 2 Gaarde paa Vejrø omtrent 1 Mil fra Fejø.

6) Præsten holder ingen Rytterhest

7) Bankhæftelsen er, saavidt jeg formoder - da Amtstuen endnu ej har tilsendt Listen, for Renten af samme ca. 100 Rdl., da Renten for 1814 er 23 Rdl. 70 Sk.

8) Efter min Formening vil Indløsningssummen af Præstegaarden beløbe sig til 500 Rdl. Sølvværdi efter sidste Anordninger.

Paa Embedet er en Enke. - Al Brændsel maa til stor Bekostning hedføres over Søen fra Laaland.

Disse er de Oplysninger om Fejøs Sognekalds Indtægter og Onera, som kan opgives.

Fejø d. 8. Oktober 1814.

Ærbødigst

I. Kirchheiner"

Hr. Kirchheiner sendte i 1815-16 (Skrivelsen er ikke dateret) et Forslag til Birkedommer Montagne om en Reform af Postforsendelse, der sikkert er bleven betragtet som betegnende et stort Fremskridt: tænk, nu skulde man kunne faa og afsende Breve een Gang om Ugen! Birkedommeren referede: "Da Hr. Provst Kirchheiner paa Fejø har paataget sig at modtage de her fra Øerne afgaaende og hertil ankommende Breve, haver Postbudet, Færgemand Niels Iversen i Vesterby hos Hr. Provsten ugentlig hver Søndag

Aften at modtage de afgaaende Breve med videre. Mandag Morgen afgaar Postbudet over Vandet med Brevene og leverer samme til Hr. Kancelliraad Olsen i Vesterborg, som er villig til at befordre dem til Maribo Posthus; af ham modtager Postbudet de med Posten ankommende Breve til Fejø, og naar det saa betimelig afgaar fra Fejø, at det samme Dag kan komme tilbage, hvor han da leverer Brevene til Provsten". Postbudet skulle have 60 Rdl. om Aaret.

Præsten havde set ret, da han udtalte sig nedsættende om den Hans Jørgen Erichsen, vi læste om; han var en ubehagelig Person. Han kom for Retten i 1816 den 3. Auguft, anklaget for Vold mod den skikkelige Øvrighedsperson, Sognefogeden. Der staar: "Selvejer i Østerby Hans Jørgen Erichsen har vist utilladelig og voldsom Adfærd mod Sogne-fogeden Niels Nielsen, da denne Efter Embedspligt vilde tilbagelevere ham nogle Penge, som var for meget udpantet hos ham". Sognefogeden ansaas af alle som en sindig og rolig Mand. "Ikke alene har Hans Jørgen Erichsen brugt højst grove og utilladelige Ord, men endog dristet sig til tvende Gange voldsomt at overfalde ham med Hug og Slag for Brys-tet, saa han gik bagover og i Gulvet, skønt Sognefogeden beegnede ham med venlig Høflighed". Det blev ogsaa en dyr Historie for Manden: for Slagene blev han idømt en Bøde paa 18 Rdl. og i Voldsbøde 60 Rdl.

Provsten, Hr. Kirchheiner havde et vaagent Øje med Folks Gilder. Den 14. November 1817 havde man ved utilbørlig Svir fejret den Fest, der blev holdt i Anledning af 300-Aarsdagen for Reformationen, og Præsten paatalte det for Retten: Paa Reformationsfestens anden Dag var det holdt Gilde med Dans, Musik og Brændevinsdrikken af Ung-dommen hos Selvejer-Gaardmand Søren Krog i Vesterby. Ungdommen, Karle og Piger havde bedt ham, om de maatte bruge hans store Stue til at holde sig lystige i, de købte selv Øl og Brændevin. Under Gildet var der blevet slaaget et Par Ruder ud, men det var sket af Uagtsomhed; ellers var der ikke sket nogen særligt Paastyr. Om Natten Kl. 3 var Gildet hørt op.

"Provsten spurgte den indstævnedes Vært, om han havde noget at anføre til sit Forsvar angaaende den For-brydelse mod Kongens Befaling at helligholde Reformationsfesten". Det havde han ikke. Det blev bevist, at Søren Mortensen Krog, da de medbragte Forsyninger af Drikkevarer var sluppet op, havde skænket mod Betaling for sine Gæster. Dommen lød paa, at han for Helligbrøde skulde betale en Bøde paa 1½ Rdl. og for at have skænket Brændevin mod Betaling 20 Rdl. til Fattiggassen samt i Procesomkostninger 3 Rdl. For sin Bøde kunde han søge Erstatning hos Festsdeltagerne, som forresten ogsaa kom til at bøde. De 43 deltagere af Mandkøn maatte af med 1½ Rds. hver og de 22 Piger med 2 Mark, alt til Fejø Skolekasse. - Der siges om Hr. Kirchheiner i Præsterækken (han har nr. 20), at han "ikke var meget elsket"; hans Strenghed var vel Skyld heri; et andet Træk viser ogsaa, hvor tungt han tog paa Smaa-ting. En sølle Karl, som var indstævnet, og som ventede i Provstens Lade paa sin Tur til at komme for Retten, havde tilladt sig at spille paa sin Violin der; dette kom ham dyrt til at staa: En ung Laalænder, Ole Vilhelm Hansen var kom-men til Fejø for at hjælpe med ved Høstarbejde. Det viste sig, at han havde forsømt at tage sine Værnepligtspapirer med sig, da hans Myndigheder hjemme havde sagt ham, at det var unødvendigt. Nu var han dog stævnet for Retten sammen med andre, som ikke var mødt til Sessionen. Forhøret holdtes i Præstegaarden, da Retslokalet var under Re-paration. Han havde sin Violin med sig; den havde været til Reparation i Østerby, og medens de unge Karle sad og ventede i Laden, "havde han den Frækhed og Dumdristighed at spille 2 Numre for de andre, mens Retten blev holdt inde i Stuen". Han undskyldte sig med, at de dansede da ikke. - "Ved at bedømme denne Handling, er det unægteligt, at tiltale Ole Vilhelm Hansen har røbet ej alene Usædelighed, men endog den Dristighed og Frækhed og Haan mod den Ret, hvortil han var stævnet som mistænkt, som og mod Provsten, i hvis Hus han foretog sig Handlingen. Vel vil han undskylde sig og sine Brødre med, at han ikkun spillede tvende stykker paa den medbragte Violin, men da det er Handlingen selv og den Uvornhed, der udgør Forbrydelsen, kan den foregivne Undskyldning ikke fritage ham for Straf".

Dommen kom til at lyde paa: "Han bør hensættes paa Vand og Brød i 2 Dage og Nætter. Da han er uden lægdseddél, bør han udvises fra Øen".

Den 3. September 1820 var der en Sag for om Tyveri fra et dødt, strandet Skib, noget, der blev meget haardt straffet.

Der var to Karle, Christoffer Nielsen og Morten Pedersen Mahler, som for 4 Aar siden var kommen fra Horslunde paa Laaland hertil som Tjenestekarle, der havde begaaet Tyveriet.

"De havde laant en Baad af Gaardmand Hans Halling i Vesterby med 2 Sprydsejl under Foregivende af dermed at ville sejle til Vejlrø, men efter at de var sejlede ud fra Broen i Kavigsbugten, besluttede de sig til at forøve Tyveri paa det strandede Skib "Den flyvende Fisk", Kaptajn Johan Grandskov fra København. Da det begyndte at mørkne, forandrede de deres Kurs henimod det strandede Skib, og efter at de havde erfaret, at ingen Folk befandt sig om Bord, besteg de det og stjal en Mængde løbende Gods og Sejl, Kompas osv. vurderet til 31 Rdl. "Mk. og 4 Sk." - De fik hver 2 Aars Tugthusarbejde i Møens Tugthus, hver 2 Rdl. Sølv at betale til Skipperen, der havde faaet alt det stjaalne Gods tilbage og endelig 8 Rdl. i Omkostninger.

- Straffen skulde egentlig have været Kagestrygning (Pist paa den bare Krop) og Slaveri paa Livstid, men "de er ej overbeviste om før at have foretaget dem noget notorisk ondt, saa at deres foregaaende Levned ej lastes, og deres Opdragelse, som dennem er givet overensstemmende med Almuefolks Kaar, har ikke meddelt dem saa stor Oplysning, at man ved sammes Misbrug kan ansé dem end mere strafværdige".

Provst Kirchheiner skrev den 28. September 1820 et lille Brev til Biskoppen for at erhverve Tilladelse til Ægteskab mellem to alt for unge Elskende, for hvem det hastede.

"Ungkarl Johan Jochumsen har bedet mig tilskrive Deres Højærværdighed; jeg giver mig den Frihed for ham at spørge: Om han maa vorde viet til sin Kæreste, Mette Andersdatter; skønt han mangler 3/4 Aar i de befalede 20 Aar. Der er periculum in mora! (Fare ved at tøve) og Pigens Fader selv har bedet mig om at henvende mig med dette Spørgsmaal til Deres Højærværdighed".

Den gamle, veltjente Birkedommer Montagne tog sin Afsked i 1821 (den 5. Januar) og blev afløst af B. Pet-ersen, som skulde svare sin Formand 100 Rdl. aarlig i Pension. Pengene blev dog ikke reglmæssig betalt, saa der den 5. Septbr. 1825 blev holdt Forligelseskommissionsmøde "angaaende forhenværende Birkedommer, Hr. Montagnes For-dring af tilgodehavende Pension hos sin Eftermand Hr. B. Petersen. Parterne mødtes godvilligen, men da intet Forlig var at opnaa, blev Sagen henvist til Retten.

Paa Hr. Birkedommer Montagnes Vegne Boje, Stedets Sognepræst". Den gamle Hr. Montagne blev boende paa Fejø i 8 Aar til sin Død. - Hr. Kirchheiner var forflyttet herfra til Møen i 1821, og vi havde faaet den lige oven over nævnte Hr. Boje til Sognepræst. Ogsaa han var en virksom og dygtig Præst, der ligesom sin Forgænger blev Provst. Lad os med det samme, nu, vi lige har hørt om Birkedommerens Afsked, læse, hvad Hr. Boje sagde om ham ved hans Begravelse den 21. April 1828:

--" I Aaret 1786 den 31. Marts blev han allernaadigst beskikket til Birkedommer og Skriver ved Fejø Birk, hvilket Embede han dog først tiltraadte i Juni Maaned 1793, efter at det u 7 Aar havde været bestyret ved en konsti-tueret Dommer. Dette Embede forestod han, indtil han den 5 Januar 1821 blev allernaadigst entlediget med Pension.

Aar 1787 indlod han sig i Ægteskab med sin nulevende Enke, Anna Marie Balch, som elskede ham saare højt, plejede ham i hans høje Alder (han døde i sit 88'nde Aar) og under i mangehaande Lidelser, som deraf vare Føl-ger, med den ømmeste Kærlighed, og som nu næsten er trøstesløs over Tabet af den bedste Mand. I vide det selv, mine Medchristne: hvor lykkeli de levede tilsammen, hvor inderligen de elskede hinanden, skønt Forsynet ej velsignede de-res Ægteskab med Børn. I vide det selv, hvorledes de begge søgte at forekomme hinanden i Omhu og Kærlighed, hvor-ledes de søgte al deres Glæde i det stille, huslige Liv i hinandens Omgang. I vide, hvor gerne de begge afhjælpe Træn-gendes Nød, mættede den hungrige og læskede den tørstige.

Kun faa Aar har jeg kendt den salige afdøde; men heg har i den Tid lært at kende ham som en saare agtvær-dig Olding, der besad mangfoldige Kundskaber og forenede med en oplyst Forstand et ædelt, menneskekærligt Hjerte

- Han nød og den sjældne Lykke selv indtil de sidste Dage af hans Liv at beholde Aandens fulde Kræfter, iagtet Lege-met var saare udmattet ved de haarde Lidelser, han maatte udstaa. Hans udbredte Læsning, hans tidligere Omgang saa-vel i højere og lavere Kredse, hans oplyste Forstand, sunde Dømmekraft og tro Hukommelse havde gjort ham til en saare behagelig Selskaber, naar han ej havde været saa tunghørig. Jeg besøgte ham ofte og gerne og fandt megen Inte-resse ved hans Meddelelser - I 35 Aar levede han iblandt Eder. Han har vistnok ved sin utrættelige Flid og Nøjagtighed i sin Embedsførelse med sin blide og kærlige Tænkemaade, med sin Lyst til at fremme Fred og Enighed, bilægge Strid og Trætte, med at hjælpe, hvor han kunde, ved sin Retfærd og stille Vandel erhvervet sig grundet Krav paa Agtelse og Tillid og Fortrolighed hos enhver retsindig og fornuftig tænkende iblandt Eder. - Gud glæde derfor hans Sjæl. Han er nu friet fra Støvets Baand, hans videlystne Aand er nu der, hvor den uhindret kan stige i Kundskab, Dyd og Forædling. Gud skænke ham der evig Fred og Salighed! Amen! A.B."

Men ved denne Ligtale, der her naturligvis er anført med mange Forkortninger, er vi kommen for langt frem i Tiden. Vi gaar tilbage til 1821, da Præsten Hr. Boje kom her, Han begyndte med at gøre Gæld. Han havde ved sin Ankomst laant Penge af Hr. Kirchheiner; dem skulde han af med til Terminen, men vidste ikke andet Raad end at bede Stiftamtmanden om Hjælp til at faa Udsættelse; han ender sit Brev saaledes: "Kun Haabet paa Deres Højvelbaarenheds Naade for mig opretholder mit synkefærdige Mod. Underdanigst.

25. Maj.

Andreas Boje"

Den 23. November samme Aar 1821 maatte han laane mange Penge hos en Slægtning. Han skrev: "Jeg und -erskreve Andreas Boje, Sognepræst paa Fejø, tilstaar og herved vitterliggør ret vidende Gæld skyldig at være til min Svoger Jørgen Stavning, for Tiden paa Fejø, den Sum 1100 Rdl. i Sedler og Tegn, som han mig med sin Kurator, Hr. Apotheker Barfoeds Samtykke laant haver". Der skal gaa 4 pr.Ct. aarlig af Pengene, og "jeg pantsætter ham mit Ind- og Udbo, som jeg for Tiden ejer og siden ejendes vorder". - (Laanet blev udbetalt i 1824)

Næste Aar, den 9. December 1822 maatte Hr. Boje atter laane, og da var han allerede bleven Provst; "Jeg underskreve Andreas Boje, Sognepræst til Fejø Menigheder og konstitueret Provst", laaner af Nykøbing Hospitals Kasse 500 Rdl. Sølv. Han sætter sin Præstegaard i Pant. Vitterlighedsvidner var Birkedommer Montagne og I. Stauning. Denne Gæld kom ud af Verden i 1834.

I 1822 fik Hr. Boje at gøre med, hvad vi nu vilde kalde en "Værgeraadssag". Han skrev: "I Fejø Sogn findes pro tempore

(for Tiden) ingen, som regnes for Løsgængere undtagen Albreth Hansen og Kone, som tillige med 4 Børn lever af Tiggeri og har ingen fast Bopæl og vil ej heller tage imod den Lejlighed, Fattigkommissionen har tilbudt dem i Fattighuset. Disse Ægtefællers Genstridighed med Hensyn til deres Børns Skolegang har jeg alt under 14 forrige Maa-neder anmeldt for den høje Amtsdirektion". Manden kom mens han med Familie boede i Nakskov, flere Gange paa Vand og Brød, men Børnene kom dog ikke i Skole. Han blev dømt til Dagmulkter, uden at det hjalp. Kancelliet resol-verede da den 3. Juli 1824, at Skolekommissionen maatte tage Børnene fra Forældrene og anbringe dem hos skikkelige Folk paa Fejø, for at de kunde unddrages Forældrenes Myndighed og faa den fornødne Skolegang, samt at der burde paalægges Forældrene et efter deres Efne passende Bidrag til dette Øjemed.

I Tingbogen staar under den 4. April 1823 herom: "Albreth Hansen fra Østerby har uafbrudt 2 Aar igennem forment sine 3 skolepligtige Børn at søge Skolen. At han derved har vist en utilgivelig Ligegyldighed imod sine Børn, men enog Ringeagt for Loven og Overhørigheid mod hans Foresatte, er unægteligt, og fortjener han derfor alvorligt at straffes, særdeles, da han alt forhen er tiltalt for lignende Forseelse. Han har undskyldt sig med sin Fattigodm, men Fattigdom er ikke nogen Grund til Fritagelse for at efterleve de kongelige Anordninger, og desuden har Fattigvæsenet tilbude ham Familiehjælp. - Thi kendes for Ret: Han bør hensættes i Fængsel paa Vand og Brød i 6 Gange 5 Dage og Nætter og betale Omkostningerne (deri til Aktør 5 Rdl. og til Definsor 4 Rdl.)"

De Børn kunde efter Hr. Bojes Mening have lært noget i Skolen; han skrev om Undervisningen til Biskop Bojesen i 1824.

"Fra Østerby Skole sender jeg 61 Prøveskrifter. Med denne Skole har man aldeles Aarsag at være tilfreds.

Fra Vesterby Skole 20 Prøveskrifter. Jørgensen (Læreren) begynder og at gøre Fremgang ved sin Skole, og jeg nærer det Haab, at han med Tiden vil faa den i nogenlunde Stand, thi mig forekommer det, at han bedre sig temme-lig. Hvis jeg kan faa udredet Omkostninger ved Kommissionen, har jeg besluttet at sende ham til Vesterborg for i dens Skole at gøre sig bekendt med Fremgangsmaaden ved den indbyrdes Undervisning og lære at anvende den i sin Skoles nederste Klasse, hvor jeg ønsker den indført. Jeg er af den Formening at Jørgensen for Eftertiden vil anvende mere Flid og Opmærksomhed, naar han i Vesterborg har været Vidne til Larsens (Seminarielærerens) Flid."

Provst Boje har ikke været nogen blid Mand. I 1823 havde han en Strid om latterlige Smaating med sin Tjenestekarl, Rasmus CHristensen; han jog Karlen vort og vilde ikke betale ham resterende Løn; Karlen stævnedes sin provstelige Husbond for Retten, hvor denne led et beskæmmende Nederlag (den 10. Februar 1823):

"Begge Parter var mødte. Provsten maatte indrømme, at han rigtignok havde bortjaget sin Karl i Utide, men han havde ikke holdt Skæreloen ren, og han havde ikke strøet under Hestene. Karlen forklarede, at Provstens Høns al-tid gik i Skæreloen, som havde aabent Stængeloft, og de strøede alting om sig, saa det var ikke hans Skyld, der saa u-renset ud. Han plejede altid at strø under Hestene, men maaske havde han forsømt det den ene Aften, da han havde faaet Udgangstilladelse". Birkedommer Petersen forsøgte at forlige Parterne, men Karlen vilde have Provsten dømt. Kendelsen kom da til at lyde saaledes: "Det er oplyst, at Hr. Provst Boje uden lovlig Aarsag har bortjaget Rasmus Christensen af sin Tjeneste, thi at Klageren ikke havde holdt Skæreloen ren, er dels ingen Grund til at bortjage en Tje-ner af Tjenesten, da det staar i Husbondens Magt at tvinge en Tjener til at opfylde hans Ordre, og dels maa man antage, at Smaakreatureur, som efter Hr. Provstens egen Tilstaaelse flere Gange gik paa Loen, har foraarsaget den Uorden, der var. Og at Rasmus Christensen ikke har passet Hestene tilbørligt, er dels ikke bevist, og dels har Hr. Provsten ikke bes-temt paastaet nogen Forsømmelse ved Hestenes Fodring, men alene, at Rasmus Christensen har forsømt at strø under dem. Det er saaledes uden for al Tvivl, at Indstævnte (Provsten) maa blive at ansé efter Forordning af 25. Marts 1799

§ 10.

Thi kendes for Ret:

1) Hr. Provst Boje paa Fejø bør betale til Rasmus Christensen foruden Lønnen til 4. Februar, et halvt Aars Løn, med 10 Rdl. Sedler og 12 Ugers Kostpenge, beregnet til 4 Mark Sølv ugentlig, samt ") denne Sags Omkostninger med 36 Skilling Sølv inden 3 Solemærket."

Petersen.

Hr. Boje havde i disse Aar saa mange Besværligheder, at han maaske derfor havde været noget irriteret. Pengene vilde ikke slaa til. Som vi ved havde han laant 500 Rdl. af Nykøbing Hospitals Kasse, og nu maatte han bede om Udsættelse med Betaling af Renter. Sagen var, at han havde bygget sin Præstegaard næsten helt om. "Jeg ser mig in-genlunde i Stand til at afbetale det bestemte aarlige Bidrag, saalænge jeg maa gøre saa betydelige Reparationer. Jeg har siden af-vigte Sommer opbygget fra Grundet af 13 Fag Ladehus og ligeledes 10 Fag Stuehus, forsynet med nyt Loft, Vinduer og Gulv, hvilket alt var faldefærdigt, og som nu er i Komplet Stand. Jeg har rettet og forbedret 22 Fag Hus, der formedelst den stærke Storm i Vinteren 1822 var færdig at falde om. Hegnet omkring Haven bestod af en maade-ligt Taggærde, der umuligen kunde frede for Kreaturer. Dette har jeg forbedret ved at opsætte 87 Favne Stengærde, men maa endnu, førend jeg kan faa min Have ordentligt indhegnet, opsætte 41 Favne, saafremt jeg skal kunne vente at høste den tilbørlige Nytte af Haven. - Alle disse Bekostninger har medtaget mere, end jeg i det sidste, saa maadelige Aar har fortjent".

Adskillige selvejende Gaardmænd havde nok ogsaa Grund til at klage over Pengemangel. Blandt en Mængde

Restancedomme anføres følgende (fra den 1. Juni 1827):

1) Selvejergaardmand Lars Olsen Nielsen, Vesterby, bør betale i Nykøbing Amtsstue kongelige Skatter og Afgifter for første Halvaar 1826: 10 Rdl. 91 Mk. Sølv og 1 Rdl. 21 Mk. i Sedler og Tegn (Tegn: en Slags Nødpenge):

2) Ole Hansen Vejrø, Selvejergaardmand i Vesterby skal betale 14 Rdl. 68 Mk. Sølv og 3 Rdl. 30 Mk. i Sedler og Tegn og

3) Hans Hendrik Rasmussen i Østerby (ogsaa Selvejergaardmand): 13 Rdl. 23 Mk. Sølv og 1 Rdl. 74½ Mk. Sedler og Tegn. Hver af dem skal i Omkostninger give 3 Rdl. 15 Mk. Sølv og til Prokuratoren 2 Rdl. Sølv.

For næste Halvaar krævedes:

1) Atter Ole Hansen Veirø, der for kgl. Skatter og Afgifter for sidste Halvaar 1826 skylder 17 Rdl. 65 Mk. Sølv og 39 Rdl. 61 Mk. Sedler og Tegn; i Retsgebyr til Fogeden for Udpantningsforretning 5 Rdl. 72 Mk. Sølv og til Sagføreren 2 Rdl. 12 Mk.;

2) Rasmus Jørgensen Badike i Østerby: 17 Rdl. 78 Mk. Sølv og 46 Rdl. 8 Mk. Sedler og Tegn plus % Rdl. 72 Mk. til Fogeden og 2 Rdl. 12 Mk. til Sagføreren.

3) Hans Philip Nielsen af Østerby: 4 Rdl. 68½ Mk. Sølv og 14 Rdl. 35 Mk. Sedler og tegn plus 6 Rdl. 7 Mk. i omkostninger; og endelig

4) Hans Philip Nielsen paanye 26 Rdl. 71 Mk.

Ret ofte skete det, at en, der vilde gaa fra Ø til Ø over Isen om Vinteren, druknede. Det hændte f.Ex. den 18. Februar 1828. Tjenestepigen Anne Kirstine Gertsdatter, der tjente paa Fejø, men havde sine Forældre boende paa Ask-ø, gik Mandag Morgen ud over Isen; et Stykke ude indhentede hun Indsieder fra Østerby, Hans Hendrik Johansen, som ogsaa var paa Vej derover sammen med to af sine Børn, de var alle gaaet ud fra "Dybet", og nu slog de Følge, og alt gik godt, indtil de naaede Lilleø; der var en Vaage, som kun var dækket af tynd Is, og der sank hun, Manden og hans ene Barn gennem Isen. Pigen og barnet strakte Armene ud og blev hængende, men et Øjeblik efter saa de, at Hans Hendrik slap sit Tag og gik til Bunds. Pigen fik hjulpet Barnet op og hun saa de to Børn løbe tilbage til Fejø, selv laa eller hang hun et Kvarters Tid ved Iskanten, men mærkede da, at en Isflage gled hen under hendes Fødder; det hjalp hende til at komme op; hun krøb et lille Stykke hen ad Isen, faldt atter i, men kom op igen og løb tilbage til Fejø, som hun naaede om Aftenen. Der meldte hun Sagen, og nogle Mænd skød en lille Jolle hen over Isen til Ulykkesstedet, fandt den druknede Mand og førte Liget hjem.

Først 2. Juni 1828 fik vi her paa Fejø en fast ansat Læge; i kort Tid havde han været her som konstitueret. Han fik en kongelig Bestalling, der begyndte saaledes:

"Vi Frederik den Sjette, af Guds Naade osv. beslutter og forordner hidtilværende konstituerede Distriktskirurg paa vore Øer, Fejø, Fæmø og Askø, Carl Vilhelm Bang, til herefter at være virkelig Distriktskirurg paa bemeldte Øer, og skal han for denne sin Tjeneste nyde i aarlig Løn 150 Rdl. Sølv, hvilket bliver at udrede af de ovennævnte Øers Hartkorn" osv.

En anden Embedsmand, Birkedommer Petersen bad den 24. November 1829 Amtmanden om at hjælpe ham til et Laan paa 400 Rdl. Han havde bygget paa Dommerboligen, saa den nu, paastod han, var 2200 Rdl. værd. Hans Udgifter hertil var de omtalte 400 Rdl. "Da den til Embedsbolig for Birkedommeren paa Fejø købte Gaard afgiver et saa lidet Lokale, at jeg med min talrige Familie, der endog kan ventes forøget, ikke kan faa den allernød-vendigste Lejlighed, har jeg set mig nødsaget til at lade bemeldte Bolig tilbygge 3 Fag Stuehus, og til at opbevare den ved Gaarden indhøstede Sæd i 5 Fag Udhus og 5 Fag Halvtagshus". - Dertil er de mange Penge gaaet, og dem maa han altsaa laane.

Det var ikke ofte, der dengang viste sig nogen fremmed paa Fejø, saa det var naturligt, at Mølleren, Jens Rasmussen, tog den unge Mand i Øjesyn, der den 15. Februar 1829 kom ind hos ham: "han var høj af Vækst, klejn af Bygning, havde blond Haar, blaa Øjne, var iklædt mørkeblaa Trøje, graa Benklæder, lysegrøn Vest, havde Hat paa Ho-vedet og Sko paa Fødderne". Uden at udrette noget taledede han blot om ligegyldige Ting. Da denne Person var gaaet fra ham, faldt det Mølleren ind, at han saa noget mistænkelig ud, hvorfor han flere Steder i Byen lod forhøre, om han op-holdt sig der; men da han ikke var at træffe, tænkte Mølleren ikke videre derpaa. Næste Dag, som han stod i sin Stue, kom Personen og gik forbi hans Bopæl. Da han saa dette, løb han ud og tiltalede ham: hvor han var fra, og om han var forsynet med Pas. Den fremmede svarede noget forlegen herpaa og foregav, at han var fra Middelfart. Mølleren sagde da, at han var anholdt og vilde bringe ham til Politimesteren (Birkedommeren), hvis han ej straks foreviste sit Pas. Den anholdte tilstod da, at han ikke var forsynet med Pas, og at han var "undvig" Slave, hvorfor Mølleren lod ham bringe til Sognefogeden, der modtog ham, og hvor han siden har været under Bevogtning. - Slaven sagde, at hans Navn var Rasmus Pedersen, og han var født i Egtved Sogn ved Vejle; han var 27 Aar gammel og var i Aaret 1821 iddømt i Sla-veriet paa Livstid for begaaet Indbrud. Den 3. Februar havde han faaet Lejlighed til at undvige sammen en anden Sla-ve. De gik til Vordingborg og over Isen til Falster, derfra til Laaland, var over Saxeboing komne til Taars Færge og vil-de over Isen gaa til Langeland, men da Isen var noget svag der, og de et Par Gange faldt igennem den, vendte de om og vandrede nogle Dage omkring. De skiltes; den anden vilde se at komme til Sverige; Rasmus gik til Bandholm, over Isen til Askø og derfra til Fejø, - Her vilde han gerne have haft en Tjeneste som

Tærsker for til Foraaret at komme med en Skipper til Holsten og siden til Hamborg."

Man kan ikke tænke sig, at denne Møllerens Indgriben har givet ham Samvittighedsnag; men siden da fan-gede han saa mange Grillen og blev saa tungsindig, at han i Slutningen samme Aar hængte sig. Hans Kone, Anne An-ersdatter, mødte den 19. November 1829 for Retten og fortalte, at "Møller Jens Rasmussen i lang Tid har været tung-sindig og flere Gange ønsket sig Døden; dog har hun ikke haft Aarsag til at tro, at han har villet aflive sig. Om Morge-nen Kl 8½ gik han ud i Gaarden, og da han havde været ude i en 1½ Time, fandt hun det sært, at han blev borte; da opstod den Tanke hos hende, at han muligt havde gjort en Ulykke, hvorfor hun spurgte deres Dreng, Rasmus Jørgensen, om han ikke havde set hendes Mand, og da det ikke var Tilfældet, begyndte hun og Drengen at søge om ham i Gaarden, og fandt de ham da hængende i deres Byglade, hvor han havde gjort et Reb fast i Hanebaandet (dvs. Hanebjælken), og var han da aldeles død, og Blodet var løbet ham ud af Næsen. - Hun kunde ikke vide Aarsagen til, at han saaledes havde hængt sig, men at han alene af Tung-sindighed havde begaaet denne Gerning".

Provst Boje blev forflyttet herfra i 1829, og her kom en ny Præst, Hr. Lund, som ganske kort efter, i samme Aar, døde; efter ham fulgte Hr. Christian Rudolf Kierulf, som i 1830 gav et lille Livstegn fra sig, at han havde Penge-nød, hvad jo ikke var noget usædvanligt for vore Præster. Han skrev til Amtmanden den 18. Maj 1830 om at laane "500 Rdl. i Sølv af Stiftets offentlige Midler til min Præstegaards Indløsning. Dersom det ansøgte Laan ikke bliver mig bevilget i tilstundende Juni Termin, stedes jeg i en saare ynkelig Forfatning!".

Her, ved 1830, standser disse smaa Meddelelser om Fejø, som jo efter Bogens Titel kun skulde handle om "Svundne Tider". Dog skal vi endnu læse en Beskrivelse af Fejø fra 1833: "Skalø adskilles fra Fejø ved en liden Stranddal, som hele Sommeren er tør, men ved Højvande oversvømmes. Engdraget, der gaar tværs over Øen, holdes stedse i Fugtig Tilstand ved to Kildevæld, der udspringer fra Østerlandets højere Strækninger. Østerlandet har et Højde-punkt: Reibjerg Bakke. Der har været Skove. Marker med Skovnavn: Vesterskovmark og Østerskovmark. Der er ypperlige Veje. - Der er 96 Bøndergaarde foruden 2 paa Vejrø, deraf 23 udflyttede, 86 Huse med Jord, 25 uden Jord. Alle Beboerne er Selvejere. Gaardene staar for 6-7 Tdr. Ager og Engs Hartkorn med Jordtillæg af ca. 40 Tdr. Land med en Besætning af 8-10 Køer foruden Ungkvæg, 2-4 gode Heste. Gaardene er gode, til Dels smukke og velbyggede. Indheg-ning især ved Tangdiger, der fortrinlige i Varighed. Udskiftning fra 1801-02.

Vesterby: Præstegaarden bestaar af 82 Fag Hus, de 27 til Værelser, en temmelig stor Have, en Jordlod paa 5 Tdr. L., skyldsatsat for privilegeret Agers og Engs Hartkorn: 4 Skp. - Der er 58 Bøndergaarde, 56 Huse med Jord og 13 uden samt en Vejrmølle. Her bor en Bikedommer og en Distriktslæge

Østerby har 33 Helgaarde, hvoraf de fleste er udparcellerede, saa at der af dem er opstaaet ca. 50 Hartkorns-ejere i Distriktet, 36 Huse med Jord og 12 uden Jord samt en Vejrmølle. - Desuden er 1819 opført Skole af 11 Fag Hus, hvor af 3½ Fag udgør Skolestuen; der er omtrent 100 Skolebørn. Have og Skolelod: 4 Tdr. Land.

Skalø er ved Lavvande landfast med Fejø. Hele Sommeren kan der vades og i Almindelighed gaas med tørre Fødder mellem Øerne.

Vejrø ligger 1 Mil Nord for Fejø. Der er 2 Bøndergaaarde. En Mil Nord for Vejrø findes paa 2 Favne Vand en Mur af brændte Sten, der i stille Vejr er synlig, og som formodes at være Ruinen af en Kirke, hvorfor Stedet ogsaa kaldes Kirkegrunden". I 1844 skrives der: "Fejø Sogn ejer et Fattighus, opført i Provst Kircheiners Embedstid til Beboelse for 16 Fattige."